

Bibliotéka poučná

vydávaná

Dědictvím ss. Cyrilla a Metoděje.

Číslo VI. pro rok 1864.

Hospodářská kniha.

Seřad

František Konowský.

Brně, 1863.

Ukomisi u Ant. Nitsche v Brně, u Bedřicha Grosse
v Olomouci a Karla Miřváče v Praze.

Likem Viléma Foušky v Brně.

Hospodářská kniha.

Ku poučení a vzdělání lidu

sepsal

František Ronowský,

farář v Doubravčíně na Moravě.

Nákladem Dědictví ss. Cyrilla a Metoděje

pro rok 1864.

Cena 1 zl. rač. čísla.

V Brně, 1863.

V komisi u Ant. Nitsche v Brně, u Bedřicha Grosse
v Olomouci a Karla Kivnáče v Praze.

Tiskem Viléma Foušky v Brně.

Úvod a předmluva.

Každý národ maluje sám svůj obraz ve své živnosti. Ohledem té dělívali se národové na 4. třídy: 1. na lovce, rybáře, pastýře a rolníky; k těmto se přidati mohou ještě národy loupežné a bojovné. Každé z těchto zaměstnání utvoří zvláštní ráz (charakter) národu. Náš národ slovanský, hned jak z Asie do Evropy se přestěhoval, vynikal rolnictvím: orba, setí, žeň, kosba, mlatba byly Slovanů nejmilejší práce; chleb, mouka, proso, mléko, ovoce, jahody jejich nejmilejší strava; hovádká potřebovali více k práci, než k pokrmu; železa potřebovali více na pluh, srpy, radlice, nežli na meče a zbraně, a místo potulování a drancování v tichém klidu, potom čela zúrodňovali půdu. Kdo nejvíce líh či rolí měl, byl poctěn jménem zemana, lecha či šlechtice, a kdo mnoho zboží a hospodářských pokladů měl, sloul bohatým a boháčem, jako by od Boha požehnaným. Proto již svatý Bonifác, veliký apoštol německých kmenů,

vystavoval naše předmky slovanské Germanům, lovu a boje milovným, za vzor a příklad tichého, vlídného hospodaření, a tak se stalo, že

2. náš národ prostředkem rolnictví velikých zásluh o evropejskou vzdělanost sobě vydobyl. Byli časové, kde téměř celá německá říše nic jiného nebyla, než veliká poušť a doubrava, prorytá sem tam jezery a močály, oživená zvěří divokou a lidem, málo od němé tváře rozdílným! Kdože ty pralesy vymýtil? kdo ty jezera a močály vysušil? kdo ty krajiny v utěšené nivy a zahrady proměnil? — Historie to dosvědčuje, že to učinili Slované, kteří za tou příčinou téměř do všech krajín germanských buď pozváni, nebo od panovníků násilně přesídlení byli. Oni se dostali i do Belgie, do Francouz a do Britanie. Pravdu tu stvrzují mnohá jmena od Slovanů vzatá, a do jiných jazyků přenešená, k. p. bohorod (Brot), pluh (Pflug), bič (Peitsche), selo, stodola, hák (eke) a t. d.; ano i naše národní jmena: Serb, Slav, Vend, Dvoubrázdník (bifulco) obrátili Němci, Angličané, Vlaši na poznačení rolníka a mana, jimž za starodávna hospodářství svěřili, proto že se sami za tu práci styděli. Protože však základ vzdělanosti jest rolnictví a stále sídlo, bez něho že ani chrámové a oltáře nemohou býti stavěny, aniž školy, umy, vědy, průmysl a obchod může prokvétati: tudíž na oce leží, že náš národ

slovanský velikých zásluh o vzdělanost Evropy sobě vydobyl, jelikož loupeživé sousedy zkontroloval a k vládějším pracem a krotkým mravům jich přivedl.

3. Rolnictví vede k lásce vlasti pozemské, i k lásce vlasti nadzemské. Rolnictví dává lidem vlast a dům, ono miluje mír a pokoj po veškerém kraji, ono vede k pilnosti a pracovitosti, a vodí vtip k rozličným vynálezům, zkušenostem, ku zpytování přírody. Jakých obrovských pokroků ku př. učinila v našich dobách věda hospodářská? — Avšak nebyla by k nim dospěla bez předešlých zkušeností. Již pak rolník miluje svou usedlost, svůj majetek, svou dědinu (dědictví po otcích); stromy, jichž nasázel, jsou mu drazí přátelé; pole, louky, vinohrady, zahrady, jichž pěstuje a vzdělává, jsou mu žádoucí stanice na dráze života, s nimiž se mu těžko rozloučiti, od nichž se mu nechce odejít. Tudíž vzrůstá neodolatelná láska k tomu kraji, ve kterém jsme se narodili, k tomu lidu, s nímžto jednou řečí spojeni jsme, k tomu vládci, pod jehož mocnou ochranou osoby a majetek náš jsou bezpečny před útokem bezpráví a násilí.

4. A vedle lásky k vlasti pozemské vodí rolnictví i k pobožnosti. Již naši pohanští Slované byli lidé velmi nábožní. Oni svým bohům a bohyněm do rukou kladli buď radlici (jako Provovi), buď

jablka, hrozny a klasy (jako Živě), jim obilí, pražmu, koláče, ovoce, med, květy a jiné plody zemské nejraděj obětovali, na důkaz toho, v jaké vážnosti u nich rolnictví stálo. Křesťan pak tisícere příležitosti má, když polní práce koná, na Boha mysliti, a srdce své nejslechetnějšími city obohacovati. Ku př. když si rozváží: Kdo pak nám dal to první zrno obilní? — Kdo pak působí ten zázrak, že ze zrna uhnílého vyrůstá bylina, stéblo, klas, a v něm úroda nová? — Co by bylo platné všecko lidské namahání, kdyby Bůh s hůry v pravý čas deště a slunečného tepla neposílal? — Často za jednu hodinu povodní, krupobitím, požárem, a kdo ví jakými nehodami, přijde hospodář o všecku náději, o ovoce celoroční své práce a mozolů! — Proto rolnictví srdce a oči lidské obrací k nebi a k Bohu! — A jakých zázraků Božské všemohoucnosti, moudrosti a lásky pozoruje rolník, zlástně učený a všímavý, když zpytuje povahy země, rostlin, zvířat a t. d.

Proto náš nábožný lid, zlástě Slováci jmenují obilí „zboží,“ a chléb „božím darem.“ Naleznou-li pak někde na zemi kus chleba ležeti, s uctivostí jej zdvihnou a políbivše na stranu kladou, aby šlapán nebyl.

5. I zjevení Boží, v Písmech svatých starého i nového zákona složené, s největší chválou o rolnictví se zmiňuje, a odtud

všeliká lidem spasitelná poučení a napomenutí dává. Od začátku lidského pokolení bylo hospodářství zalíbeným předmětem a nevyhnutelnou potřebou pokolení našeho. Hned v prvních knihách Písma sv. čteme, že „Kain byl rolník.“ (Gen. 4, 2.) Noě, člověk rolník (Gen. 9, 20.); za doby králů židovských ku př. čteme o Oziáši, že „byl člověk náchylný k obdělávání rolí“ (2. Paral. 26, 10.); a poslední kniha Starozákonní označuje, že „Židé s orbou tehdaž se obírali“ (2. Macc. 12, 1.) Každý žid za času Mesiáše prý řekne: „Člověk oráč jsem: neb jest Adam příklad můj od mladosti.“ (Zach. 13, 5.)

Písmo sv. St. Z. velmi krásná napomenutí dává ohledem polního hospodářství, a také obrazy a podobenství odtud sobě vypůjčuje zhusta. „Nerozsívej zlých věcí“ — napomíná Jezu Sirach — „na záhony nespravedlnosti, a nebudeš žítí zlé sedmeronásobně“ (Eccli. 7, 3.) t. j. „nečiň zle, a nepovede se ti zle.“ „Připrav venku dílo své a pilně vzdělávej roli svou, abys potom vystavěl dům svůj.“ (Přísl. 24, 27.) t. j. „nejprv sobě opatř potřebnou živnost a potom hleď pohodlí. — Svatý prorok Ozeáš hrozí těm, kdož mluví a činí zlé věci, že „trest se splodí na ně, jako hořkost (bejlí) na záhonech polních“ (Osea 10, 4.) a místo co by měl říci:

„Nejtěžší práce a služby konati bude lid židovský proto, že se klaněl modlám v Dán a Bethel,“ dí prorok: „Efraim jalovice naučená milovati mlatbu (mlatba je práce lehčí),... vstoupím na Efraima, orati bude Jůda, a vláčeti bude Jakob“ (Oseas 10, 11.) oltářové jejich (modloslužebníků), „jako hromady na brázdách polních“ (Oseas 12, 11.) t. j. „jest jich velmi mnoho.“

A co mám teprv říci o chválách, které Písmo sv. nového Z. polnímu hospodářství vzdává? Sám Pán Ježíš praví: „Můj otec jest rolník“ (Jan 15, 1). „Církev svou sv. přirovnává k roli, na které vedle dobré pšenice, roste i zuna (zizania)“ (Mat. 13.) angely pak přirovnává žen-cům; Církev svou sv. přirovnává k roli, kterou Bůh prenajal dělníkům, kteří jí nebyli hodni (židům) (Mat. 21.) Jeho však veliký apoštol sv. Pavel píše: Vy (křesťané) pak jste Boží role (I. Kor. 3, 9). Nejprv že musí rolník pracovati, potom teprv kliditi (2. Tim. 2, 6.); kdo nechce pracovati, že nemá ani jísti. „Trpěliví buďte“ — napomíná svatý Jakob apoštol. — „Ai! oráč očekává drahého užitku zemského čekaje, ažby přijal dešť ranní a pozdní.“ (Sv. Jak. 5, 7.) „Žádný, kdo vztahuje ruku svou ke pluhu a obrací se nazpět, není schopen ke království Božímu,“ dí Spasitel (Lukáš 9, 62.)

t. j. jedině a nejvíc pozor máme na to dáti, abychom obstarávali spásu duše své, a neobraceti mysl na statky, na slávu a na rozkoše tohoto světa.

Od jakživa byly žně dny radosti, a již prorok Isaiáš píše, že vykoupení Christem radovati se budou, jak ti, kdož plesají v dnech žní (Isai 9, 3.) a Pán Ježíš den soudný ke dnům žní přirovnává.

A tak bychom ještě celý oblak výroků Písem sv. uvéstí mohli, kde Písmo svaté o rolním hospodářství buď čestně zmiňuje, aneb odtud obrazy a podobenství bere, a v nich nás napomíná a pobuzuje k dobrému.

A proto sobě náš vlastenecký pan farář František Ronovský velikou zásluhu o naši mládež venkovskou vydobyl, že tento hospodářský katechismus sepsal. Učený člověk, jako je kněz, nemůž sice sám orati, a výhradně hospodářem býti, nebo Písmo sv. praví: Jakou moudrostí naplněn bude ten, který drží pluh a který se chlubí střelou (honí zvěř), a jehož řeč je o volčatech? (Eccli. 38, 25. 26.) t. j. učenosti ten nabývá, kdo hmotnou práci se neobírá; nýbrž studuje a píše. To však je povinností učeného, a tedy i vlasteneckého kněze, o polním hospodářství přemýšleti, čtati a výsledky svého přemýšlování, čtení, i svých zkušeností lidu venkovskému na papír

Úvod a předmluva.

postaviti, aby se o nich v řeči národní dočítati mohl.

Proto jsem velikou radost měl, když mi ctěný spolubratr na vinici Páně tuto práci svou svěřil, abych ji pro tisk připravil, a tímto úvodem opatřil. Dědictví pak naše moravské dovrší radost lidu venkovského, když tuto pěknou práci tiskem na světlo vydá.

V Předklášteří 28. září, na svátek sv. Václava 1860.

Dr. Jan Ev. Bílý,
farář.

I. Hlavní část.

O p o l n í m h o s p o d á ř s t v í.

W čem záleží polní hospodářství?

Polní hospodářství záleží ve vzdělání půdy
i tomu cíli, abychom z ní náš pokrm a potřeb-
nou píci pro domácí dobytek vytěžili.

S čím se zabývá polní hospodářství vesměs?

Polní hospodářství se zabývá:

- a) s půdou;
- b) s rostlinami hospodářskými;
- c) s dobytkem.

I. Oddělení.

O půdě.

Kolikrát jest půda rolní?

Půda rolní jest buď písčitá anebo kamenitá,
buď hlinitá, buď vápenitá, buď slinitá.

Kterou půdu jmenujeme písčnou, a kterou kamenitou?

Takovou půdu, která většinou dlu z drobného
písku pozůstává, anebo ve které písek má převahu,
jmenujeme půdu písčitou. Má-li půda tato písčitá

**

mnoho buď menšího anebo hrubšího kamení přidáno, sluje půda kamenitá.

Také vlastnosti má půda písčitá?

Půda písčná, která se i půdou lehkou nazývá, jest:

- a) velmi lehká, nechá se lehce orati a kopati, po deseti brzy vyschne, a pročež častější vláhy žádá;
- b) je-li v ní málo hlíny přimícháno, bývá neúrodná, a tím úrodnější jest, čím více hlíny přimísené má. Takovou půdu s hlínou hojně míchanou oblibuje sobě žito. V pouhém písku docela nic neroste.

Kterou půdu jmenujeme hlínovitou?

Jmenujeme půdu hlínovitou, když ve své vrchní prsti hlína žlutá neb černá převažuje.

Co víš o vlastnostech půdy hlínovité?

1. Půda hlínovitá jest nejúrodnější mezi všemi jinými; není ani příliš teplá ani studená, vláhu v sobě dále udržuje, než půda písčitá;
2. v půdě této každý hnoj prospěšně a dlouho účinkuje, a proto častého hnojení nežadá;
3. půda tato se i také jmenuje pšeničná, proto že v ní sobě pšenice nejvíce libuje.

Kterou půdu jmenuješ vápenitou?

Onu půdu jmenuji vápenitou, která z rozdrobených vápenných skal během času posílá, a ve své vrchní prsti mnoho vápenných částí obsahuje.

Zakou pomahu má půda vápenitá?

- a) Ona se brzo zahřeje, a teplo dlouhý čas udrží;
- b) jest pŕtliš žiznivá a častějiš vláhý žádá;
- c) hnůj brzy ztráwí a pročej mnoho hnoje a častějišho hnojení požaduje;
- d) jmenuje se také půda teplá, ve které sobě obzvláštně libují: winný kmen, a pŕi častějiš vláze jetel, pať luskové rostliny: hrách, čočka, vířa, fazule a t. d.

Která půda sluje slínovitou?

Je-li hlina w prsti smíšená s dílem vápna, powstává půda slínovitá. Tato se nalezá blíže hor, a býwá rozličné barwy, zamodralá, čerwená, šedi a jiné barwy.

Zaké wlastnosti má půda slínovitá?

1. Tato se ne tak lehce zahřeje, a zahřita jsouc brzy wychladne, a z té pŕičiny se půdou studenou nazývá.

2. Drží dlouho wlhkosti a jest welmi lepká; wlhká jsouc nechá se těžko orati a kopati, a proto se také jmenuje půda těžká;

3. wchŕne-li, býwá jako kámen twrdá;

4. musí se tedý wždy w patřici čas, aby nebyla ani mokrá, ani přeschlá, orati a kopati;

5. žádá ne sice častého, ale moc hnoje. Hnůj palčivý, jako jest koňšý, owčí, a pálené wápno hobi se nejlépe na půdu slínowitou.

Zak se jmenuje půda storchní?

Půda storchní se jmenuje půda orná či ornice. Taková půda orná, která by pozůstávala ze samého pířtu, ze samé hlíny, ze samého wápna, není

l nalezení; neboť píseř, hlína a vápno nalezá se w řáždě orní půdě, jenom s tím rozdílem, že w jedné půdě píseř, w druhé hlína, w třetí zase vápno přemahu má, a následkem toho buď půda písčitá, buď hlínovitá anebo vápenitá sluje.

Je-li pař to od pána Boha moudře tař zřizeno, že orní půda míchaná jest?

To jest od pána Boha na nejtrěš moudře zřizeno; neboť řdyby orní půda nebyla míchaná: nebala-by se rozdělati, orati a řpyřiti, a následomně by w ní ničehož nerořtlo.

Jest to zapotřebi věděti, jaký řpodeř orní půda má?

Na tom mnoho záleží, abyřhom věděli, jaký řpodeř orní půda má. Tento býwá buď rozdrobeně řameni, buď pouhý píseř, buď hlína anebo jílłowatina. Špodeř řamenitý, písłowitý aneb hlíněný přijímá a propouřřti wodu desřtní a řněhowou, a proto se jmenuje tento řpodeř prostupný. Je-li ale na řpodeřu orní půdy buď řkála nebo jíl: řpodeř tařowý nepřijímá a nepropouřřti wodý, tato buď obtěřá, anebo se na řwřřřřř půdy řhromářřduje, ořřárová řtáti, a následkem toho půda orní býwá mokřá a řtudená, a tařowý řpodeř nazýwá se neprostupný.

Řterá orní půda jest měřřá, a řterá hluboká?

Půda orní není wřřřřdy řtejně tlouřřřř, ona mřřřř býwá jenom 3 — 6 palců tlustá, a tařowá se jmenuje půda měřřá. Tato býwá ale i tařě zřářřřě w nižinách na řořet a wice tlustá a tato posřední půda hluboká sluje.

Pro řteré řostřiny řobí se půda měřřá?

Půda měřřá, jenž se obřřěejně na řorách nacháži, řobí se pro tařowé řostřiny, řteré řwě

škrowné kořený jenom povrchně rozkládají ku pš. brambory; rostliny kořenaté, které se svými kořený hluboko do země vtlačí k. p. mrkev, řepa, mák, chmel, stromy ovocné, vinný kmen a t. d. libují sobě v půdě hluboké.

Co z toho máme, známe-li půdu na polích našich?

Známe-li povahu své půdy, známe-li i její nedostatky: tehdaž můžeme se dle toho řídit, a ji poopravit k. p. těžkou půdu můžeme hledět zlehčit, suché půdě více vlahosti dodat, a mokrou půdu vysušit. Můžeme napotom snadno uhodneme, jaký druh obilí s lepším užítím na své pole seti, kterým hnojem, a jak mnoho hnojití máme.

O půdě mokré.

Půda mokrá jest rostlinám na nejvšš škodná a záhubná; ona i v suchém rohu bývá co kamen tvrdá a ničehož v ní neroste.

Stejná se může mokrá půda proměnit v půdu užitečnou a úrodnou?

Vysušování jejího spodku, jinakě bez takového vysušování všední práce ostane marnou.

Jak se může mokrá půda vysušiti?

Děláním otevřených příkopů, přílivů (kauálů), vřtů (ssacht), nahážením a t. d.

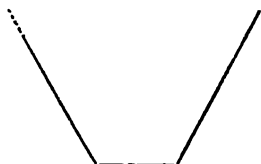
Řeky se dělají otevřené příkopy?

Řeky jest pole bačinaté a mnoho vody se z něho stahovati a sváděti musí. Především ale se pozorovati musí: zdaliž ta stažená voda spád máti a odtékati bude; neboť kde ta stažená

voda žádného odtohu by neměla, tu by otevřené příkopy málo prospěly.

Zať se zakládají otevřené příkopy?

Předně se udělá příkop hlavní, t. j. nejhlubší a nejširší, pak se dělají příkopy postranní (vpravo, vlevo), s kterýchžto ta stažená voda do té hlavní příkopy se smodí. Boboční příkopy bývají vždy mělké a užší. Za svrchní úrodná zem z příkopu vyhrtá hlade se na jednu stranu, a ta mrtvá neúrodná zem na druhou stranu. Za prvnější může na tom samém poli i zlepšování půdy rozvežena býti: kdežto ta poslední musí odvežena býti. Otevřené příkopy mají tuto podobu míti:

Zať obšírné a hluboké býti mají, kde se dle toho, mnoho-li vody mají pojímati a smoditi.

Zakou cenu mají otevřené příkopy?

Ony přispívají k vysušení a k lepšímu polnímu výnosu dopomáhají. Než ale musejí se každé roční čistiti, spotřebují a žlají mnoho rolní půdy, a pročej lepší, ačkoli dražší jsou trati vody a kanály (průlivy).

Při zakládání kanálů nač máme pozornost obrátit?

1. aby se, když pole je svíslé (na stráni) nezakládaly průlivy rovně dolů běžící, nýbrž šikmo,

proto že ty rovnou běžící mají větší spád a tím samým se lehce zapou;

2. čím mocnější půda jest, tím kratší musí průlivy býti;

3. největší délka jich jest 200 — 300'.
Dlouhé průlivy se lehce zanesou;

4. aby se průlivy neztžovaly;

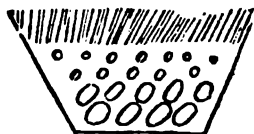
5. aby na rovinách, kdežto voda docela žádného spádu nemá, průlivy se nezafládalý.

Zač se dělají průlivy?

Na poznamenaných místech vyháží se pískopy, asi 2 — 3' hluboké, a na spodu 6 — 8 palců široké. Spodek se vyhláží plochým kamením, po stranách se též ploché kamení nastaví a rovně takovým přikryje. Nyní se na křtinu rozprostře meč, a každá díra se jím zaprá. Na meč se nahází předně ta mrtvá zem, a na vrch se přihodí ta stranou kladená úrodná země. Dělá se obvykle jeden hlavní průliv (na nejnižším místě nejširší a nejhlubší) pak tolik pobočných kanálů, jak toho potřeba žádá.

Kterak se ještě průlivy dělati mohou?

Vyhází se pískopa hlavní a pískopy pobočné. Na spodek se nahází nashromážděných jako pět — šest velkých kamenů (nejlepší jsou ktemele), větších na spod, a menších na vrch, asi tak na jeden stěwic zvrch. Ty svrchní kameny se mečem přikryjí, pak se nahází předně ta mrtvá a potom ta stranou odložená země úrodná t. p. tak:

W nedostatku kamení potřebného kterať sobě při dělání průlivů spomůžeme?

Nashromáždí se zeleného vrbového, olšového a jiného slabšího dříví. Toto se sváže do otepl, z kterých vždy tři na spodek přikopu se vloží, na tyto otepy nahází se slámy, mechu, smrkových ratolestí, anebo i trávou na spod obrácený drn, a posledně se přikopa předně tou mrtvou, pať tou úrodné zemi doplní, podle tohoto obrázku:

Tyto poslední průlivy nejsou tať trvanlivé, jako ty přednější.

O nazýváš trativodny?

Trativodny pozůstávají, jak následuje:

Na poli mokré, bařinatém vyhází se w jistých poznamenaných čarách přikop, hlavní přikop a poboční, tať jako i dělání průlivů jsou potřebné. Spodek přikopů vydláždí se plochým kamením, na které se napotom hliněné a tať jako cihla vypálené trouby nebo korýtka kladou, po kterých se voda do přikopu, na nejnižším místě zhotoveného svodí. Přikopy pobočné pro trouby jsou 1½' hluboké, hlavní přikop vsať o něco hlubší, do kterého se i širší, do postranních přikop užší trouby kladou. Tyto trouby jsou jedna s druhou spojeny. Na vložené trouby se napotom země z přikopy stranou obložená vyhází, na spodek mrtvá, a na vrch ta dobrá.

Zakou cenu mají průlivy a trativody?

Zařládání průlivů vymáhá a stojí mnoho práce a mnoho peněžitých výloh; a však vynaložená práce hojně se odmění a peněžité výlohy stonásobně vynahradí. Průlivy nejen tu rostlinám škodnou vlhkostí z pole vyvedou, ale i vzduch sřrže ně pod zem tlačí a mokrou spodní půdu vysušsjuje. Mnohé pole mokré, které dříve majiteli žádného užitku nepřineslo, a k tomu každoročně práci mnohou a obtížnou stálo, proměnilo se po založených průlivech a trativodách v pole na nejvíš úrodné, pročes se dělání průlivů tu, kde toho potřeba žádá, odporoučí. Řádně založených kanálů vytrvá bezcvi vyšeho opravování až 20 roků.

Řeky pak se dělají sřachta (jáma)?

Často se stává, že na mnohých místech rovného pole dešřivá a sňehová voda se sřromáždjuje, do země ucvtlačí a bařiny dělají. Příčina toho bývá, že spodní půda těchto bařin jest země jílovitá a proto neprostupná. Aby mokrý z pole buď průlivem neb trativodem se vyvedlo: to se mnohdykrát nedá dělati. V tom pádu se dělají sřachta t. j. v čas suché povětrnosti se uprostřed bařiny vyházi obšřirný důl, ta sřvrchní úrodná země klade se stranou, pak se kopá a na hromadu vyhazuje ta spodní zem jílovitá, tať dlouho, až se přijde na půdu prostupnou (píšřitou nebo kamenitou). Za jílovitá a prozatím stranou na hromadu vyhážená zem se z pole docela odklidí. Aby však na poli důl neostal: přiveze se píšřku neb drobného kamene, do té prohlubiny se

nahází, a na vrch se přihodí ta úrodná, stranou odložená země.

Sať účinkuji ssachty na mokrou půdu?

Do sať ztizené ssachty stahuje se kol kolem vlhkost; tato hluboko se vtlačí a ztrácí v zemi, sať že mnohokrát jediná ssachta mokro z pole vyvede, a pole úplně vysuší, a dělání dlouhého a drahého průlivu uspořít.

O čem se máme přesvědčiti, dřív než ssachty dělati počneme?

Máme se přesvědčiti, zda-li spodní půda pod jímlem jest prostupná, t. j. zdaliž z písku, kamenné pozůstatky, čili nic. Mění-li prostupná: tu by neprosněla ani ssachta, a pročez by dělání ssachty zanechati se muselo.

Kdy užíváme zaházení?

Kde se ani průlivy, ani trativody a ssachty dělati nedají, bařina vsať velmi rozsáhlá není: tu se pole nejlépe vysuší zaházením t. j. do bařiny se nahází vsaček, co chceme mít z pole odstraněno, totiž: hrabané a sehrabané kamenné, písek, chraști, křoví a j. a na vrch se natvoze úrodná země.

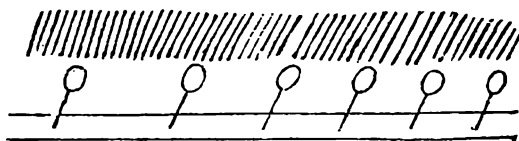
V který čas se má tato práce vykonávat?

V příhodný čas, totiž když největší sucha jest, a sať mnoho jiné práce není, (v měsíci září, neboť měsíc tento bývá obvykle na desť nejchudší).

Když pole, které při jivě hoře leží, je mokré a bařinaté, kde máme příčinu toho hledati?

Příčinou toho bývají vodní pramenové, kteří se v patě blízké horny stahují, a pod zemí vodu svou

po poli rozlévají. Místo těchto pramenů musí se hledět vypátrati; pak se ty prameny svedou do příkopů blíže pole vyházené, z kteréhožto příkopu se ta shromážděná voda na podležitou louku anebo na nešťodné místo průlivem (kanálem) svede podle tohoto obrázku:

Užít se ještě může a těžké půdě dobře poslouží?

Když pole má půdu vlhkou a těžkou, zábuého vřát spádu nemá, tak že se průlivy zakládati nemohou: poslouží se jemu dobře tím, když se na něm užije a vysočce na nejvyšší z 10 brázd sestaví se záhony uorají a svednice zhuště se dělají. Pole takové má se vždy na zimu hluboko orati.

II. Oddělení.

O hnoji neb mrvě.

Co všechno jest hnoj nebo mrva?

Hnoj nebo mrva jsou všechny ty věci, které nejen potravu rostlinám poskytují, nýbrž i také půdu rolní zlepšují, úrodnou činí, zhyčují, zahřívají, vlhkost v ní udržují a k rozlučování prstních látek přispívají.

Čeho všechno lze za hnoj užiti?

Co hnoj se dají všeliké věci potřebovati, a sice:

- A. z říše neroztů;
- B. z říše živočišstva;
- C. z říše rostlinstva.

A. O hnoji z říše nerostů.

Které věci se dají co hnuj potřebovati z říše nerostů?

Nerostový hnuj jest: vzduch, voda, sůl, sádra (gypš), pálené vápno, slín, drobná křemelka, síra, hlína, sůl atd.

Zať pak vzduch může hnojiti?

Vzduch obsahuje v sobě kyslík, uhlík a čpavek, a právě tyto živly poskytují rostlinám mnoho potravy, pročej také v takové půdě, kde čerstvých vzduch volného přístupu nemá, ničehož neroste.

Kterak mimo to vzduch ještě na pole prospěšně účinkuje?

Vzduch mimo to kypí půdu a vyfukuje moky, a proto se při orání a kopání spodní prst na vrch obrací, aby vzduch na ní účinkovati, a do země vnést mohl.

Zať hnoji voda, obzvláště dešťní?

Voda velmi prospěšně účinkuje na půdu a na rostliny. Ona nejen zavlažuje, bez kterého zavlažování by ničehož nerostlo, ona ale též i rostlinám mnoho užitečných, ba potřebných látek (t. p. rozličné slanine) přivádí.

A považme sobě, jak mnoho kouře a jiných rostlinám užitečných výparů každodenně zhůru do povětří vstupuje a v povětří se ztrácí: zda-li ony jsou pro zemi a rostliny ztracené? — Nikoliv, neboť dešťní voda a rosa jich opět zemi a rostlinám nazpět přivádí. Tato voda dešťní při bouřce, protože mnoho elektrických látek zdržuje,

obzvlášť dobře na rostliny účinkuje. Woda desítní ale též w půdě rozličné hnojní látky připravuje, rozřazuje a rozlučuje, a jich rostlinám záživné činí. Po desítní wšech rostlin se obcerstí a bujněji rostou, což patrný důkaz je, že woda desítní obzvlášťtím hnojem bíti musí.

Žať pak účinkuje sniž?

Sniž uejenom jeť zimnímu osení proti urazivým wětrům ložich zahřívající, ale i woda jeho hluboko do půdy se wtlačí a ji zawlažuje, a jako woda desítní půdě záživné látky přivádí a hnojné látky dobře rozlučuje; a proto nemá žádné pole na zimu zůstati ucorané.

Žať pak hnojí sádra (gypš)?

Sádra sestává ze sřy, wápna a hlíny. Ona posřtuje rostlinám lupenatým, jako jeť: jetel, hrách, fazule atd. množství potřebného a lehce záživného pokrnu, tať že ty lupenate rostliny, řdyž se wladinké sádrou patřičně posřpou, až k podíwu spěšně a bujně rostou. Čím čistější sádra jeť (to jeť čím méně hlíny má), tím lépe účinkuje.

Žda-li pak sádra na každé půdě stejně účinkuje?

Sádra působí velmi prospěšně na půdě rolní teplé při mírném wlhku, a řdyž není docela wžita; naproti tomu ale na půdě mokrě a těžké, jakož i na půdě přiliš suché a i we stínu hrubě nepůsobí.

Že-li pak i pálené wápno hnojem?

Pálené wápno má tu wlastnost do sebe, že sluneční teplo přitahuje, půdu zahřívá a řřpčuje;

rostliny nejen krmí, ale i rozličné hnojné látky v půdě nalezené rychle rozlučuje a rostlinám záživné činí, pročez jest pálené vápno hnojem vřborným.

Kterak rolní půda může páleným vápnem hnojena býti?

Půda hlinovitá, která není docela vřžitá, jakož i každá jiná půda, která není příliš písčité a suchá, nebo již bez toho vápenitá. Na půdě vřžité, písčité a vápenité, jakož i na půdě příliš mokré páleným vápnem hnojití škodí. Škodí i těž, když to samé pole častěji po sobě a hojně se páleným vápnem hnojí, a mezi tím se stájně hnůj ku hnojení neužívá. To samé pole se obvyčejně ve 12 letech jenom jednou páleným vápnem hnojí.

Kterak se má pálené vápno připraviti, aby co hnůj potřebovati se mohlo?

Ono se při suché povětrnosti hned od vápené pece přiváží na pole, které jím hnojití chceme. Na tom již dříve oráním připraveném poli srovná se do malých kopeč, které zemí nebo popelem se přikryjí, až by se vápno na moučku rozpadlo. Pak se tato vápená moučka po poli stejně rozdělí a i hned mělko do země zadelá.

Zač hnojí vápená země?

Hnojení páleným vápnem jest drahé, neboť mnoho peněžitých vřloh žádá; lacinější rostat jest hnojení vápenatou zemí. Vápená země, rovněž tak jako pálené vápno půdu zahřívá, kypčí, hnojné látky rozlučuje a rostliny krmí. Zetel, zelí, vřka,

Kukutice, proso, brambory takovou přísadu vápenou v prsti velmi milují.

Zač účinkuje slín na polích?

Slín (Mergel) jest smíšenina hliny s vápenou a písčitou zemí, a nazývá se buď hlinatý, buď vápenatý neb písčovitý slín, jak v něm buď hlina, neb vápno nebo písek převahu má. Slín vlastně nemůže mrvou slouiti, rošťat ale on zlepšuje a popravuje půdu rolní. On v sobě nejen látky rostlinám užitečné zdržuje, ale i také:

- a) slín hlinovitý půdu rolní písčitou a kamenitou a suchou utužuje, mazkosti jí dobývá, vlhko nejen přitahuje, ale i v půdě udržuje;
- b) slín vápenatý (když má $\frac{1}{3}$ vápna) svým vápnem, které v sobě chová, půdu studenou zahřívá a tpytí, pročez se dá půda rolní studená slínem vápenatým popraviti.

Na které půdě slín vápenatý více sstodí, než prospívá?

Slín vápenatý sstodí na půdě rolní vápenité a křídovaté, jakož i na půdě hubené; neboť v této žádné mrvy k rozlučování nenachází, mrvu rošťat slín nenahradí.

Zač účinek na poli má drobná křemela?

Drobná křemela neb hrubý písek, který též z rozdrobené křemele pochází, ztěžňuje tuhé, hlinovité a jílové půdy, a velmi dobře účinkuje tam, kde vlhko panuje, neboť podporuje vypařování půdy a připouští vzduch do prsti rolní.

Mimo toho obsahuje drobná, rozemletá křemela látky rostlinám potřebné. Pročez také bláto

ze silnic a ulic, pocházející z rozdrobeného šutru, a mimo to s nočem a s trusem dobytka smíšené, velmi dobrý hnoj jest pro pole a louky.

Zatý účinek má jira?

Šira dává dobrou potravu všem rostlinám, obzvláště jeteli, želi hlávkovému, řepě, prosu, hrachu, turejnu atd. Šira se nalezá ve zvířecích kostech, a proto také hnojení hnojem, který ze zeměských kostí pochází, na rychlý vzrůst dříve jmenovaných rostlin velmi účinkuje. Ona se nachází u veliké míře v tak nazvané stínaté hlině, kterouž se půda lehka zlepšiti dá.

Zatý účinek má hlina?

Hlinou se dá hubené, vápenité, a písčité pole velmi zlepšiti, nebo ona nejen vlhkost do sebe táhne, ale i také delší čas udržuje, a i z takových částek záleží, kterých rostlin potřebují. Hlina tedy se nemůže vlastně za hnoj považovati, ona jest jedině výborný prostředek k zlepšování půdy lehké. Hlina však pocházející ze starých zbořených zdí jest výborný hnoj.

Zdalíž pak se i odpadky solní co hnoj potřebovati dají?

Kde se sůl vaří, a odpadky solní za laciný peníz dostati lze, ovšem nejsou k zahrnování, neboť sůl látky hnojné v zemi nalezené rozlučuje, a je rostlinám záživné činí. Ona se hodi co hnoj na půdu písčitou a suchou, neboť vlhko nejen přitahuje, ale i v půdě udržuje, zničuje mech a

šťodný hmyz (t. p. šneky), a obzvlášť na lužích vlhkých co hnuj prospěšně účinkují?

Kterak se potřebují odpadky solní co mrva?

- a) Ony se před rozstváním semena na připraveném poli stejně rozhodí, a pak zavoláči, anebo se mladé rostliny tak jako se sábkou posypou;
- b) hnojení toto se má vždy při vlhké povětrnosti býti;
- c) hnojení suchých luž s mrvou solní šťodí.

B. O mrvě z říše živočichů.

Který hnuj se do této třídy počítá?

Sem přináleží: Hnuj hovězí, ovčí, koňský, prasectí, ptací (guano), hnuj člověčí, křem, koši a jiné odpadky z těl zvířecích.

Jakou cenu má hnuj zvířecí?

Hnuj zvířecí jest nejlepší a nejvhodnější.

Stává-li pak též rozdíl mezi zvířecím hnojem?

Zvířecí hnuj jest rozdílný; jeho cena řídí se dle toho:

- a) Od kterého druhu zvířat hnuj pochází; tak ku př. hnuj hovězí jest lepší, než šovinský —
- b) jakou plci zvířata krmily bývají. Tak t. p. hnuj zvířat, které maso žerou, jest nejlepší a nejsilnější, a méně dobrý jest hnuj zvířat, které se pouze rostlinami živi.

Co víš o hnoji hovězí?

Hnuj hovězí zasluhuje přednost před ostatním zvířecím hnojem, neboť se hodí pro všechny rostliny a na každou půdu. Půbě píšlovité dobývá dobře uložený (spešovatý) hovězí hnuj větší vaxnosti a přitahuje vlhkost; horkou vápenou

půdu chladí; těžkou půdu nejen krmí, ale i také kypí. Cena (dobrota) výšaf tohoto hnoje křídí se dle píce, která se křavám a volům předkládá. Čím více se hověží dobytek zrnem, šrotem, moučkou a dobrým senem krmí: tím lepší dáwa hnoj, a proto také hnoj od krmných volů jest ten nejlepší. Hnoj od křav dojných jest slabší, než-li od volů. Hnoj hověžího dobytka, který se po celou zimu jediné slámou bledně krmí, má jen malé do sebe ceny. A proto, kdo chce na poli hojně křiditi, musí jím hověží dobytek dobře krmíti. Jedna křawa dá do roka tuhého hnoje 20.000 liber.

Kterou prúporú máš ji při tom pamatowat?

Duto: Špatná potrawa dobytka působí špatný hnoj; špatný hnoj působí chudé pole; chudé pole malou a špatnou úrodu dáwa, a proto se dobytek ještě špatněji potom krmíti může, a tak hospodářství rof po rofu hýne.

Naпроти tomu ale dobré pole poskytuje dobytku hojnost křmíwa, dobře křmený dobytek opět dobře krmí pole, a tak se hospodářství zlepšuje.

Zakou pomáhu má hnoj hovězí?

Hnoj hověží zdlouhavě kříje a hñije, proto že w něm mnoho wody obsaženo jest. Krmí také pole jen zdlouhavě, za to ale trwanlivě, a právě proto, že mnoho wody má, velmi snadno se slámou a jiným stělivem se smíšuje, které nápotom w křsání přiwádí.

Zak účinkuje hnoj křsý?

Dento jest sušší a křpější, než-li hověží, rozlučuje se s wětší teplostí, a proto ho zahrabníť

na jate ve své zahradě, a moudrý hospodář tu pohnojí svého nejstudenějšího pole rád používá. Cena tohoto hnoje kdté se opět dle píce, kterou koni dostávají. Sníží těch koní, jimž se skoro samá zrnatá píce a dobré seno dává, jest teplejší a vydatnější, a oštké čpavkem (amoniak) zavání. Naproti tomu jest hnůj koní, kteří se toliko špatným senem, zelenou píci neb slámou krmit, jenom slabý, a téměř žádné čpavkové vůně nemá. Se slámou a s jiným stelivem se tento hnůj těžko smísí, v půdě se rychle rozlučuje, rychle účinkuje, a vřsák účinek jeho trvalý není. Pro svou palčivou povahu bývá hnůj koňský na hnojivsti hnojem horvčím a stvínštím prokládán.

Km dá do roka 12.000 liber tuhého hnoje.

Zatý pak jest hnůj ovčí?

Ovčí hnůj jest velmi tuhý a pro svou povahu suchou smísí se jen zdlouhavě s podestlanou slámou a proto musí ve stáji pod otvory delší čas ležeti, aby tyto svým sflapáním smísí se podporovaly. Ovčí hnůj se považuje za nejsilnější, a působí velmi dobře na kořenaté a olejové rostliny k. p. hlávkové zelí, konopl a t. d. Jedna ovce dá do roka 760 liber tuhého hnoje.

Na jakou půdu patří ovčí hnůj?

Hnůj tento patří na studenou a hlinatou půdu; on sice není tak palčivý, jako hnůj koňský, dostatečně vřsák studenou půdu zahřívá, kypí a vyfussuje. Účinek jeho trvá po 2 leta, a obilí v ovčím hnoji v prvním roku obvyčejně lehne, a proto jest radno, na půdu polní ovčím hnojem mrvenou, v prvním roku rostliny kořenatě

rozřazovati, a teprve v druhém roce zrno obilní na ní rošťivati. — Kozl hnůj se, co se jeho vlastnosti týče, skoro owočnuu hnoji rovná.

Zatou ceny má hnůj swiňský?

Swiňský hnůj se obvyčejně považuje za nejšpatnější. Však ale jeho cena se vždy kdté podle rozdílnosti krmiva, které se prasatům poskytuje. Krmí-li se prasata zrnem, srotem (tlučem), žaludů atb., tenkrát hnůj jejich jest owssem lepší, jako když se krmí travou, syrovátkou a t. d. Hnůj tento jest více studený, půdu nezahřívá, málo jenom účinkuje, a proto se na hnojíšti obvyčejně s koňským hnojem smíchává. Špatný jest proto, že se v něm mnoho nezažitého, trávnitého semena nachází, které rádo na poli klíčí, proto se hnůj swiňský, sám o sobě neuntchaný více na louku, než na pole hodí. Jedno prase dá do roka tuhého hnoje 1800 liber. Za to ale jest moč swiňský rýborný, který se má do sudu, pod stájem swiňským připraveného chytati.

Dá-li se též s ptáčím trusem hnojit?

Owssem, ačkoliv ho v obvyčejném hospodářství jenom po stromu bývá. Cena tohoto hnoje kdté se podle druhu ptáků, od kterých trus pochází, pak závisí od pořmů, jimiž se tyto žijí. Nejrybhornější a nejsilnější jest trus holubí, proto že se samým zrnem krmívají. Tento trus se hodí pro půdu těžlou, ve které rychle účinkuje. Dříve však, než se trus holubí tu hnojené potřebuje, utluče se na prach, a při mžle powětrnosti se na osení rozhodl. Když se ptáci trus s popelem z kamenného uhlí smíchá a na jetelíšti

potřebuje, přeměňuje ve svých účinkách každou jinou látku (gypš).

Když trus holubí jest tak výborný hnoj, co pak z toho následuje?

Že sobě máme holubího trusu více vážit, holubníky ob času k času suchou zemí, drobným pískem anebo strácenou slámou podestýlati, což nejcu množství, ale i cenu holubího hnoje zvedá.

Co smýšlíš o trusu slepičím?

Tento jest méně dobrý, jako trus holubí, proto ale přec nemá se přehlédnouti. Tento rovněž tak, jako trus holubí účinkuje, a nakládá se s ním tak jako s trusem holubím. Cena však jeho řídí se dle krmiwa slepice.

Co pak je „guano“ za hnoj?

Tak nazvaný „guano“ není nic jiného, než-li ptáci trus. Na osamotěných břehách jižní Ameriky vysedávají u velikém množství velcí vodní ptáci (neuaht, pelikán) své mladé. Tito ptáci se živi jediné rybami. Při tomto vysedání svých mladých mají ten obyčej, stranou svůj trus na jednu hromadu pouštíti. Během času powstały z toho ptáčího trusu celé kopce až na 30 loket vysoké. Angličané trus tento z Ameriky do naší Evropy na lodích přivážejí a pod názvem guano v obchod uvádějí. Z Angličan se ho každoročně mnoho centů do jiných zemí vyváží a prodá. Prodává se jeden cent za 9 — 12 rýnských.

Kterak pak účinkuje guano?

Účinek guana jest překrásmný, neboť se shledalo, že jediný cent guana na tom samém poli

vice účinkuje, než 60 centů hnoje stájného. Hnůj tento účinkuje rychle a bujně na rostliny obilní, luskové, řepní a brambory a i na louka; jeho účinek ale trvá jen jediný rok. Mohl by se tento přehořborň hnůj každému odporučiti, kdyby jen tak drahý nebyl. Ostaňme tedy při svém laciném stájném hnoji, vynaložme ochotně práci a pozornost, kterou žádá, a jistě i my sobě dobrého hnoje pro naše pole nashromáždíme.

Zat pak se guano k hnojení potřebuje?

Roztluče se na prášek, smíchá se s žnásobnou částkou dobré země, a po rozsetí zrna, rukou po poli se rozhodí, a i hned do země zadělá, anebo se vodou rozloučí; — a rostliny se polévají, k čemuž od zahradníků zhušta upotřebován bývá.

Zatý jest hnůj člověčí neb záchodní?

Ačkoliv člověčí lejno jest očím offklnivé a noju nepřijemné, jesti však předc ten nejwýbornější hnůj. Proto má každý hospodář toho hnoje více hleděti, a při svém domě dobře zřízený záchod míti. B nedostatků takového záchodu, se potom hnůj člověčí za stodolu a na jiná místa zanássi, kde uespotřebowaný zhnije. Jest to spolu také nespussné a nestydaté před očima jiných lidí své tělo obnažiti a svou potřebu vykonávati.

Nedčlejte to více, ušbrž vždy chodte do dobře zřízených záchodů.

Kterak účinkuje hnůj člověčí?

Hnůj tento rychle hnije a rychle také účinkuje, jest welice silný, a nedá se sám o sobě potřebovati, ušbrž musí se pilně se slámou, hlinou a t. d. míchati. Tím také svou offklnivost ztrácí a

nosu napotom tať nepřijemným není. S tento hnuj se řídí, co se jeho ceny thče, dle potrmu, jehož lidé požívají. Ve městech, kde lidé obhcejně nejvíce masitých potrmů požívají, hnuj člověči také nejvíce síly do sebe má. Zať prospěšně hnuj záchodní na úrodnost polni učiní, vyplývá z toho wypočítání, že se může lejnem jediného wyrostlého člověka ročně takový kus pole pohnojiti, jaký, kdyby se žitem zasel, mohlby jednoho člověka strz celý rof uživiti. Hnuj záchodní učiní něco přes jeden rof.

Iterať se má hnuj záchodní k potřebě připrawiti?

Chceme-li tento hnuj w tekutém stavu potřebovati, zřídí se wodou t. j. dá se 3krát tolik wodu, jako je hnoje a tím se rostliny polévají. W tomto tekutém stavu se také potřebuje na jaře při suché povětrnosti na poli k polévání slabého zimního osení a učiní se přeroborně. Čerstvých hnuj záchodní může se také w zimě na pole wyvážeti a na sněhu rozložiti, neboť na sněhu svou sstodnou palčivost ztrácí, působí ale mnoho wypletky (trávy.)

Abby z tohoto rohborného záchodního hnoje nic k ztrátě nepřišlo: postaví se záchod blíže hnojisti t. j. vyhází se jáma, půda se kamenem wydláždí a do 4 uhlů (do 4 hran) wyždí. Od záchodu se udělá kamenem wydlážděná stružka na hnojisti. Suchá, blíže záchodu na hromadě připrawená zem hází se od času k času do jámy záchodní, též i rofcedy nepotřebné věci a smeti, jakož i na drobné částky přeseřaná sláma a t. d., aby tím nosu se nepřijemnému wyparování čparotu (amoníak) předešlo. Zať připrawený hnuj záchodní hობí se

obzvláštně na louka. Poněwadž hnůj tento rychle hnije a tím síly své pozbývá: nemá se tedy přes $\frac{1}{2}$ roku v zachodní jámě ponechati, nýbrž na jaře a na podzim na pole vyvážeti.

U kterých národů se lejno člověčí co hnojny prášek potřebuje?

U Čtňanů; neboť tito lejno člověčí ještě čerstvé smíchají s hlinou, nadělají z toho cihly, tyto pak suší, a uschlé na prach rozdrcují, jež napotom na rostliny a na pole sypou. Národ tento jiným hnojem from zachodním své pole nehnojí, a předce se pole Čtňanů podobají bujným zahradám. — Francouzi a Wlaši čerstvé člověčí lejno, pak čerstvý člověčí moč, gyps a popel z tvrdého dřeva dohromady smíchají, pak na slunečném místě do jámy asi tak na 2' hluboké zakopávají, a když tato směsina uschla, rozdrtí se a jako hnojny prášek se prodává.

Jak účinkuje moč?

Moč účinkuje zčerstva a podporuje zláště tvoření kopy (stopky) a lupení při rostlinách, kdežto tuhé hnůj více na tvoření semena působí. Moč tedy musí tuhé hnůj vlastnostmi svými doplnovati. Moč ze stájů na ves neb do potoků nechat odtékat, jest škoda přenáramná.

Moc-li dá stájný dobytěk do roku moče?

Kráva dá do roku moče 8000, kůň 3000, ovce 380 a prasce 1200 liber. To jest opravdu bohatství, jehož by každý hospodář více sobě vážiti měl. Než ale my v naší Moravě jsme dosaváde velice nešetrní, co se hnoje a moče dobytka týká. Učme se těchto látek již jednouráte více vážiti.

W Barotích a Sasích jsou ve mnohých dědinách dítky k tomu vedeny, že hnují dobytčí mšeho druhu, kdekoli ho naleznou, do kositčů sbírají. Tím se vzbuzuje v mládeži včasné účinnost, hospodárnost a čistota.

Zbaliž pak zvířata jenom své výmržky co hnují dávají?

Wšední odpadky zvířecího těla jsou pro naše pole dobrou mrtvou; sem patří: krev, maso, odpadky kůže, chlupy, vlasy, štětiny, peří, hadry vlněné, koží, kopyta ovčí, koží, hovězí a t. d.

Že se dá krev co mrtva použiti?

Rostliny na takovém místě, kde krev vyhlita byla, velmi bujně rostou, což nám jest patrným důkazem, že krev musí dobrou mrtvou býti. Proto též Belgičané, je-li všední naděje na uzdravení nemocného koně aneb vola ztracena, vedou jich na pole, otevrou jim žíly a vedouce jich po poli pokrývají půdu kreví. — Než ale krev má velmi mnoho záživných látek pro rostliny v sobě. Kdyby tedy krev tu hnojili užítval, tak jak jest: snadno by mohl rostliny přeshytit a tím jim usškoditi. Krev se má tedy dříve rozpustiti vodou, než ji na poli, jako hnuj, rozléváme. Může se i také krev usušiti, a co dobrý prášek buď před nebo po setí po poli rozhoditi, aneb na rostliny sypati. Než ale málo který hospodár, kromě řezníků, tolik zvířecí krev mrtvá, aby ji pole hnojit mohl. Kde však jest velké město na blízku, a krev z masných krámů od řezníků lacino k dostání jest: tam hospodár této laciné krevi k hnojení svého pole použiti může.

Co pať je to za hnoj, ten krmowý?

Hnoj krmowý, který se za nejnovějších časů w obchod uwebl, není nic jiného než krev s hlt-nou smícháná a sussená. Pozůstává buď w malíč-kých kulíčkách, neb jest na prach utlučený. Takowému poli, které tímto hnojem hnojeno bylo, zajtci zdaleka wyhýbají, nebo hnoj tento náramně smrdí.

Se-li pať i zvířecí maso dobrý hnoj?

Zvířecí maso jest rychle účinkující a ten nej-silnější hnoj. O tom jsou obzvláště Belgičané přesvědčeni. Když žádnou naději w uzdravení swého nemocného koně hebo wola neb krávy wolce nekladou (kůň neb wůl nesmí wssak nakažlivou uemoc mřti): wywedeou tato nemocná zvířata na pole, otevrou jim žlty, maso z nich, wyjma kůži, na malé kusy rozsekají, a tyto po poli rozházené i hned zemí přikryjí. W našst císatřské křšši patři padlá mřcha rasowi. —

Mřchy menších padlých zvířat mají se tu hno-jent a zlepšent půdy použiti. Mrtwí psi, kočky, oroce a jiná menší zvířata mohou se zakopati na loženy blíže takowých owocných stromů, jež silné potravu potřeby. Jsou-li wssak takowá padlá zvířata přstliš masitá a tučná: není radno jich na loženy owocných stromů zakopati; nebo tento přstliš silný hnoj často stromy předráždí a zabije. Radněji to tedy jest, tato padlá zvířata do jámy položiti, nehasseným wápnem posypati, a z té wykopané země nad nimi náhyrobek učiniti. Po nějakém čase se jáma opět otevře, kosti se dají stranou, a šhmilina se s dobrou zemí smíchá, a teprw tu hno-jent owocných stromů použije.

Co vše o rošťtrujkách z rohu a kopyt zvěřecích?

Toli, že ony dávají rošťbortní hnoj, a že je sřloda, jich někam zahobiti. Mohou se i rohy, kopyta broci, kozi a hovězi, pař-li k jiné potřebě nejsou, do hnojnice hoditi, a pak rozmočené sřduce dobrou zemí přikryti, na to pak, když zhnilý, dávají nejlepší hnoj. Totéž platí o odpadkách z jirchären a křihären, o kožených nepotřebných oděvách z továren sřewců, kemenáků, sebláků a t. d. Tyto kožené odpadky, když se hodi do jámy, s dobrou zemí smíchají, častěji hnojem záchodním polévají, od času k času se přehazují: dávají nejlepší hnoj, který v půdě po mnohá leta účinkuje.

Sať pak se dají kopyta k hnojení potřebowati?

Takto: Ony se zadělají do měkké luční půdy v malé vzdálenosti od sebe tať hluboko, aby seřadům při sečení luť nepřekážely. Účinek jest do oka padající a přepodivný.

Sať se dají hadry wolněné, chlupy, sřtětiny, odpadky z peřl použiti?

Hadry ze suřna, z wolněných sřatů a sřátků, chlupy, sřtětiny, odpadky z peřl a t. d. házejí se buď do záchodů nebo na hnojisřtě, aby se tím sřla hnoje zrořřila; nebo se smíchají s dobrou zemí, hnojnicí a hnojem záchodním polévají a častěji přehazují, ažby shnilý. Snůž z nich zřřkaný hodi se obzřolářřtě ku hnojení bramborů, ovocných stromů a winného kmeně.

Zda-li i kořti půdu hnojí?

Kořti mají v sobě mnoho potravy pro rostliny. Ony rořřať v celosti velmi zdoluhavě hnojou,

pročež účinek jejích jest velmi zblouhavý. Majt-li tedy rychle účinkovati, musejí se rozdrobiti, nebo na moučku rozemleti. Moučka z kostí působí rožborně na půdě hlínovaté, více suché, teplé a tpyré, na půdě pař studené a těžké, jakož i na půdě vápenité hnojení moučkou z kostí jen málo prospívá. Angličané hnojí moučkou z kostí i vodňatce, a chováť sobě hnojení toto. Na brambory hnojí moučkou z kostí rožborně působí. A takovému hnojení připraví se moučka kostní takto:

Wezmou se 2 díly moučky, pař 1 díl popele, obojí se smíchá a hnojnicí natlačí. Pař se z toho udělá kúpka, která se slánným hnojem přikryje. Po několika dnech na to se i sázené brambory přikročí. Na připraveném poli se dělají dílky; sázenice bramborů se do dílků kladou, a tou připravenou moučkou z kostí přikrhávají. Do každého dílka přijde jedna hrst moučky. I turkyne může se tak rozřazovati. — Už posud může málo kterých hospodář té příležitosti míti, aby sebranych kostí pro svou potřebu rozemleti mohl. A rořať může každý hospodář nahromážděné kosti probati, a tu potřebnou moučku z kostí sobě koupiti. Dítky tedy nemají kostí pohazovat, uhrbž jich bedlivě shromáždovati a na jisté místo ukládati.

C. O stelivě, o hnojistí a o hnoji z říše rostlin.

O stelivě.

Co roředí sluje stelivo?

Roředí to, co se dobytku ve stáji podeřhlá, jmenuje se jedním slovem stelivo.

Co wssedło se dá za steliwo potřebowat?

Za steliwo se dá potřebowati: sláma, mech, listi, klesť, jehličť, hrabanina, bahno, štít, piliny, kapradí, rákos, zem a t. d.

Které steliwo jest nejlepšší?

Nejlepšší steliwo jest sláma. Ona má tu vlastnost, že tekuté částky hnoje do sebe sraje (souká), a jich dlouho drží. Sláma žitná jest obvyčejným steliwem we stáji. Sláma ostatních druhů obilných, jako: pšeničná, ječmená, ovesná, hrachowina a čočowina, hodila by se výborně za steliwo, než ale bývá obvyčejně dobytku jako píce do žlabu předkládána. Má-li však sláma za hnuj sloužiti: musí držetv močem a trusem dobytka dobře napuštěna býti, a držetv zhytí. Wšedla sláma, která se buď neztrní, nebo na jinou potřebu domácí neobráti, má se na steliwo upotřebowati. Co se ale nespořebuje, má se na budoucí roč uschowati, neboť se neroví, jaká budoucí obilná úroda bude. To jest pravé ohrábání svých polností a zahazování vlastního prospěchu, když hospodář slámu prodá, on zahazuje za skromný peníz kapital i úrok. Jenom tam se sláma prodáwati může, kde sobě hojnost hnoje za laciný peníz zaopatřiti můžeme t. p. blíže velkých měst.

Zaké steliwo jest hrabanina lesní?

Hrabanina lesní t. j. mech, listi, klesť a jehličť není tak dobré steliwo, jako sláma. Hospodář má tuto hrabaninu lesní jenom w čas největší nouze za steliwo použiti. On ji má w lese na takových místech bráti, kde od větrů swáta na hromadě leží, aby stromům lesním neškodil. ~~Neboť~~

tato hrabanina hnojí a chrání proti zimě kořeny stromů lesních. Kde tedy tak pošetile jedná, že vsedlu hrabaninu s kořeny odhrabe, tyto docela obřhne, škodí tím lesu náramně. Moudře tedy jedná ten hospodář, který svému lesu pokoj dá, potřebnou slámu na stelivo raději koupí, nebo tolik, co za slámu vydal, zase mu na lese přiroste. A bez toho hrabání steliva a přívoz jeho za darmo není, stojí to práci a peníze.

Kde se podestýlá bahnem, šitím a pilinami?

Tyto věci jsou obvyčejným stelivem v horách, kde více luť a lesů bývá, a při skotovém setí obilí slámy se nedostává. Bahno z hlubších kaluží, rybníků a jezírek, zvláště obsahující moc rákosových kořenů, jest výborné hnojivo — však musí úplně suché a při ruce na suchém místě uloženo býti. — Sítí musí býti čerstvé, nikoliv suché, sice ty tekuté částky hnoje do sebe neshraje a pak těžko hnije.

Seš-li pak se lapradí a rákos za stelivo hodí?

Lapradí (Farrenkraut dlouhá listnatá tráva) je výborným stelivem, neboť v sobě obsahuje salajku (potaš) a touto se síla hnoje rozmnožuje.

Rákos (palach) má jako sláma hnojné částky. Mladý jest též dobrá píce.

Kde jsou bahniště a velké lesy na blízku, tam bedlivý hospodář takového dobrého steliva hojně použiti může.

Může-li pak se též zemí nebo písem dobýtku podestýlati?

Ovšem, a s užitkem. Kde se ale zem pod dobýtek stele, děje se to jenom v nedostatku slámy. Nástlaná zem musí vždy býti buď slámou

nebo jiným stelivem přikrytá, aby se dobytek v čistotě udržel. Zem úplně suchá se nasype k zadním nohám hovězího dobytka, tam právě rohyprky (travněnce) padají, pak se přikryje trochem slámy. Nejlepší zem na stání jest lesní (kde se dá bez usfkození lesu nabrati), zem z přelop, z rybníků, silniční bláto a obzvláštně silniční prach. Proto by měly venkovské děti, když letního času ze školy přijdou, a nic jiného na práci nemají, uliční prach v dědině smetati, a ho na místa suchá snášeti, a tak rodičům k zisku pomáhati.

Benom země úplně suchá smí se dobytku podeštylati. Ona potom hnojné částky do sebe vsaje, a čpavek, aby se nevypařil, váže. Podeštlá se obzvlášť v ovčincích ovčím, kde tato podeštaná zem tu sstíplavou a očím škodlivou vůni moče zmírňuje. I také suchý písek jest dobrým stelivem, obzvlášť tam, kde má hnuj přijít na hlínatou půdu, a na mechovitá a kyselá louka. Ze rohovým stelivem nejen proto, že jako země částky hnojné do sebe přijímá, ale i také z té příčiny, že hlínatou půdu kypí.

Zat mnoho steliva má se dobytku podeštylati?

To se řídí podle druhu dobytka. Hovězímu dobytku je zapotřebí nejvíce podeštylati, proto že hojně močí, a jeho rohyprky (rohy) mnoho vodní přisady mají. Podeštlá se mu v zimě méně, nežli v letě, kdežto větším dílem zelenou píci krmem bývá. Počítá se steliva na 1 kus rohovitého dobytka 8 — 10 liber. V stájích, kde se každodenně hnuj řhá, potřebuje se denně 4 — 6 liber slámy.

Koňům se těž mnoho steliva podeštlá, ne sice z potřeby, nýbrž proto, aby se čistě drželi. Ostatně jak mnoho se steliva podeštlati má, to se také řídí dle toho, jak mnoho steliva máme, a jak půda stájní ztížena jest. Má-li ona malý smah, tak že ten tekoucí hnůj vždy volně odcházeti může, tenkrát se méně podeštlá, jak když půda stájní rovná jest.

Kterak se má zacházeti s hnojem, dočud we stáji jest?

1. Dlouhá sláma, která se dobytku podeštlati má, musí být dříve na tři menší díly přetežána, aby se tím lépe s trusem dobytčím smíchala.

2. Má se ona pod dobyttem stejně rozdělit.

3. Dobytčí lejno má se časem slámou přikrývati.

4. Aby moč dobytčí mohl volně odcházeti, čistí se častěji forktou.

5. Dříve než se hnůj ze stáje počne odvážeti, odhrne se ta suchá, jakož i ta dostatečně nezmočená sláma stranou, se kterou se znovu podeštlá.

6. Hnůj we stáji se od času k času sádrou nebo popelem posype, dlelem proto, aby tam rostliny žijící čpavek (amoniak) byl více vázán a se nemohal (co čpí a smrdí, to také hnojí) dlelem také proto, aby ostrost jeho očím dobytka štobná se zmírnila.

7. Hnůj se musí po delší čas we stáji pod dobyttem ponechati, aby sšlapáním dobytka rovnoměrně se stelivem se lépe spojil.

O hnojivstí.

Sak má hnojivstě býti ztíženo?

1. Místo pro hnojivstě zvolí se nedaleko chléva. Ono musí býti ze všech stran přístupné, a od

odkapu střechy vzdálené, aby odkapem vody nad míru nepřibývalo. Radno, zvoliti místo více ve stínu, nežli na výsluní, proto že pak hnilý velmi vyšýchá.

2. Na tom zvoleném místě se vyháží jáma, asi 2 — 3' hloubky, buď do 4 uhlí (čtyřhranatá) anebo kulatá. Celý zřetel se nyní musí obrátiti na půdu té jámy. Je-li půda promoklá (prostupná): natove se asi na stěnicí tlustá vrstva jílů nebo jiné mazné hlíny, která se pevně, jako mlat, utluče, což se i po stranách té jámy stane. Může i kamenem vydlážděna a strany vyžděné býti, což ovšem lepší, však ale i dražší jest.

3. Tato půda se musí vždy urovnati v spůsobu neceť a má malý swah (spád) míti a na nejnižším místě má se upravit nějaká nádoba pro chytání hnojnice t. j. sem se zasadí sud nebo kamenné nečty. Může se ale i zde vyházeti prohlubina, která se ve spod po stranách jíllem, aby neprotékala, pevně utluče. Do této prohlubiny se z chléva po korýtku vede ten tekoucí hnilý (moč). Sem se také chytá ten tekoucí hnilý, jenž se na hnojistí z hnoje vytlačí. Tento tak nachytaný tekoucí hnilý jmenujeme hnojnicí (Sauche), a jest to hnilý nejvýbornější. Místo, kde se hnojnice shromažďuje, má vždy v í l e m přikryté býti. Kde hnojistě od chléva jest příliš vzdálené, tam se musí místo pro hnojnici buď v samém chlévě, aneb blíže chléva, jak výše praveno bylo, upravit, neboť tohoto výborného tekoucího hnoje sobě hospodář na nejvýš vážiti má.

4. Hnilý na hnojistí má se vždy při mírné vlhkosti udržeti, aby se hnil přavidelně a stejně

dělo, a proto se musí v čas suché povětrnosti hnojnicí nebo vodou mírně polévati.

5. Snůj na hnojisti má býti tuhý, aby ho vzduch nemohl vyfuffiti. Proto má každý hospodář to všemožně hledět zameziti, aby swině na hnojisti neryly a drůbež tam nestrábala a netvřela. Nejlépe se dá hnůj na hnojisti sešlapati hovězím dobytčím.

6. Nejvíce se má na to dbáti, aby se vypařování vzácných částek hnojných zamezilo, což se stane, když ten z chléva vyvezený a sešlapaný hnůj suchou zemí (silničním blátem, lesní zemí, zemí z pškop, drnem, silničním prachem) se posype.

7. Snůj na hnojisti se má vždy stejně rozdělití a stejně vyfuffi býti. Nejlepší vyfuffa na hnojisti jest 4 — 5'. Křídce ležící hnůj nehnije, a pškíš vysoce nahromaděný hnůj hnije nestejně. Dole bývá často již zhnilý spekovitý, a na hoře samá sláma.

Co všo všeho o hnojnici?

Že hnojnice jest přeměborným hnojem, že ale i rostlinám škoditi může, když se čerstvou a nevykvášenou hnojnicí polévají; tato rostliny zničí. Aby hnojnice na rostliny prospěšně účinkovala, musí dříve přestáti kysání, což 4 — 6 neděl trvá. Dokud hnojnice kysfe, dělá se po vrchu šum a žbluňky, které po kysání více k spatření nejsou. Hnojnicí čerstvou, nekvášenou hnojí se půda rolní připravená před rozstíráním zrna, kvášená ale se potřebuje k polévání rostlin. Tato druhá věhborně působí na slabé zimoř osení, na louka, na kery,

na len, konopě a t. d. Však ale i hnojnice čerstvá, vodou rozkláděná, i polévání rostlin beze škodby může se potřebovati. Když se hnojnici přimíchá hnoje záchodního a gypsu, bývá tím silnější. Do blízkých zahrad přiváží se v putnách, na pole se přiváží v sudech. Vědro hnojnice vyháá tolik, co 2 centy státného hnoje.

O hnoji z říše rostlin.

Co vředeo z rostlin hnojí půdu rolní?

Z rostlin půdu rolní hnojí: vřelická tráva (žuna = zizania) na úhoru, na strništi, vřplovka, drn, odpadky rostlin, zelené hnojení, dřtve, větve, listí, jehličí, rasselina, popel, saze, vřpřestky, mláto, tříslo a t. d.

Zať hnojí ta različná tráva (žuna) na úhoře?

Vo každém orání úhoru se vřčká čas, ažby v půdě ty trávní semínka vzklíčily a vřrostly. Dřtve ale, než tato tráva rozkvete a semeno nasadí, zaorá se. Tyto zaorané rostliny v zemi hnijou, a tať půdu rolní hnojí.

Zať pať může strništo hnojit?

Když se obilí s pole sklídilo, bývá půda polní divočkou trávou porostlá. Když se strništo s tať-
vým travivem zaorá, tím se půdě rolní nejen mnoho hnoje přivodí, ale ona se tím tať kypí. Proto se má strništo po sklizení obilí zaorati, dřtve než vřtr toto strništo roznesl a trávní semeno vřzrálo.

Zať je to s vřplovkou?

Vřemůže-li se vřplovka (vřpletá tráva) co píce pro dobytek použiti (ř. p. bodláčí, rozličné

trávou, kterými dobytí opotvrhuje), snese se na hromady, polévá se hnojnicí, přibývá se něco nehasšeného vápna nebo popele, a vypleveľa, když zhnije, poskytuje výborný hnůj, který se obzvláště hodí k hnojení ovocných stromů.

Zdaliž se dá i drn co hnůj potřebovati?

Drn má mnoho rostlinných životců láteť v sobě. Hospodář ho získá dost často při dělání přtkop na lukách nebo i také z mezí vedle silnic. Tak získaný drn klade se do malých kopeť, možy trávou na spod, aby v tom položení dříve zhnul. Je-li možná, tyto kopty častěji hnojnicí polévati, tím se sila mrtvých náramně zvýší. V drnu totiž bývá obvyčejně mnoho pýče obsaženo, pročez je radnější, drn tu podestýláním dobytka ve stáji potřebovati, anebo ho rozdrobiti, a ten rozdrobený drn na hnojisti k slačování hnoje použiti.

Zdali se dají upotřebiti co hnůj i ty odpadky z rozličných rostlin?

Odpadky z rostlin k. p. bramborová nať, listy z rozličných zelenin, odpadky ze sena, slámy, jetele a t. d., pakli jich nemožno dobytka předkládati jako ptci, buď s hnojem se smíchají, anebo se hustě na poli roztrousejí, a i hned do země zadělají. Obzvláště hnojnou silu mají odpadky ze zeleniny.

Co jest zelené hnojení?

Hnojení zelené záleží v tom, když zvláštěních rostlin lupenatých k. p. jetele, hrachu, višy a t. d. na pole nasejeme, a když vyrostou, a do květu přijdou, jich zaoráme. Tyto zaorané rostliny nejen půdu hnojí a její silu rozmnožují, ale i tať

těžkou půdu kypří, teplou vřít a kyprou půdu navlažují a chladí. Po zeleném hnojení obilí nikdy nelehne.

U zelenému hnojení se nejlépe hodí jetelina, neboť její dlouhý a tlustý kořen k svému zhnití 2 — 3 leta potřebuje, a strž ten čas půdě ustatničně síly dodává. Po zeleném hnojení dají se obzvláště pšenice a brambory. Hospodář, když má pole od svého domu vzdálené, měl by zeleného hnojení zvláště použiti.

Zdali i dřevo hnojí?

Všedco, co zhnije, to i tak hnojí, pročť hnojí dřevo, křesky, kůra, piliny (drtiny) a jiné dřevné odpady. Čerstvé dřevo ale nehnojí; ono musí dříve zhníti, nežli může potravu ze sebe jiným rošlinám vydati. Zhnilé dřevo, které jako šmupavý tabák v dutých stromech (dubu, buku ..) nacházíme, jest nejšiknější dřevní mrva, kterou zahrabníci při pěstování svých květin velmi rádi potřebují.

Hospodář vřít jenom v tom pádě, když staré stavení přestavuje a mnoho takového spuchtelého dřeva má, které se na oheň nehodí, může ho k dělání dřevní mrvy použiti. Rozseká se pak na malé částky a nechá se zhníti. Na půdě vřít lehčí, vápenité a písčité více škodí než prospívá, proto že velmi hřeje a suší. Sem patří i stromové větve, listí a jehličí, ačkoliv se těchto, a sice s větším prospěchem v nedostatku slámy co steliva užívá.

Zať se dá rasselinu co hnoje použiti?

Rasselina jest černá země, která se sem a tam na bahnatých místech nachází. Obvykle se v křídách

cihlám podobných vyhrává, fuffi, a pať co pasivo potřebuje. Pozůstalý popel z rasselinu jest dobrý hnoj. Kdo by však chtěl nepálenou rasselinou hnojit, musel by tu vyrytou rasselinu na suchém místě na hromady několik stěvolců zohřít uromnati, a několik let nechat ležeti. Rasselina působí hlinatou kypťi, a působí přičíté dodává více váznoti. Mimo to uděluje prsti tmavou barvu, čím se teplo sluneční přitahuje a udržuje. Dstatně se cena rasselinu řídí podle toho, z jakých hnojných částek ona pozůstává.

Žať pať účinkuje popel?

Popel z tvrdého dříví (dub, buk) více účinkuje, než z dříví štomů jehličích (borovice, smrč). Popel má tu vlastnost, že ze vzduchu vlhkost přitahuje, a ji dlouho drží, a proto jako hnoj se hodí více na suchou, lehkou půdu, než na vlhkou a těžkou. On působí prospěšně na jetel, hrách, viku a t. d., jakož i na více suché louka, neboť se po něm, jak tomu zkušenost učí, mnoho jeteliny zroste. Má-li však popel co hnoj účinkovati: musí se vždy na suchém místě uschovati, nebo mokrý popel žádné ceny nemá. Když se popel schovává, má se na to pozor dáti, aby v něm nebylo křemíku, a nestěží ohněm se nestalo. Popel hospodář tím více si vážiti má, má-li nějaké pole příliš vzdálené, neboť popel jest velmi lehký, a snadno se na vzdálené pole může dostati. Proto se nemá popel rozhazovati a prodávati, nýbrž pilně schováti, neboť popel na poli větší užitek přinese, nežli když se prodá. Popel z kamen nebo uhlí jest též výborný hnoj.

Zdaliž i saze hnojí?

Saze jsou výborný hnůj a blízko velkých měst mohou se lacino koupiti. Ony působí rychle. Vůd se sypou z jara na rostliny, anebo při seti se roztroušejí po rozhozeném zruu, a zabělají do země. Na loukách k hnojení potřebované saze mají tu dobrou vlastnost, že zničí mechy. Proto se nemají saze rozhazovati, nýbrž jako popel na suchém místě k potřebě uschovati. Saze z kamenného uhlí jsou výbornější, proto že obsahují síruaté částky.

Zať působí potrutiny (výpresky) na rostliny?

Potrutiny či výpresky líné, teplové a jiné účinkují velmi dobře na vzrůst rostlin. Poněvadž ale ten olej, který po vypresování v nich pozůstal, na poli žádného užítí nemá: udělá každého hospodář dobře, když raději těmi výpresky svůj dobytek krmit, a hnoje od dobytka daného teprve použije.

Ještě-li pak i mláto za hnůj sloužiti může?

Mláto z vinopalen a pivovarů se dá lépe použiti co píce pro dobytek. Řekněme ho však nazbyt bylo, jest ovšem výborný a rychle účinkující hnůj, neboť mnoho potrawy pro rostliny v sobě obsahuje. Působí prospěšně na loukách, na jetelích, na obilném osení a obzvláštně na bramborách. Chceme-li mlátem k bramborům hnojit, nadělají se motykou obvyčné dílky, do každého dílka vloží se sazenice bramborová a trochu země přikryje. Pak se dá hrst mláta a dílek se vyplní. Takové hnojení se nazývá hnojení do dílka a užívá se často při sázení kukuřice, fazol, chmelu a t. d.

1. Zať se dá tříšit za hnoj použití?

1. Čerstvé tříšlo jest rostlinám škodlivé, proto že se v něm mnoho trpě a stahujících látek, tak nazvaných jirssinů nachází. Mcháme-li je však na hromádách sňítí, pak jest z něho výborný hnoj dětem. Čerstvé tříšlo může se též dobytka podesthlati, nebo v kamnech a na ohnišcích spáliti, a popel z něho co hnoj použití.

Zať ji mohou i chudobní lidé, kteří žádného dobytka nemají, potřebného hnoje k bramborám nashromáždit?

Sběž sobě naložejt t. ř. mýcháný hnoj, t. j. na mstě přimčeném dá se na spod vrstvou suchého, silničního bláta, anebo uličního, silničního prachu, jehož sobě i ten chudý nabrati může, jen-li chce. Na to přijde vrstvou hnoje záchodního (lejua člowěčí), které se vrstvou silničního bláta nebo prachu přikryje, pak se na tu hromadu hází rosečo, co hnoj a rostlinám ku pokrmu slouží, a co i v chudé chatrči se nalezá t. p. popel, saze, vyhočený popel (luh), vymetené smeti, nepotřebné soufenné neb volněné hadry, na kousky pořezaný sebraný obuv, výplevka ze zahrady, nashromážděné bodláčí a jiná neužitečná tráva a t. d. Děti takových chudých rodičů, a jiné staré ku práci již neschopné osoby mohou letního času sbírat do kóšků utroušené na ulici a na pastvištích výtvřky dobytka (krmence, kobyleny), uliční prach očím a plícem velice škodný smetávat, a to rosečo na tu hnojní hromadu přidávat. Zať hromada, když se přidává silničního bláta, prachu a lejua ze záchodu, roste. Polévá se častěji vodou, rozředěným lejnem člowěčím, špinou z kuchyňského nádobí, špinou z prádla,

a močím přes noc nashromážděným. Tato do 4 uhlí založená hromada nesmí rostat vyšší než 3—4' bhtí, jinak by vzduch působiti nemohl, a musí kolikrát v roce přehazována bhtí.

Tak i chudí lidé, jen když chtějí a se přičiní, bez všloh peněžitých potřebného hnoje sobě nadělati mohou.

Kolikrát hnůj se nalozá na hnojisti?

1. Hnůj čerstvoh, slavný a nezhnílý. Ten se hodí ku hnojení půdy těžké a studené, kterou zahřívá a hýpá. Hnůj čerstvoh rostecký rostliny hospodářské nesnesou z p. len. Dobře ho ale snesou: žito, kupa, konopl, kukuřice, hlávkové zelí, mříseřina a t. d. S také jeteliska a louka před zimou čerstvohm hnojem pohnojeny bývají, aby jtm rostliny před mrazivými větry chráněny byly. Na brambory hnůj čerstvoh dle nejnovějšího předsvědčení prospěšně neúčinkuje, neboť ony se rády v čerstvém hnoji kaží.

2. Hnůj prostředně zhnílý, a ten jest nejvšbornější, neboť se hodí pro každou půdu, a na rostecký rostliny prospěšně účinkuje.

3. Hnůj krátký, docela zhnílý, tak nazvaný špekoh. Ten se hodí na půdu písčitou, jkto více vaznosti dobývá, a na rychlý a blýný vzrůst rostlin účinkuje. Po tomto hnoji obilí obzvláštně ve vlhkém rohu rádo lehne.

Při jaké povětrnosti má se hnůj na pole vyvážeti?

Při suché a jasné povětrnosti. Kdo hnůj vyváží v čas mokra, málo hnoje na vůz může naložiti, kola vozu se zahřívají do půdy rolní a při tom těžní dobytek náramně trpí. Mokré hnůj vyvezený musí na poli déle ostatí v koplách.

Zač se má s tím vyprazdňujícím hnojením na poli dále naktádati?

Tento na pole vyvezený a na topě roz-
bílenný hnoj se po poli stejně rozhodé. Máli však
pole velký svah (je svislé, na stráni), hnoj se
více na vrchu, než dále na útezi, protože dále
bez toho mnoho těch srůchu od deště spláchnutých
hnojních částí se nachází. Hnoj po poli rozbílenný
se také hned měkko zaorá. Je-li hnoj dlouhý a
slamný, musí od bělušů při zaorání do brázd
rovládnuti býti, aby na vrchu neostal. Kdo nucen
jeť v zimě hnoj na pole vyvážeti, musí ho na
poli na velké hromady skládati, a teprve na jaře
po poli rozvážeti. 1 2 3 4 5

Co smýšlíš o povrchním hnojením?

Zimní slabé osení se i také krátkým hnojením
při suché povětrnosti po vrchu hnojí. Toto po-
vrchní hnojení někdy výborně účinkuje, neboť hnoj
po osení rozhozený udržuje vláhu, krmit blízké ko-
teny rostlin a chrání rostliny před mrazlivými
větry. Však ale tento po vrchu pole ležící hnoj
při teplé sluneční povětrnosti vypaří se, a vy-
schne, ztratí tedy mnohé své hnojící látky a v roků
suchém a horkém docela neúčinkuje. Na svislých
polích bývá též často od proudů dešťové a sne-
žové vody smyt, a přiči obnesen. Jestli tedy
jistější a prospěšnější, hnoj měkko zaorati.

Kdo nějaké pole koupiti míní, co respektu si má náležitě
rozvážiti, aby nebyl ošizen?

1. Zkoupi-li to pole má, a zda-li by se
půda nechala bez mnohých a velkých vloh zlep-
šiti a poopraviti?

2. Jaké položeni to pole má, a zdaliž není příliš sstodám vystavené?

3. Zda-liž pole to od přibytku hospodářského není příliš vzdáleno, tak, že by vyvážení mrtvoty atd. příliš drazé přišlo.

4. Jak až posud to pole bylo obděláváno a hnojeno, a jak by byl čistý výnos jeho.

5. Zda-liž ten čistý výnos, v penězích počítaný, poneše roční úroky z té za pole vyplacené jistiny (kapitálu).

III. Obdělání.

O nástrojích ku vzdělávání půdy rolné.

Oteral se můj půda rolní vzdělávati, aby se hobila pro rotiliny?

Poroch půdy rolné se musí obracet do spodu, prst se musí ztupkovati a urovňovati, aby se kořeny snadno rozšířovati a rozbuch, beží a teplo do půdy snadněj vtlačit mohly.

Které jsou ty nástroje, jimiž se to dělá?

Rýč, motyka, pluh, brána, válec a. t. d.

Čím pat líbě před pluhem vzdělávali půdu?

Rýčem a motykou. A skutečně jsou rýč a motyka ty nejlepší nástroje ku vzdělání půdy, neboť rýčem a motykou se může půda zřít, obrátiti, v jakékoliv hloubce ztupkati, hroudy roztlouci, plodiny vyřiti a t. d.

Jak pat líbě vynalezli pluh?

Stepechybně takto: Líbě pozorovali, že, když se do lehké půdy zarazí dřevěný hák a se dále táhne, utvoří se brázda. Tento počáteční dřevěný

hát se od času k času vpravoval a zlepšoval, a později, aby ho člověk sám tahati nemusel, bylo k němu trošce žolky zapřáhnuto a tak byl pluh vynalezen.

Je-li pak více druhů toho pluhu?

Ano, jsou pluhů s kolečky a bez koleček.

Co smýšlíš o pluhu bez koleček?

Pluh bez koleček žádá silné a obratné ruky, nepotřebuje totiž potažné síly, jako pluh na kolečkách dělá na rovné půdě dobrou službu, a vsať pro půdu hornatou a kamenitou se docela nehodí. Sem patří ještě l. p. pluh škotský a jiné.

Co smýšlíš o pluhu na kolečkách?

Pluh na kolečkách žádá více potažné síly, než pluh bez koleček, nežádá vsať od oráče tak silných a obratných rukou a hodí se pro každou i hornatou a kamenitou půdu, pročez obvzláště ho v horách užívají. Sem náleží pluh sklenutý, ručadlo, čertadlo a j.

Co vsedco působí pluh na poli?

Pluh ryje nevzdělanou zemi, pastvíska, louka a t. d. On odtrhuje na takových novinách dnu a povrch trávnatý a obrací ho do spodu. Na takových novinách jediný pluh za jeden den více podělá, než mnoho plně pracujících ruk lidských. Pluh vyvádí spodní zem do výšky, aby vzduch, déšť a teplo na ni účinkovati mohly, a ona se zúrodnila; on zahřívá hnilý stájný a zelený a po sklizení obilí strniště, aby ony hnilý a rostlínám za potravu sloužily. Pluh přikrývá to rozseté obilní semeno zemí, a mnohé plodiny, jako brambory, z pluhů vydobývá. Pluh je tedy základ

tošeho polního hospodářství. Aby císař pán rakouský
Jozef II. pluh. poctil: v Moravě u Doušanova
hned u silnice olomoucké vlastní rukou svou orál; jal
tam pomník postavený svým nápisem podnes cestov-
nateli došvědčuje, a císař v Číně vždy jednou
v roce při veliké slávě a radovánkách vlastní rukou
svou orává a po něm nejvyšší dvorští a dvorníkové.

Kterou připověď máte sobě o pluhu pamatovati?

„Pluh obor země opanoval
A nejvyšší kříže založil,
Nejstarší těž města roychoval,
Něžádného k válce nezbožil.
Proto blaze budiž těm,
Jejichž důvěra jest v něm!“

Který národ vynalezl jen název: pluh.

Náš národ slovanský, který od jazyka orbu
a polní hospodářství miloval, a v tom mistrem
byl ostatních kočovných, loveckých a bojovných ná-
rodů v Evropě, neboť to slovo pluh pochází
od slova: ploužiti, t. j. nástroj takový, buď dřevěný
nebo železný hál v zemi a po zemi ploužiti, až by
brázdy nadělal. Z nash řeči potom přijali sousedé
Němci to slovo Pflug.

Kdo pak ten pluh táhne?

Tažný dobytek: koně, voly a t. d. Kdyby těch
hovádek nebylo: museli by lidé sami při orání
tahati! — — Proto mají lidé těmto za ně taha-
jícím hovádkám vděční býti, mají se o jejich
krmitvo a nápoj svědomitě starati, jim ho vždy
v náležitý čas předkládati, jich nemučiti a ne-
trýzniti, po vykonané práci jim odpočínati ptáti,

řehž stárou, ob nich žádně práce nežádati, a o jejich uzdravení se všemožně postarati. Člověk dobrý, praví Písmo svaté, i se svým hříchem útrpnost má. Měš-li dobytel, dohlížeť i němu. (Sir. 7, 24).

D 11 Rolikteré jest orání?

Orání jest trojt: 1. mělké;
2. prostřední;
3. hluboké.

Které jest orání mělké, prostřední a hluboké?

Dělá-li se brázda na 3—4 palce hluboká, nazývá se takové orání mělké. Je-li brázda 5 až 6 palců hluboká, flome prostřední; hlubokým pal jmenujeme, řehž brázda na 7 a více palců hluboká jest.

Řehž se užívá mělkého orání?

Řehž se rozstívané obilní semeno, hruj stájný, strniš, hnojení s vápnem a t. d. zaorává.

Je hluboké orání užitečné?

Při hlubokém orání rostlinám ani mokro ani suchy přitlíš nešťobí, obilní rostliny dělají mnohem více obnožlí, a zrostlé obilí nelehne tak snadno. Který hospodár hlouběj orá, a při tom hluboce hnojí: ten do své půdy pokladí vndáší, který jemu i jeho potomkům hojných úroků poneše.

Zdali se může obyčejným pluhem hluboce orati?

Ovšem, a fice takto: řehž se druhá brázda pod prvou podorá. Jsou vsať i zvláštní nástroje vynalezeny, jimiž se hluboké orání důkladněji provésti dá, t. p. pluh lopatač, opravené rudyadlo, pluh drabantský a jiné.

Než se, hluboce přá, než se přemýšlí zapomenouti?

1. Jaká je spodek rolní půdy. Je-li spodek půdy hlínovate a těžké a píska: tehda se hlubším oráním půda hlínovitě zlepšit. Je-li spodek půdy písčité hlina: da se též půda hlubším oráním zlepšiti. Je-li spodek bez vší potravy a docela mrtvý: nesmí se pojednou s pluhem na 2 — 3 palce do hloubky jíti, nýbrž jen zpovolna. Hluboké orání se děje obvykle pozdě na podzim a při tom se bohatě hnojí, a pak se sází brambory, řepa, hlávkové zelí, a jiné totematě rostliny.

Jak široké se mají brázdy při orání dělati?

Čím těžší a hlínovitější půda jest, tím užší brázdy dělati se mají. Je-li vsak půda lehká, mohou se širší brázdy dělati. Vsak i při orání těžké půdy na zimu mohou se širší brázdy dělati.

Když má půda rolní swah, jak se má orati?

Nemají se brázdy táhnouti rovnou přes swahy dolů běžící, nýbrž pole se musí orati na příč, jceby voda sněhová a dešťová úrodnou zemi spláchna a pryč odnesla.

Co je orání hladké, a co orání na záhon?

Když při orání pole vždy ta druhá brázda se vloží do dolíka té první brázdy: takové orání nazývá se hladké. — Lež-li ale 4, 6 a více brázd na sobě, nazývají se ty 2 první brázdy hřebínek, a ty druhé brázdy sousední, a ta celá rovnoměrnost jmenuje se záhon.

Které orání je lepší, hladké či na záhon?

Přijde na to, jaká je půda rolní. Kde půda rolní je měkká anebo mokrá, tam orání na záhon

je lepší, než orání hladké. Zvotěním záhonů na půdě mělké se hloubka prsti rozmnožuje, pročej potom ani močro, ani sucho rostlinám přilíš sfloditi nemůže. S na půdě močré je orání na záhony prospěšné, neboť vzduch a slunce nalezají volnějšího přístupu, a pomáhají vyfuffovati půdu močrou. — Však ale mnoho rolní půdy mezi záhony bez užitku ležeti zůstává, a proto kde půda rolní není ani mělká ani močrá, tam orání hladké má předeť.

Který čas se má zvoliti k orání?

1. Těžká a hlinovitá půda rolní má se na jaře a v létě v ten čas orati, když není ani močrá, ani přilíš suchá. Když se z jara před setím orá močrá, sflodí to osení náramně. Naproti tomu, když se orá přeschlá, takové orání žádá přilíš mnoho potažné síly, dělají se velké hroudny, které, jako kámen tvrdé, vssedcu ostatní polní práci velmi obtížnou činí.

2. Půda rolní lehká má se spíš v čas volhého povětrí, než v čas sucha orati, sice se z půdy vssedca volhlost vytratí.

3. Strnišťa mají hned po zflizení obilí obráceny bñti, aby vzduch, slunce a dešť na spodní půdu účinnovati mohli.

4. Před zimou nemá žádný hospodář své pole neorané nechati.

K čemu brána dobrá?

Brána urovnává zorané pole, půdu kypřl, hroudny rozdrobí, semeno do země zapravuje; když se po dešti na osení sflraloup dělá, ona půdu otevírá, aby do ní vzduch a teplo wtlačiti se

mohly, husté osení ztenčí, pročež pluh a brána jsou jako nerozluční manželé z nástroji polních.

Které brány jsou nejlepší? 11309

Brány t. n. brabany, jejichžto železné kolečky nikoliv rovnou, nýbrž šikmo stojí. Když se tyto kolečky ku předu obrátí: zahřívají se hluboce to půdu, když se ale zpátečně táhnou: jenom mělce zasahují. Takové zpáteční tažení brány se užívá, když se malá semínka (t. p. jetelové semínko) zavlačují.

Co je k pozorování při vláčení branou?

1. Když se brána kámením, pluhovými kolečky a t. d. obtíží, nebo když řiditel brány se na ni postaví: to tím lepší účinek dělá.

2. Čím spěšněji se vláčí, tím lépe to působí; pročež jsou k vláčení koně lepší, než voly.

3. Brána se musí od času k času rozdvihnouti, aby nashromážděná žuma, kořeny a t. d. nezamazaly.

4. Vláčení se musí vždy v patřící čas děti, tak t. p. těžká, hlínovitá půda nemá se ani mokrá, ani příliš suchá vláčiti.

5. Při suché, teplé povětrnosti se pole hned po orání vláčí.

6. Kde se to dá dělati, pole se vláčí na dlouho a pak i na ptáč (přes říč.)

A čemu je válec dobrý?

Válením s válcem se hroudy rozdrobí, půda rolní se urovní a stlačí, následovně se v ní vlhkost déle udrží, drobounké semínka (t. p. jetelové, lněné a t. d.) se válcem do země vtlačí, a mrazem vytažené osení válením se opět do země zatlačí. Válením válcem brzo zrání nebo pozdě naveče se těž množství škodných polních hlemýžďů zničí.

Kdy je válení nejprospěšnější?

Když se na jaře po zasetí letního obilí (hrachu, ječmena, ovsa, míchaniny a t. d.) půda válcem válí; neboť se tímto válením půda stlačí, následovně se v ní zimní vlhkost déle udrží, pročež by se válení lehké půdy zvláště v horách nemělo zanedbávat. Půda se válcem válí, když je více suchá a hroudny se rozpadati počínají. Válce jsou buď kamenné, železné nebo dřevěné (z tvrdého dřeva, obzvláště dubového), buď se železnými koly nebo hladké.

IV. Oddělení.

O setí zrna obilního.

Zaté obilní semeno má se i setí zvoliti?

Úplně vyžalé, dobře zachovalé a čisté. Toto obilní semeno se obvykle vezme z posledního sklizně. Než ale zkušenost tomu učí, že se pšenice rez nechytá, když se dvouletá pšenice seje, a že rozstřvaný dvouletý hrach, čočka a vika mnoho více lusku nasazuje.

Který čas se rozličné obilní semeno seje?

Semeno ozimního obilí, žita a pšenice, seje se na podzim, a čas tohoto setí řídí se dle místního obvyčeje, neboť každá krajina má tak ika zvláštní čas svého setí. V hornatých studenějších krajinách seje se o 3 — 4 neděle dříve, než v teplejších nížinách proto, aby osení před zimou náležitě zrostlo. Setí prostřední, které není ani rané, ani pozdní, bývá to nejlepší. 14 dní před a 14 dní po sv. Václavu se za ten nejlepší čas i setí žita a pšenice ozimé udává. Pozdní setí škodí.

Který čas se seje letní (jarní) obilí?

Na jate, a sice v teplejších krajínách v měsíci březnu, a v studenějších v dubnu a pozděj.

Vlá-li se obilní semeno řídko nebo husto sítí?

Se-li půda rolní silná, hojně hnojená, tenkrát se má semeno jenom řídko seti proto, že v takové půdě rostliny obvykle mnoho obnoží dělají. Šdo na bujně půdě husto seje, nejen zrna daremně vyhazuje, ale i obilí zláště při mšicích povětrnosti lehne, a dělá zrna štvrlé, malé a lehké. Na půdu slabou přidá se semena obilního, též i také v hornatých studených krajínách, kde ozimé obilí často vyhyné, více husto se seje. — Šdo spolu s pšenicí, ječmenem anebo ovesem jetelové semeno seje: ten toto obilní semeno řídko rozstřívati musí, aby obilí jetelové rostliny neudusilo.

Čeho je při rozstřívání obilního zrna pozorovati?

Dobře seti není tak lehká věc, jak sobě mnohý myslí. K dobrému setí je zapotřebí, aby rozstříváč měl stejný krok, semeno v stejném zvyššce se svým okem hází, a sice tak hází, aby semeno při otvírání ruky skrz rozštěpy prsty prošlo, a tak jako malý desítkáč, a jako odpočítání na půdu padalo, aby nebylo ani husté, ani řídké. — Rozstříváč počne takto: předběže zaseje místo před svým nohama, pak udělá krok s pravou nohou a hodí hrst semen v levo, pak udělá krok s levou nohou, a hodí hrst semen v pravo, a tak pokračuje, až je celé pole zaseto. Aby rozsál na poli žádné místo neostalo nezaseté: tedy se od spolu jdoucího, jak daleko zrna na půdu padalo, známky dělají (stromové ratolesti se

do země zastrčí). Je-li semeno příliš malé (t. p. jete-
lowé semeno, mák) tedy rozšíváč takového semena
při každém kroku z rozšívky nemezme plnou hrst,
něbrž do třech prvních prstů.

Může-li pak se obilní semeno mimo lidskou rukou
ještě jiným způsobem rozšívati?

Může; neboť jsou nyní vynalezeny rozšívací
stroje (stroje na seti) s jedním kolečkem. Připravený
t němu kůň táhne tento stroj po připravené půdě.
Zrnko z trouby padá na zem jedno ob druhého stejně
vzdálené a každé toto zrnko se ihned tímto strojem jedno
tak hluboko jako druhé do země zadělá, a pročez ani
zavlačování ani zaorávání zrna více zapotřebí není.
Které seti obilního semena je lepší, rukou lidskou či strojem?

Tím strojem je seti lepší a šetrnější. Nebo
i ten nejzkušenější rozšíváč není to starou při
seti obilí tak rukou rozhoditi, aby každé zrnko na
půdě na své patřící místo padlo, a aby zrna ob
zrna stejně vzdálené v zemi ležeti přišlo, jako se
to tím rozšívacím strojem děje. Při zadělávání
obilního semena do země zaoráváním a vláčením
přijde mnohé zrnko hluboko ležeti a nepotřebně
zhnije; jiné zase leží příliš mělko a v čas sucha
neroste a těž zhnije. Tím rozšívacím strojem
ale všedky obilné zrnka v stejné hloubce pod zem
se kladou, jakoby rukou sázeny byly. Pročez při
setbě rukou mnoho milionů uěr obilí v zemi ne-
potřebně zhnije; nebo kdyby každé zrnko na svém
patřicím místě do země přišlo a vzšlo, muselo
by se v stonafobuene počtu sklízeti, protože z jedi-
ného zrnka vyrůstá kolik stebel a klasů, a v každém
kladu se 20 — 80 zrn nachází.

Zda-li ty rozševací stroje i svých vad mají?

Ovšem, a sice:

1. jsou příliš drahé, a proto by se v malém hospodářství nemyslněly. Mohlo by však několik gruntovníků dohromady anebo celé obce tento rozševací stroj koupiti;

2. může se tento rozševací stroj jenom na rovné, nikoliv ale na kopčité půdě potřebovati. Zda-liž pak to obilní semeno, které nemůže, a v půdě zhnije, jest docela ztracené?

Není docela ztracené; neboť ono zhnije a hnojí půdu. Je to ale drahý hnůj!

Co je lépe, rukou rozstívané obilní semeno branou zavlažeti, anebo zaorati?

Na půdě vlhké a těžké jest to prospěšnější, když se obilní semeno zavlaží, aby hluboko do země ležeti nepřestalo. Na půdě však lehčí a více suché, též taky v studených krajínách, lzežto zimní osetí rádo uphýne, je to lépe, rozseté obilní semeno zaorati. Malé semínka, (t. p. jetelové semínka a t. d.) vždy se jenom zavlaží.

Kterak se má zimní osetí hleděti brzy na jaře, když sněh roztaje?

Tu má hospodář své zimní osetí prohlédnouti, zda-liž se v nížinách sněhová voda nestahuje, a státi neostává. Je-li tomu tak, musí se tato osetí škodlivá voda stojící dělauhni strážkami smodit. Když první mrazy rostliny zimního osetí vytáhly, co má hospodář dělati?

Má takové zimní osetí při úplně suché půdě hladkým válecm zvalci; neboť tímto válením se rostliny s kotínkem svým zase do země vtlačí.

Žal je na jaře slabému zimnímu osení dobře poslouží?

Ředí se pohnojí potvrdně krátkým hnojem, anebo co lepší jest, ředí se poleje hnojnicí.

Ředí je zimní obilí příliš husté, žal se mu pomůže?

Ředí je půda úplně suchá, zvoláči se takové husté osení ostrou branou, sice by obilí lehlo a škvrklé, malé zrno dělalo.

Zda-li pak se také na jaře rostlinky ozimé pšenice a žito okopávají, a kde se to děje?

Belgické a obzvláště Angličané na jaře rostlinky pšeničné a žitné okopávají. Oni orají a sejí pole svá na úzké záhony. Na jaře, ředí půda již úplně uschla, postaví se 2 dělníci se svými špičatými, na dlouhých hůlkách upravenými motyčkami na kraji záhonů proti sobě, a tyto rostliny obilní, záhon po záhoně okopávají.

Co účinkuje takové okopávání?

Půda se ztupí, a proto vzduch, teplo a lepší lépe účinkují, zrna se zničí, se kotníkům pšeničným a žitným se úrodná země přikrue, a následovně tyto okopané rostliny rychle a bujně rostou, a časem svým vředeu vynaloženou práci bohatou žní, velkým a těžkým zrnem odměňují; neboť zrno naší pšenice nemůže se až posud rovnati pšenicí anglické a belgické. Plati se také mnohem lépe anglická pšenice, než naše račouská.

Mohou-li se oziminy přesazovati?

Ovšem, že mohou, což zvláště v malém hospodářství dělávají Belgické. Oni na podzim sejí pšenicí a žito na připravené malé záhony. Na jaře při volné povětrnosti se rostlinky s kotníky

podstrčením kolkem ze záhonu vyždvíhnou pak se na pole rýčem a motykou krásně připravené ve stejné vzpálenosti od sebe rozfázejí. Tato práce je velmi obtížná, ale vyplácí se. Kdo chce žíti, musí žíti, hnojit a obtížnou práci vykonámati, neboť praví Písmo sv: „V potu tváře své budeš jísti chleba“, (Gen. 3, 19) a na jiném místě píše sv. Pavel, „že nechce-li kdo dělati, aby také nejedl“; (2. Thes. 3, 10). „Pracující nejprv oráč musí užitek bráti“ (2. Tim. 2, 6.) t. j. nejprv musí pracovati a potom může užitek bráti.

Když tedy chleba tak těžce je vydobývá, co z toho následuje pro děti.

Že děti nemají na polích svévolně sřkody hráti, a když jim od rodičů anebo od hospodářů dobytek k pasení jest byl svěřen, že nemají od dobytka odcházeti, nýbrž ho bedlivě hlídati, aby na zaseté pole nezacházel a tam sřkody nedělal.

Když se na jaře na ojení zuna ukáže, co se má diti?

Musi se vypletí, což se děje v ten čas, když půda rolní není ani příliš suchá, ani mokrá, a dokud zuna do semena a obilí do výstřky nevycházelo, jice by se obilí lámalo a velká sřkoda se děla. Výplevka se na hromady klade, užitečná tráva se oddělí pro dobytek, neužitečná ale se použije k dělání mchaného hnoje. K umarování sřkody se tu pletí obilí ucílepe hodí zřusšené staré a chudé osoby ženské, nikoliv ale nezřusšené děti. Hospodář sobě ty vřlohy za pletí zuny usetřít, když vždy semeno obilní dobré a ode vřstí přisady čisté rozřmati bude.

Je-li vssat osení tak zúnou přeplněné, že se pole pletím zúný očistiti nedá, jal se polí pomůže?

Takto: 1. Když se takové pole budoucí rož nechá úhorem ležeti a při tom se brzy hluboko, brzo zase mělko orá. Má-li pole mnoho kořenaté zúný (t. p. pštu): sbírá se tato vždy po orání, klade na hromady a pať se spálí. Sbírati pejt mohou i dítky, s ohněm vssat se nemají nikdy zabývati; anebo za

2. Když se na takové pole budoucího roku sází brambory, řepa, hlávkové zelí a t. d., neboť častějším okopávaním bramborů, řepy a zelí se zuna vzniklá zničí a také se pole vyčistí; anebo za

3. Po sklizení obilním se pole orá a vláčí, aby semínka vřplovky klíčily a vzešly. Na podzim se opět vláčí a pať hluboko orá. Na jaře se tak dlouho čeká, až zuna vzešla, pať se pole vláčí a i seti připraví.

V. Oddělení.

O rostlinách hospodářských.

Které rostliny počítáme k rostlinám hospodářským?

1. Rostliny obilní;
2. Luštěviny;
3. Rostliny bambulové a kořenaté;
4. Rostliny sřkadelné;
5. Rostliny olejné;
6. Rostliny kořenící.

1. O rostlinách obilních.

Které rostliny počítají se k rostlinám obilním?

Takové, jejichžto zralé zrna bílou mouku v sobě obsahují. Sem přináleží: pšsenice, žito, ječmen, oves, kukuřice, proso a pohanka.

Je-li více druhů pšenice?

Jest pšenice ozimá, (zimní) a pšenice letní. Měkterá pšenice jest hladká a jiná má zase vousy. Pšenice jest mnoho druhů, počítá se nyní již přes 200 druhů pšeničných.

Zakou půdu žádá pšenice ozimá?

Pšenice ozimá miluje hlínatou, více těžkou půdu, která ale není mokrá. Ona spolu miluje i teplo, a proto ve studených, hornatých krajinách se nedáti.

Po kterých předcházejících rostlinách se ozimá pšenice daří?

Pšenice ozimá sobě nejlépe libuje v úhoru, rostat ale se též dobře daří po jeteli, po fazolech, čočce, a v bujné půdě po mštanině, po řepce atd. zláská po víčenci (Esparsette). Po bramborách se ozimá pšenice nedáti, protože se půda častěji ošopávaním přelíší ztrpčí, a brambory pozdě na podzim pole opouštějí.

Zda-li čerstvé hnojení pšenici ozimé dobře služí?

Nesluží, — neboť ona, když se půda před setbou čerstvým stájným hnojem pohnojí, obvykle lehne a bývá sněhová. Pročež se napřed hnojí úhor, anebo se bohatě hnojí k jetelu, k mštanině a t. d. po kterých předcházejících rostlinách ozimá pšenice následuje.

Kterak se má půda k ozimé pšenici připravit?

Čím těžší půda jest, tím vícekrát se i orati má. Obvykle se ku pšenici ora 2krát. Malé hroudy na poli pšenici neskládí; ale mnohokrát ji skládí půda na prach vzdělaná. To poslední

orání tu pšenici má se býti několi neděl před setím, aby se půda opět sabila.

Který čas se ozimá pšenice seje?

Seti ozimé pšenice řídí se dle krajiny. Ona se obvykle seje od prostřed' měsíce září až do prostřed' října. Ve studených krajinách ale se seje o 3 neděle dříve, aby před zimou vzrostla, a obnoží nadělala.

Jaké semeno pšenice ozimé má se i seti zvoliti?

Na seti má hospodář vybrati pšenici ozimou se zvláštní opatrností. Musí býti totiž úplně vyžralá a těžká (nikoliv sřivká) a musí tenkou bláskovou šupku mít. Pšenice snětivá se i seti docela nehodí. Špatně se zvolí takový druh pšenice, který se v krajině, v nížto žijeme, nejlépe daří. Semeno pšeničné se má od času i času změnit (přestvát), nebo když se jedno semeno dlouhá leta seje: bývá pšenice snětivá. Přestvácí semeno pšeničné má se vzít z těžší půdy na lehčí, a z krajiny studenější do krajiny teplejší.

Kolikletá ozimá pšenice se i seti zvolí?

Obvykle se toho samého roku zklizená ozimá pšenice seje. Mež ale zvláštní hospodáři tvrdí, že když se dvouletá pšenice seje, nebývá snětivá. Může se i 3 — 4 letá ozimá pšenice sít, starší ale již nikoliv, proto že více nekličí. Po seti pšenice vychází za 10 — 12 dní.

Má-li se ozimá pšenice husto nebo řídko sít?

To se řídí dle půdy, na které se rozsívá. Pšenice má do sebe té vlastnosti, že velmi mnoho obnoží dělá, a proto se na silné, bujné půdě

jenom křídlo seje, a na hubenější půdě se semena přibá. Pole se před setím ostrou branou utvořná, a rozhozené semeno se na těžké půdě zavoláčí, a na lehké půdě mělko zaorá.

Když se na jaře ušáje, že pšeničné oseň je příliš špatná, jat se pomůže?

Když se krátkým hnojem pohnojí potvrdně, anebo když se vytrávenou hnojnicí polévá.

Co se má díti, když se na jaře v pšenici ušáje žuna?

Má se při mírné vlhkosti od žití seň obot vypleti.

Když pak se ozimá pšenice požíná?

Když na jaře pšeničné oseň se nalezá příliš bujná, požíná se, jinak by pšenice lehla. To tak nazvané požínky jsou velmi dobré krmivo pro dojnou krávu.

Čas dlouho potřebuje ozimá pšenice k svému vyžrání?

Co se říká dle roční potvrdnosti. Obvykle potřebuje ozimá pšenice ob setí až k vyžrání 310 dní, anebo přes $\frac{3}{4}$ roku. Měsí se nechat přezrát, neboť přezrálá pšenice nedává tak krásnou bílou mouku, a k tomu mnoho zrna vypadá.

Pšenice dostatečně zralá se srpem žne, nikoliv ale kosí, proto že by se mnoho zrna vytrálo.

Kterou pšenici jmenujeme letní (jarní)?

Která se na jaře seje. Ona se seje ve studenějších krajích, kde se ozimá pšenice nedá. Letní pšenice je více druhů: je těž hladá a rovnatá.

Která pšenice je lepší ozimá či letní?

Ozimá pšenice je vydatnější a moučnatější, než pšenice letní; tato poslední hodí se obzvláště na krmivo.

Proč pěstujeme žito?

Žito více hlinatou a těžkou, tak jako pšenice ozimá, ale i také v lehčí silné půdě se dobře daří.

Pro které předcházející rostliny se žito pěstuje?

Pro řepu, pro brambory, pro jetel a t. d. * Žito se i těmto předcházejícím rostlinám hojně hnojilo. Čerstvé hnojení žito pěstuje špatně, neboť ona v čerstvém hnoji obvykle lehce. Je-li tedy i žito pěstováno hnojením potřebné, hnoj se žito na zimu.

Proč se má žito i žito pěstováno připraviti?

Žito se již na zimu, aby na jaře co nejdříve možná semeno do země přišlo. Na jaře se žito ostrou branou náležitě zalévá, semeno se rozseje, které se na těžké půdě zalévá a na lehčí půdě měkko zaorá, pak válcem zatlačí, aby se v půdě zimní vlhkost déle udržela.

Kolikleté semeno žito pšenice může se i seti potřebovat?

2 — 3 leté, starší nikoliv, proto že více ušlechtilé. Ono vychází po seti za 12 — 15 dní.

Co je ještě pozorovati o žito pšenici?

Všude to, co pravíme bylo o žito pšenici ozimé, jediné se hospodářství ještě upozorňuje, aby na žito v čas jejího zrání bedlivě dohlížel, jinak žito vyhoří, a on prázdnotou slámu sklídi.

Proč žito miluje žito?

Žito, tento chléb náš, spočívá se s každou půdou, i také s méně dobrou, jen žito není docela vyžito, těž snese i hrubší povětrnost. Obzvláště ale miluje žito půdu hlinitou a písčitou. Je více druhů žito: ono jest ozimé a žito.

Je-li pak to od Pána Boha dobře zříženo, že se žito
 1 0 1 1 všude baří? 11. 11 11

To je patrný důkaz, že prozřetelnost Božská se o zachování člověka stará, za které dobrodince člověk Pánu Bohu každodenně děkovati má; nebo bez pšenice by mohl obstatí člověk, bez žita ale, ze kterého náš chléb pochází, nemůže v naší Evropě člověk tak snadno se obejti.

Které žito sluje ozimé?

Které se na podzim seje.

Kterak se má půda k zimnímu žitu připravit?

Půda k žitu musí býti suchá. Až do tedy do hlínaté, těžké půdy žito sítí chce, musí takovou půdu častěji orati, branou vláčeti, a hroudy tlouci. Obvykle se k žitu po dvačrátě orá, to poslední orání ale musí se býti několik neděl před setím, aby se půda usadila.

Po kterých předcházejících rostlinách se žito dobře baří?

1. Po jeteli; jetel se ale musí ku konci měsíce srpna zaorati, aby se pole zaleželo, a v patřičný čas k setí žita připravit mohlo.

2. Po mlčanině, ku které se bohatě hnojilo.

3. Po luskovinách: hrachu, vice, fazulách a t. d.

4. V úhoru dobře hnojeném a náležitě připraveném se žito vyplácí.

5. V silné půdě po pšenici, po ječmenu, ano i žito za žitem.

Po bramborách a po řepě se žito nebaří, proto že tyto plodiny pozdě na podzim se z pole sklízují.

1 Zda-li žito čerstvé hnojené fuese? 11

Žito mezi všim ostatním obilím čerstvých hnoj nejlépe fuese. Dvo se spojoje s každým hnojem, než ale slavných, stájných hnoj žitu nejlépe slouží. Páda těžlá se k žitu hnoji dlouhým, lehla pať krátkým hnojem. Za bohaté hnojení je žito uobčné.

W kterých čas se má ozimé žito set?

To se křdí ble krajiny. W hornatých štude-
nejších krajínách se žito dříve seje, než w teplých
nížínách. W teplých krajínách se 14 dní před, a
14 dní po sv. Wáclawu za ten nejlepší čas
k setí žita udává. W studených krajínách setí žita
již ke konci měsíce srpna počne.

Proč se má žito na podzim hnoj raně sít?

1. Protože pozdní podzimní obvyčejně mokrý bývá;
2. Při pozdním setí žita nezbyvá již často-
kráte času, aby matky žitných rostlin mohly obnože-
dělati, a je-li jaro více suché, ženou tyto matky
bez obnoží vyžítu, a následkem toho, bývá žito
křdlé a žit chudá.

Zda-li se má při setí žita též na povětrnost pozorovati?

Ovšem, neboť při setí má nejen žito, ale
i také páda suchá býti, a proto se má zrůna se
setím žita čelati, až se rosa vypať (obejde
rosa). Sílná mlha, která až na zemi leží, při
setí žita velice škodí, a w tom pádu se má setí
žita na den jasné povětrnosti odložit.

Začé semeno se má k setí žita zvoliti?

Semeno žitné má býti úplně vyžralé, suché,
dobře zachovalé a čisté. K setí se bere žito w tom

samém rohu sklizené; než ale v čas nouze může se 2, 3,—4leté žito státi; starší však již ne, proto je více uctívá. Žito po seti rožňází za 8—10 dní.

Co je při seti žita pozorovati?

Před setím se půda dobře arátem připravená branou náležitě přetáhne, pak se semena žitná rozstvá. Na půdu silnou se hází křídlo, na půdu lehkou však se semena přidá. Žita rozseté se na těžké půdě zavoláči, na lehké půdě jenom město zaorá; neboť známé jest o žitě přísloví: „Žito chce viděti oblohu“.

Kterak se má osení žitné hleděti?

Žebřík na podzim osení žitné bujně stojí, může je při suché povětrnosti a za mrazu, (nikoliv ale v čas mokra) dojný dobytek a ovce bez škodby spásti. Kde se na jaře na osení žitném voda sněhová a deštěm stahuje, svodí se; mrazem na povrch půdy vytažené osení se válením, válcem opět do země vtlačí, slabé osení se povrchně hnojí a žna se pleje.

Co je pro hospodáře lépe, zralé žito nechat srpem žiti, anebo hasákovati?

Dobrý hasák kosou za den položí více žita, než 4 ženci srpem, proč je žiti kosou nejen spěšnější, ale i těžší, což sobě každý hospodář při nynější laci žita a zvýšené mzdě dělání bobře rozpočítati musí. A tomu žilá hospodář při hasákování svého žita na slámě, neboť dobrý hasákováč svou kosou odčítne stéblo u samé zemi, bělá tedy strniště kratší, což se srpem

nedořáže. Z těch mibedených bůvobů je hasákováné
lepší, nežli žiti srpem. 31 106 7

Ve kterém pádu je vsať žiti srpem lepší?

Když žito je polehlé, páda žitná velmi kame-
nitá, dostatek laciných ženců srpných, a nedostatek
dobrých hasákováců a když je suchá a trvanlivá
jasná povětrnost.

Které žito jmenujeme letní, nebo jarku?

To, které se na jaře seje. Žito toto se od
žita ozimého hlavně nerozděluje, kromě že má
menší zrno, a kratší čas k svému vyžráné
potřebuje.

Ve kterých krajinách se jarka seje?

Ve studených hornatých krajinách, kde se zimní
žito nebať. V teplejších krajinách seje hospodář
jarku jenom tenkrát, když jemu mnoho ozimého
žita přes zimu vyhnulo.

1 107 15 V který čas na jaře se jarka seje?

To nejpozději možná a sice v měsíci březnu
anebo na začátku dubna, dokud se v půdě zimní
vláha vynachází. Při suché povětrnosti nedělají
její mateřní rostliny žádných obnoží, a proto je
rádno jarku více husto, nežli křivo sít. Sem a
tam se seje jarka i na podzim. Sláma jarky
bývá u hospodářů jako krmivo pro dobytek ve
větší množství, než sláma ozimého žita. Ostatně
všude to, co se pravilo o žitě, platí i o jarce.

108 1

K čemu slouží ječmen?

109 108 15 Ječmen to zdravé a výborné pivo (proto je
nazýváme boží ječmen) z ječmena se při-
pravuje, ale z něho se připravují i jiné rozličné

zdravé a silici potraviny t. p. kroupy, krupice a t. d. těž domácí dobytek se ječmenem dobře krmit, a jeho sláma poskytuje výbornou ptci.

Kolikrát ješt ječmen?

Ješt ječmen zimní, který se na podzim, tak jako ozimá pšenice a žito seje, a je ječmen letní, který se seje na jaře.

V kterých krajínách se seje zimní ječmen?

V jižních teplých krajínách; on žádá obzvláště silnou půdu. V studenějších krajínách přes zimu často vyhyne.

Zaký ječmen seje se v naší Moravě?

Všeobecně letní ječmen. On ješt buď dvouřadý (s dlouhým a s krátkým stéblem), nebo čtverřadý.

Který ječmen je lepší, dvou, neb 4řadý?

2 řadý ječmen je lepší, neboť jeho zrna jsou větší a moučnatější, on však žádá půdu silnou a záživnou, kdežto se ten 4 řadý spočije s půdou blednější, a jistěji se baží, protože se na lehčí půdy hornatých, studenějších krajín z většího dílu seje. 4 řadý ječmen hodí se obzvláště na kroupy.

Zakou půdu žádá ječmen?

2 řadý ječmen žádá půdu kyprou a silnou, a proto půda hlínovatá hojně pískem míchaná hodí se výborně pro ječmen dvouřadý. Na půdě mokré, těžké a studené, jakož i na pískovité a suché se 2 řadý ječmen nedaží. Na půdu lehčtou, není-li příliš vyžita a suchá, hodí se nejlépe 4 řadý ječmen.

Po kterých předcházejících rostlinách se jeje ječmen?

Po bramborách, po řepě, po zelt hlávkovém a t. d. Po řepě vodnatce, byla-li do strniště žitného seta, se ječmen nedáti. Nápodobně se ječmen nedáti po ozimém obilí (po pšenici a žitě) a po ječelu.

Zať se má půda k ječmenu připravit?

Půda k ječmenu se musí častěji orati, těžkou a ostrou branou vláčet, aby byla kypřá. Po bramborách, řepě a t. d. orá se po 2 kráte, a sice již před zimou. Je-li na jaře půda zmrzlou přeplněna, anebo velmi slehlá, orá se i po třetí.

Zda-li se též k ječmenu hnojí?

K ječmenu se půda nehnojí, ale hnojí se k rostlinám, ječmenu předcházejícím (t. p. k bramborám, řepě, k zelt a t. d.) V čerstvém hnoji bývá ječmen snětivý a rád lehne. Je-li ale půda pro ječmen zvolená příliš vyžita a slabá, může se na podzim krátkým hnojem pohnojiti. Mnozí hospodáři k ječmenu taky zeleného hnojení užívají.

Který čas na jaře se ječmen seje?

Čas seti ječmena řídí se dle povětrnosti. On se tedy na jaře seje, když již teplejší povětrnost nastala, půda uschla a hospodář mrazu již se strachovati nemusí; neboť ječmen je na zimu velmi citlivý. V teplých úžinách se 2 řady ječmen seje ku konci měsíce března anebo v dubnu. 4 řadový ječmen se posléz seje.

Taký ječmen se zvolí k seti?

K seti se zvolí ječmen úplně vyžralý, zrnatý a čistý, toho samého roku sklizený. Může vsáť

i 2 až 3 letý ječmen se sítí, starší ale nikoliv, proto že více nestíčí. Při setí ječmena je radno pozorovati prostřední míru, aby nebyl ani hustý ani řídký; neboť hustý ječmen na silné půdě rád lehne a v řídkém ječmenu zrna sstodí. Dobře to je, od času k času se semenem ječmeným měniti. Ječmen přestovaný ze studenější krajiny do teplejší dobře se dává.

Kterak se ječmen po setí do země zabělá?

Na půdě lehké se ječmen zaorá, pak zaválí, na těžší půdě pak zatoláčí. Kdo do ječmena jetelové semínko seje: čeká až ječmen sspíchný ze země vystrkuje, pak se jetelové semínko rozhodí a buď zatoláčí anebo zaválí. Ostatně se zrna pleje, kde ječmen je bujný, požná se, aby ulechl, slabý pak se vykvášenou hnojnicí polévá.

Zda-liž pak se ječmen i okopává a kde se to děje?

Belgičané a Angličané pečlivě ječmen pěstují. Oni z jara rostliny ječmenné okopávají, čím se nejen zrna zničí, ale i úrodná země na četnější přidává. Následkem tohoto okopávání bývá ječmen Angličanů a Belgičanů tak velkého zrna a tak těžší, že se jemu až posud uáč ječmen vyrovnati nemůže.

Co je při žití ječmena pozorovati?

Ječmen k svému úplnému vyžrání potřebuje asi 114 dní. Když ječmený klas žlutne, a k zemi se ohne: jesti to znamením, že jest zralý a proto bez odkladu se žeti má, nebo klas přezralého ječmene se při žeti lámanou. Proto se má přezralý ječmen žnouti brzo z rána za rosy nebo na večer. Polehlý ječmen se srpem žne, stojící nůž se

i taky losou žnouti. Ječmen se má vždy dobře suchý sklíbiti, nebo vlhký se nápotom ve stodole zapálí, což zrna a slámu náramně škodí.

Je-li více druhů ovesa?

Ovesa je více druhů, a sice je oves latitý, jehož zrna na všech stranách rozdělené visí, je oves t. j. smeták, jehož zrna jenom na jedné straně visí, je oves rychlý, který raně vyžrá, zeleňák pozdější a t. d.

A čemu se hodí oves?

Zrno i sláma je dobré krmivo pro dobytek. V studených krajinách dělají z ovesné mouky chleba pro lidi, z ovesa se dělají i kroupy. Oves není na zimu, močro a sucho tak citlivý, jako ostatní druhové obilí, proč se dáti i v takových studených krajinách, kde pšenice, žito a ječmen se nedáti.

V jaké půdě je oves dáti?

Oves se dáti v každé půdě, jedině v písčité a suché půdě se nedáti. Když se na dobrou půdu seje, je zato wděčný a hospodáři bohatým sklizením se odměňuje. Na rovinách a vysušených rybnících se setí ovesa lépe vyplácí, než každý jiný druh obilí.

Zda-li pak je půda k ovsu iž hnojí?

Učkoliv oves čerstvých hnoj dobře snese, předce se mu ta čest nestane, aby se jemu k vůli hnojilo. Oves se spokojuje s tím pozůstatkem hnoje, jehož mu předcházející obilí druhové (žito, pšenice) v půdě ponechali.

Po kterých přecházejících rostlinách se oves seje?

Oves obvykle po takových rostlinách následuje, ku kterým se předešlého roku hnojilo, t. p. po žitě, po pšenicí a t. d. Po jeteli se oves výborně daří, než tato čest se jemu zřídka stává. Na půdě silné může oves po ovsi kolikráte následovati.

Kterak se má půda k setí ovsa připravit?

Obvykle se orá po 2 kráte, a sice na jimu anebo jednou na podzim a po druhé na jaře. Je-li půda hlínovitá a těžká: orá se po 3 kráte. Oves žádá více hluboké orání. Má-li se do ovsa jetel sítí, musí se tím hlouběji orati a půda branou ztupiti.

V který čas se seje oves?

Na jaře, co nejdříve možná, aby se semeno zláště na lehkých půdách za jarního mlaha do země dostalo. On se seje již v měsíci březnu anebo na začátku dubna, v hornatých studenějších krajinách o něco později. Oves raně setý jest úrodnější a má větší a těžší zrna, než pozdě setý.

Kolikrát oves se i setí zvolí?

K setí se vezme oves toho samého roku sklizený, může se vysat i 2 — 3 letý oves sítí; starší ale více neklič. Před setím se půda s těžlou branou zvláčí.

Má se oves husto nebo řídko sítí?

Na půdě silné, anebo když se má do ovsa jetelové semeno spolu sítí, seje se oves více řídko, na slabší půdě ale se semena přidá. Je-li zapotřebí, ovesné semeno změnit: působí to velmi

dobře, když se z krajiny studenější vezme do teplejší.

Šal se oves po setí do země zadělá a jakou jinou práci oves žádá?

Na půdě lehké se zaorá, a na těžší půdě zavoláči. Abych se mu na lehkých půdách mohl na delší čas zachoválo, zvolá se málcem, když již byl mžessel. Zest-li že brzy po setí prudký déšť půdu ztloukl, tehdaž se zvoláči branou. Vyraz-li žuna, pleje se.

Který čas se má oves žiti a skliditi?

Oves k svému vyžrání potřebuje 4—5 měsíců. On se nesmí nechat přezrati, sice zrna přezralého ovesa wypadají. Když větší počet zrna žlutobílou barvou má: je to znamením, že oves je zralý, a proto se má žiti. Úplně nevyzralá zrna dozrají na hrsti. Oves se obvyklejšně hásákuje, nesmí se ale hned po setí skliditi, nýbrž musí 8—10 dní na hrstech ležeti, až by se odležel, sice se ten neodleželý oves těžko mlátí. Déšť, netrvá-li příliš dlouho, ovesi na hrstech více prospívá, než škodí.

K čemu slouží kukuřice (turecká pšenice či turkyně)?

Mouka kukuřice je bílá a záživná, z ní se pro lidi mnohé pokrmy připravují. Ve Wlassích, v Uhřích, v jižní Americe větší počet lidí žije se turkyní. Kukuřici se též drůbež a prasata výborně krmějí, a rozeinletá na tluč (šťrot) je výborné krmivo pro veškeren domácí dobytek. Její stéblo, jako rákos tlusté, její dlouhé a široké lupeny jsou výbornou plet pro dojný dobytek, neboť krásnou čerstvou kukuřici krmené nejvíce mlsají.

Ve kterých krajinách se turkyně dává?

Ve teplých krajinách, kde spolek i vinná réva, nebo turkyně pochází z jižní Ameriky, odtud ji Španělé první do naší Evropy přinesli a rozšířili. Nyní se ale kukuřice opakuje, může i ve studenějších krajinách zdomácněti.

Je-li kukuřice výnosné obilí?

Mezi všemi ostatními obilními druhy to nejvýnosnější. Neboť z jediného zrna vyroste tlusté stéblo, a na každém stéble bývají 1, 2, 3 řádky (klasů), (některé druhy turkyně mají 4 — 6 řádků,) až na $\frac{1}{2}$ lokte dlouhé, a na každé řídce se počítá kolik set zrn.

Kolikrát je kukuřice?

- a) Dle barvy je 1. žlutá, 2. červená a 3. bílá;
- b) velkého a malého zrna;
- c) je raní a pozdní.

Jakou půdu žádá kukuřice?

Dává se jak v těžké, hlínaté, tak i v lehké, písčité půdě při častější mázce. Ve studenějších krajinách se pro kukuřici zvolí teplota, písčito-hlínatá půda. Obzvláště se kukuřice dává na novínách a na vysušených teplých rybnících.

Jak se má půda pro kukuřici připravit?

Kukuřice miluje půdu hnojenou. Může býti dostatečně hnojená, když se na zimu buď hnojí nebo se hluboko orá, kteréžto ryty anebo prání se na jaře opakuje.

Ve kterých rostlinách se kukuřice seje nebo sází?

Ve bramborách; po řepě, po želt hlávkovém a t. d., když k těmto předcházejícím rostlinám bylo

hojně hnojeno. Kukuřice půdu velmi vyžije a proto se kukuřice po kukuřici nedáť.

Který hnůj kukuřici obzvlášť slouží?

Půda pro kukuřici musí býti bohatě zmravena. Několik pro turky je každý hnůj dobrý: především záchodní (člověčí) jí nejlépe slouží. Dělá to i taký velmi dobrý účinek, když se malé rostliny kukuřice vytkvašenou hnojnicí polévají.

Zaké semeno se k setí kukuřice zvolí?

Snad při sklizení kukuřice se ty nejkrásnější a úplně vyžralé válcce stranou odložit, a přes zimu na suchém a větrném místě uschováti. Na jaře před setím se zrna z prostřed těchto válců vyhlouští, nebo tyto jsou k setí nejvhodnější. Však ale se může 2, 3 — 4 letá kukuřice seti; starší ale nikoliv, protože více nekličí.

V který čas na jaře se kukuřice sází?

Na jaře co nejdříve možná, neboť kukuřice až přes 5 měsíců k svému úplnému vyžrání potřebuje. Nejlepší čas k setí kukuřice je právě polovice měsíce dubna, nebo turky to nic nestojí, byť by spíčky její mrazem zežloutly.

Zak se kukuřice sází?

Dvojitým způsobem, a sice:

- a) na připravené půdě se v řadách motykou dělají dířky, ať tak na 2' od sebe vzdálené; a $\frac{1}{2}$ ' hluboké. Mění-li půda dostatečně hnojena, vloží se do každého dířka něco hnoje, který se zemí přikryje, na tu se 4 — 6 turkyňových zrn vtiskne, a dířek se vyplní; anebo:

b) Když se kukuřice ve velké fázi, děje se to takto: na připravené půdě se pluhem táhne mělká brázda, do které se tak jako brambory turkyňové zrna od dělníků kladou, nebo se n-orají hřebínky, na které se semeno turkyňové sází. Turkyňe vzchází za 12—15 dní.

Zať se mají vzejší turkyňové rostliny hleděti?

Když jsou rostliny na 4—6 palců vysoké, buď se okopají motykou nebo se proorají jako brambory pluhem, aby se půda kypřila a od znečistila. Když rostliny turkyňové 9—12 palců dosáhly: kypří se buď motykou nebo hromadním pluhem. Když se to rostat musí státi za sucha. V čas květu nesmí se s kukuřicí ani hnat. Všecky pobočné výrostky, které se na stéble před a po odkvětu ukláží, musejí se odlámati, tak aby jen 2—3 válců na každém stéblu zůstaly.

Co se má děti, aby kukuřice čerstvěji zrála?

Po odkvětu za 2 neb 3 neděle, když již zrna něco ztvrdly: odtrhají se všechny lupeny, klas se na několik palců nad tím nejtvrdší-
nějším válcem odklízne, což se jako píce dojnému dobytku do žlabu předkládá. Zralé válců se odlamují, vždy 2 spolu sváží a uškam na suché a co možná nejvíce větrné místo pověsí, aby zrna ztvrdly a nedozralé vyzrály. Suché stébla se potěžou, a jako píce dobytku předkládají. Lupeny na válcích (klasech) se k vy-
cpání měchů ložnic hodí, na kterých se v-
borně odpočívá.

Ve kterých krajínách se daří proso?

Ve teplých krajínách, kde se též víno rodit. Daří se rostit i v oněch krajínách, kde se vzdělávají vlna nemohláct, ale přede ozimá pšenice seje.

A čemu je proso dobré?

Na kashi pro lidi; také drůbež jím krmena bývá k. p. křídla, a prořiny (prosuá sláma) je dobrá píse pro dobytce.

Satou půdu žádá proso?

Lehkou a dobře zmravenou půdu. Půda mokrá a studená se pro proso nehodí; jemu i vlhká povětrnost škodí. Na nowinách, na vysušených rybnících, po jetelu, po bramborách a zeli a t. d. ano i v silné dobře hnojené půdě po žitě, po pšenicí se proso daří. K prosu se obvykle nehnou, nýbrž se hnojí k těm jmenovaným prosu předcházejícím rostlinám.

Kterak se má půda k jeti prosa připravit?

Je-li že se proso seje po bramborách, po tepě anebo po zeli: stačí dvoji hluboké orání, a sice jednou se orá na jimu, a po druhé na jaře před setím. Nowiny, jeteliska a t. d. se vícekrát orati musejí. Dříve než se proso roztívá: zvláčí se půda těžkou ostrou branou, neboť proso požaduje půdy rozdrobené, kypřené a lehké.

Ve který čas a ktera se proso seje?

To se řídí na jaře dle povětrnosti. Seje se tedy proso ten čas, když se hospodář jarůch urazil již báti nemusí, a to bývá obvykle v druhé polovici měsíce května. Proso se seje takto:

- a) do řádu t. j. na připravené půdě se motykou dělají až tak na 1' od sebe vzdálené řádky (brázdičky), do kterých se prosa seje, které se nápotom buď hráběma anebo motykou zemi přikryje; nebo:
- b) seje se do široka jako jiné obilí, pak se zalévá.

Z dvouleté prosy se může žít; starší ale nikoli, proto že již nekličí.

Zatá práce se má po seti proja vykonávati?

Obzř rostliny prosné až tak na 1 — 2 palce vyšší povzrostly: zaléat se pole, bylo-li do řádky rozstlané. Bylo-li prosa seto do řádu: okopává se. Ostatně kde je prosa hustá, protáhá se, tak, aby rostlinka od rostlinky až tak na 5 — 6" byla vzdálena.

Co je pozorovati při žeti a sklizení prosy?

Obvykle je prosa po seti za 3 — 4 měsíce zralá. Ono zraje nestejně, zralé rádo vypadá, a proto se s opatrností žiti musí. Prosa se žne při suché a jasné povětrnosti, po žeti se v snopky sváže, domů vezme a hned mlátí, aby se ve stodole nezapařilo. Prosiny, nejsou-li náležitě suché, vyvezou se k sušení na pole. Žrno se na šípce z tenky rozprostře, a první čas kolikrát za den přehodí.

Odkud má pohanka své jméno?

Vypravuje se takto: V XIII. století křesťanském vyhořela se z Asie divoká tlupa Mongolů do naší Evropy. Tito Mongolové (či Tataři) přinesli sebou obilí Evropanům až posud neznámé, jímžto své koně krmili. Z rozšpaného

zrní zrostla a rozmnožila se ta rostlina v okolí sv. Hosiřna, i v celé naší zemi moravské. Poně-
wadž tito Tataři byli pohané: nazývali Evropané
toto jim neznámé obilí pohankou, kteréhožto jméno
až podnes podrželo.

A čemu se hodí pohanka?

Z pohanky se dělá krupice, a z její mouky
rozličné zdravé pokrmy pro lidi. Z pohanky se
i pivo vaří, kořalka páčí, i dobytek se jí krmlí.
V čas květu včelky pohanku obzvlášť milují,
ona se též hodí k zelenému hnojení půdy.

Kde se daří pohanka a jakou půdu žádá?

Pohanka je na zimu příliš citlivá; ona se
tedy daří jenom v teplých krajínách, a miluje
více lehkou, písčito-hlinatou půdu, která není
docela vyžita. Pohanka se seje obyčejně před
žitem, neboť se jí pole pro žito připravuje.
V teplých krajínách seje se často jako druhá plodina
do rečného strniště. A pohance se půda nehnojí.
Jak se má půda pro pohanku připravit, a v který
čas se seje?

Pohanka miluje typrou a od zimy čistou
půdu, což se jenom častěji oráním docílí. Půda
se na zimu hluboko orá, a toto orání se na jaře
opakuje. Před setím se půda těžkou ostrou bra-
nou zvláčí. Pohanka se seje v druhé polovici
měsíce května, když již mrazy přestaly škoditi.

Rozseté semeno se zavlačí a po sklčení válcem
zatváčí. A dobrému zdatení pohanky jest zapo-
třebí, aby při setí půda byla dostatečně volná
a teplá. Může se 2 — 3 leté semeno stí,
starší nikoliv.

Zač dlouho potřebuje pohanka k svému vyžrání a co při žetí se má pozorovati?

Pohanka k svému vyžrání potřebuje jenom krátký čas; ona vyžrá ve 3 měsících. Kdy se má pohanka žítí, to je těžko rozhodnouti, neboť její zrna nestejně zrají. Žne se obvykle, když zrna z většního dílu hnědou barvu mají, třeba při tom ještě květla. Vyrostli požata musí dlouho proti sobě postavena na poli zůstat, aby stébla její vyschly (10 — 15 dní). Po sklizení se hned mlátí.

2. O lusřowinách.

Začé hospodářské rostliny jsou lusřowiny?

Lusřowiny jsou takové hospodářské rostliny, které své semeno w lusřách uschowaué mají. Sem přináleží: hrách, čočka, fazule, wíka a bob.

Se-li více druhů hrachu?

Hrách má více druhů, a sice: velký (bohatý) a malý, hrách prostřední, hrách zelený, hrách čtverhranatý, anebo tak nazwaný hollandský a t. d.

A čemu slouží hrách?

Zrna zelená nedozralého hrachu jsou oblíbený pokrm u sprostých a wzneseuých; a hrách zralý jest zdravá a záživná strawa pro lid pracující. Hrachem na tluč rozemletým se dobytěk wěborně krmlí a hrachowina je dobytku milá píce.

Zakou půdu miluje hrách?

Půdu písčato = hlinatou a obzwláště půdu wápenitou. Na půdě těžké a mokré, jakož i na půdě lehké a suché hrách sobě nelibuje. Hrách po hrachu se udatí; pročž na tom samém poli po

hrachu až v 6. roku se opět hrách sítí může. V studených krajínách se hrách nedáti.

Kterak se má půda ke hrachu připravit?

Kolikráte se ke hrachu orati má, to se řídí dle toho, po kterých rostlinách se hrách seje. Takť. p. seje-li se po bramborách: ora se jenom jednou; po ozimém obilí ale ora se pro hrách dvakráte. Poslední orání má se vždy před zimou dít, proto že se hrách raně na jaře seje. Malé hroudy na poli hrachu nešťodí.

V který čas a která se seje hrách?

V teplejších krajínách počíná seti hrachu již v měsíci březnu, v studenějších pozděj. Seje se buď do řítky, anebo v řadách t. j. do brázd až tak na 1' od sebe vzdálených. Poslední způsob seti hrachu je sice pracný, ale vyplácí se.

Má se hrách hustě nebo řídko sítí?

To se řídí:

- a) dle půdy. Na půdě silné a bujné se hrách seje řídko, na půdě však lehčí a vyžité hustěj.
- b) dle velikosti zrna hrachového. Čím větší je zrna, tím více se ho při seti hodí, čím menší zrna, tím méně.

Při seti do řady se mnoho semena usetí. Po seti se hrách na lehčí půdě zaorá, na těžší půdě zaplácí.

Hrách i 5letý se ještě sítí může, starší však nikoliv. Setý 2letý hrách více lusek nasazuje, nežli roční. Hrách po seti vzhází za 12—14 dní.

Zač se má hrách dále opatrovati?

Když hrách do řady setý něco povyroste: buď se motykou okopává, nebo kopčím pluhem proorá,

čím se nejen žna zničí, ale i také země na kořalých rostlin přihne. Uby hrách nepolehl, zastrkují se sšikmo do země stromové ratolesti. Rdyž hrách při volhké povětrnosti ušlawičně květe, a žábných lusků nenafazuje, usštipají se mu špičky.

Ča je pozorovati při žeti hrachu?

Hrách zrá nestejně a žne se, když na hrachovině nejšpodnější lusky svou žlutou barvou mají, třeba špičky (vršky) ještě květy. Hrách zralý se žne pozorně šrpem. Při bouřlivé, větrné a mokré povětrnosti se žet hrachu poodloží, šice wštr hrách na hrstech ležet roznášši a wytluče, při volhké povětrnosti ale lusky pušají a žna wypadávají.

Žda-li pať je i zimní hrách šeje a kde?

Angličané a Belgičané šejí též hrách zimní, a šice ku konci září. Šejí ho buď do šširoka, anebo w řadech, w kterémžto posledním pádu na zimní hrách okopávají. Tento zimní hrách u nás na Morawě posud neždomácněl.

Čo šmyššlíš o čočka?

Čočka je pro lidi velmi záživná potrawa, která nalezá mnoho milovníků. Tať wime z Příma šw., že Čau tať rád čočowici jšdal, že za mísu tohoto jídla práwo přworozenství bratrowi Jakubowi prodal, z čehož potom mezi nimi nepřátelství porostalo. W mnohých krajínách Afie čočka divoča roste, w naší Evropě wšak musí přšto wána býti.

Že-li wíce druhů čočky?

Čočka má wíce druhů, ona je š. p. welká, malá, nebo šprostá čočka a t. d.

W kterých krajinách se daří čočka a jalou půdu miluje?

Čočka se daří jenom v teplých krajinách. Ona miluje lehkou, písčitou, hlínatou a více suchou půdu a daří se obzvláště po teplejších rostlinách, které půdu od zimy čistěji ž. p. po bramborách. A čočka se pěstí nehnojí, neboť ona v čerstvém hnoji polehává a málo lusky nasazuje; onať se spo-
loží s těmi zbytky hnoje, jež předcházející rostliny v půdě nestrávené ponechaly.

Kterak se má půda k čočce připravit a který čas se seje?

Největší nepřítel čočky je zima, a proto se musí půda pro čočku častěji oratí a vláčiti, aby zima žádného vzniku neměla. Půda se orá na zimu a na jaře se před setím dobře zvláčí. Čočka se obvykle seje v první polovině měsíce dubna a sice buď v říjnu anebo v řádu, v kterémžto posledním pádu se napotom okopává. Ona se vláčením do země zadělá, neboť v půdě jenom měkko ležeti musí. Už 3 letá čočka se ještě sítí může, starší ale nikoliv; ona roždává po setí za 10 — 12 dní.

Kterak se má čočka po setí opatrovati?

Kde je hustá, protáhá se; ušká-li se zima, pleje se; a je-li bujná, strčí se do země stromové rato-
lešti, aby nelehla.

Zač dlouho potřebuje čočka k svému vyžrání a co je při sklizení čočky pozorovati?

Čočka vyžrá za 3 — 4 měsíce. Ona zrání nejstejně, a žne se, když ty nejspodnější lusky hnědou barvou mají. Při tiché a suché povětrnosti se zrání čočka buď srpem žne nebo rukou trhá, pať

dobře suchá v snopky se sváže a do domu přivezená se ve stodole na suchém místě složí. Čočowiny jsou dobrou pící, zláště pro ovce.

Proč pak se sázejí fazule?

Fazule jsou pro lid pracující záživná potrava. Wašené, nebo na tluč (šrot) rozemleté jsou obzvláštní krmivo pro dobytek. Fazule jsou také o moc wýnosnější než hrách, a nekazí se.

Co z toho následuje?

Že by naši Morawané za nynějších časů, kdežto hrách bývá mškovitý, a brambory se kazí, tam kde to teplejší powětrnost dovoluje, dle příkladu Belgičanů a Angličanů pěstování fazul více se zabýwati měli, než se to až posawád děje.

Který druh fazul k sázení na pole se nejlépe hodí?

Malá cwerglowá fazula. Ona i dobře chutná, bať se wšak jen v teplejších krajínách, a ve studených se docela nedať.

Zakou půdu miluje fazule a která se má půda připrawiti?

Fazule milují půdu hlínatou, když ona něco písku v sobě má a obzvlášť půdu wápenitou; půda wšak musí míti sluneční položení. Půda pro fazule zvolená se buď rhčem ryje, anebo hluboko orá, aby byla dostatek hýprá, a je-li již více wýžítá, pohnojí se krátkým hnojem.

W který čas se sází fazule?

Nuť játe, když již teplejší powětrnost nastala a mrazy více k obáwání nejsou; neboť fazule jsou proti zimě příliš citlivé. Ony se sází obvyčejně v první polowici měsíce kwětna.

Saz se sází fazule?

- a) na připravené a urovnané půdě se motykou nadělají na 1 — 2' od sebe vzdálené dolky; do každého dolku se rukou vloží 5 — 8 semených fazul, které se napotom kyprou zemí přikryjí; anebo:
- b) na připravené půdě se šopčicím pluhem dělají až tak na 1½' od sebe vzdálené hřebínky, na kterých se napotom dělají dolky, fazule se sází a zemí přikrývají. Tohoto způsobu se užívá, když se fazule ve velké sází. Fazule se také sází spolu s jinými rostlinami v řadách t. p. s turky a sice tak, aby se řádek fazul s řádkem až tak na 1½' vzdáleným turkyne střídal.

Ostatně se půda kypří, ob zunn čistí, fazule se okopávají, zralé rukou trhají, suché jsouce se sklídějí a vymlátí.

Ještě-li pak i také vika se hodí za potravu pro lidi?

Vika se nehodí za potravu lidskou. Hospodář viku proto seje, aby měl dostatek píce pro svůj dobytek. Ona se obvykle seje s jiným obilným zrnem jako mýchanina, anebo když zrostla, se požne a na seno usuší, anebo jako zelené hnojení se zaorá. Střídka se seje vika k tomu cíli, aby zrna její vyžrálo. Dáti se též v studenějších krajínách.

Když se vika k tomu cíli seje, aby zrna její vyžrálo, na jakou půdu se má sít?

Na půdu více hlínatou, anebo na půdu vápenitou. V lehké písčité půdě se vika jenom pod tou výminkou zdatí, když je roč více vlhký.

Sať se má půda k wice připrawiti?

Wíka se dať po wssedch předsázajících rostlinách hospodářských, ano i wíka po wice se může stti, není-li jen půda docela wyžita. K wice se obhčejně orá po 2 kráte, jednou na zimu, a po druhé na jaře před setím. Půda již wice wyžita hnojí se polowičně; má-li ale po wice žito následowati, hnojí se hojně. Powrchní hnojení dlouhým slanným hnojením sobě wíka obzwláště libuje, proto, že se jí tímto hnojením jarní wláha po delší čas w půdě udrží.

W který čas a kterak se wíka seje?

Wíka na wyzrání seje se brzy na jaře, obhčejně již ku konci měsíce března, a sice proto, aby spíše wyzrála, a půda se k následujícímu obilí ozimnému připrawiti mohla, dlemt též proto, aby se za jarního wlhka, které miluje, do země dostala. Dna se seje na půdu připrawenou a urownanou do stry. Rozseté semeno se zawláci a wálcem zawálí. Malé hroudy wice uesťodi. Když rostlinky asť na 3—4" zwýšstý powyrostly, dobte se jim poslouží, když se posypou sábrou (gypsuji). Může se až 5 letá wíka stti, starší již ne, proto že nekličí. Dna wzchází po setí asť za 10 dní.

Sať dlouho potřebuje wíka k wyzrání a co je při sklizení jejím pozorowati?

Wíka k swému wyzrání potřebuje asi 5 měsíců. Počládá se wšteobecně za zralou, když ty nejspodnější lustry jsou žluté. Zralá wíka se žne buď srpem nebo kosou. Dřív než se s pole sklídí, musí býti dobře suchá, sice se wíka wlhká w stobole

zapaří a pak zplesniví, což zrna a píce náramně škodí, nebo dobytěk takovou plesnivou pící krmení obvykle onemocní a padá.

Je-li také vlna zimní a kde se seje?

Angličané a Belgičané seji mnoho vlny zimní. Zrna této vlny zimní je měkčí a kulatější, než-li zrna našší vlny letní. Ona se seje ku konci měsíce září buď do řívoľa anebo w řadech. Semeno této zimní vlny musí být u nás w Moravě zdomácněti, než se bude moci s užítkem sítí.

A čemu je bob užitečný?

W jižních krajích Evropy je bob hlavní potravou chudého lidu, tak jako u nás brambory. Mouka jeho s ječnou a pšeničnou moukou smíšená poskytuje silici a chutný chleba. Angličané a Belgičané používají také čerstvých zelených bob, tak jako my čerstvých, zelených hrách používáme. Bob vařený nebo na tluč rozemlený je obilájitelné krmivo pro dobytěk, a lupenatá rostlina tato hodí se také k zelenému mrtvení půdy.

Je-li bobu více druhů?

1. Je bob malý nebo sprostý,
2. bob velký a
3. bob anglický.

W kterých krajích se daří bob?

Bob se daří i w studenějších krajích, tam kde se ještě letní pšenice seje a daří. Bob miluje vlhko, a proto sklizení bobů w mokřem rohu bývá lepší, než-li w suchém.

Začíná pěstování bobu?

Pěstování hlínatou, těžkou a více vlhkou. Na půdě mokré, která má spodek neprostupný, bob sobě nelibuje.

Zač se má půda k sázení bobu připravit?

Čím vícekrát se půda orá, a čím bohatější je mrtvina: tím lépe se bob daří. Dobří hospodáři pěstují pro bob orají po 3 kráte. První orání bývá hluboké (až na 8"). Před 2. oráním se vyveze hnoj, rozhodí, a je-li možná, až tak na 4" hluboko se zaorá. První a druhé orání děje se před zimou. Třetí orání děje se mělce před setím bobu. Po zaorání zeleného bobu má se obzvláště konopí datiti.

Který čas a jak se bob seje?

Seje se co nejdříve na jaře, aby v půdě jarního mraha užil, obvykle k konci měsíce března, anebo na začátku dubna. Seje se takto:

- a) v řadách obzvláštním k setí bobu vynalezeným nástrojem;
- b) na připravené půdě táhnou se okopávacím pluhem (radlem až tak na 15" od sebe vzdálené brázdy, do kterých se semena kládou, a motykou zemi přikryjí, anebo
- c) se motykou dělají asi na 5—6" hluboké a na 15" od sebe vzdálené dílky, do každého se 4—6 semenových zrn vloží, a zemi přikryje.

Nejlépe bobu se sází, když se seje v řadách na 1' od sebe vzdálených, tak aby rostlina od rostliny na 1½" vzdálená stála, a když vzroste, potom se motykou okopává.

Zať je má bob po setí: offsetřovati?

Po setí za několik neděl se buď branou zvoláčí, anebo se půda mezi řadami motykou lypčí a zima se pleje. Když rostliny asi tak na 1' porostly (dříve než bob květe): kopčejí se buď kopčicím pluhem anebo motykou. Kde je hustší, protáhá se.

Zať dlouho potřebuje bob k vyžrání, a čeho pozorovati při sklizení jeho?

Bob k svému vyžrání potřebuje 5 — 6 měsíců, což se dle povětrnosti řídí. Požádá se za zralý, když větší díl lusku je černý. Zralý bob se srpení žne, proti sobě postaví, aby lehčeji uschl, pak se ve snopky sváže a v stodole na místě suchém složí a napotom vymlátí.

3. O rostlinách bambulovitých a kořenatých.

Co jsou to za rostliny, ty bambulové a kořenaté?

Jsou to takové rostliny hospodářské, jejichž bambule a tlusté kořeny za potravu lidstvu a za krmivo pro domácí dobytek slouží. Sem patří: brambory, mrkev, řepa rozličného druhu a zelí hlávkové.

A čemu jsou užitečné brambory?

Brambory, tento chléb chudých, slouží za potravu pro lidi. Ony se dají k jídlu snadno připravit, buď se vaří nebo pekou, a mohou se i hned bezce rozstří jině připravit jísti. Brambory se přidávají k mouce obilné, a z takového bramborového těsta se dělá chléb, a připravují se pokrmy rozličné. Z bramborů se páčí kořalka(!), ony jsou obzvláštní a laciné krmivo pro vesměch

dobytek domácí a pro brůbež. Brambory nemohou nahradit žádné obilí. 1 1

Odkud pocházejí brambory?

Pocházejí z Ameriky. První brambory z Ameriky do naší Evropy přinesl jistý Angličan *Frankiss* *Drake* (čti *Dreg*) r. 1586 po narození Krista Pána.

Zať pak to v naší Evropě vyhlíželo, dokud bramborů nebylo?

Centráte častěji, když se obilí nemodilo, povstal v lidu náramný hlad, tak že lidé po tisících hladem mřeli.

Co pak z toho následuje?

Že sobě máme bramborů více vážit, a Pánu Bohu za tento tak vzácný dárek vděční býti, též i taky, že brambory s větší péčí pěstovati máme, aby ony naší vinou z Evropy se nemohlytratily.

Je bramborů více druhů?

Je velmi mnoho druhů bramborů. Jsou buď: ranné jako: *Žánky*, *rohličky*, *jabůčky*, *červené* a *bílé* a t. d., které ranně dozrají; aneb jsou brambory pozdní, které potřebují delší čas k vyžrání svému.

V kterých krajinách se daří brambory?

Důy se daří jak v teplých, tak i v studených krajinách. Malé jaro a podzimní mrazy jím neškodí.

Jakou půdu milují brambory?

Řečkou (typrou) a hluboce zmravenou půdu. Na půdě těžké a slonovitě, jakož i na půdě příliš

přísáté a suché brambory se nedají. Červené druhy bramborů sobě libují na půdě těžší a vlhké, kdežto ty žluté a bílé druhy bramborů v lehčí, kypřejší a více suché půdě se lépe daří. Na půdě lehčí rostou brambory moučnatější a chutnější, a na půdě těžší bývají větší.

Po kterých předcházejících hospodářských rostlinách se sázejí brambory?

Po obilí, po hrasse, po jetelu a t. d. Když se k těmto předcházejícím rostlinám hnojilo. Obzvláštně se brambory daří na novinách (když se k. p. luha, pastvíska na pole rozdělal). Těž brambory po bramborách kolik let po sobě sázeti se mohou.

Zač pak je to s hnojem k bramborům?

Brambory dobře snesou každé hnojí, a i bohatě hnojené. Než ale v půdě čerstvě hojně hnojené brambory často bujně rostou, bývají ložovitě a žijí se. Chce-li tedy hospodář chutné a moučné brambory docíliti: musí jich do takové půdy sázeti, která byla k rostlinám brambory předcházejícím hnojena k. p. po žitě, když k žitu hnojeno bylo. Je-li ale zapotřebí k bramborům hnojit: hnojí se hned na podzim a hnojí se zaorá, anebo se v zimě vyhrabe hnoj na pole a na jaře se zaorá. — Těžší půda se hnojí k bramborům blouhým slavným hnojem, aby se zhyřtila. Brambory mívají z půdy, která byla čerstvým koňským anebo ovčím hnojem hnojena, nejtěm- nou chuť, proč se na takovou půdu sázejí brambory pro dobýtek. Na novinách a po jeteli se brambory bez hnoje sázeti mohou.

Kterak se může k bramborům hnojit v malém hospodářství?

Takto: Na připravené půdě se motykou udělají dílky, do kterých se předbě sazenice bramborová vloží, a trochem země přikryje. Na to přijde něco mláta, anebo moučky z kostí, anebo něco míchaného hnoje, a pak se dílek tou motykou znovu vyplní.

Zak se má půda k bramborům připravit?

Půda k bramborům se má na zimu hluboko orat, a v malém hospodářství rýčem zřít.

Mrtvá země, která se při hlubokém orání na vrch vyhorá, nešťodl. Je-li na jaře půda tato dostatečně kypřá: zvoláči se ostrou branou a brambory se sází. Mění-li ale dostatečně kypřá, orá se na jaře z nová, a hnuj k bramborům třeba v zimě vyvezení se zaorá.

Zaké brambory se mají k sázení zvoliti?

Úplně zralé a docela zdravé, prostředně velké, moučnaté a mnoho oček mající. Velké brambory se k sázení na 2 až 3 menší díly rozkrájí. Při tomto rozkrájování bramborů se na to hleděti musí, aby každý díl měl několik oček. Zvolí se k sázení i také takové brambory, které ve sklepě blouhých klet nehnały, pročez se před sázením, aby zavahły, ze sklepa odstraní a na nějakém suchém místě prozatím ponechají. Od času k času se semeno bramborové změni, vezme se z krajiny studenější do krajiny teplejší.

Co soudíš o vyřezávání a sázení bramborových oček?

Vypíchané očka z bramborů se mohou sázeti jenom na půdu dobrou, rýčem a motykou dobře

připravenou. Na půdě hladové a špatně připravené naději docela zklamou. Zistějši je to, celé brambory sázeti, nebo masem té sazenice se rozestlá rostlinka bramborová tak dlouho žít, dočud kořínků nemá, aby potřebnou potravu z půdy sfáti mohla.

Ve který čas je sázejí brambory?

Čas k sázení bramborů řídí se dle povětrnosti jarní. Sázejí se, když již půda jest suchá, a teplejši povětrnost nastala. Dříve se sázejí brambory ranní, pak teprva pozdní. Kde často pozdní jarní mrazy bývají, mají se bramborové sazenice hloub do země vložiti.

Jak se sázejí brambory?

Dvojitým způsobem, a sice: ve velkém hospodářství se sázení bramborů vykonává potahem, a v malém motykou.

- a) Potahem se vykonává sázení bramborů takto: Na půdě oráním a vláčením připravené táhne se pluhem brázda, do které dělníci po poli rozestavení bramborové sazenice, jedny ode druhé as tak na 15—18" vzděl rukou vtlačí. Druhý pluh tyto rozřazené brambory zemí na 2—3" přikryje. Na tento způsob se dělá řad druhý, až celé pole je posázené. Řady bramborů mají na 18—20" od sebe býti vzdálené.
- b) V malém hospodářství se sázení bramborů děje takto: Na připravené půdě dělá jeden z dělníků motykou na 3—4" hluboké jamky, do kterých druhý dělník bramborové sazenice klade, které napotom třetí dělník motykou zemí přikrývá.

Jakou práci žádají brambory po sázení?

Když bramborové rostlinky na 3 — 4" vysoko vyrostly: okopávají se ponejprv. Toto okopávání děje se k tomu cíli, aby se půda ztuhlila, vzduch a vlhkost měly přístup, a žuna se odstranila. Za 3 — 4 neděle pozděj, dříve než rostliny kvetou, kopčejí se. Ve velkém hospodářství nepostačuje ruční práce; tu se žlupkování půdy a kopčení bramborů vykonává potahem, v malém hospodářství motykou. Okopávání bramborů má se při více vlhké povětrnosti diti. Bramborů bývá méně pod kopcem, když se jimi před časem zelená nať obežne.

Co je při sklizení bramborů pozorovati?

Brambory máme za zralé, když nať jejich hloutnouti a posychati počíná; hned ale vssat z půdy se uvydobývají, něbrž v půdě tať dlouho, jať jen možná, pouevhají, nebo se v půdě lépe zachovají, nežli ve sklepě.

Stanní brambory se sklízejí ke konci měsíce července, pozděj ale v měsíci říjnu. Vydobývání bramborů ze země má se vykonávati při jasné a více suché povětrnosti, nejen proto, že mnohem více práce se podělá, ale i tať proto, že je to pro zachování bramborů lepší, když se suché, nežli když se mokré sklídí. Vydělávají se ze země buď motykou, nebo se vyhorávají a sbírají. Při tomto vydobývání se nařazené a jakkoliv porušené od zdravých a neporušených odděl, stranou sypou a co nejvíce spotřebují. Mokré brambory dříve, než se s pole odvázejí, nechají se na hromádách usušiti. Půda po sklizení se vláčí, pať

hluboko orá, při kterém vláčení a orání se vždy po bramborách pátrá.

Zať se mají brambory ve sklepě opatřovati?

Sklep pro brambory má míti půdu suchou. Aby byla náležitě suchá, nechají se sklepní dvéře před sklizením bramborů několik dní otevřené. Ve sklepě se sypou brambory na 3 — 4' vysokó, každý druh na zvláštní hromadu. Po uklizení bramborů do sklepa nechají se sklepní dvéře pootvorené, aby čerstvých vzduchů tím lépe na ně účinkovati mohl. Když již zimy přibýlo, ucpou se vísky sklepní a při vložení do sklepa se vždy dvéře i hned zavrou. V zimě má hospodář od času k času své zásobní hromady bramborů prohlédnouti a nakažené brambory od zdravých oddělit.

Zda-li pak možno, vypěstovati brambory z toho semínka bramborového?

Ovšem, a sice takto: Na podzim se vyhledají ty nejzralejší semena bambulek, které na nati po odkvetu narostou, a nechají se docela zezloutnouti. Z těchto bambulek se nyní ty semínka vytlačí, ve vodě sperou, pak se na nějakém papíru rozestřené ve stínu usuší dají, a uschlé na nějakém suchém a chladném místě přes zimu uschovají. Tyto semínka se na jaře hned v březnu seji, a vyrostlé z nich as na 2 — 3" vysoké rostlinky se na připravené záhony přesadí. Půda těchto záhonů se řypí, od znečištění, rostlinky se okopávají a pozdě na podzim se brambory pod nimi zralé sklízí a ve sklepě uschovají. Na jaře se tyto brambory sázejí, a všechna práce se tak, jak při jiných bramborách vykonává, a po

několika letech se tyto zmlazené brambory od jiných bramborů nerozeznají. Než ale Bohužel! i tyto zmlazené brambory se kazí.

Odkud pak to pochází, že za našich časů brambory se kazí (černají), co dříve nebylo?

Udává se příčina toho dvojí a sice:

1. neobanlivost hospodářů při pěstování bramborů, a obzvláště
2. rychlý převrat povětrnosti z velkého horka do studena a naopak.

Wšak ale takové náhlé převrathy povětrnosti dříve taky bývaly, a přede brambory nehmily. Uznámejme raději s takjím srdcem toto hnutí bramborů za našich časů za trest, od Boha na nás poslaný. Zapřítí se nedá, že Bůh sám povětrnost řídí a spravuje, pročesť wšeliké příčině hospodářovo zůstává marné, nepřichází-li požehnání shůry od Otce světél. Snad je to trest i za to, že z těch bramborů se páli ta šedá a kdo ví, jak už pojmenovaná kořalka, kterou na tisíce lidí na těle i na duši věčně hynou!! — —

Toto hnutí bramborů počíná na poli teprve pozdě, obvykle v měsíci srpnu, když ranné brambory již wyžrály. Dobře tedy sobě poradí hospodář, když ucbude sázeti samé pozdní brambory, nýbrž vždy taky jednu polowici bramborů ranných.

Co wiš o mrkwi?

Že je mrkev pro lidi chutná a velmi zdravá zelenina, a že poskytuje bohatou pfcí pro domácí dobytč, kterouž i koně rádi mají. Mrkev je záživnější, než wšedny ostatní druhowé řepy, a není tak podrobena nemocem, jako brambory.

Je více druhů mrkve?

Je mrkev žlutá a mrkev bílá.

Mrkev bílá ješť ta nejlepší mrkev, je velmi chutná a lépe se vaří, nežli ta obvyčejná mrkev. Žáto píce pro náš dobytek má přednost přede vši ostatní tepou, neboť v půdě hluboko zřepčené a více volhčé žene tlusté a na loket dlouhé kořeny. V teplejších krajinách naší Moravy je mrkev bílá dobře dať, pročez od našich hospodářů, do-
lud nemoc bramborů trvá, zvláštní pozornost zasluhuje.

V kterých krajinách je mrkev dať?

V teplejších krajinách, a obzvlášť v nížinách, kde mnoho rosy padá. Mrkev miluje hluboce zřepčenou hlínato-písčitou a více volhčou půdu. Na půdě písčowité, kamenité a suché se mrkev nebať.

Zbali se taky k mrkvi hnojí, a která je má půda k mrkvi připraviti?

Chceme-li mrkve hojně nakliditi, musíme ji dobře krmiti, hojně hnojiti. V čerstvém hnoji mladá mrkev nepřijemnou štiplavou chuť, a bývá rezovitá; protož má-li mrkev za potratu lidskou sloužiti, nehnojí se půda před setím mrkve, nýbrž hnojí se před zimou, anebo se mrkvi semeno seje na půdu silnou, která předešlého roku k plodinám mrkev přecházejícím hnojena byla. Je-li však mrkev určena pro dobytek, tu se semeno hned po hnojení seje. K mrkvi se půda nejlépe připraví rýcím, neboť tím se dá nejlépe zřepčiti. Kde se ale mrkev ve velko seje, tam se půda na zimu hluboko orá, které orání se na jaře před setím opakuje, pak se půda vláčením urovná.

Ve kterém čas a která se mrkev seje?

Mrkev se seje na jaře, když půda již uschla obvyčejně ke konci měsíce března anebo na začátku dubna. Ona se seje buď do široka (jako obilí), nebo což lepší jest v řádech a sice takto: Semeno mrkvi se dává mezi prsty protře, proto že na sobě lipne, pak se se suchým pískem nebo s brtlinami anebo se suchou dobrou zemí smíchá. Měsí se na připravené půdě ději motykou asi tak na 15" od sebe vzdálené řádky (brázdičky), do kterých se semeno řádko seje, a které se napotom buď motykou nebo hráběmi zemí přikryje. Mrkev bílou je nejlépe sít v řádech. Jest-li že se ale mrkev seje ve velko, táhnou se na připravené půdě pluhem měřky as na 15" od sebe vzdálené brázdky, do kterých se semeno seje, a pak motykou zemí přikryvá. Už 4leté mrkvi semeno se může sít, starší již nikoliv. Vychází po seti obvyčejně za 21 dní, což však závisí od povětrnosti.

Zda-li se může mrkev s obilím a s jinými rostlinami zároveň do hromady sít?

Může se sít i. p. s ječmenem, s mákem, se lněným semenem atd., když se však půda pro mrkev hodí. Když ozimé obilí přes zimu rozhynulo: mohou se prázdna místa mrkvím semenem posít, které se měřky zakopá.

Čakou práci žádá mrkev po seti?

Půda se čistí od žunty, a když mrkev vzrostla a něco povyrostla, kypří se půda motykou, a kde mrkvi rostliny husto u sebe stojí, tam se protáhá. Bílá mrkev má jedna od druhé as tak na 5—6" vzdálená státi.

Co pak je při sklizení mrkve pozorovati?

Na podzim se nemáme se sklizením mrkve ptenáhliti, nebo ona není na zimu tak citlivá. Sklízí se s pole obvyklejší ku konci měsíce října. Bílá mrkev se nechá rukou z půdy vytáhnouti. Zimní druhové mrkve se vydobývají motykou, a mrkev v řadách setá může se taky vyhorati. Nať mrkvi dobýtku nechutná, smíchá se tedy s jinou zelenou pící. Mrkev sklizená se ve sklepě v suchém písku na zimu uschová a hned také některé docela zdravé a neposkvorné kočky se na semeno vyberou a stranou obloží.

Kterak je pěstuje semeno mrkvi?

Semeno bílé mrkve je až posud drahé a často i za peníze není k dostání. Můž ale malou práci může sobě každý hospodář semeno toto k své potřebě zaopatřiti a sice takto: Kočky, při sklizení mrkve pro semeno zvolené, když se jim dobře pozorně nať, aby se srdéčko neposkvornilo, odkázla, uschovají se přes zimu v suchém sklepě. Brzo na jaře se v zahradě zryje sluneční místo hluboce, a ty semenové mrkve se rozsadí, jedna od druhé as tak na 15" zděl. Později se ty semenové stupky k hůlkám přivážou. Semeno mrkvi vyžrá obvyklejší v měsíci srpnu, a znamením, že je zralé, jest to, když již má hnědou barvu, načech se odkázne, svaže a k úplnému vyžrání někam na půdu pověsí. Po nějakém čase se semeno vytkne, a v nějaké nádobě na suchém a chladném místě k potřebě uschová. Když semeno mrkvi příjemně voní, je to znamením, že je dobré.

Ze více druhů řepy?

Řepa je více druhů; a sice:

1. burák (řepa cukrová);
2. tuřín (kolník, Rohlřůbe);
3. řepa vodnice (vodňatka).

Zač je rozdíl mezi burákem a buřinou?

Burák je řepa, která v sobě mnoho cukru obsahuje, a ze které se cukr vyrábí. Buřina je řepa buráku zcela podobná, má však méně cukru a seje se pro dobytek, je velmi výnosná a houšnice jí docela nic neškodí.

V kterých krajínách se burák a buřina daří a jakou půdu žádají?

Daří se v teplých krajínách a v hluboko hřířce, hlínaté a mirné vlhké půdě. V půdě vápenité bývá burák cukrovitější. Vysušené rybníky se obvozláště k pěstování buráka a buřiny hodí. Na půdě mokré a suché se burák a buřina nedaří.

Sak pak to s hnojením?

Neljepe jest to, když se půda k předcházejícím rostlinám hojně pohnojila. Ze-li však půda velice vyžita, hnojí se na zimu. Čerstvého hnojení hnojem ovčím a koňským se nemá k buráku užívati, proto že hnůj tento rychle žene, lupeny bujně krmí, však ale tvoření cukru v kořenu škodí.

Sak se má půda k buráku a k buřině připravit?

Půda se na zimu hluboko orá. Nemá-li půda dostatek mrtviny slly: vymocení hnůj se před zimou zaorá. Na jaře se půda těžkou a ostrou branou dobře zavláčí, pak se semeno seje.

Kdy a jak se semeno buráka a buřiny seje?

Kepa tato k svému úplnému zrostu potřebuje 6—7 měsíců, pročez se na jaře semeno ranně seje. Setí se děje 2 způsoby a sice:

1. v řaděch t. j. na připravené půdě se kopčicím pluhem naorají na 1—2' od sebe vzdálené hřebínky. Na těchto hřebínkách dělají dělníci rukou asi na 1" hluboké, a 1—2' od sebe vzdálené jamky, do každé jamky se vloží 3—4 semena, na to se jamka kyprou zemi vyplní a nohou stlačí, anebo se po setí pole válcem zválí. K setí buráka a buřiny jsou též zvláštní nástroje vynalezeny; nebo se:
2. brzo na jaře připraví záhonů v zahradě na místě slunečném a proti mrazlivým větrům chráněném. Po těchto záhonech se motykou nadělají řádků na 1' od sebe vzdálené, do kterých se semeno seje, zemi přikryje a nohou stlačí. Když sazenice již 4 listy mají, kypří se půda, a dostatek zrostlé a silné se napotom sazenice tyto při volné povětrnosti na připravené pole přesadí. Tento druhý způsob je užitečný v malém hospodářství a v studenějších krajinách.

Ve čem záleží další pěstování buráka?

Další pěstování záleží v zkytování, kopčení a čištění půdy od zruvy, což se děje buď motykou, nebo pluhem k tomu zřízeným. Při prvním kopání se slabé a zbytečné sazenice vytrhají. Později se docela zvalí anebo vadnouti počínající lupeny oblamují, (nikoliv však lupeny čerstvé), kteréžto lupeny jsou obzvláštní ptce pro dojuh

dobytek. Při tomto odlamování lupenů se spolu
zrna pleje.

Co je při sklizení buráka pozorovati?

Sklizeň buráka se obvykle konává v měsíci
říjnu při suché povětrnosti. Dříve se lupeny
řepám v zemi stojícím odejmou a ztrnů, pak se
řepa pozorně, aby se neposkvornila, vykopává a
v suchém sklepě přes zimu uschová. Nejlépe vysat
se přes zimu zachová v tak zvaných pyramidách.

Učratiť se dobré semeno buráka docílí?

Při sklizení se nejpečlivěji řepu vyhlídnou,
a i s řeten z země vydvihnou. Lupeny se od-
řeznou, vysat pozorně, aby se srdéčko neposkvornilo,
pak se v suchém sklepě (lépe vysat v pyramidě)
na jaro uschovají. K sázení se zvolí nějaké slu-
nečné a proti mrazivým větrům chráněné místo,
které se bohatě pohnojí a ryčem hluboko zryje.
Sází se buď ke konci měsíce března, anebo na
začátku dubna, když již půda uschla. Na přípra-
vené půdě se ryčem uadělají dílky, as na 2—3'
od sebe vzdálené. Na poli sázené semenové řepy
se proti zajícům a zimě chrání přikrytím slámou
anebo lesní hrabankou a t. d. Půda se napotom
motykou kypří, od zimy čistí a semenové řepy se
kopčí. Když semenové stébla as tak na 1' povy-
rostly, přivážou se k dlouhým hůlkám; ku konci
měsíce září, když semeno obvykle vyžrá, odřeznou
se ty semenové stébla sepeem, suší se, pak se
semeno buď rukou vytře, nebo vymláti, na suché
půdě rozloží a ten první čas častěji přehodí.
Semeno na půdě musí vysat proti mšicím myším
chráněno býti.

A čemu je tuřín?

Řepa tať zvaná tuřín (Rohlrübe) jest hlavně potravou pro lidi v hornatých studených krajinách; lupeny a lóten jest obzvláštní a záživná píce pro dojně krávy, a pro dobytek na krmíku, jejt lupeny ale mnoho od housenek trpí. Dať se ve studených krajinách, kde jiný druh řepy se uedať, a má buď bílé anebo zažloutlé maso.

Zdali pať se tuřín na pole seje?

On se ueseje na pole, uhyř jeho semeno se časně z jara do teplých zahradních záhonů (anebo na zahrádky) zaseje, a zrostlé sazenice se napotom na připravené pole přesať.

Čakou půdu miluje tuřín?

Lehkou, hlínatou a více vlhkou půdu. Zdať se tať při hojném hnojení a při vlhké povětrnosti i na půdě lehčí.

Čak je to s hnojením?

Řepa tato snese každé hnoj, a na jaťe i čerstvé hnojení, ačkoliv hnojení na zimu je lepší. Půda se musí bohatě hnojit, a polévání sazenice kvášenou hnojící velmi dobře účinkuje.

Čak se má půda připravit?

Půda se obvykle dvakrát orá. První orání je hluboké, a při druhém orání se rozhozené hnoj zaorává, což se buď na zimu, anebo na jaťe děje. Před sázením sazenic orá se, když toho potřeba žádá, i po třetí.

Čo se stává po rozsázení sazenic?

Při suché povětrnosti se sazenice zalévají, a půda se dvojitým kopáním kypří a od zimy čistí.

Co je při sklizení této řepy pozorovati?

Řepa tato není proti zimě příliš citlivá, proč se s jejím sklizením náhliti nemusí. Sklizení se děje obvykle v druhé polovici měsíce října. Ona se vydobývá ze země motykou, při čemž je opatrnosti třeba, aby se nepoškodila, neboť poškozená napotom ráda hnilé. Dříve než se sklízí, odřežou se lupeny srpem a žrmi se. Řepa tato z pole odvezená skládá se dříve někam pod kůlnu, aby zvadla, a teprve když tuhá zima se blíží, odnáší se do suchého sklepa, anebo se v pyramidách na jaro uschová.

Iterat se semeno řepy tučnu docílí?

Tak jako dříve o semenu řepy burák pravěro bylo.

Želi pak také řepa vodnatka k potřebě?

Řepa vodnice (vodnatka, okrouhlíce) je pro lidi velmi zdravá potrava, a dobrá píce pro dobytč. Ona jest rozdílná dle barvy, chuti a velikosti.

W Angličanech se dají řepa vodnatka, která až 50 lib. váží.

W kterých krajínách je řepa vodnatka dají a jakou půdu žádá?

Vodnice se dají v teplých nížinách, v horších studených krajínách se nedají. Ona miluje více písčitou, hluboko zmravenou a kyprou půdu. Dají se také i při častější vláze na půdě vápenité. Na půdě těžké a studené se vodnice nedají. Zbali je k této řepě také hnojí, a který hnoj obzvláště miluje?

Má-li se vodnice dobře zdati, musí se půda bohatě pohnojiti. Řepa tato miluje obzvláště hnoj

krátký, a častěji polévání vykvášenou hnojnicí jí nad míru dobře slouží. Angličané k modnici hnojí z větších dílu koštní moučkou. Ona se často seje do úhoru, a v teplejších krajinách, kde se vino rodí, po žitě jako druhá plodina.

Zať se má půda k modnici připravit?

Půda se na zimu hluboko orá. Na jaře se opět orá a přeb setím se půda voláčí. Semeno řepy této seje se buď do široka, anebo tať jako řepa burák v řadách. Semeno se jenom řídko hodí a zavoláčí.

Jakou jinou práci žádá modnice po setí semena?

Když již semeno vzestlo, půda se voláčí. Kde rostlinky husto při sobě stojí, protřhají se tam. Půda se od zimy čistí, a řepa se ošopává, pať v měsíci říjnu se z pole sklídí.

Kterak se semeno modnice docílí?

Tať, jako o semenu buráka pravěno bylo.

A čemu se hodí zeli hlávkové?

Je oblíbená potrava pro lidi, a jeho široké lupeny, ano i košťál je obzvláštní píci pro dojný dobytek. Zeli hlávkové miluje teplé, vlhké pole. Zeli hlávkového je více druhů k. p. ranní a pozdní zeli a t. d.

Zakdu půdu žádá zeli hlávkové, a jak má tato půda býti hnojena a připravena?

Zeli hlávkové žádá hlínatou a teplou půdu, bať se obzvláštně dobře v nížinách blíže řek a potoků a na vysušených rybnících. Zeli hlávkové půdu velmi vyžije, a proto se k němu po 2krátě

hnojí, jednou na jimu a po druhé na jaře. Sníží ovčt se nejlépe hodi po zelí hlávkovém.

Přida pro zelí zvolená je na jimu hluboko orá, a má-li se zelí sázeti po ječmenu, po ovesi a t. d., orá se na jaře po druhé, a před sázením sazenic po třetí. V půdě hrubovité sobě zelí hlávkové nelibuje.

Jak se sazenice zelí hlávkového docílí a přejazují?

Zelí hlávkové k svému úplnému zrostu potřebuje 6 — 7 měsíců, a proto se semeno jeho brzo na jaře (již v měsíci březnu) seje a sice takto: V zahradě se zvolí místo slunečné a proti mrazlivému větru chráněné. Toto vyhládnuté místo se na podzim krátkým stájným hnojem polhnojí a hnoj se zarnje. Na jaře se záhon tento opět ryje, hráběma urovná a semeno třdko po něm rozhozené se mětko hráběma do země zatlačí. Při suché povětrnosti se záhon kropící konvou polévá. Mladinké sazenice se proti mýšákům častějištěm poléváním vodou a přikrytím slámou chrání. Zrostlé a jako brk tlusté sazenice se při vlhké povětrnosti na připravené pole přesadí, jedna od druhé tak asi na krok zděl. Už 4 leté semeno zelí hlávkového ještě klíčí, a proto se sítí může, starší ale již neklíčí.

Jakou další práci tyto sazenice na poli rozjeté žádají?

Při suché povětrnosti se zalévají, a uschlé se dosadí. Už tak za 4 neděle po sázení se přida motykou typkí a od zimy čistí, a pozděj se zelí kopčí. Zelí hlávkové nejvíce roste k podzimu, když již tepla ubylo a chladné noci nastaly.

Co je při sklizení želi hlávkového pozorovati?

Sklizení želi hlávkového se obvykle provádí v měsíci říjnu. Před sklizením se ty zažloutlé spodní lupeny odlámou a zřmí. Při sklizení se hlavy u samé země buď nožem odříznou, anebo malou sekerkou utnou a domů přivezené se buď na mlatě, anebo v zahradě na velké hromady srovnávají. V těchto hromadách se hlavy asi tak za 14 dní zapáti, a dostanou krásnou bílou barvu. Hlavy se napotom nožem od kossálu oddělí, a kossál na menší kusy rozřezaný se jako dobrá a záživná píce hovězímu dobytku předkládá.

Jak se semeno želi hlávkového pěstuje?

Takto: Při sklizení se ty nejkrásnější, tvrdé, bílé a prostředně velké hlávky na užších kossálech vyberou. Vyždvoihnou se i se svými kořeny ze země, před zimou se všech zvadlých lupenů zbaví a v suchém více chladném sklepě se schovají. Na jaře, když již žádných mrazů k obávání není, rozřadí se tyto semenové hlavy v zahradě na místě slunečném a chráněném, jedna od druhé asi na 3 stěnovce zdělí. Před sázením se kořeny hlav v hnojnici, která vodou zříděna byla, zmočí. Vyrostlé semenové stébly se k přistojícím hůlkám přimáží. Semeno zrů nestejně, protože se ty stébly zralého semena odřežou, a stébly nezralého semena až k jeho vyžrání prozatím ponechají. Stéb a zralého semena se na půdě kladou na podložené plachty, ze kterých docela suchých se napotom semeno vytře a v nějakém pytlíku na suchém a chladném místě k budoucí potřebě uschová.

4. O rostlinách obchodních.

Které hospodářské rostliny nazýváme obchodní?

Ty, které hospodář nejen pro svou potřebu seje a pěstuje, ale i také prodává, aby za ztracené peníze jiným potřebám uspokojil, a to, co na poli neroste, za ně nakoupil. Sem patří:

1. rostliny sptábelné, totiž: len a konopí;
2. rostliny olejné: řepka, řepák a mák.
3. rostliny kořenící: totiž chmel.

Sať se rozděluje len?

- a) to sať nazvaný pražuh neb hlídtk, jehož zralé semeno následkem horka slunečního s vrzáním pučí;
- b) to sať nazvaný mlátný, jehož semeno se teprve mlácením dobývá.

Dále se len rozděluje dle času seti svého to len raný, prostřední a pozdní.

Ve kterých krajinách se daří len?

Ve takových krajinách, kde mírné teplo a volná povětrnost panuje, kde častěji deště a sluneční teplo se střídají, a proto také Belgické, kteří na pobřeží mořském bydlí, nejkrásněji len pěstují. Daří se též v nížinách blíže řek a v hornatých lesích posetých krajinách, kde deště a rosa často půdu zavlažují. Na rovinách, které od větrů velmi usychají, len se nedaří.

Když se tedy len v každé krajině nedaří: co z toho následuje?

Že se semeno lučné v takových krajinách, kde se len nedaří, nemá ští, fice se pole i dražší semeno zahodí. Když hospodář místo lnu to samé

pole zaseje jistým obilím a obilí z toho pole sklizené prodá: může sobě za ztržené peníze toho nejkrásnějšího lnu pro svou potřebu koupiti.

Zakou půdu miluje len?

Hluboko hyprou, více lehkou než těžkou a bohatě mrvenou půdu. V půdě hlínovité, píslem ztupčené se len dobře daří. V půdě písčité a vápenité se len nedaří.

Vo kterých předcházejících rostlinách se len seje?

Vo bramborách, po řepě, po želi a t. d.; na půdě lehčí může se len i po žitě sít. Dřív se daří na rovinách po jeteli a po luskovinách. Len po lnu se nedaří, a na tom samém poli, na kterém posledně byl set len, nemůže se len až zase za 6 let sít.

Zdaliž pak se také se lnu hnojí?

Čerstvým stájným hnojem se se lnu nehnojí, proto že len v čerstvém hnoji bývá zblowitý, t. j. mává tlusté stéblo a tlusté vláknó. Hnojí se tedy k rostlinám len předcházejícím (k bramborám, k řepě, k luskovinám). Se-li ale půda více vyžita, tak že pro len dostatek mrvené síly v sobě nemá, napomůže se ku zdaření lnu tím, když se několik dní před setím půda hnojnicí polévá, anebo když se popel, na prach utlučený trus holubi, moučka z kosti a t. d. po půdě rozhodí, a spolu se semenem do země zadělá.

Zak se má půda se lnu připravit?

Půda po bramborách, po řepě, po želi a t. d. se na zimu hluboce orá. Seteliška a nowiny se orají po 2kráté, jednou na podzim a po druhé

na zimu. Má-li len následovat na ozimé obilí: zpodnutí se stínisko hned po sklizení obilí, a po nějakém čase těžkou branou náležitě zvláči, aby ty semínka zuny, co v zemi jsou, na podzim vzejšly; pak se půda na zimu po druhé a sice hluboko orá. Půda oráním na zimu připravená se na jaře k rannému lnu více neorá, aby se jarní vlhko v půdě déle udrželo.

W který čas se seje len?

Ranný len se seje ke konci měsíce března anebo na začátku dubna, když již půda uschla a teplejší povětrnost nastala. Je-li půda mokrá, a semeno luěné se zamaže: velice to škodí. Zdatením lnu ranného je jistější, než pozdního, neboť ranní len nalezá v půdě vlhkost zimní, a také od mrazů tolik netrpí. Prostřední len se seje v měsíci květnu a pozdní v měsíci červnu. Prostřední a pozdní len často mnoho trpí od suché povětrnosti, od mrazů a od horka slunečního.

Saté luěné semeno má je k jeti zvoliti?

Luěné semeno na setí má se zvoliti se vší opatrností. Rušské luěné semeno, tak zvaný rygoš (tunkové) je to nejlepší, ale i také nejdražší. Semeno toto má barvu světle-hnědou, je blýskavé, má ohnuté špičky, je stejně velké a drobného zrna. Z domácích luěných semen jest to 2krát a 3krát seté to nejlepší; neboť zřetelnost tomu učí, že dává lepší len, než to koupené nové semeno. Ostatně se má i seti bráti semeno úplně zralé a ze studenější krajiny do krajiny teplejší. Seje se 5 až 6leté semeno, starší nikoliv, z toho starého semena se dělá olej.

Má se len husto nebo řídko sítí, a čeho ještě při setí pozorovati?

Chceme-li mítí čistý len, musí se sítí husto. Jenom tentráte se seje řídko, když chceme, aby semeno jeho náležitě vyžrálo ať setí mohlo upotřebováno býti; neboť na řídko stojících sloupcích se semeno dokonale vyvinne. Před setím se lněné semeno na jistém k jeho čistění vynamezáním stroji valchuje. Půda se branou náležitě urovňá, semeno se seje do šířky, pať se zavlačí, a na lehké půdě válcem zaválí. Spolu s ranním lnem může se také mršvi semeno sítí.

Kterak se len po setí pěstuje?

Přijde-li brzo po setí lijavec (silný dešť), a udělá-li se na půdě sítaloup: pomůže se tomu, když se půda branou trním husto propletenou vláčí. Když len tak asi na 3 — 4 palce povyrostl, pleje se žna.

Co je pozorovati při sklizení lnu?

Když lněné sloupky a jeho semenové hlavy ploutnouti počínají: tentráte se len trhá t. j. každý lněný sloupek se i s kořínkem rukou ze země vytáhne, a len vytrhaný se na malé hrsti klade. Dobrý hospodář hned při tomto trhání krátký len od dlouhého, ležatý od stojícího odděluje. Trhání lnu má se býti při tiché a jasné povětrnosti. Len vytrhaný se napotom buď na trávníku nebo na strništi v řadách ztenka rozloží, a za několik dní se obrací. Lépe však je, když len vytrhaný se v malé snopky sváže, a tyto se k sušení proti sobě postaví.

Co se s tím vytrhaným a uchlým lincm dále děje?

Swáže se napotom ve snopky, a domů přivezený se drhne t. j. na jistém železném stroji se protahuje, a semenové hlavicečky se odtrhují, kteréžto se napotom na půdě i susem rozloží a později vymlátí.

Co se děje s tím oddrhnutým lincem?

Ten oddrhnutý linc se opět v snopky swáže, na pole vyveze, kdežto se na strništích, na trávnících a suchých lukách i rossení v řadech ztenka rozloží. A rossení se lincem vykládá buďto hned po oddrhnutí, anebo pozdě na podzim anebo na jaře. Když linc i rossení vyložený na jedné straně se více hltí, obrací se hůlkami na druhou stranu, a tak rozložený se ponechá 3—4 neděle. Když se při drhnutí mezi prsty volně od svých dřevných částek lehce oddělí, je to znamením, že linc jest dostatečně odležený, v kterémžto pádu se ve snopky swáže, domů odveze, v pazderně suse a konečně tře. Tento způsob rossení linců je na Moravě takřka všeobecný, jest však také ještě jiný způsob rossení linců ve wodě, který je lepší, než onen první.

V čem pozůstává rossení linců ve wodě?

To se děje takto:

Blíže potoků a říček se na místě slunečném vyháží až na 4—5' hluboká a na 8' široká jáma, do 4 uhlí (čtverhranatá), do které se stružkou s jedné strany z okolo běžícího potoka anebo říčky voda chytá, a druhou stranou pouští. Oddrhnutý linc se povrtívá do otepí zvolna swáže, a do truhlíka z latí do 4 uhlí zbitého a na 5'

vyššího se postaví. Spodek truhlíka se dřívě obloží slámou, která se i po stranách rozdělí. Truhlík lnem naplněný se přikryje slámou a do té vodou naplněné jámy postaví. Ve vodě se truhlík přikryje prkny, které se lameny obtíží, aby truhlík potonul, a pod vodou ostal. Jak dlouho truhlík ve vodě zůstati má, to se řídí dle poměrnosti; při teplé poměrnosti 6 dní, při studené ale 14 dní. Když při zkoušce vláknو od dřeva se lehce oddělí, roštěn je dokonáno, len se z truhlíka vybere, v čisté vodě myje, pak je k bílení na trávníky nebo na suché louky ztenka rozloží, a každý 4—5tý den obrací. Tak rozložený len zůstane 2—3 neděle, což se dle buď teplejší nebo studnější poměrnosti řídí. Dřívě se v pazderně susedí a tře. Roštěn i zeleného lnu se diti může, který, jak zkusenost tomu učí, vláknو tenouně dává, semeno ale je ztracené.

Kterak je k jetí dobré lučné semeno pěstuje?

Takto: Pro semenový len se zvolí půda více těžká, a bohatě hnojená, na které po 6 let žádný len set nebyl. K setí se zvolí 2 až 3letý (2, nebo 3krát seté) semeno, které se na jaře, co nejdřívě na půdu k tomu připravenou jen řídko seje. Vrostlý len se nechá úplna dozrati a trhá se, když semeno má světlé hnědou blýskavou barvu. Ten vytrhaný len, aby uschl, se řídmo proti sobě postaví, a když semenové hlávky pukati počínají, svaže se do malých otepi, domů zaváže, na mlátě drhne, oddrhnuté hlávky se prozatím na suchou půdu odkládí, na podzim se vymílají a semeno spolu s plewami se pro jaro uschová.

Lněné semeno se může 5krát a nejvýše 6krát sít, starší už nikoliv. Staré lněné semeno se hodí k výrobě oleje.

K čemu je konopí (Hanf) dobré?

Z konopí se dělají plátna a obzvlášť pro vazy. Ono se daří v teplých krajinách, zvlášť ve velkých nížinách, na vysušených rybnících a na vysušených bažinách. Svým zrůstem udusí konopí všecky zunu, a tak vyčistí pole. Ze konopí malé a hrubé.

Zakou půdu miluje konopí?

Konopí miluje silnou, hluboko zhrýbenou a mtrně vlhkou půdu. Na půdě písčité a suché, jakož i na půdě mokré se konopí nedaří.

Ve kterých předcházejících rostlinách se konopí seje?

Není žádné jiné hospodářské rostliny, která by roč po roku na té samé půdě setá se dala, jako konopí. Proto se ulezají sem a tam t. u. konopné zahrádky, v kterých se každý roč konopí seje. Ono se daří i po jeteli, po obilí, po bramborách a řepě atd. Po konopí se obvykle seje ozimé obilí.

Zda-li se půda pro konopí hnojí?

Na vysušených rybnících a bažinách se ve prvém roku pro konopí nehnojí. Zinať ale se půda pro konopí vždy dvojnásobně hnojí, jednou na podzim, a po druhé na jaře. Na jaře se hnojí krátkým, dobře uleženým hnojem; i také hnůj záhodně konopí velmi dobře slouží. Na prášek utlučený holubí trus, moučka z kosti, popel ze salajkárny a t. d. před anebo po setí konopí po půdě rozhozený na bujný vzrůst konopí velmi účinkuje.

Zač se má půda připraviti k seti konopí?

Staré přísloví zní: Při konopí se nemá šetkati orání, a při lnu voláčení. — Před zimou se půda hluboko orá. Na jaře se tať, jať toho potřeba žádá, orá ještě po druhé, po třetí, ano i po 4té. Při orání se dělají úzké brázdy a půda se orá, když není ani mokrá, ani příliš suchá.

Ve který čas se semeno konopné seje?

Ve druhé polovici měsíce května, když se mrazů více obáhati není, neboť konopné rostlinky jsou proti zimě příliš citlivé. Na seti se zvolí úplně vyzrálé semeno, které se vždy po 2 letech s jiným zamění, (vezme se čerstvé). Nejprospěšnější je to, když se k seti semeno konopné koupí. Za nejlepší se udává semeno konopné bádenské. 3leté se může ještě sít, starší již nikoliv, proto že již nekličí.

Zač se konopné semeno seje?

Je-li půda oráním náležitě připravena, zvoláči se před setím ostrou a těžkou branou, semeno se do řídce rozhodí a zavoláči. Ostatně konopí, které brzo roste, až k jeho sklizení žádné jiné práce nežadá.

Co pak je pozorovati při sklizení konopí?

Konopí má rozdílné pohlaví t. j. je samčt a samičt konopí. Jeoum samičt konopí semeno nese, samčt žádného semena nenese, ačkoliv květe. Z květu samčtého padá prach na květ samičtého konopí, a tať se toto zúrodní. Samčt konopí dozrá dříve, obvykle již ku konci července, samičt teprve v září dozrá a proto se též každé zvoláše

Skřízli. Zralé samčí konopi se jedno po druhém ze země vytáhne, v malé snopky sváže, pať se mu ložem utnou. Zralé samičí konopi se těž rukou ze země s ložínky vytahuje, v snopky sváže ať süssent na poli proti sobě do pyramidy postaví, pať uschlé domů zavaze, semeno se oddrhně, které seť úplnému wysüssent na suché půdě rozloží. Může se také samčí a samičí konopi dohromady skřiditi, v kterém pádu se sice semeno ztratí, ale na volákně se mnoho získá.

Zať se děje rossení konopi?

Zať jako rossení lnu.

Zať se pěstuje semeno konopné?

Zaťto: Na půdě mezi turkynt, v bramborách, zelí a t. d. dělají se sem tam dolky, a do každého dolka se vloží 2 — 3 dobré konopné semena, které se napotom přikryjí zemí. Později se ty vyrostlé konopné rostlinky vytkvassenou hnojnicí polévají, okopávají a kopčí, nepotřebné ale ze země vytahují. Na tyto o sobě stojící stromky vzduch a slunce ze všech stran účinkovati může, proto bývají silného vzrostu, a bohatě semena nasazují, kteréž úplně vyžrá. Po úplném vyžrání semena užžnou se stromky blíže země, süssi se, pať se semeno vyklepá a na suché půdě ztenka rozloží.

Proč se seje řepka (Rübs)?

R wůli oleji, který v jejím semenu ob-
sažen jest, z něhož se vytlačit. Také její sláma
slouží za krmivo pro dobytek, a je často hospo-
dáři, který přes zimu obilní slámy nešťetřil, velmi
wtaná, neboť řepka se obvyčejně již skřízť tu
konci června. Seje se buď na zimu neb na jaře.

W kterých krajínách baří se řepa?

Wšudy, kde tuhá zima nepanuje. Stálá zima, a sušší přístrom řepce dobře slouží. Naproti tomu ale zima proměnlivá, hornaté studené věšiny, mrazlivé půlnocní větry, vlhká půda řepce škodí.

Jakou půdu žádá řepa?

Řepa žádá hluboko kyprou, dobře zmrvenou hlínatou půdu, w které se vápno vyhnačáží. Půda mokrá a písčovitá se pro řepku nehodí.

Po kterých předcházejících rostlinách se řepa seje?

Po mššanině, po rvice (která se jako zelená píce potřebovala, anebo na seno susená byla), po 2 letém jeteli (když se po prvotní sečení ihned jeteliško oralo), po ranních bramborách, po ranním lnu a t. d., i také se může řepa po řepce sítí. Po řepce následuje obvyčejně ozimé obilí (pšenice, žito).

Zda-li se k řepce hnojí?

K řepce se obvyčejně nehnojí, nýbrž se hnojí bohatě k rostlinám řepku předcházejícím. Zeli však půda více vyžítá, a hnojením zapotřebné, hnojí se krátkým, dobře uloženým hnojem. Dobře účinkuje hnůj ovčí, koňský, hovězí, moucha z kosti, vápno a jiné hnoje.

Jak se má půda k řepce připravit?

Půda k řepce musí oráním a vláčením hluboko zčypřena ano tak třeba na prázdné rozdrobena býti.

W kterém čas se seje řepa?

Řepa se seje ke konci měsíce července aneb w prvotí polowici srpna.

Zač je seje řepa?

Trojitým způsobem, a sice:

1. do široka, při kterém setí se má obzvlášť na stejnou setbu hleděti;
2. obzvláštním i setí řepky nalezeným strojem;
3. semeno řepky se v druhé polovici měsíce července v zahradě na připravené záhony husto zaseje, pak se v říjnu rostlinky na pole v řadách přesází. Už 4 leté semeno řepky se ještě může sít, starší však nikoliv, proto že více nekličí.

Zakou práci žádá řepa po setí až k sklizení?

Když rostlinky 2 — 3" vysoké dosáhly: protrhají se husto při sobě stojící, a v řadách stojící se okopávají. Pak se po 2 krát - a sice po prvé v měsíci září a po druhé v říjnu kopčicím pluhem kopčí, které kopčení se na jaře po třetí děje.

Kdy se řepa sklízí a čeho při tom pozorovati?

Řepa obvykle vyžrá v měsíci červenci. Za znamení, že řepa je zralá, slouží, když celé osení zželtlo, když již semeno v luscích černohnědou barvou má a jednotlivé lusky pučati počínají. Zralá řepa se srpem žne, a když po 2 — 3 dnech uschla, tehdyž se na vůz plachtami obložený klade, domů odveze, v stodole na mlatě mlátí a semeno spolu s plewami se na půdě při otevřených vířících suší. Za 8—10 dní bývá suché, kdežto teprve se čistí.

Co smyslů o řepce jaré?

Řepa jarní, která se na jaře ku konci dubna seje, nejistě se bať a seje se obvykle jen tehdyž, když ozimá řepa přes zimu vyhynula.

Kolikerý je mák?

Mák je dvojitého druhu, a sice:

1. velký bílý mák, který buď bílo nebo červeně květe.

2. malý modrý mák, který květe modro červeně.

Ve kterých krajinách dají se mák?

Ve teplých krajinách, v studených hornatých krajinách se nedají.

Jakou půdu žádá mák?

Rhprou, hlinatou půdu, ve které se vápno roznášá.

Seje-li pak se také i máku hnojí?

Mák žádá dobře zmravenou půdu. Seje-li se ř. p. po bramborách, po zelí a t. d. a hnojilo se hojně i těmto předcházejícím rostlinám; tehda se i máku nehnojí. Se-li ale půda více vyžita: hnojí se před zimou. Než ale i před setím se může půda pro mák krátkým dobte uleženým hnojem hnojit. Snůž ovčt se obzvlášťe hodi pro mák, jemu slouží též polévání roztvořenou hnojnicí.

Žal se má půda i máku připravit?

Mák miluje ztupčenou a tak tka na prach rozdrobenou půdu. Půda se na zimu orá, anebo v malém hospodářství, co je lépe, rýčem rýje. Na jate, když již půda uschla, ostrou a těžkou branou se dobře zvláčí.

Kdy a jak se mák seje?

Seje se zároveň s ovsem v btežnu anebo na začátku dubna, a sice buď do šířky nebo v řadech. Mákové drobné semínko se dříve sáhá se suchým pískem, anebo se suchou zemí,

pať se lidto rozseje. Při seti w řadech je pozorovati, že řad ob řadu as tať na 13—15" vzdálen býti má. Při sklizení máku se nejtrásnější úplně zralé kulaté hlavy vyberou, a svázané někde na půdě powěš, a teprw před setím se vyklepou. Už 3 lety máť se ještě sítí může, starší už ne. Seje se máť i s jinými rostlinami dohromady tu p. s mrkwi.

Sterou práci žádá máť po seti?

Za několik neděl, když rostlinky již něco powyrostly, okopává se máť ponejprw, při kterém okopávání se nejen zuna pleje, ale i také husto při sobě stojící rostlinky se protrhají, tať aby jedna od druhé as na 6—8" vzdálena byla. Když mákové rostlinky as na 3—4" vyššy powyrostly, okopávají se po druhé. Toto okopávání se nemá diti za rosy, anebo w čas morka, nýbrž při suché powětrnosti.

Který čas je máť sklízti a čeho při tom je pozorovati?

Když stébla a hlavy již uschly, a semeno modré barwy nabylo, sklízti se máť t. j. buďto se hlavy uříznou, anebo se stébla s neodříznutými hlavami ze země vytáhnou, we suopky swážou a t sussení w pyramidách proti sobě postawi. Při sklizení modrého (hlídačského) máku je opatrnosti třeba, aby semeno newypadalo. Máť nikdy stejně nezrá, pročž se časem prohlédnouti, a zralé hlavy se vždy odříznouti musí. Hlavy odříznuté se na suché půdě na podloženou plachtu kladou, častěji se obrací, pať suché nožem se otvírají a semeno se vyklepá. We velkém hospodářství se mákové hlavy i také mlátí. Z máku se dělá vohorný olej.

14 14 14 A čemu je chmel? 14

Chmel se hodi na pivo, jemuž se ptělová, aby bylo chutnější a déle se udržeti nechalo.

Co má jobě každý hospodář, dříve než chmelnici založí, bati počne, náležitě rozmážit?

1. Je každá půda a každé položení se pro chmelnici nehodí;
2. Je chmelnice mnoho práce a mnoho peněžitých věloh žádá, a že ty 3 prvnt leta z chmelnice žádného užitku nemezme;
3. Je zdateni chmelu je velmi nejisté.

W kterých krajínách se chmel daří?

W mírně teplých krajínách, kde se víno robi. Slunečné a proti mrazlivým větrům chráněné položení, jako ku př. široké údolí, které horami a lesy proti půlnočním mrazlivým větrům jest chráněno, se nejlépe pro chmelnice hodi. Naproti tomu ale úzké údolí, položení půdy blíže řek, velkých rybníků a močálů, kde obvyčejně ruda škodí, pro založení chmelnice se nehodí. W naší císařské říši se w Čechách nejlépe chmel pěstuje, zvláště w Zatecku (Saaž).

Zakou půdu miluje chmel?

Hluboká úrodnou a huprou, teplou, hlínovatom půdu, která něco vápna má. Vysušené rybníky, hlínaté návesy potoční, se ku vzdělávání chmelu velmi dobře hodi. Půda mokrá se ale nehodí.

!Zak se má půda k sázení chmelu připraviti?

Chmel žene svůj kořen až na loket hluboko do země. Zvolená půda pro chmel se musí tedy rýhováti na 2 — 3' hlubokým, anebo hlubokým

oráním připravit. Připravení půdy má se před-
feryžti na podzim, aby vzduch, mráz a zimní
vlhko půdu pronikly a ji lépe ztuhlily. Je-li
půda hubená, musí se hnojit zvláště zhu-
lým dřevím, proutím, odpadky slaminými a t. d.
Kde se půda při zakládání chmelnice takto nepři-
praví, bude chmel jenom několik let dobré sklí-
zeni poskytovat, jak mile kořen jeho hlouběji do
země vtlačí, počne chřadnouti a brzy zhyné.

Zatě chmelové sazenice je mají zvoliti k sázení?

Sazenice jsou mladé výhonky, které na jaře
z kmene hned nad kořenem rostou. K sázení se
zvolí sazenice až na 3—4" dlouhé a na $\frac{1}{2}$ "
tlusté, neposkvorněné bílé a nikoliv duté, z čet-
ných 3—6 let starých. Sazenice musí nej-
méně 2 zdravé očka mti, a berou se z takových
trajin, kde se dobrý chmel pěstuje.

Kdy a jak se sazenice chmelové zasazují?

Sázení se děje v měsíci březnu anebo v dubnu.
Sází se v řadách na záhonech na 6' širokých,
ve vzdálenosti 4'. Aby však sazenice vždy na
své patřící místo stáli přistihy: poznamena se místo,
kde sazenice vsazena býti má, kolkem. Na těchto
poznamenaných místech se dělají asi tak na $1\frac{1}{2}$ '
široké a na 1' hluboké jámy, které se až do polo-
vice dobře uleželým stájným hnojem naplní, pak
se jáma dobrou úrodnou zemí doplní. Nyní se
udělají kolkem 3 díry takto: . . do těchto se
sazenice svým tlustým koncem strčí, na kterése zem
zatlačí, a v prostřed. se asi na 1° dlouhý kůl
vtlačí. Dobře zasazené sazenice v hluboké dobré
půdě jsou úrodné až přes 20 let.

Šat se čmel pěstuje po sázení w 1. 2. a 3. roce?

1. W prvním roce se w měsíci červnu čmelnice po nejprv, a w červenci po druhé ošopává, aby půda ztuhlá, a zuna se vyčistila. Ženoucí čmel se k hůlkám přivazuje. Prázdné místa se mohou kopou, želim a t. d. vysázeti. Na podzim se ty mladé révy as tak na 1' nad zemí odříznou, a révy se k zachránění proti zimě slámnatým hnojem přikryjí, který se na jaře blíže révy s opatrností, aby se révy neposkvornily, do země zakopá. W příznivých letech dostává se často w prvním roce čmel, tak zvaný „panenský čmel," který rostat nemá ani tak libeznou vůni, ani tu žlutou barvu, jako čmel starý.

2. W druhém roce se na 18—30' dlouhé šmrkové anebo borové třešně k sazenicím do země uperou, ku kterým se révy, když na 2—3', a pa-prutky (Ranken) 2—3' zvrhšty dosáhly, volnou slámou přivážou, a s tím přivazováním se pokračuje. W měsíci červnu se čmel ošopává, a w červenci kopčí, a pak na zimu hnojem přikryje, jak w prvním roku.

3. W třetím roku (a w následujících letech) nastane w měsíci březnu nejdůležitější práce řezání. Svrchní zem a hnoj se motykou pozorně odšopá, a kořen se odkryje. Všechy hořejší po-boční kořeny se odříznou, mladé větvičky se odřítinou, též i lonžé révy se až na hlavní kmen nožem odejmou. Kmen se napotom dobrou zemí přikryje a hnojem prozatím stranou obloženým pohnojí. Toto řezání se každý rok diti musí. Ostatně se rošedo vykonává jako w 2. roku.

Čeho je při sklizení chmelu pozorovati?

Velmi mnoho na tom záleží, aby se nesklizel chmel nedozralý, ale i také aby nepřezrál. Když šišťka chmelová se zavře, vyhlíží žlutozelená a při omačávání na prstech lpt a líbezňe voní, je to znamením, že chmel je zralý, a proto hned se má sklíbiti. Při suché a jasné povětrnosti počne se sklizení chmelu nejvíce zralého, a sice takto: Papruty se asi 3—4' nad zemí přetáhnou, hůl se ze země pozorně vytáhne, a papruty se s hůlkou se větší pozorností sejmou, ze kterých se hned v chmelnici nebo až doma šišťky chmelové prsty oddstírají, do koflíků shromažďují, a pak i suší na půdě na prkenné zemi ztenka rozloží.

VI. Oddělení.

O nemocích rostlin hospodářských a některých jejich blavních nepřátelích.

Zdali jsou i rostliny hospodářské nemocem podrobeny?

Ovšem, tak jako lidé a zvířata, tak i p. bývají pšenice, ječmen a oves snětivý; rostlinám hospodářským škodí i marna (medovka, ruba) a rez a. t. d.

Odtud to pochází, že obilí často kráte bývá snětivé?

Toho příčin jsou mnohé, a sice:

1. mokrá půda;
2. daremné úplně nezrálé, mokrě sklizené a špatně zachované obilné semeno;
3. pozdní setí;
4. nedbanlivé vzdělávání půdy;
5. mravenčí v nepatřel čas a nepřiměřeným hnojen.

130 O nemocích a nepřátelích rostlin hospodářských.

Steťat tomu může hospodář předejiti, aby jeho obilí
nebylo příliš suché?

1. Když bude každý druh obilí na patřící půdu sítí;
2. Když k setí vždy to nejkrásnější, za suché povětrnosti sklizené a na suché půdě ztenka rozložené semeno zvolí a je také v patřící čas zaseje;
3. Když půdu k setí, jak náleží, připraví a k jistým druhům obilím k. p. k pšenici, k ječmenu a t. d. čerstvého hnojení užívatí nebude.

Žeť povstává manna (medovka, Honig und Mehlthau)
na obilí?

Když v měsících červnu a červenci po horších dnech následují studené noci: zarazí se šťáva v rostlinách a následkem toho ukáže se na lupenách rostlin sladká tekutina, po které se obzvláště včely shánějí. Spolu s touto sladkou tekutinou se na listí stromům vynajde nesčíslné množství listních mšic a jiného hmyzu, který se tou medovkou krmlí. Manna škodí obzvláště v úzkých údolích, blíže řek, jezer a močálů.

Žeť se tomu může předejít, aby manna hospodářským rostlinám příliš neškodila?

Zabrániti, aby manna rostlinám hospodářským docela neškodila, to není v moci lidské, to jen může ten nejvyšší tčitel, jenouž všecko na nebi i na zemi pobbáno jest. Ale když hospodář o tom jest přesvědčen, na jaké půdě a v jakém položení té půdy manna příliš škodí: tenkrát mu pro utvarování vlastní škody opatruost radí, takové rostliny, které manou příliš trpí, na půdy mokré, na půdy blíže řek a rybníků, a v úzkých údolích nesázeti, a semeno jejich nesíti, při pozorování

všech prostředků, které dříve udány byly, aby obilí nebylo příliš snětivé.

Zdali i rez rostlinám hospodářským škodí?

Často je již na stěbale, tak i na lupenách rostlin hospodářských (zvláště na pšenicí) viděti znamení (fleky) rezovité, které z počátku zažloutlé bývají, napotom černé, což nejen obilnému zrnu, ale i také slámě, jakožto píci pro dobytek škodí. Tento rez se ukazuje obvykle na rostlinách hospodářských v nížinách a v údolích, kde často mlha bývá. Za příčinou se udává náhlý převrat povětrnosti, když po velkém horku rychle studená povětrnost a naopak následuje. Prostředky aby rez rostlinám hospodářským příliš neškodil, jsou ty samé, jako proti snětivému obilí udány jsou. Který je nejlepší prostředek proti housenkám, když se na želi a na řepě ušáží?

Housenice, tento nenasytný hmyz, dělají na želi a řepě velkou škodu, pročez má hospodář své želi a řepu prohlédnouti, a jakmile se housenice na nati ušáží, jich do starých hrnců sbírat a sebrané do vody rohypati, anebo jinak zničiti. Tento prostředek je nejjistější, zbarviti se tohoto žravého hmyzu, kdežto všech jiné od hospodářů udané prostředky až posud jsou nedostatečné.

Co mohou i také děti dělati, aby se housenice příliš nemnožily a na řepě a želi neškodily?

Když děti ty bílé motýly, které se často na velkém písku shromažďují, zničí; neboť tento bílý motýl své žluté vajíčka na lupeny želné a řepné klade, ze kterých vajíček se napotom housenice líhnou.

132 O nemocích a nepřátelích rostlin hospodářských.

Sát se může tomu předejiti, aby müssky (Erdflöh) jižtým hospodářským rostlinám (lnu, řepce) přelíš neschobily?

Takto:

- a) čím spěšněj a byjněj rostlinky rostou, tím méně od müssky škoby trpí, proto je zapotřebí, aby se půda ke lnu, k řepce a t. d. se vssí bedlivostí připravila;
- b) strniška se musí k takovým hospodářským rostlinám, kterým müssky přelíš škodí, vždy na zimu zaorati, aby zima a morko k zničení tohoto hmyzu přispěly;
- c) půda se před setím semena nemá nikdy čerstvým, slavným hnojem hnojit; semeno lnu a řepky má se více husto sít, a jenom město do země zadelati;
- d) v malém hospodářství se mohou rostlinky z rána za rosy páleným a na prach rozpablým vápnem, sádrou, popelem, šazemi a silničním prachem (zláště když tento prach z vápenného kamene pochází), častěji posypati.

Když ale hospodář již vssedlo dělal, co mu rozum a zkušenost radí: pod či ochranu má oštatně své osení odporučiti?

Pod ochranu Boží; neboť na Božím požehnání vssedlo záleží.

Při které příležitosti mají i také dítty o požehnání úrody zemské obzvláště Boha prositi?

Na den sv. evangelisty Marka, a na řížové dny, kdežto se obvyčejně průvod (proces) na pole vede. Při tomto průvodu mají se dítty pobožně modliti, aby P. Bůh osení jejich rodičů a vssedů oštatních hospodářů žehnati a je před krupobitím a jinou zlárou chrániti ráčil. Čtvrtou

prosbu modlitby Páně: „Chléb náš vezdejší dej nám dnes“ mají se dít při této příležitosti s obzvláštní pobožností modlití.

VII. Obdělení.

O sklizení, mlácení a uschování obilí.

Může-li se obilí hned po žeti ve snopy vázati a domů odvážeti?

Úplně zralé a čisté obilí se může hned po žeti ve snopy vázati a domů odvážeti; jeli ale obilí ztrávnaté a úplně nezralé, nechá se několik dní v hřstích ležeti, a hřsti se obrací, aby zrno docela vyžrálo a tráva uschla. Neboť když se vlhčí a ztrávnaté obilí sklízí, tenkrát se ve stodole zapachá, sláma nejen zpuchne a zriešniví, ale i zrno se zkaží. Proto se nemá i při jasné povětrnosti brzy z rána za rosy a pozdě na večer obilí ve snopy vázati.

Když v čas žni dlouho prší, co má hospodář dělati?

V tom pádu má hospodář na to hleděti:

1. aby se vždy jenom tolik obilí požalo, co by se v příznivé hodině svázati, odvésti, pod stěhou rozestaviti a sušiti dalo;
2. aby se při žeti dělalo vyšší strniště, a sice proto, aby hřsti na něm spočívající na mokrou zem nepřiléhaly, vítr jich lehčeji promítati mohl, a ony tedy dříve uschly.
3. Aby se při žeti hřsti kládly do 4 kruhů, tak, aby klasy jedné hřsti na tlustou slámu druhé hřsti ležeti přišly;
4. aby to na hřsti ležící obilí, když na jedné straně uschlo se na druhou stranu obracelo, nebo tímto častěji obracováním hřsti se předejde tomu, aby zrno nekličlo.

Sklízet se v Německu obilí süssi, tedyž v čas žni dlouho
prší.

Takto: obilí se váže do malých snopů v povětšila z toho samého obilí udělané. Tři takové malé snopky se sšikmo proti sobě postaví, tak aby se na hoke jejich klas v jeden chomáč frázely. V tyto tři snopky se ještě jiné snopky sšikmo opřou, pak se sváže jeden větší snop a obrácen klásem dolů tak se na hoke postaví, jakoby nad těmi menšími snopky slamenou střechu tvořil. Želi ale obilí zatrávnatělé: musí před vázáním na hrstech ležeti, až tráva uschla.

Žat pak dlouho se mají rozličné obilní druhy v hrstích süssiti?

To závisí od povětrnosti, a od toho, jak vyžralé zrno jest, a jak mnoho trávy se v hrstech vynachází. Že-li ozimé obilí (žito, pšenice) úplně vyžralé, a od trávy čisté: může se ihned za srpem v snopky vázati a domů odvážeti, jinakť vsíť delší čas na hrsti ležeti a obracováno býti musí. Jaré obilí déle i süssení na hrstích ležeti musí, než obilí ozimé, a nejdéle luskovinny. Ječmen v hrstech ležící delším déle trvajícím mnoho trpí, a brzy zroste. Dvoři krátce delší luskovinám (hrachu, vico, čočce a t. d.), neboť zralé luskvy, tdyž se po delší vyssusují, prasknou a zrno vypadne, proč má hospodář hleděti luskovinny tak jako pšenič za sucha domů dostati.

Co pak se při vážení obilí v snopky má pozorovati?

1. Obilí jaré, které kosou sečeno bylo, musí se před vážením hraběma na hrsti nahrabovati, a po vážení se pole ohrabuje;

2. z rána se vázati počne, když již rosa obessla;
3. při vázání se nemají ani příliš hrubé, ani příliš malé snopy vázati, prostřední vazba je nejlepší.

Když v čas vázání anebo po vázání obilí deště hrozí a svázané obilí se domů odvážeti nemůže, co pak se má děti?

Dědá se snopy buď:

1. smandeluji; nebo
2. postaví se jeden hrubší snop rovně klasem na horu, a o tento snop se sšítno opřou jiné snopy, tak aby se klasy na hoke v jeden chomáč svázely. Na vrch se položí jeden hrubší snop obrácený klasem dolů, který těm ostatním snopům tak řka za slamenou střechu slouží; anebo:
3. je složí 4 snopy do 4 uhlí tak, aby klas jednoho snopu na klustou slámy druhého snopu ležeti přispěl, na tyto tak složené 4 snopy mohou se ještě jiné 3 snopy klasem dolů položit.

Co je pozorovati při skládání přivezených snopů ve štodole?

1. Snopy zvolené pro semeno skládají se ve štodole na zvláštní suché a vzduchu přístupné místo (nejlépe na patro);
2. v první vrstvě v parníku se snopy nekladou klasem na zem, nýbrž snopy se staví klasem na horu.
3. Vlhké sklizené obilí se neskládá do parníku, nýbrž na patro. Při tom se častěji dohlížeti musí, zdali se obilí vlhké sklizené nezapařilo, v kterémžto pádu se zapařené snopy musí ze štodoly vyňáti, rozvázati a sušiti.
4. Ruskoviny se obvykle skládají na patro.

Žat se ve stádole připravuje mlat?

⁷⁴ Trojitým způsobem a sice:

1. Zem se obloží tlustými prkny z tvrdého (dubového) dříví; na takovém prkenném mlatě se sice nejlehčeji mlátí; než ale takový prkenný mlat mnoho stojí a k tomu se často prkna zdouvají, puňají a se trhají a do těch štěrů se napotom semeno obilní ztrácí; nebo
2. země se obloží plochým kamenem; než ale na takovém kamenném mlatě se cepy často roztříštějí a obilní zrna se na peřáčky roztluče;
3. země se nabíjí čistou hlinou, a tyto hliněné mlaty jsou nejšetrnější a nejlepší.

Sterat se dělají hliněné mlaty?

1. Zvolí se hlína nejlepší a čistá, tak jak ji cihláři k děláni cihel potřebují;
2. z hlíny se vybere nejlepší kámen a t. d. hroudy se roztlučou, pak se totiž hlína po celém mlatě stejno rozdělit, aby celý mlat na 1 — 1 1/2' rovnoměrně nabit býti mohl. Hlína takto rozdělená se napotom tak dlouho vodou polévá, až docela vodou nasycena jest, pak se tak dlouho nohama slape, až se těstu podobá, na to se mlat urovňá, aby rovnoměrně vysokým byl.
3. Když mlat poněkud uschl, teprve se jistým k tomu zřízeným dřevěným strojem (plešáčem) slouká, při kterém sloukání mlátu se dělník na prkno postaví. Toto sloukání mlátu se děje^a po delší čas každodenně po 2 kráte;
4. jeli mlat již rovnom, hladký a suchý, poleje se hovězí krví, a když se do hlíny stáhla, posype

se celý mlát ořovaninou (Dammerschlag) z to-
várního zaopatřenou, pať se mlát znovu sklouká.

5. Při horší povětrnosti se ten nový mlát často
puká a trhá, v kterémžto pádu se hnojníci
polévá, pať se opět sklouká. Zapotřebí jest aby
vrch i špodeť nově nabíjeného mlátu stejné
a zřovolna uschlý.

6. Když se starý mlát znovu nabíjí, odkopá se
stará hlina, odveze a k hnojení lehčí půdy
použije, anebo se tato stará hlina k novému
nabíjení mlátu špotřebuje.

Nový mlát se může až za 4—5 neděl k mlá-
cení potřebovati.

Koliterým způsobem se mlácení děje?

Trojitím způsobem, a sice:

1. od lidí cepem;
2. od dobytka (koní, volů) usflapováním, a za
3. obzvláštním k mlácení obilí vynalezeným strojem.

Zať se děje mlácení cepem?

Na mlátě se ve 2 řadách položí snopy křasem
proti sobě. Předně se cepem zlehka tluče na křasy,
dále vsať k pobřísu tluče se (celou) plnou silou.

Po jedné straně oklepané snopy se obrátí,
a mlátí se po druhé straně. Tímto oklepávaním
snopů zříska se to nejzralejší a nejkrásnější zrno
(přední obilí), které se má k setí použiti.

Když se snopy oklepalý, rozmáhou se při několika
snopech pobříska, obilí se ztenka po mlátě roz-
prostře, a zrno se docela vymlátí, předně na
jedné, a pať na druhé straně. Obilí, které se
těžko mlátí, jen tenounko na mlátě na rozpro-
střeno býti. Když se mlácením vsedco zrno od

slámy oddělilo, blouhá sláma se rukou vytřásá, a pobítlím do stěpi zváže. Ze 3 hrubých snopů se obvykle dělá 2 otěpy blouhé slámy. Obilí rozmáčené se prozatím shrne do prostřed mlátu, po jeho celé délce, a teprve když ho již více přibýlo, odhrne se stranou na hromadu, na které se až k jeho vyčištění ponechá.

Zač se děje mlácení obilí vysslapováním dobytčím?

Tento způsob, vydobývatí zrna obilní z klasů vysslapováním dobytčím, jest prastarý; nebo Bůh hned skrze Mojžíše národu izraelskému přikázal takto: Nezaovážeš úst wolu mlátticému (5. Moj. 25, 4; 1. ke Korint. 9, 9.) což jest patrným důkazem, že již tehdaž wolů k mlácení obilí potřebováno. Tento způsob mlácení obilí se až podnes zachováwa ve Španělsku, ve Francouzích, ve Wlasích ano i v některých krajích uherských, a děje se takto:

40—60 snopů (což se řídí dle velikosti mlátu) se vedle sebe po mlátě rozloží klasem v prostřed mlátu proti sobě, pať se pobítlá těchto snopů potvoří. Říditel nechá nyní 4—6 kusů k tomu již nymčieného dobytka (buď koně neb voly) vždy po dvou a páreť za párkem, kolem po obilí kráčet. As za 5 minut dělá dobytek druhé kolo hned vedle toho prvního kola a tak se pokračuje.

Když dobytek všecko rozložené obilí asi po 2krátě kolem oběšel: obrací se obilí na druhou stranu. Dva dělníci dřevěnými vidlicemi opatření toto obilí obracejí a vynasnažují se, to obrácené obilí tak klásti, jako dříve leželo. Nyní dobytek po obrácení obilí třeť kolo dělá, jako dříve.

Obracuje se to, rozložené obilí 2 — 3krát, jak toho potřeba žádá. Aby se čistota zachovala: má ředitel dobytka vždy nějakou nádobu k chytání roztřásaných obilních na mlátě pohotově. Když již vsedlo zrna se od slámy oddělilo, vytřásá se sláma a skládá se na hromady s obou stran mlátu, pak se do otepí váže a odstraní, obilní zrna se hraběmi přehrabě a někdy stranou na hromadu shrne.

Které mláčení je lepší?

Mláčení dobytčí je mnohem lacinější, než cepem od lídi, neboť 4 koně a 3 dělníci vymlátí denně 100 až 130 snopů, a ještě se toho samého dne vymláčené obilí zčistí (zvěje). Dobytek mláťící může se též k jiné práci potřebovati. Sláma se slápaním dobytka obzvláště za dobré stelivo připravuje. Než ale při tomto mláčení se nezachovává ta čistota, jako při mláčení cepem. K mláčení dobytčím se jenom již ztluštění dělníci potřebovati mohou, sláma se tak dobře jako píse pro dobytek nehodí, a čištění zrna je o mnoho obtížnější než při mláčení cepem.

V kterém hospodářství se užívají k mláčení stroje?

Ve velkém hospodářství, pak když je o mlátce nouze, a mláčení cepem příliš mnoho stojí, jako v Anglii. Tyto mláťící stroje se žerou buď potahem, nebo vodou.

Který čas a jakou povětrnost má hospodář zvoliti k mláčení obilí?

Řepka a proso mlátí se hned po sklizení a semeno obilní na setí mlátí se nějaký čas před setím. Hlavní mláčení obilí ponechává se na zimu, třebaže se jiná venkovní práce vykonávati nemůže.

Hospodář má ku mlácení obilí zvoliti den jasné, neboť při mlhavé a volhké povětrnosti se jistě bruhý obilní, jako pšenice, oves atd. těžko mlátí. Zať mnoho obilí se za jeden den vymlá-
titi může, nedá se ubíti, nebo to závisí od toho, jak suché a zralé obilí jest, a při jaké po-
větrnosti se mlátí. Hospodář to sobě nejlépe vy-
počítá, když mlaticům bedlivě přihlížeti
bude(!)

Zať se to vymlácené obilí od pleve, zuny, prachu atd. čistí?

Dvojitým způsobem a fice:

1. Když se lopatou proti větru hází (věje). Při tomto házení se pleve a prach od zrna oddělí, a větrem na zvláštní hromadu snášený bý-
vají. Zrno, které při tomto witi nejdále padá,
je to nejlepší a nejtěžší (přední obilí), v pro-
středku hromady se shromažďuje prostřední zrno,
a blíže nohou dělníka padá zrno lehčí a zuna.
Toto poslední se opět věje, a na sítách čistí
a z většního dílu se pro krmení dobytce potřebuje.
2. Čistí se na tak zvaném čistícím mlýně (Putz-
mühle). Jeden z dělníků to nečisté obilí nasy-
pává, a druhý točí kolem. Pleve a prach od-
letují a shromažďují se před mlýnkem, přední
i zadní obilí, ano i zuna padají na zvláštní
hromady, pročť obilí již docela čisté žádného
dalšího uschování a čistění zapotřebí nemá.

Které witi je lepší?

Čistění obilí na mlýně je mnohem lepší a
i o mnoho lacinější než witi na větře; neboť:

1. witi na větře žádá vždy již zkusněho
dělníka;

2. vlttr vždyť jak se patkí newěje, a když je do-
cela ticho a žádného větru není, není možná
msti;
 3. witím na větke se nikdy tak krásně obilí ne-
zčistí, jako na čistícím mlýně, ano na tomto
mlýně se za 1 den více obilí zčistí, než by
se witím na větke za kolik dnů při obtížné
práci zčistilo, pročez hospodáři mnohé vzhledy
dělníkům a na rozličné sýta obpadnou.
 4. Tyto mlýny nejsou příliš drahé, pročez by
i v malém hospodářství chyběti neměly, aspoň
by někdy malých gruntovníků, společně takových
čistící mlýnů sobě zaopatřiti měli.
- Čeho je pozorovati při uschování čerstvého obilí na
sýpce (v sypech)?
1. Vyhýbe se sypech se otevrou, aby vlttr volno
provláti mohl; tyto vyhýbe se vsať proti
ptákům a t. d. brátěnou mltži zadělají;
 2. Po mlácení a čistění se obilí čerstvé v sypech
chýti jenom ztenka rozloží a častěji se lopatou
přehazuje. Zač často se toto čerstvé obilí pře-
hazovati má, to se říká dle druhu obilí, dle
povětrnosti, i také dle toho, jak suché anebo
vlhké obilí sklizeno bylo. Len, mák, kypka atd.
přechodí se denně jednou, až i po 2krátě. Ječmen
a oves přechodí se v týbnu jedenkrátě. Při
vlhké povětrnosti se čerstvé obilí vícekrát
přehazuje, než při suché a teplé. Později, když
již obilí více uschlo, přehazuje se v městci
jednou.
 3. V sypech má vždy ten nejlepší pořádek
býti, má se v něm též vřemenná čistota
zachovati. Prach, pavučiny mají se odstraniti,

Každá škvíra ve zdi má se vápnem zamazati, aby se v nich hmyz obilí šloubný nenásobil.

Šat pak Wlassi, Uhtí, Traucouzi své obilí mimo špeci-
charů uschovávali?

Takto :

Na suchém místě vykopají kulatou, šlaši (láhvi) podobnou, aš na 12—15' hlubokou jámu. Tato jáma bývá na hoře jenom na 2' široká, a čím dále, bývá širší, až konečně 8 — 10' široká dosáhne. Několik dní dříve, než se do této jámy obilí sype, zapálí se v ní oheň, aby se vy-
sušila; pak se špodek obloží slámou, která se i po stranách jámy upecou. Nyní se do této jámy obilí sype, a po ní stejno rozdělí. Když je jáma obilím naplněna: tchdáž se v hloubi několika stě-
wců pobííší přes kříž vázanými zavěte, a tou vyházenou zemí doplní, a nohou ztlačí, pak se na tom samém místě udělá na 2 — 3' vysoký hrodek, který se drnem přikryje.

Šat je lépe obilí schovávatí, v jámě či v špeci-
chři?

Dělání jámy hospodáři velkých množství nedělá, obilí v ní uschované je proti pádu ohně jisté, uschování obilí obtížné práce nerozumí, v jámě uschované přehazovati se nemusí, a po 2 leta se v dobrém stavu zachová. Než ale, nedělo-li se při dělání jámy špeco, jak se patčí, obilí v jámě snadno ztuchne, a třeba i docela nez-
tuchlo, přede ztuchlinou zapáchá, a následkem toho nehmá prodávné; v jámě není jisté před
myšmi, z jámy se nemůže po něčem pro potřebu
obráti, jako ze špeci-
chře, nýbrž jáma jednou
začatá musí se po jednou vyprázdniti, sice se

obilí žlází; pročez uschování ve špejchůti je lepší, nežli v jámě.

Je to užitečné pro hospodáře, kdy nechá každý rož třetinu svých polností úhorem ležeti?

To je pro hospodáře velká škoda. V minulém století, kde byla hojnost lesů, hojnost pastvin a luk, v minulém století pravém, kdežto ještě méně lidí žilo, a velká nouze byla o pracující ruce, bylo to ovšem prospěšné hospodářství, kdy se každý rož třetina polností ladem ležeti nechala. Nyní však, kde se lesy, pastviny a luka na pole rozdělaly, a nouze o práci pro dobytek nastala, nyní, kdežto je dostatek dělníků, tak že tito sami práci hledají, je pro hospodáře úhočené velká škoda.

Když ale nebude žádný úhor, kde má potom hospodář svůj dobytek pásti?

Když hospodář místo špatné zruh; která obvyčejně na úhoře roste, na úhor naseje dobré pícní rostliny t. p. jetel, viřku, mříšianinu a t. d.: užítí více dobytka, a užítí ho tučněji, než pastvou na úhoru. Množství dobytka a tučného dobytka dá hospodáři hojnost hnoje, a dobrý hnoj; hospodář může potom vsadit své pole bohatě hnojit, a bude mít bez úhoru bohatou žcň.

Když se pole nebude nikdy úhoriti: nikdy jobě neodpočívá.

Když se na pole neustále rož po rož obilí neseje, nýbrž se rostliny střídají t. j. kdy se mezi tím seje takž t. p. jetel, viřka na práci, mříšianina a t. d. a přitom se pole dostatečně hnojí, takovým střídáním rostlin se poli dostatek času k odpočívání poskytuje.

Zať se ale vyčistí pole zrunou přeplněné, nebude-li se úhořiti?

Vyděláním ořopávanin. Takové ořopávaniny jsou: brambory, řepy, mrkev, hlávkové zelí a t. d. Tyto se musejí často ořopávat, při kterém ořopávání se zároveň zruna čistí. A vyčistění zruny přispívá i kádně orání na zimu i na jaře.

VIII. Oddělení.

O jeteli, missanině a o luřách.

Zať užitek přináší hospodáři setí jetele?

Žádná jiná pícní rostlina není v hospodářství tak užitečná, jako jetel, a jenom tam hospodářství v pravdě kvete, kde se každý rok mnoho jetele seje.

Užitky, které jetel přináší, jsou mnohobojné, a sice:

1. Jetel se od jara až do podzímka častokrátě seřá po třikráte. Cerstvý jetel jest nejlepší píce pro hovězí dobytek a pro ovce. Ten hospodář tedy, který mnoho jetele seje, má od jara až do podzímku pro svůj domácí dobytek hojnost dobré zelené píce. A proto je tam šťastné hospodářství, kde se jetel neřeje, a kde se čeládka, pícní trávy hledat posílá každodenně do lesa a t. d. nebo čeledínové by se při setí jetele i jiné potřebné, buď domácí nebo polní práci potřebovati mohli. Kde se pícní tráva shledává, tam se taký dobytek na škodu hospodářství jenom nuzně žije.
2. Je-li při hospodářství málo luř, nebo není-li při hospodářství žádných luř: při takovém gruntu

šest jetele vynahradí luky. A třeba to hospodáři mnoho luk bylo: šest jetele předce se nemá zanedbávat, nebo za suchý jetel, když se prodá, rovně se tak peníze strží, jako za obilí; setinu ale obilí se pole vyžije, a setinu jeteliny se pole hnojí a pro obilí připravuje.

3. Setel jest ona již dlouho hledaná rostlina, která prázdný úhor užitečně vyplní. On půdu nevyžije, uhráz když se zaorá, svým lupením a dlouhým tlustým kořenem půdu hnojí, a pro ozimé obilí připravuje; neboť pšenice a žito v jetelíšti dává bohatou žetv.

Který hospodář tedy sobě přeje, ať každý rok mnoho jetele seje.

Se-li pak více druhů jetele?

Setele jest mnoho druhů: Nejznamenitější jetelové druhy jsou:

1. jetel červený (který červeně kvete);
2. jetel bílý (kvete bílo);
3. lucinka (švihací jetel, kvete modro).

V kterých krajínách se červený jetel daří a jakou půdu miluje?

Daří se všude, kde se ozimé obilí seje a daří. Vlhká a teplá povětrnost na jaře jeteli červenému jest vítaná, sucho mu ale škodí. Co se půdy týče, daří se červený jetel na každé půdě, obzvláště dobře ale daří se na půdě hlínaté, hluboké a hluboké, a na půdě vápenité. Méně dobře se daří jetel červený na půdě písčité.

Po kterých rostlinách se jetel červený obzvláště dobře daří?

Po ošopávaninách (po bramborách, řepě a t. d.) Seje se s ječmenem, s ovsem, s pšenicí

dohromady, aby ty útlé jetelné rostliny obilut chráněny byly.

Zať se má půda k červenému jeteli připrawiti?

Červený jetel žene svůj kořen na 1 — 1½' hluboko do země, proto je má hluboké orání k těm rostlinám, které jetel předchází, vltané. Proto se také jetel po okopávaninách nejlépe daří; neboť častějšíu kopáním řepy, bramborů a t. d. se půda nejen od znuhy čistí, ale i také hluboko kypří a mrví.

Který čas se semeno červeného jetele seje?

Má jate co nejdříve, aby se za zimního vlhka do země dostalo. Do ječmena, owsa a t. d. se seje obvyčejně ke konci měsíce března, nebo na začátku měsíce dubna a sice takto: když se rozšívající ječmen neb oves do země zadělá: rozseje se na- potom semínko jetelové, a lehkou branou se zavoláčí; anebo se čelá, až ječmen neb oves vzchází, pak se jetelné semínko rozšívá, a válcem zaválí. Do ozimé pšenice se jetel seje brzo na jate.

Co se má bít, jestliže semeno červeného jetele uvozešlo?

Má se opakovati; po předěšlém deseti může se jetelové semínko ještě v měsíci srpnu sítí.

Má se červený jetel husto neb řídko jeti?

Seje-li se červený jetel do ozimé pšenice: hodi se více semena, než do ječmena, do owsa anebo do jare pšenice, též se jetel na půdě více lehké a na půdě více vlhké houštěji seje. Má jednu míru pole čítá se obvyčejně 6 liber semínka červeného-jetelového.

Semenu červeného jetele se často přimísť semeno jiné slávnatě trávy, anebo semeno bílého jetele, což se zvláště tehdáž děje, když jetelíště později za pastvisko pro dobytek má sloužiti. Červený jetel se na tom samém poli může až po 6 let po sobě stíti.

Saké semeno červeného jetele má je k seti zvoliti?

Semeno čerstvé. Může se 2 a 3leté semeno ještě stíti, starší již nikoliv, proto že již neklič. Dobré, čerstvé semeno červeného jetele je dílem bíléstově žluté anebo blebo-žluté, dílem i též zamodralé. Aby hospodář při kupu tohoto semena ošizen nebyl, má je koupiti vždy od poctivých hospodářů, kteří semeno sami pěstovali, anebo od poctivých prodávaců semen. Dříve ale, než se na pole rozšívá, opatrnost radí, aby se s takovým kupovaným semencem zkusíka učivila.

Zdali se červený jetel v prvním roku na podzim také seče?

Nesče, uhybž ostane státi, aby dobře zefšlil, svým odpadlým lupentem sám sebe hnojí, a přes zimu tak snadno uetvhnul. S to velmi škodí v prvním roku na jeteli ovce pásťi, neboť ovce vykoušou mladé matky jetele.

Co pak se děje s červeným jetelem na jaře v druhém roku po jetí?

Když jetel na jaře v druhém roku něco povyroste, hnojí se t. j. buď se polevá roztvaštěnou hnojnicí, anebo, co jest nejobyčejnější, posype se sádrou. Toto gypsování jetele má se díti brzo z rána za tiché a jasné povětrnosti, neboť velký dešť sádrou smyje. Gypsování na rychlý a bujný

vyrůst jetele velmi účinkuje a jetel gypsovaný dobytku, jako píec docela neškodí.

Po kolika letech se červený jetel jako píec pro dobytěk seče?

Obvykle se jetel seče ten rok po jeho seti, a nazývá se jednorocní jetel. Seče se 2 až 3krát v roce. Třetí však zrostlý jetel se od dobrých hospodářů zaorá a půda se k seti ozimého obilí připraví. Po nejprv se červený jetel seče, když již asi 6—8" vysoko porostl a do květných palicet vyrazil. Při krmení dobytka mladým jetelem jest opatrnosti třeba; neboť on dobytek příliš nadouvá, pročž je radno, mladý jetel se slámou anebo se senem smíšený dobytku předkládati. Jetel jako píec pro dobytek se seče buď zrána, anebo na večer, dožad horkem uvadlý není.

Kterak se červený jetel nejlépe na seno suší?

Na zvláštních strojech. Takové stroje na sušení jetele jsou: kozlík a jehlanec. Kozlík je asi na 11' dlouhý kůl, na němž se více na přelč prostrčených a na 3' dlouhých dřev nachází, na které se čerstvý jetel k sušení věší. Z takové kozlíky šikmo o sebe opřené dělají jehlanec (pyramidu.)

Sušení jetele na těchto strojech děje se takto:

Kosou posékaný jetel ostane celý den ležeti, aby uvadl, pak se při suché povětrnosti na tyto stroje ne příliš tlustě věší. Na vršku se z jetele udělá malá stříška, aby dešťová voda po stranách odklíkati mohla. Na těchto stroje ostane jetel navěšený tak dlouho, až úplně uschl, načež se jednoho dne zrána se stroji dolů sejme a domů doveze.

Jetel na těchto strojích sussený w čas wolhlé powětrnosti nehnuje a nezplesniví, nahrabovati a obracet se nemusí, pročez se také jeho vzácný lupen neotře — a tím samým takto sussený jetel se dobrému senu rovná.

I také zelená wíka se na těchto strojích na seno wýborně suffiti nechá.

Kterak se pěstuje semeno červeného jetele?

Při prvním sečení se jetel na wyžrání semena nenechá státi, nýbrž při tom druhém sečení. Když semeno w jetelových hlavkách úplně dozrálo, pak se tento semenový jetel buď kosou poseče, nebo srpem počne, anebo se ty semenové hlavčky odtrhne. Sussení tohoto semenového jetele děje se na těch strojích, tak jako sussení jetele na seno, a když uschl mláti se buď při velkém horku anebo w zimě, když již semenové hlavčky wymrzly.

Proč se seje bílý jetel a do jaké půdy se seje?

Bílý jetel se obyčejně seje pro pastvou dobytka, a k zelenému hnojení vzdálených polností. Také wčely na bílém jeteli dobrou pastvou nacházejí. Seje se na takovou lehčí půdu, kde se červený jetel udaří, půda však mokrá a písčovitá bílému jeteli neslouží. Při setí se semeno bílého jetele se semenem jiné sřávnaté trávy smíchá, a rozetě se wálcem zawálí. Seče se jenom jedenkrát, ostatek se na něm dobytek pase.

W kterých krajinách se daří lucinka?

Lucinka (wojtěška, jetel modrý nebo šňoh-catšský) daří se jediné w teplých krajinách. Ona žádá slunečné položení, a daří se w suchém, teplém

roku lépe, nežli v roku více chladném a vlhčím. V studených krajinách se docela nedaří.

Zatou půdu žádá lucinka a jak se má půda pro lucinku připravit?

Lucinka žádá hluboko-úrodnou půdu, neboť kořeny její někdy stekoucí do hloubky vnikají. V půdě mělké, zvláště má-li půda tato spodek neprostupný, jakož i na půdě mokré se lucinka docela nedaří. Obzvláště miluje půdu vápenitou, je-li hluboká. Půda pro lucinku se musí na zimu hluboko orat, anebo, co lépe jest, na 2' hluboko zřehovati (rýčem rýti).

Po kterých předcházejících hospodářských rostlinách se lucinka seje?

Ona se nejlépe daří v staré chmelnici a po okopávaninách; neboť častějiším kopáním bramborů a t. d. se půda nejen ob zimy čistí, ale i hluboko kypří a níví. Lucinka v patřičně připravené půdě vytrvá 12 — 15 let.

V který čas se jmeno lucinky seje?

Seje se zároveň s obilím jarním (s jaroou pšenicí, s ječmenem, s ovsenem). Když se toto obilí jarní do země zabělalo, rozseje se semeno lucinky a válcem zarová. Může se vsáť semeno lucinky samo pro sebe bez obilí na řáduč připravené půdě sítí.

Zda-li se též půda pro lucinku hnojí?

Půda se hnojí bohatě i okopávaninám lucinku předcházejícímu; pak se mladé rostlinky gypsují, roztvářenou hnojnicí polévají, popelem posypávají a t. d. V studenějších krajinách se lucinka

na zimní přikrývá dlouhým slavným hnojem. Pasení ovce na této lucince v 1. rohu welice škodí. Ostatně se starší již lucinka každoročně na jaře ostrou branou vláčí.

Kolikrát v roce je lucinka seče?

V příznivé půdě se lucinka 4 — 5krát seče. První sečení se děje na začátku měsíce května, o něco dříve než sečení červeného jetele. Druhá seče dříve než rozkvětlá, neboť rozkvětlá lucinka bývá dřevnatá. Teprve v 3 roce je lucinka nejvzrostlejší, a je dobytku, zvláště koňům přemilá píce. Sází se tak, jako červený jetele, lupen její se tak lehce uotře jako při sázení červeného jetele, pročť sázená lucinka je obzvláštní píce.

Stíral se jmeno lucinty pěstuje?

Šť pěstování semena se zvolí již starší lucinka při druhém anebo třetím sečení. Ostatně se semeno pěstuje, jako při červeném jeteli.

Zdali též čerstvý jetele dobytku škodí?

Čerstvý mladý jetele, když ho dobytek mokří (za rosy nebo po dešti) na jetelišti požívá, anebo když jetele ležel a při tom na velké hromadě se zapáčil, a zapáčený se dobytku za žlab překládá, — a nebo když dobytek při suché, jasné povětrnosti na jetelišti mladý jetele ve velkém množství a hltavě požívá, a hned zase na to vodou napájen bývá — v těchto pádech požívaný jetele u dobytka působí nadmíru (rozduť, větrnost), v kterémžto pádu jenom rychlá pomoc život zvířete zachrániti může, jinak dobytek padne.

Co pak z toho následuje?

Že dítky, když jim pašent dobytků bylo svě-
tější, tento dobytek

1. nemají nikdy na mokřem jeteli pásťi;
2. že, když dobytek na jetelíšťti pašou, a pršeti počne, hned ho s jetelíšťtē odehnati mají;
3. že nemají dobytek, když se na jeteli pásťi, nikdy k napájení k vodě honiti, nýbrž ho raději od vody odháněti.

Když se ale jetel nezdařil, kterak sobě hospodář potřebnou píci pro svůj dobytek zaopatří?

Když naseje míšaninu (směsť). Míšanina co zelená píce má sice trochu menší cenu, než jetel, susená ale rovná se suchému jeteli. Také je dobrý předchůdce ozimého obilí, seje se do silně hnojené půdy a půdu nevyžije.

Kterak se ti rozliční druhové obilní pro míšaninu smíchají?

Bezúse se 6 dílů vší
4 díly ovesa
1 díl hrachu a
1 díl bobu.

Seje-li se míšanina v měsíci květnu a později, může se i přidati něco kukuřice.

V který čas se míšanina seje?

Stará míšanina dobytku učená, a proto má hospodář na to hleděti, aby se vždy jenom čerstvá (mladá) míšanina dobytku jako píce předkládala, a starší míšanina se raději usušila na seno. Hospodář tedy moudře jednati bude, když na jaře osedlu míšaninu po jednou neseje,

něbrž po 14 dnech vždy něco, aby byla stále čerstvá píce. Seje se více husto, a zrno do země zabeřané se málcem zaválí, aby se v půdě vlhkost déle udržela.

W který čas se miřsanina jeje?

W ten čas, když hrách a vířa kvěsti počínají. Je-li rořřat miřsanina určena ř susem na seno, poseřá se, když hrách a vířa luřky našazovati počínají. Poseřaná miřsanina se řať susem, řařo řervený jetel.

Abý hospodář brzo na řaře řřed jetelem pro řvůj do-
býřek měl zelenou píci, co má řělati?

Nent-li řito řřiliř drahě: může se pro zele-
nou píci řřiti a řice řařto: Na řřipravenou a
bohate řurvenou půdu ře v prořřed mēřice řařř
řařeje více husto řito, aby řeřřě řřed řimou, řař
náleřři, řrořřlo. Do řohoto píciřřho řita může ře
i řařě na podřim jetel řřiti, řterý ře v řubouřřim
roce řřař řelati může. řToťo píciř řito ře řelá
na řaře řiř ře řonci mēřice řubna řnebo na řa-
řařřu mēřice řřěřna, řdyž do řloupfů řyřřnalo, a
může ře i řařř na řeno řusem. řPo řomto píciřim
řitě mohou ře řěhoř řoř řeřřě řařeti: řbrambory,
řepř, řřuřřice píciř a ř. ř. Ale nejřanněřřř píci
zelenou řocili řospodář, řdyž řařeje — řopřimř,
nebo řyř řic nerořřlo, řopřima řojř řelřř. řřěř
řelmi řannou píci řořřřuje zelená řař řořřlinř,
řterá řlowe řopinambury.

Co řař obřřlášřřě řouřu řřmi?

řoda řramenitá obřřlášřřě řouřu řřmi, a
prořo řnemá řospodář řaneřřati, řodně řramenř
**

na své louce vykopati, běžící vodou blížších potoků a řek chytati a na svou louku vésti.

Abys však voda po celé louce vedena býti mohla, co má hospodář dříve dělati?

Musí dříve půdu louky urovňovati t. j. pahrbky louky rozkopati a tou odkopanou zemí prohlubiny vyplniti.

Má-li louka malý náhleb, kterak je voda po ní rozváděti?

Voda se rozdělit na 2 přítoky, které s malým spádem po hořejším kraji louky vodou vpravo a vlevo vedou. Na konci těchto 2 hlavních přítoků se voda zahradí a následkem toho musí voda vystoupiti a tenounce celou louku zavlažovati.

Co je nálevka za stroj, a kdy se nálevka ke zavlažování louky potřebuje?

Nálevka je kolo, které třeoucí voda spodem žene. Kolo toto při svém otáčení uabírá do těch přibílaných truhliček vodu, a vysílá ji na hoře do žlabů (do korytek), po kterém se voda na louku dostane. Nálevka se ke zavlažování louky potřebuje tu, kde vedle louky běžící potok neb řeka velmi hluboko leží, tak, že jinaké vodou na louku dostatí nelze.

W čem záleží zátopa louky?

W tom, že se po přítokách na louku toli vody vede, až celou louku zatopila, pak se tato voda opět vypouští. Tento způsob zavlažování dá se jenom provésti na lukách rovných; nemá však té ceny do sebe, jako ty 2 dřívejší způsoby zavlažování.

Kterak je možno, takové louky zavlažovati, které žádného pramene nemají, a podle nichž žádná voda není?

Když se nad loukou rybníček založí, do kterého se desťtivá voda chytá, a pak na louku zpouenáhla vyponíší.

Která voda jest se zavlažováním luč nejúčinnější?

Voda čistá, pramenitá. Nečistá pramenitá voda, která železo a jiné škodlivé částky přináší, pak i voda z kaluží na louku často vypálí a krmlí jenom špatnou, kyselou trávu, přesluší, sítí a t. d. Voda z jám, ve kterých se len a konopě močily, je na louku velmi dobrá, neboť se v ní mnohé potravní látky pro trávu vynacházejí.

Sak je na louce voda právě záživnou učiní?

Když se do hlavičky, vodu na louku vedoucího příkopu stájně hnějí vloží, popel syje a t. d.

Co má hospodář dělati, když na své louce neúčinné anebo zdravé dobytka škodlivé rostliny nachází?

Má jich s kořenem vytrahovati a většší kse vykopávati. Takové neúčinné rostliny na louce jsou: bodlák, přeslička, sítí, mech, rákosť a t. d. Mezi škodlivé rostliny na louce se počítají: žabí mléko, bolehlav, ocun podzimní a jiné.

Sak mohou i dítky zabrániti, aby se bodlák přišlo ucninožil?

Když, kdykoliv před květem hlavičku bodláka najdou, hned ji urazí, neboť zralé semeno bodláka vltř daleko šíroko roznáší.

Rdyž hospodář takové rostliny vykořenil, co má dále dělati?

Musí ty prázdne místa semencem dobré trávy zasít; neboť kdyby ty prázdne místa tak zůstaly, jenom zblouha by se zastívaly.

Zať může hospodář dobré travní semeno sám pěstovati?

Takto: Hospodář zvolí loupek louky, která samou dobrou travou ná. Tuto travu neseká ve květu, nýbrž nechá semeno její vyžrati; pak se teprv tráva poseče, usuší a toto semenové seno se napotom v senku na zvláštní místo složí. Na jaře najde hospodář pod tímto senem vypané a vyschlé semeno travní, které je o mnoho lepší, nežli kupované. Aby se louky dobrým travním semencem samy usely: moudrý hospodář každoročně jiný kus louky na semeno ponechá, a louku teprv seče, když již větší díl travního semena vyžrá.

Zdali pak louky je též hnoji a jakým hnojem?

Nejllepší hnoj pro louky je vykvášená hnojnice, kterou se louky polévají, též i popel, zvláště na mokré louce dobře účinkuje, neboť popel podporuje dobrý zrání trávy. Mimo toho šaze, moučka z kostí, louku dobře hnojí. Sádra hoblí se na louky, které mnoho jetele mají. Kopyta ovčů, hovězího dobytká a kozí do půdy louky zadržané jsou pro louku výborný hnoj. Na všctých lučách výborně účinkuje: hnoj mchavý, bláto se silnice a ulic a t. d.

Zakou práci vymáhají louky na jaře?

Louky se uhrabují: krtičiny (kopce od krtků vyhrané) se rozhrabují, rostliny nežádoucí nebo

škodlivé se i s ložníkem vytrhují, na prázdné místa se semeno dobré trávy seje. Louky se, když tráva poněkud vzrostla, hnojí a zavlažují a t. d.

Snad křtkové louce škodí?

Ve zahradách a na poli křtkové často velkou škodu dělají, a tedy do pasti se chytati a vyhladiti mají. Ale na louce křtkové více prospívají, než škodí; neboť křtci žerou pondeřiny a jiné louce velmi škodlivý hmyz, a proto by se křtkové na louce neměli pronásledovati. Země, kterou křtek vyhází, nrmí půdu, když se rozhrabe.

Kdy se mají louky sečati?

Když je větší díl trávy ve květu.

Které je to hlavní pravidlo při dělání seno?

Rychle použití prvního krásného počastí. Když se tedy povětrnost k dělání seno hodí: má hospodář veškerou sílu vynaložiti, aby se jeho louky rychle posekaly, seno se rychle usušilo, a domů pod střechu dostalo.

Která tráva se lépe seče, vlhká či suchá?

Tráva vlhká se snadněj seče než suchá; a proto se má, je-li sucho, raních hodin, dokud je rosa, použití k sečení louky. Za horkých, dlouhých dní červenových může se tráva brzo z rána posekaná několikráte za den obrátiti, a často na večer téhož dne již seno svažeti.

Když ale jsou dny méně horké, a seno za jeden den nensušlo, co se má děti?

Tu se to na polo suché seno dá na večr do malých kopeč, aby noční rosou nezvlhlo. Tento

čopky se druhého dne, když již slunce rosu vysušilo, rozhodl, a seno na jedné straně suché se na druhou stranu obrací. Je-li ale druhý den posmourný a vlhko, a slunce nesvítí: nechá se seno v kůpkách, a hrozí-li dešť, dává se seno do velkých čepů.

Co pak obzvlášť se seno štodí?

1. Když na seno na polo suché přijde silný, krátký dešť, takové seno se nazývá vypláknuté.
2. Když na seno, na polo suché po delší čas brzo prší, brzo zase slunce svítí: toto seno nabývá barvy bílé, a jmenuje se seno vybělené.
Vypláknutím a vybělením ztrácí seno své záživné látky, a proto i menší ceny nabývá.
3. Když v čas teplé povětrnosti na to polo suché seno dlouho prší, tehdyž seno zhnije. Zhnilé seno se dobytku za žlab předkládati nesmí, ono patří jen na hnojivě.

Zdali se na polo suché nebo vlhké seno domů svážeti může?

Nemůže, neboť ono se na hromadě zapálí, a často napotom i oheň vznikne.

Kdy a kterať se bělá hnědé seno?

Když je povětrnost tak nepříznivá, že se lze úplněho zkažení sena obáhati, bělá se hnědé seno a sice takto: Seno, na polo suché, se narovná na čepku až na 14—20' vysoko, a potom se zespole. Tak zespole se v krátkém čase zapálí, a vlastní horkost se vlhkost ze sena vyžene, tak že je seno jako parou uvařené. V tomto silném zapálení se čepka rozhází, načechá seno rychle

uščuje a odščizeno býti může. Toto hnědé seno dobytek rád žere.

Šat se seno hned na louce rozdělí?

Seno není skoro nikdy na více lučách stejné, a proto se usvětí práce, když se rozličné druhy sena hned na louce rozdělí a rozdělené na swá místa domů odváží. Krátké seno volí se pro ovce, zvláště pro matky a pro beránky; sřávnaté, sladké seno pro krávy, a více kyselé pro koně. Dřív, jak to ve všech věcech bývá, ostává to nejšpatněji!!!

Ve čem tedy pozůstává celá moudrost hospodářská?

Celá moudrost hospodářská dá se v tyto 3 věci spojit:

1. Zlepšuj pole, hnoj je dobře a zasej — žen přijde sama od sebe.
2. Abyš mohl dobře mrviti, drž mnoho dobytka a dobře jej krmi.
3. Abyš mohl mnoho dobytka držeti, hled si svých luk, a uemášli jich, rozdělevej pěst rostliny.

II. Hlavní část.

O zvířatech domácích.

O zvířatech domácích velkých.

Která zvířata počítáme k zvířatům domácím?

K zvířatům domácím počítáme:

1. Hovězí dobytek;
2. koně;
3. ovce a kozy;
4. prasata.

I. Oddělení.

O hovězím dobytku.

W jakém ponebí a w kterých krajinách se daří kráva?

Zdá se, že je kráva od Boha zvoláště pro člověka stvořena; neboť všude, kde člověk žije, w každém ponebí a krajině nachází se spolu i taký kráva, tato dobrotivá kojná člověkova. Zenom w horlých písčitých krajinách arabských, kde velbloud místo kravy žanžimá a těž ve velmi studených krajinách kravy k nalezení není.

Jaký užitek přináší člověku kráva?

Kráva skoro všech potřeb člověka uspokojuje. Ona hnojí a w čas nouze vzdělává naše pole, ona nám dává za svého živobytí mléko, máslo, sýr a každý rož tele; a po její smrti kůže,

chlupy, rohy a kopyta, krev, lůj, maso, kosti — vssedlo z krávy i také její štkewa dají se zužit kovati, a vssedlo z ní člověkovu je užitečné.

Co pak z toho následuje?

Že člověk hovězího dobytka jako největšího bohatství má sobě vážiti, že má krávy, tyto tak dobré a člověku užitečné zvířata milovati, přitvůřiti k nim mluvit, jich ussettovati a jich čistiti, a o dobrý chlév a dobrou pici pro své krávy se starati. Kráva každé jí pronázané dobrodiní oplácí přitulností a poskytováním větších užtků.

Dále z toho následuje, že děti, když jim byly krávy k pasení odevzdány, nemají se s nimi hrdlovati, jich bičem mrskati, po nich lamentem tlouci, jich nemilosrdně houiti a jakýmkoli jiným způsobem mučiti, což dobytku mnohou nemoc způsobuje. Každé mučení dobytka prozrazuje nejen surovost, ale i největší hloupost.

Sak má býti chlév pro hovězí dobytek zřízen?

1. Chlév musí býti prostorný t. j. zvířata (krávy, voly) musejí míti dosti místa, by mohli pohodlně ležeti, státi a všlým místům se vyhýbati. Každý kus má býti užtkou, z prken udělanou, a po zadu otevřenou přitřadou pro sebe oddělen, přese kterou by krávy hleděti mohli, neboť krávy jsou rády v společnosti. V předu chléva má býti přidělán podle zdi běžící žlab (korýto), do něhož se drobá píce, tluč a t. d. anebo napájení dáví, a nad žlabem mají býti jesle, aby sobě z nich dobytek založené seno, slámu atd. vyťahovati mohli. Nad

jeslenni mají ve zdi býti udělaný okna, aby zvířata hlavu k světlu obrácenou mlti mohli. Páda chléva se buď vydláždí, nebo se hladkými fosfnami poobloží. Páda tato má mlti malý smah, aby mohla hnojnice pozucenáhla odtékati. Je-li w jednoni chlévě mnoho kusů hovězího dobytka, je to prospěšné, když se ve 2 řadech se zadkem proti sobě postaví.

2. Chlév má býti teplý. Zvířata ve chlévě, která jsou mimo to ještě přimázána, pohybováním se zahřítí nemohou; musejí se tedy tím více w teple držeti. Teplý chlév usťetí též píce; nebo: dobytek, který zimou trpí, jeden díl potravu jen k tomu clli používá, aby se dýcháním teplo způsobilo. Však ale každodenní provětrání chléva je pro zachování zdraví dobytka nemyhnutelně zapotřebné. Nejlépe se dá chlév vyhřívati, když w něm dobytek není, a proto má dobytek každodenně, třeba jen $\frac{1}{4}$ h. na dvoře se procházeti.
3. Chlév má býti světlý. W tmavém chlévě bývá dobytek smutný a nemocný; pročez musí chlév světlými okny opatřen, a oči zvířat musí se světlu obráceny býti.
4. Chlév musí býti čistý. Žlab se má často čistiti a před každým naléváním nápoje má se vyumývati; neboť w žlabě pozůstalé zbytky po starém nápoji působí w čerstvé pici a novém nápoji kysání, a tím se nápoj a píce kazí. W chlévě se nemá ani také píce ukládati; neboť ona ve chlévě snadno zvlhne, ztuhne, a dostane stájný zápach, což dělá pici nechuťnou a dobytka škodnou.

5. V nejteplejším koutě chléva, který vssat světlý a povětrný býti musí, mají se malá teplejší stání pro telata zřítiti.

Po čem se pozná, že je kráva dobrá dojuice?

Dobrá dojná kráva má následující vlastnosti:

1. zadek je silnější, než zadek;
2. břicho se ku spodu trochu rozšiřuje;
3. zadnější žebra odstávají jedno od druhého;
4. hlava a krk jsou tenké;
5. krk je široký;
6. ocas je dlouhý a tenký;
7. srst je jemná a hladká;
8. dobrá dojuice bývá také mírná a dobromyslná.

Velké, silné, volně podobné krávy nebývají všude nejužitečnější.

Co má hospodář dělati, aby stál svou dobrými, dojnými kravami, a silnými voly zaopatřil?

Má sobě takové dobré dojné krávy a silné voly z telat svého vlastního stáje vychováti; neboť cizí dobré, dojné krávy ze Švýcarska, ze Štýrska, z údolí Murického a t. d. jsou příliš drahé. Velká vysoce kořtatá kráva, která se na rovných pastvinách dobře daří, zakrnl v hornatých krajinách. Hospodář tedy sobě nejlépe poradí, když telata po takových dojných kravách, které nejvíce mléka dávají, odstaví a vychová, telata pak po kravách na mléko chudých odprodá.

Kterak se má stelna (břež) kráva osvětlovati?

Pro stelnu kravou musí se silnější plce přibídati, a tato plce, aby krávoe štková nebyla, vybirati.

Strávě stelue zvláště štodí:

Čerstvé nebo zašalené seno, zplesnivělá, suchá píce, silné dávky surových bramborů a silné dávky lupeni z kopy a t. d. Stelné krávy může i také štodlivě býti rychlý přechod od suché píce k pici zelené, což způsobuje průjem (chvístáčku) a naopak rychlý přechod od zelené píce k pici suché, z čehož pochází zácpa. Takový přechod má se obzvláště při stelných krávách diti zponenáhla.

Šak je má stelná kráva ještě více ošetřovati?

Nemá se do možů zapřahovati, a pastevci na pastvě nemají takovou stelnou krávu silně honiti, aniž ji nějakým jiným způsobem ublížiti. Také má hospodář v zimě pro svou stelnou krávu teplý chlév obstarati.

Šak je má telátko ošetřovati, když je urodilo?

Když se telátko narodilo, nechá se od matky očistiti. Aby se kráva k lízání svého telete více rozdráždila, přehýbe se novorozené telátko otrubami a trochem soli. Aby telátko ještě slabé mohlo mléko cucati, postatv se pod weneno matčino. Aby se tele nepřepilo, nedovoluje se mu nad miru píti, to ostatní mléko se vždy z wenena dočista vydojí.

Co je lépe, když je telátko u krávy ve stáji ponechá, aby mohlo dle libosti cucati, nebo když se od krávy odděluje, a ku krávě přivádí, aby cucalo?

Když se hned po narození telátko od krávy oddělí, a z počátku denně 3 — 5krát, později ale denně 2 — 3krát ku krávě přivádí, aby ji cucalo, je to lépe, než když se tele ustavičně u krávy nechá, aby dle libosti cucati mohlo.

Nejlépe však je, když se tele hned po prvním cucání od krávy odvykne, a teplé jemu přiměšené mléko se píti učí. Aby tele přivyklo samo píti, dá se mu ř. p. v mléce namočený prst cucati.

Zaký užitek to přináší, když tele hned z počátku krávu cucati odvykne?

1. Tele se lehčej odstavit, což při delším cucání je vždycky těžké, neboť kráva i tele si natilají a po několika dnech jsou smutny.
2. Při cucání telete se kráva nepokádně dojit, a předtím to pťroda žádá, aby se kráva vždy v stejný čas dojila, a při každém dojení se vemenem úplně (zcela) vyprázdnilo.
3. Tele lehčej a brzo silnějši a trpčí potravě přivýká.
4. Tímto odměřováním mléka se tele hned z počátku na stejné množství potravu, jeho velikosti a potřebě přiměřené, uvykne a upevňuje se.

Jak mnoho mléka je má každodenně teleti odměřiti?

Mléko, které tele pije, musí býti teplé, jako vč. vemeně krávy, a dávat se teleti denně 3 až 4krát. Jak mnoho mléka se teleti dáti má, to se řídí dle síly telete. Tak ř. p. prostředně silnému teleti dávat se denně a sice v 1. týdnu 2—2½ mázu, v 2. týdnu 2½—4 mázu, v 3. týdnu 3—5 mázu mléka. Po 4 nedělích dostane tele o ⅓nu mléka méně, za to ale se mu předkládá měkké seno, tlčený oves nebo ječmen, vařený chléb s vařenou mrkví a t. d. V 6. týdnu dá se teleti ještě

méně mléka a více vody, a tak se tele pozue-
náhla přivádl k novému krmení.

Která telata má hospodář k vychovávání ustanoviti?

Nejkrásnější, úplně zdravé a na jate uaro-
zené. Hospodář již hned v prvním týdnu ustanoví,
má-li se tele vychovávat, anebo tezníkoví pro-
dati. Telata k vychovávání určené mají se tím
více ošetřovati, neboť dobré ošetřování v první
čas je po celý život zvířete dobře vyplácí.

Co má hospodář dělati, dostane-li odšťavec tele
příjem (chvíšáčku)?

Má dáti teleti zapraženou polévku z chleba
s kminem a s trochem mléka. Vodnatá zelená
píce nemá se v prvním půlletí telatům předklá-
dati, neboť jim neslouží, uhybř má se jim dávat
měkké seno s tláčem.

Jak se má hospodář chovati, když tele tezníkoví prodává?

Hospodář má své tele na vůz naložiti a
tezníkoví na porážku přivésti. Nemá to trpěti,
aby tezník se svým psem do chléva vstoupil, a
tu s pomocí svého psa tele za promaz od matky
trávy táhl. Hospodář to nemá trpěti, aby tezník
tele vedl, je na cestě často několik hodin dlouhé
od svého psa poháněti, na ně štákat a je
kouřati nechal, tak že tele napotom zapocený a
bolesti rozpěněný na porážku přivázen bývá.
Hospodář má sám své tele tezníkoví přivésti,
a tezník má o to dbáti, aby ostrý vůz bez
všeho prodlužování bolesti a smrti živobytk
telátkově učinil rychlý konec. Nebo Písmo sv.
praví: „Spravedlivý i nad zvířetem se
stítuje“.

Bíh také hned na zemi tresce takového uštvání na porážku vedeného telete nemoci, neboť maso z uštvaného telete požitvané je velice nezdravé, dělá bėhavku, tlačení v žaludku, působí zimnici a t. d.

Šak se mají jalovice vychovávat?

Jalovice se mají jemněji vychovávat, než býčkové; zvláště má hospodář na to hleděti, aby se z jalovic přitvrdily s uiniti zacházejícím staly krásné dobronyslné a tiché.

Kdy počne jalovička býti jteluá?

Jalovička již počne v 1½, nebo v 2. roce býti steinou. Ewhear a wssiční dobří chowatelé dobytka dávají svým jalovicem zamilované jména, které jméno napotom i kráva podrží. Tento obyčej i w naší Moravě zasloužil by, aby byl následován, neboť tlu se stávají krásné nejduwěrnejši a nejposlušnejši. Krávy se naučí brzo své jméno od jiných jmen rozeznáwati, a již po hlasu, kterým se jejich jméno volá, poznávají tlu přitvrdlost nebo tchrání svého opatrowatele. Takové jména jsou k. p. srna, straka, lana, lyška a t. d.

W který čas, a po jaké pici krávy mnoho mléka a dobré mléko dávají?

Na jaře, když jsou krávy po oteleni, tehdá nejwíce dojí. Na množství mléka účinkuje wssedka dobrá, zelená pice; sem přináleží: zelená kukuřice, jetel, zelený hrách, zell, wika, burák a t. d. Na dobrotu mléka účinkuje: dobře spažené seno, zruo, tluč, šil a t. d. Při velké zimě, jakož i při velké

parnu krávy méně mléka dávají. To první dojené mléko není tak tučné, jako to, které se k poslední nadojí. Nejlépe krávy dojí ve státi mezi 4—8 rokem. Také tomu zřícenosti učí, že starší krávy tučnější mléko dávají, než mladé.

Kterak se mají dojené krávy offsetřovati?

Píce a nápoj se má dojnému krávám v nejprůběžnější pořádku a v pravý čas nejméně třikrát za den dávat; ony pak se mají ob každé nečistoty bez odkladu osvoboditi, mají se česati, kartáčovati, umývati a t. d.

Z kolikterých částí pozůstává mléko?

Mléko v sobě zdržuje:

1. vodu;
2. máslo neb tučnost;
3. syrovinnu (tvaroh);
4. mléčový cukr.

Sať se v mléce máslo zdržuje?

V samých kuličkách uzavřených kuličkách, které máslové kuličky lehčí jsou, než voda. Když mléko v nějaké nádobě pokojně stojí: vystupují všude tyto máslové kuličky, které se v mléce zdržují, vzhůru, stane se z nich smetana. Ve studeně vystupují tyto máslové kuličky vzhůru zdlouhavě, za to ale dofonale, v teple rychleji, však ale nedofonale, a proto se v letě dojené mléko do studených sklepů dává. Když se tato s mléka sebraná smetana do nějaké nádoby vleje, pak se tou nádobou silně pohybuje a třese; tak se ty kuličky těch máslových kuliček roztrhají, máslo se nyní spojí, slepne se v kousky vždy větší, až konečně jako jeden kus v mléce plave.

Zat se žstá twaroh z mléka?

Když se smetana s mlékem sebrala, postaví se mléko na teplé místo, pak se do něho nalije nějaké slabé kyseliny, na to se syrovina rychle v tvaroh srazí, a zanechá jen kašnou, zelenou vodu, kterou syrovátkou nazýváme.

Co účinkuje ve mléku cukr mlékový?

On účinkuje, že mléko při teplé povětrnosti zkysne.

Zat mohou hospodyně tomu předejiti, aby v letě čerstvé dojené mléko rychle nezкисло, a při vaření se nesrazilo?

Takto: Když čerstvé dojené mléko v čisté nádobě do studené vody postaví, a častěji totéž mléko přelévají.

Co je při dojení krávy pozorovati?

Při dojení krávy má se té nejvíce čistoty hleděti, a nadojené mléko jenom do zcela čistých nádob nalévat, též wemeno se má při každém dojení zcela wydojiti, jic se krávy požadí.

Abý se dobré mléko zachowalo a jadení smetaný podporowalo, co je má dělati?

Má se do poměrného místa se stejným teplem (jako t. p. v dobrých sklepích) ve hliněných jen na 4—6" hlubokých na hoře ale širších nádobách, je-li možná, do tekoucí vody postawiti. Tam kde se mléko uschowává, musejí vsedky kyselé věci (t. p. kyselé zelí) odstraněny býti, proto že by sic mléko kysalo.

Zdali se wždy nadojí jen dobré mléko?

Wždy se nenadojí dobré mléko. Ono býwá často i nedobré, a sic wodnaté, slemowité,

trpké, modré a jako krev červené a před časem se sráží.

Odtud to povstává, že se často nadojí mléko modnaté a řdké?

To pochází odtud, když při dlouho trvající mokré povětrnosti se kravám velmi mokrá, slabá a neúčinná píce předkládá; anebo když krávy slabé a poškozené žaludek mají, a následkem toho špatně požívají. Chyba tato se dá odstraniti, když se kravám silnější suchá píce dává, a ony se dobře osvětlují.

Odtud bývá mléko slemovité, tuhé a mláčkovité?

Příčinou bývá zkažená píce, která se dobytku dává a sice: zhnílé seno, zmrzlé a zhnílé kopy, brambory, kyselá spařenina a t. d. Často ale toho příčinou bývá nečistota nádob. Takové slemovité, tuhé a mláčkovité mléko se těžko dojí, má málo smetany a nechá se těžko v máslo stlouci.

Když se mléko brzo srazí anebo sthýne, kde máme toho příčinu hledati?

Příčina toho často bývá mimo nečistoty nádob i také špatná píce a následkem toho špatné zažívání dobytka, a množství žaludkové kyseliny. Puškvorec a hořec (asi 8 lotů pro 1 kus) je dobrý prostředek proti této slabosti žaludkové, též lepší krmivo.

Proč mléko často bývá modré?

Když krávy mnoho takových rostlin žerou, které mnoho modré barvy obsahují (což je zcela neškodné). S také smetana mívá modrou barvu, když se na ní malinké zvířátka, které prostým okem rozeznati nelze, v nečíslném počtu sesednou.

Když se ale mléko jako krev červené dojí (krev se dojí) obkud to pochází?

To povstává, když kráva buď jedovaté rostliny, anebo na jaře smrčové, olšové, topolové a t. d. mladé výhonky na pastvě sežere. Může ale mnohá kráva skutečně krev dojiti, když nemeno její jest neucocné.

Co máme tedy o takovém člověku držeti, který myslí, že je kráva ocarovaná?

Kdo praví: Za neb ona osoba je čarodějnice, ona svým čarováním užitek mé krávě odejímá, ona dělá, že mléko mé kravy je vodné, šleemovité, že žádné smetany nemá, ona mou krávu učarovala, že krev dojí a t. d.; kdo takové a těm podobné věci mluví a spolu také věří, prozrazuje svou hrubou hloupost, a prohřešuje se též proti prvnímu přikázání Božímu, neboť Bůh v tom zapovídá, věřiti v kouzla neb čary.

Také vlastnosti má smetana k děláni másla míti?

Nádoba s mlékem musí pokojně státi, anebo ve vodě plavati, aby se sednutí smetany rychle a úplně stalo. Dříve sedlá smetana je lepší, než pozdější, a sladká smetana musí dříve chvilu státi, než se na máslo siloufati může: zaťhlá smetana ale se může hned vrtiti. Smetana, ze které se máslo dělati má, nesmí tak dlouho chována býti, až by byla docela kyselá, ztrpčelá, zahorklá anebo zasněhlá.

Kterak se ze smetany máslo dělá?

Buď ve stojici máselnici, kde se smetana hoří na horu a dolů tluče, anebo v takové máselnici, v níž se hvrlováčka s lopatkami rukou otáčí.

Co bývá toho příčinou, že vrtění někdy lehce a jindy zase velmi těžko jde (máslu se stlouci nechce)?

Příčina toho bývá, že smetana více studená do máslnice se nalévá, a teprve vrtěním se zahřítí musí, pročež tučné kuličky jen zdlouhavě se srážejí. Smetana má tedy v zimě před vrtěním v mírně vytopené jednici nějaký čas chována býti. Je-li ale smetana ve velkém teple, máslu ztrupičkovatí a není hezké. Také se dá máslu těžko stlouci z mléka od krav otelených, a i od krav, které se krmily špatnou píci, pak z přestaré smetany a z mléka, které v nečistých nádobách bylo a t. d.

Co se má s tím zísťaným máslem hned po vrtění dělati?

Má se dobře vymáčkat, aby se podmásíl na něm lipci odstranilo, sice by bylo máslu nechutné a brzo by zhořklo.

Zaké vlastnosti má čerstvé máslu mít?

Dobré čerstvé máslu chutná sladce, jako ořechové jádro, voní příjemně a má tmavozludou barvu, zvláště v měsících květnu a červnu po zelené pici a čerstvé pastvě.

Může-li pak se to udělati, aby čerstvé máslu i také v zimě tmavozludou barvu mělo?

To se dá velmi snadno udělati, a sice takto: roleje se do smetany sláma z mršve, k čemuž se trochu šafránu přidá.

Kdo chce čerstvé máslu delší čas udržeti, co má dělati?

Musí do másla čerstvého sůl dáti, asi tak 3 loty na 1 libru másla.

Abý se z čerstvého másla jiné v něm obsažené částiny (cukrové a tvarohové) vyloučil, co se má dít?

Rozpouští se máslo na mtrném ohni, sice by se zřazilo.

Žat se má ona ojoba, která máslo na ohni přepouští, zachovati?

Má při tom rozpouštění od počátku až ku žkončení neustále přítomna býti, a ani na troš neodcházeti, aby máslo nepřekypělo a oheň nezničil.

Co pak se má ale dělati, kdyby při vsí užívané opatrnosti máslo přede ohněm se chýtilo?

Tu spomáhá, když se nádoba s horkým máslem buď přikryje, anebo což lepší jest, když se horké máslo popelem anebo pískem hojně posype; voda na horké máslo se dofonce nesmí liti.

Žat se dělá sýr?

Sýr hubený dělá se ze sbíraného mléka; mastný sýr ale dělá se z ušléka, v němž ještě máslo je obsaženo. Tento se dělá takto:

Sladké trochu sebrané ušléko přivede se mtrným zahřátím k sražení, pak se to vleje do lneého, čistého pytlíka, který se zhůru zdvihne, aby syrovátka odtékala, a napotom se pytlík položí pod prkeno, na které se hrubý kámen položí, aby se syrovátka dobře vymáčkala. Tvaroh se nyní s křínem a se soli smíchá, dobře vymáčká, pak se rukou udělají malé syrečky, které se na prkenách vedle sebe rozeštaví, prkenka se na nějaké povětrné místo dají, aby syrečky uschly. Uschlé se pak do hrnce ualozí, častěji se pivem vymyjou, a hrnce se do studeného místa postaví.

Čak se dělá sýrovýcarský sýr?

Následujícím způsobem: Buď docela sladké, anebo jenom málo sbírané mléko vleje se do kotla nad ohništěm wisického. Mléko v kotli se v letě méně, v zimě ale více rozhřeje; pak se kotel s ohniště sejme a sýtídlm (koufel žaludka docela mladého telece) do kotle daným se sýr od syrovátky odloučí. Když se sýr srazil, rozdrobí se na drobno, na to se v kotli rozhřeje, a mícháním ještě více rozdrobuje. Pak se kotel opět od ohně vezme, a v míchání se ještě nějaký čas pokračuje. Částky sýra se nyní usadí na dně, které se v jednu velkou hroudou stlačí. Hrouda tato do nějakého čistého plátka zahalená dá se do formy a stlačí se. Asi tak za hodinu se sýr ve formě pomocí jiného suchého plátka obrátí, a opět stlačí a to se několikrát opakuje. Druhého dne vezme se sýr z formy ven, a musí se někde duť na suchém povětrném místě, pak se ve sklepe položí na prkno, a každodenně se rozklúčenou solí tře. Tření toto trvá 2—4 měsíce, dočud sýr sůl přijímá. Velký masitý sýr se může jísti za 6—9 měsíců, a malý sýr za 2—3 měsíce.

Co pak hospodář obvykle dělá, když se můl v tahání a kráva v dojení dosti upotřebili?

Obvykle se vykrmí, aby jim přibýlo masa, a dráž mohli prodáni býti.

V kterém stáří se dá dobytek nejlépe vykrmiti?

Když je ve stáří 4—9 let, neboť přibližně mladá zvířata se dobře ukrmí proto, že jejich tělo ještě náležitě není vyvinuto: naproti tomu ale i stará

zvlášť se těžko krmit, proto že jejich žaludek už tak dobře nezažívá.

Čeho pozorovati při vykrmování hovězího dobytka?

1. Chlév krmišho hovězího dobytka musí býti vzdálen od všeho neukojeného hřmotu, nesmí v zimě býti studený, a za letního parna se chladný udržovati musí;
2. krmná vůl neb kráva musí míti pokoj, a všechno, co by jim nepřijemné cizí působilo (t. p. pouštění řeznického psa do chléva, hrdlování krmišho dobytka, tlučení a t. d.) musí býti odstraněno. I také pohybování (z chléva ven pouštěti, aby se dobytek procházel) smí se těmto zvláštním jen v tom pádu dovoliti, když toho jejich zdraví žádá.
3. Při krmění hovězího dobytka musí se píce nejen rozmnožovati, ale i střídati, t. j. musí se předkládati vždy chutnější a silnější píce, nebo zvíře by nežralo nad svůj hlad, kdyby mu nová píce nebyla předložena, která ho dráždí. Tak se t. p. dá z počátku rozředěný tluč (šťrot) seno a kořenatá píce (brambory, řepa a t. d.), později místo kořenaté píce žrno, a konečně mláto, výpalky a t. d. Přidáním soli dráždí se chuť, a podporuje se zažívání; soli tedy nesmí chyběti.
4. Krmení se musí díti pořádně, neboť když se pořádek nezachovává, jednou se dobytek brzy a v množství, a po druhé zase pozdě a nedostatečně krmit, takový nepořádek v krmění dobytka nikoliv tlouště, ale spíše nemoc způsobuje. Hodina krmení se tedy nesmí nikdy pro-

meškatí, také je to užitečnější, často a málo, než žítka a mnoho krmiti;

5. Krmený hovězí dobytek rád léhá, pročž lážko jeho nejen čisté, ale i také měkké býti má, aby se každá bolest odstranila. Častým podešťláním hospodář hojnost velmi dobrého hnoje získá.
6. Vykrmování volů a krav se proto děje, aby se zbytečná píce v peníze obrátila. Hospodář sobě tedy náležitě rozpočítati musí, zdali by nebylo lépe píce, než-li vykrmený dobytek prodati?

Které jsou obvyklé nemoci hovězího dobytka?

Obvyklé nemoci hovězího dobytka jsou: nadmutí (rozduť), průjem, záňet, zaražení mléka, nářaza plícní, žaba a paznehtnice.

Odkud povstává nadmutí?

Když dobytek ve velkém množství a hltavě mokrrou zelenou píci (jetel, tužní pohanku a t. d.) požívá, anebo když požívá zelenou, na velké hromadě zapáčenou píci. Rozduť hovězího dobytka také následuje po hladu a po vařených bramborách, když jich dobytek ve velkém množství požívá.

Co má hospodář dělati, když se dobytek rozduje?

Nemá přítomnost ducha tratiti, nýbrž hned z počátku dobytka pomáhati; neboť jen rychlá pomoc život zvířete nadutého zachrániti může.

Které prostředky při nadmutí hovězího dobytka nejlépe účinkují?

Nejlépe účinkuje proťnutí kůže na břiše nadutého zvířete. Mléko k kůži se lépe na

dobytku ukázati než popisovati dá. Se prokřiznutí kůže se houbí: bobec (trošar) v trubce, pak šetovací štěblo, a tenký úzký nůž. Vrhne se na 2 — 4" hluboko, a do rány se strčí trubka, anebo brk, rákosové štěblo, aby ten nadýmající vzduch odcházel mohl.

Také dobrý prostředek proti nadmutí je vápenná voda, t. vápno se ve vodě hasí, a této čerstvé (studené) vápenné vody se do huby dobytka $\frac{1}{4}$ — 1 $\frac{1}{2}$ mázu nalezje, lepší však než vápenná voda je solniček, který v každé lékárně k dostání je.

Při všech prostředcích prospívá zdlouhavé (uholi ale honěti, jak to obvykle bývá) provádění nadmutého zvířete sem a tam. Těm břícha slanným mchm, polévání studenou vodou, a dávání klystíru. Neut-li nebezpečnost tak velice, může se dobytku také pobítko jako úzda do huby dáti; rozduťe hovádo toto pobítko užijí se a nadýmající vzduch hubou vypouští.

Pro vyhojení dává se dobytku několik dní suchá píce, a trochu soli.

Odkud povstává průjem (chvišťáka) u hovězího dobytka?

Stihá se na jaře od suché píce k zelené píce rychlý přechod dělá, pak taky po pití studené vody, a po nastuzení. Suchá píce, teplý chlív a tření břicha zvířete odstraní nemoc. Trvá-li ale průjem i při dobrém ošetřování, bývají příčinou nemocné játra, a to je nejlépe zvíře porazit.

Odkud mají krávy žánět, a jak pomoci?

Že krávy častěji dostávají zapálení vemena (zvláště mladé) toho příčinou bývá buď krev-

natožt dobytka anebo zastuzení, často ale též kopání a tlučení do wemena.

Prostředky proti této nemoci jsou: zapálené wemeno se neustále myje studenou wodou, anebo se hlína rozředne wodou, a tato hustá kasse se maže na zapálené místo wemena, a močrým štatem se wolně udržuje. Také se lehčí zánět wemena rozehnati nechá podkuťováním a fice, švati se ječmen a postatí se w otevřené nádobě pod kráwu. Kráwy, které zapálené wemena mají, musí se 4 až 5krát za den zpomolna wydojiti, protože pozůstalé mléko we wemeně zánět rozmnožuje.

Odkud porostává zaražení mléka?

Kráwy dojiti přestávají, když se k těžkému tahání potřebují, když se jim špatná píce předkládá, a když se rychle zelená píce se suchou píci změni. Často ale i také toho příčinou bývá přirozenost kráwy, při které se všechno krmení jenom na maso a tučnost obrací, w kterémžto pádu hospodář nejlépe učiní, když takowou kráwu wykrmí a težníkovi prodá.

Kterak se jemu ukaže plicní?

Nemoc tato počíná hrubým suchým kasslem, dýchání zvířete bývá čerstvější, lejno je tmavé, a často přechází w chwištěku. Chuti k žrádlu ubývá, mléko se ztrácí, zvířte zhubne a po několika měsících žádusfinou končí. Nemoc tato je nákažlivá a zála.

Co má hospodář dělati, když pozoruje tuto nemoc?

Má se postarati, aby ten onemocnělý kus od zdravého dobytka se i hned oddělil, do zvláštního chléwa dal, a pak má zkuseného dobytčího lékaře

o radu požádati. Z domácí osoby, které takové onemocnělé hovado ošetkuji, nemají do chléva k těm zdravým zvířatům ani vstoupiti.

Že se pozná nemoc žaba a paznehtnice?

Z huby onemocnělého dobytka teče z počátku mnoho slenu, pak se ubělají na jazyku, na dásních a pyskách bělavé z počátku jako proso velké, později velikost bobu dosahující puchýře. Podobná vyraženina nalézá se i také na paznehtech.

Že dlouho tato nemoc trvá a jak se hojí?

Nemoc tato trvá 8 — 14 dní, a při dobrém ošetkovaní se dobytek úplně uzdraví. Běh času nemoci dává se dobytku měkká potrava t. p. vařené brambory, otruby a t. d. Také se hojení podporuje častějším vymýváním huby nemocného zvířete vodou s octem smíchanou a kolem paznehtu se obkládá navlhlá hlína.

Kterak může hospodář mnoho nemocí svého dobytka předejít?

Když se o to postará, aby se s jeho dobyt-
kem vždy dobře zacházelo, a přitom se oš-
etkával; když hospodář ochrání dobytek svůj před
velkou zimou, před nastuzením, před velkým
horlem, před skotlivou pící, a i o to se po-
stará, aby chlév byl vždy čistý a v něm byl
vzduch zdravý.

II. Oddělení.

O koních.

K čemu se hodí kůň?

Kůň nosí a vozí velmi rychle. On chrání
člověka svou rychlostí před dravým zvířetem,

jako t. p. v Asii, v Africe před svem. Kůň hont s člověkem rychlá divoká zvířata t. p. jelena, on táhne s člověkem při válce i do boje. V hospodářství ale kůň táhá obtížené vozy, a všední práci polní rychleji vykonává, než vůl a kráva.

Co pak z toho následuje?

Že má člověk koně za všední to, co kůň pro něho dělá, offsetkovati, t. němu vždy přitvrditě mluviti, žádným způsobem ho nemučiti, slovem že má člověk svého koně milovati. Arabové mají ty nejkrásnější koně, a jediné proto, že jich milují.

Mnoho-li potravu spotřebuje kůň do roka?

To se řídí dle velikosti koně; hrubý kůň více, malý méně, také se to řídí dle práce, kterou kůň vykonává.

Obvykle se na jednoho koně čítá:

60 mír ovsu,

40 — 50 centů sena,

11 centů slámy, a

8 centů slámy na řezanku.

Sdruž se k tomu všemu ještě počítá kováři koně, vřelíjaře kement, stájní náčiní, pak ty úroky z peněz, za které se kůň koupil, anebo by se prodati mohl — tu každý uznati musí, že kůň do roka mnoho peněz stojí.

Kůň se spotřebuje brzo, nebo již v 10. roce v ceně klesá, a po smrti krou své kůže ničeho nám nezanechává. Na proti tomu vůl není tak rychlý ve voze a při polní práci, jako kůň, je ale také lacinější než kůň, krutí se lacinější pletí, nepotřebuje tolik offsetkování, a není tak mnohým

nemocem podroben, jako kůň. Starý vůl, když už tahati nemůže, vykrmí se a po smrti se i s kopyty zpeněží a k tomu všemu dáwa lepších hnilů než je hnilů koněských.

Co pak ale z toho všeho následuje?

Že každý hospodář, který k rozdělování svých polností koně nevyhnutelně držeti nemustí, ať ostane při volích; neboť již mnohých hospodářů, kterých z pýchů za voly koně proměnil, přišel na mizinu!

Sat vyhlíží krásný kůň?

1. Hlava učíni býti ani velká, ani malá, ušbrž musí býti celému tělu přiměřená;
2. Kůň musí mítti uši špicaté, čelo široké, oči velké, živé a čisté, nos rovný, velice široké nozdry (dírky v nose) vnitř jasně červené;
3. Krk má býti dlouhý z předu vystupující a ohýblý, tak jako při labuti, hřbetu plný a hustý;
4. Kůň tažený má mítti prsa široká, jezdecký ale prostředně široká;
5. Břicho má mítti jako soudek, a zadu pozdvížené;
6. ocas dosti silný má mítti husté a měkké žlut;
7. noha má býti ve svých horejších svalech a v masce silná (neboť od toho závisí síla a trvanlivost) dole ale u kopyta má býti lehká a tenká.

Zdalíž koně i své mady mají?

Obvyklé přísloví zní: „Kolik koní, tolik chyb“; a proto nemá hospodář bez potřeby od nezvaných konářů koně kupovati, kromě s vyminutím času k jeho zkoušení (na probu). Nejlepe

ale hospodář sobě poradí, když sobě potřebné
koně sám vychová.

Kolikáté kobyly bývají hřebné?

Od 4. až do 14 let.

Zat je má kobyla v čas hřebnosti osvětřovati?

Kobyla v čas hřebnosti nemá se třeba ne-
milosrdně tlouci, na ní prudko jezdit, silně na
ostruhy brát, s ní přes přtkopy škákat a t. d.
V poslední čas hřebnosti to také škodí, když se
kobyla k těžké práci potřebuje, lehčí pohybování
ale k. p. orání, vláčení a vození po rovínách
spíše je prospěšné, než škodné. S hřebnou ko-
bylou se má tím více pětivětivě zacházeti, a
hospodář má o lepší a silnější potravu, o po-
třebné teplo, o zdravé, čisté povětrí a o čistotu
v chlévě péči míti.

Zaká potravu se má hřebné kobyle předkládati, a která
potrava jí škodí?

Nejlépe jí slouží: dobré seno suššené s ječ-
menou a ovesnou slámou, pak oves, k čemuž se
má v letě ještě zelená píce přidati, jako k. p. jetel,
lucinka a t. d. Hřebným kobyldám škodí: nově
(čerstvé) seno, zakalená zelená píce, pastva na
bažinatých pastvinách, žito, bob, hrách a t. d.

Co se má dít, když se hřibátlo narodilo?

Zvolna se hřibátkem zatřepe, hlava se mu,
je-li slabé, do výšky zdvihne, a sslem z nozder
se mu vyběhá. Pak se položí k hlavě matky, aby
ho olízala, a sice položí se tak, aby hlava hřib-
átka k wmenu matky ležeti přišla, při tom se
učí hřibě cucati.

Zať je má kobyla po ohřebení opatrowati?

Potrawa se jí zponenáhla zlepšší. V prvních dnech po ohřebení dají se jí nawolhlé otruby, anebo mouka, pak dobrý oves, dobré luční seno a ovesná sláma. Má-li kobyla málo mléka, dá se jí ječmenný tluč. Asi za 10 dní po ohřebení může se kobyla opět k lehčí práci bráti, nesmí však děle, než 3 hodiny od hřiběte oddělena býti. Hřibě se nechá w chlívě, musí ale míti prostranné místo k pohybowání. Nejzdravější je to pro hřibátka, když se může na suché pastvě s matkou pohybowati, při tom také lehce utvoří se na trávu a na seno, a odvrhne mléku.

Zať staré se hřibátka odšťami?

Když je 3—4 měsíce staré, což se ale má zponenáhla díti.

Zať je má odstavené hřibátka krmiti?

Z počátku dostane hřibě denně 2 libry owsa, a 4—5 liber sena, pozděj ale 3 libry owsa, a 6—8 liber sena. V druhém roce 3—5 liber owsa, a 8—10 liber sena.

Přes leto dostávají 2—3leté hřibata zelený jetel, zelenou wíku a t. d. Po každém krmení se musí hřibata čistou studniční wodou napájeti, která ale w zimě nesmí býti tuze studená. Po krmění jetelenu se s napájením trochu počká.

Zať je má s hřibětem zacházeti?

Abý se stal z hřiběte kůň hodný a poslušný: musí se s ním hned z počátku přívětivě zacházeti. Zať to činí Arabové, a wychowávají tak tičné a přívusné koně, že jsou svým páním oddáni

jako psi. Tvrdé a nepřítivětivé zacházení s hřibětem činí napotom koně zléhm, neposlušným a lečavým, čemu kůň velmi těžce odvykne.

Ve kterém roku se učí hřibě tahati?

Teprve v 3 roku; tu obdrží uzdu (caňk), ohlav (ohlavku) a kmeni. Zapřáhne se vedle starého, pokojného a pilného koně při lehké práci. Po 3 roce se může mladý kůň k lehkým hospodářským pracem bráti. Kdo dříve nedospělé hřibě k tahání a k polní práci potřebuje, koně docela zkaží. V 5 roce je kůň docela vyrostlý, a může se i k těžké práci potřebovati.

Co má hospodář činiti, aby jeho koně nebyli příliš báglivi?

Má se vždy ke svým konům přívětivě chovati, a jim vždy laskavě ošetřovati. Koně potom jistě důvěrně v ochranu pána svého míti budou a nebudou příliš báglivi.

Který je nejlepší prostředek proti zplášení konů?

Uzda se tak zřídí, že kdýž řiditel koni zvoláštutí sňárou, kterou v ruce drží, trhne, kožená klapka konům zplášeným na oči padne, a je tím úplně oslepl, načež polekané zvířata ostanou státí.

Čat odnaučil jeden ztupěný hospodář svého zlého koně kopati?

Takto: Na 1' za zadními nohama toho zlého koně přimáhal v chlévě na 2 proužky, které se stropu dolů visely, jako ruks tlustý sochor. Sochor ten obvinul hezký slamon, aby sobě kůň při vyhazování neublížil. Kůň uctiv

tuto houpáčku za sebou, vyhodil hodně prudce, a odrazil sochor od sebe. Odražený sochor ale se vrátil a koně do nohou praskl. Tak se to dělo 2 — 3krát. Kůň potom vyhazoval slaběji a sochor těž se vracel s menší silou. Nyní číhal kůň, jest-li jej sochor sám od sebe udeřt. Čekal dlouho — kopání bylo odnaučeno.

Sat se mají děti ke konům chovati?

Děti nemají nikdy do chléva ke konům choditi, koně nikdy a žádným způsobem nebrážditi; neboť takové bráždění koni se již mnohemu rozpuštělému dítěti špatně odměnilo.

Sat mnoho potravy se jednomu koni denně dává, a v jakém pořádku?

To se řídí dle velikosti koně a dle jeho práce. Prostředně veliký kůň spotřebuje: 10 liber sena, 10 liber ovsu, a 2 libry krmanky. Tato denní píce se obvykle rozdělí na 3 krmení, a sice na krmení ranní, polední a večerní.

Ráno se nejprve dá seno, na to přijde pozděj jedna polovice toho pro ranní krmení odměřeného ovsu, s krmankou smíchaná. Když je první dávka ovsu ztrávena, napájí se kůň; pak se dá ta druhá polovice ovsu s krmankou. Ku konci krmení dá se za jesle trochu sena. Tento pořádek se též při poledním a večerním krmení zachovává. Při těžké práci má se píce konům rozmnožiti a zlepšiti. Kůň k žraní potřebuje 1 hodinu času, a používá nepřežvýkaje, jako hovězí dobytek, je s posledním kouskem nakrmen, a už se i hned k práci potřebovati.

Zdali se koně mimo ovesa jiným obilným zrnem krmiti mohou?

Při těžké práci se koně také ječmenem, žitem, kukuřicí, hrachem a vísou krmiti mohou. Tato zrnatá píce má se vsíat koňům na tluč rozemletí a potom dávat; neboť sřetováním se koňům nejen zažívání ulehčuje, ale těž zubů jejich se usvětkuje; anebo se má tato zrnatá píce dříve močiti, než se koňům dává. Nejzdravější pro koně je oves.

Zakou zelenou píci koně rádi žerou?

Obzvláště jetel, lucinku, vísu, červený jetel, a nissaniny z hrachu, vísy a ovesa. Když se ale koňům zelená píce dává: tenkrát jest rovné opatrnosti třeba, jako při hovězím dobytku.

Kdy je mohou koně také kořenatými rostlinami krmiti?

Při lehké práci mohou se koně mimo seno i kořenatými rostlinami (mrkvi, bramborami, řepou) krmiti. Brambory vsíat se koňům nemají dávatí syrové, nýbrž vařené a s řezankou smíchané. Při tom se na čistotu nádoby a žlabu má hleděti, aby potrava pro koně ostala zdravá. V nečistých nádobách zkažené brambory, jakož i plesnivý oves, ztuhlé a podžalené seno, řezanka z plesnivé slámy a t. d. nemají se nikdy koňům dávatí, proto že jejich zdravotí náramně škodí.

Zdali se koně také častěji čistiti mají?

Staré přísloví zní: „Čistota koní je poloviční obrok.“ — Koně se silně zapachují a snadno se potějí. Prach s potem smíchaný působí špinu, která, když dlouho na kůži leží, koňům velice na

zdraví škodí. Proto se mají koně i hřibata každodenně umýwati, česati a kartáčowati.

Šat se má pacholeť ke koňům chowati?

On má koně jemu švěčené tak milowati, jak by jeho wlastní byli, a ke koňům jen wždy přiwětiwě mluwiti, nebo žádný kůň není od narození konšarý, wzdorný a wnhazující: tomu ho teprwa učí špatné zacházení s uím jeho opatrowníka. Pacholeť nemá své koně ani s očí spouštěti, on má wždy jenom sám o své koně pečowati a jich ošfetrowati; nemá tedy ničdy své koně cizím rukoum švěřiti ani je komu půjčiti. U večer má býti u koní poslední w chléwě, a ráno první. Darebný pacholeť je weliký zloděj pána swého, neboť on koně kází a pána swého o ně připraví, a je-li k tomu ještě tak špatný, že seno a owes swým koňům ukrádá, a potajmo prodává, tenkrát se dopouští krádeže nejhanebnější. Hospodář má tedy ke swým koňům wždy jen pořádné a známé čeledíny najímati, a darebné hned z počátku je služby propustiti.

Šterak se to pozná, jak kůň je starý?

To se pozná po jeho zubech, a sice takto:

1. Šdyž má hřibě 6 řezných zubů a 3 třenové: je přes $\frac{1}{2}$ leta staré;
2. Má-li hřibě 6 řezáků a 4 třenové zuby, tenkrát je přes roč staré;
3. Hřibě, které má 6 řezáků a 5 třenových zubů, je přes 2 leta staré;
4. Má-li hřibě 2 zručně řezáky (šdyž 2 řezáky shodilo) a 5 třenových zubů, je přes $2\frac{1}{2}$ roků staré;

5. Jsou-li u koně 4 změněné řezáky, a 6 třenových zubů, tentráte je nyní přes 3 1/2 roku starý;
6. 6 změněných řezáků a 6 třenových zubů dělá koně 4 1/2 roku starým.

Rbž ale má nyní již všech 6 řezáků změněných, která se potom jeho stáří pozná?

Musí se pozor dávat na obroušení zubů, a sice:

1. Nyní je 6 let starý, jsou-li jádra zubů obroušena;
2. Jsou-li jádra z prostředních zubů obroušena, je 7 let starý;
3. Jsou-li jádra z krajních řezáků obroušena, je nyní nejméně 8 let starý.

Nac se má nyní od 8. roku hleděti?

Na hořejší čelist, a sice:

1. Nyní je 9 let starý, když jsou jeho stikáče bez jáder;
2. Jsou-li prostřední zuby bez jáder, je 10 let starý;
3. s 11 rokem jsou krajní řezáky bez jáder.

Saf se po 11 roku další stáří koni pozná?

Po 11 roku se plocha zubů více kulatí.

1. Jsou-li stikáče již jako vejce kulaté, je nyní v 13. roku;
2. v 14. roku bývají prostřední zuby kulaté.
3. v 15. roku bývají krajní řezáky kulaté.

V 16. roku jsou zuby docela kulaté a už více se nemění, pročž další stáří koně dle zubů je těžko uhodnouti.

Které jsou obyčejné nemoci koně?

Kůň je mnohým nemocem podroben. Obyčejné nemoci koně jsou:

1. uchvácení;
2. hřiběct;
3. tučné oko;
4. zapálení plic a pobřišnice;
5. zapálení krku;
6. zapálení mozku;
7. jarek;
8. zapálení kopyta;
9. kolika;

10. dýchavičnost, houba, kotníček, kňouhčí šlap a t. d.

Sak je objevuje nemoc schvácení na koni?

Údhy, obzvlášť ale nohy koně buď všechny 4, anebo jedna nebo druhá bývají tuhé. Kůň dostává mrazení, a na to zase velkou horkost, a může se jenom s namáháním a s velkým bolestmi z místa na místo pohybovati, kopyta jsou horké a dýchání rychlé. Vstí-li kůň bolest na všech nohách, položl se. Tato nemoc se končí upadáním kopyt, nebo se do noh vrazí stálá tuhost, anebo se skončí smrtí koněmou.

Odtud poznává schvácení koni?

Zchvácení poznává, když se koni nastudí t. p. když se zahřátý a zapocení kůň postaví do průvanu (kde vítr táhne), do studeného a špatně zaopatřeného chléva, mezi otevřená vrata a t. d. Při takovém náhlém zchlazení se pot zarazí a nemoc ochvácení vypukne.

Žal možno této nemoci předejiti?

Nemoc tato dá se předejiti, když hospodář k tomu hledí, aby jeho koni upracovaní, a v horku a potu honění zponenáhla se schladili. Sest-li kůň jakýmkoli způsobem do potu přišel, má se dříve, než státi ostane, zdlouha promáčet. Váhne-li kůň těžký náklad, má se nechat místi (zvláště do kopce) odpočívati. V chlívě se takových upocených kůň hadrou otírá, dvéře vysat a ořna a chlívka musejí býti dobře uzavřeny, aby upocený kůň v průvanu nestál.

Žal se tato nemoc ochvácení léčí?

Kůň ochvácený dá se do teplého suchého chlívka na teplé lůžko, a dá se mu méně píce, než obyčejně. Jsou-li kopyta zapálené, omývají se vodou rozředěnou hlinou, nějakou hadrou se obváží, která se od času k času studenou vodou anebo sněhem a ledem namočuje. Je-li kůň při tom zacpaný, dá se mu solené vody píti. Ostatně má-li se krev nemocnému koni pouštěti, anebo nějaký lék jemu dávat, o tom se má hospodář poraditi s lékařem, nikoliv ale s pastýřem, s kořátem a rasem, jak se to na venkově obvyčejně stává. Žal jako ochvácení koni se léčí: léčí se těž ochvácený dobytek hovězí.

Co pak je hřibec za nemoc konšou?

Hřibec je ta nejobyčejnější nemoc konšá; neboť všichni koni dostávají tuto nemoc dvakrát do roka, a sice na jaře a na podzim. Vlastnosti této nemoci jsou následující: Kůň je velmi umdlený, a k potu náchylný, oči jeho jsou začernalé, zaslzené a trochu začernalé, kůň je smutný

a nemá chuti ke žraní, a často má kýchání. Z nosu z počátku teče řídká voda, po několika dnech ale bílý hustý sřlem. Na podbradku se udělá velká a horká oteklina, která se ve 4—8 dnech podebírá, pak pušne a vyteče; na to dostane kůň chut k žrádlnu a jeho veselost se vrátí, oči jeho se vyjasní, — kůň je zdravý.

Co má hospodář dělati k rychlému uzdravení koně, který má hřiběci?

Není-li nemoc zlá: má hospodář nemocného koně do teplého chléva dáti, volněnou dekou (pořymkou) přikryti, jemu zelenou píci, otruby a t. d. k žrní přikládati, a vlažnou vodou napájeti. Oteklé žlázy mají se ohřátým sádlem mastiti, a něžnou volněnou hadrou obvázáti, aby změkly, a oteklina se brzy protřhla. Aby sřlem z nosu rychleji otekl, drží se pod nos nádoba s odvařeným ječmenem.

Co má hospodář dělati, když kůň, který má hřiběci, dlouho se neuzdraví?

Hospodář má takového koně od zdravých konů oddělit; neboť u takového koně přejala nemoc hřibect v jinou velkou náložlivou nemoc, která je nezhojitelná, a ozhřivka (kůň soplivý) se nazývá. Nejlépe jest, takového soplivého koně zabiti. Po takovém soplivém koni musí se chlév náležitě vyčistiti.

Odlud povstává tučné (naběhlé) ořo?

Tučné ořo povstává, když kůň do ořa tloučen a mršťán bývá, anebo také následkem nashuzení a následkem silničního prachu, i také následkem tvitkni nemoci.

Aterak se má kůň s tučným ošem offsetowati?

Kůň se dá do chléwa trochu tmarvého, kde je zdravý, čistý wzduch, a oko naběhlé a zaslzené se čerstvou wodou wymývá, lehčí píce se koni ke žraní předkládá, a čerstvou wodou bývá napájen. Kůň s tučným ošem má se až k samému uzdravení nechat na počoji.

Co pak je měsíční slepota za nemoc konškou?

Není nic jiného, než zánět (zapálení) oka konškého. Koní takowému prudko slze tekou, a on se štití světla. Tento zánět se často wrací, pročez také měsíční slepotou nazván bývá. Dá se těžko hojiti, a kůň obyčejně oslepne zcela. Často i také hřibě tuto měsíční slepotu po matce dědí.

Zdali koně také na zápal trpívají?

Koní jsou k zápalným nemocem velmi náchylni.

Ateré částky se konům častěji zapalují?

Konům se častěj zapalují: plíce, krk, mozek a kopyta.

Po čem se na koni pozná, že má zápal plicní?

Kůň má krátký a namahavý dech, kassle častěji, má svěššenou hlavu a je smutný, má těžké přední nohy od sebe roztažené.

Co bývá příčinou této nemoci, a co má hospodář dělati?

Obyčejná příčina této nemoci bývá uastuzení koně. Tato nemoc je nebezpečná, a proto má hospodář hned z počátku učného lékaře dobytčího k svému koni přivésti. Dříve wšak, než lékař přijde, má se kůň rádně tksti, teplou dekou přikryti, a jemu polowlažný nápoj dáwati.

Zať se jemu zápal trsu a jať je má nemocný kůň
offsetřovati?

Zápal tento bývá obyčejně ve dýchánu, kůň
těžce dýchá, a nemůže polykati; požitá píce a ná-
poj noseni opět wen vychází. V tomto pádu je
pomoci lékařské zapotřebí. Předewštm jiným ale
se zapálení dýchán teplými, volněnými hadrami
otwine. Nemoc tato není nebezpečná.

Zať se to na koni pozná, že má zapálení mozku?

Pohled koně je divoký, a oči jsou blýskavé,
kůže na nosu a na hubě je suchá, a dýchání je
rychlé.

Co má hospodář dělati, když pozná, že kůň má zapá-
lení mozku?

Má koně pevně přimázati, neboť obyčejně
následuje vztekllost, kdežto se kůň vypíná, před-
níma nohama tluče, odfrkuje a mnoho škodů učíní.
Při této nemoci je rychlé pomoci lékařské velmi
zapotřebí, neboť smrt následuje obyčejně buď ten
samý den, anebo druhého dne, kůň se však těžko
úplně uzdraví.

Co bývá toho příčinou, že je koňovi mozek zapálen?

Velké zahřívání, když se koni na palčivém
slunci státi nechávají, kdežto horké sluneční
paprsky na lebku koně působí, často ale i také
příčinou bývá surové a nemilosrdné bítí a tlu-
čení do hlavy kouč.

Steť se této nebezpečné nemoci může předejiti?

Když se koňům v čas velkého, poledního
horka odpočívati v chládku ve chlívě přeje; chlív
v letě častěji se provětrá, a s konem se vždy

jenom dobře nakládá: „Spravedlivý se sli-
tuje i nad hřevadem“.

Po čem se pozná, že kůň je jankovitý?

Zůstaneli kůň při zapálení mozku na živě,
stane se obvykle jankovitý. Zaneš je kůň
docela blbý, on se sebou nechá vsedco dělati, co
člověk jenom chce, nechá sobě k. p. do uší sá-
hnouti, na kopyta sšlápnoti a t. d. Jeho chůze
je líná, v žrádle je zdouhavý. V letě je jeho
stav horší, než v zimě. Kůň jankovitý se těžko
uzdraví, studené obklady (sněh, led) na lebku a
volání studené vody na hlavu jsou jemu pro-
spěšné.

Co bývá příčinou zapálení kopyta?

Dlouho trvající běhání koně po tvrdých
cestách, také špatné oškování koně.

Co má hospodář k zhojení zapáleného kopyta dělati?

Musejí se koni podkopy odejmouti, kopyto
se nechá od dobrého kováře vystrouhati, pak se
zapálená kopyta kalcem hlinou vlhkou obloží.

Po čem se pozná, že má kůň koliku (hrýzení)?

Kůň přestane žráti, hrabe předními nohama,
ohlíží se častěji na své břicho, anebo na břicho
hlavou svou hází, jest velmi nepokojný, tluč
sebou o zem, nutí se k močení a vyvržení lejna,
vyhazuje častěji jednou nohou k břichu a t. d. Srdyž
bolesti popustily: kůň se tře a sahá po pici;
srdyž ale opět bolesti nastaly, chová se jako dříve
a při velkých bolestech sobě počíná jako vzteklý,
a srdyž je nejhlší, následuje ve 24, a nejvíce v 48
hodinách smrt.

Co bývá příčinou této nemoci?

Příčinou této nemoci obvyčejně bývá nastuzení koně. Často ale také příčinou bývá, když kůň velmi mnoho píce poživá, anebo když hned po krmení dlouho rychle běžeti, anebo těžko táhnouti musí. Také čerstvý jetel, když se kůň hned po krmení napájí, též žito, hrách, vika, mouka, tluč a otruby, jsou-li suché a ne modrou navlažené, když se koni ke žraní předkládají, i brambory, když jich kůň mnoho žere, působí koliku. Také zadržetí moče, když se koni nepopřeje času k močení, může koliku způsobiti, a proto běžci a táhnoucí koně, chtějí-li močiti, mají se hned zastaviti.

Zač se má tato nemoc hojiti?

Takto: Kůň se dá do teplého chlěva (nejlépe do prázdného chlěva ovčích), kde je vysoko nastláno, a teplou dekou se přikrýje. Poněvadž je zácpa hlavní příčina koliky: musí se na to hleděti, aby se kůň brzo vyprázdnil. Malá ručka sahne tedy do odtitního střeva, a to tvrdě spečené lejno vytáhne, pak se každou $\frac{1}{4}$ nebo $\frac{1}{2}$ hodiny s vlažnými mydlinami dávají klystíry. Do huby koně se leje heřmánek (kamilové thé), a břicho i nohy zvlhčete se slannými vlchy neustále trou. Jestliže po těchto jednoduchých prostředcích kolika nepřestane (za 4 — 5 hodin), musí dobytčí lékař povolán býti.

Co čem se pozná záduch (dýchavice) koně?

Kůň obtížně a čerstvě dýchá, při každém vydechnutí utvoří se dole na břiše žlábeč, při tom kůň kašle.

Odkud povstává dušnost koně?

Dušnost koně bývá obvykle následkem jiných nemocí t. p. po zapálení plic následuje obvykle dušnost. Povstává ale také po plesnivém, ztuhlém a podkaleném seně a po jiné zkažené píce. Nemoc tato je nezhojitelná.

Zbaliž také nohy koňské jsou nemoci podrobeny?

Přední a zadní nohy koní jsou mnohé nemoci podrobeny.

Co pak je houba na předních kořenách?

Když kůň často na přední kolena upadne, anebo do kolena kopán nebo tloučen bývá: povstane na těchto kořenách houbovitá oteklina, která se „houbou“ nazývá.

Co se jmenuje kotníček koňský?

Houbovitá oteklina, která se často dělá na zadním stehně na kotníku, jmenuje se kotníček koňský. Pak se každá houbovitá oteklina na nohách koňských hojí?

Na tyto otekliny dávají se změkčující a rozpouštějící obklady anebo se trou kafrovým lžem, při tom ale kůň se nechá v polozi, a žádná práce se od něho nežadá.

Co pak je kohoutí sřlap za koňskou nemoc?

Kohoutí sřlap (vůbec nazvaný sřpánek) pozůstává v tom, že se zapálí a nakazí chrupky na kostech paty koňské.

Vo čem se tato nemoc pozná?

Kůň chodí obvykle chromě, a tato chromost je z počátku chůze největší, když se ale napotom kůň více pohybuje: chromost tato se ztrácí. Hojení

této nemoci je velmi obtížné, a toto hojení se musí nechati učení a zkušeným lékařům dobytčím.

Želi pak to pro kopýto koňské zdravé, když již dlouho v blátě a bahně chodí, anebo ve chlévě v lejně a moči stojí?

To je pro koňské kopýto na nejtvrdší škodné; neboť následkem toho se udělá na kopýtě podebranina, která teče, a již může ostatí chrům.

Co pak z toho následuje?

Že má v chlévě pod koňmi vždy sucho býti, a že se chlév koňský bedlivě čistiti musí.

Bývají ale nohy koně vždy nemocné, když chrůme?

Že již chrům, toho příčinou bývá také, že sobě již špičaté věci do kopýta zaděl k. p. šlo, hřebík, trn a t. d. což koni někdy nesmírnou bolest způsobuje. V tom pádu se musí podkova odstrhnouti, rána se musí vyčistiti a zvíře v pokoji nechati.

Proč se nemá nikdy ke koni od žadu přicházeti?

Proto že lékařů přirozenost často i dobrého koně k vyhazování popouzí, když se mu někdo od žadu blíží. Ne koni se má tedy každý se straně nebo z předu blížiti a na koně se má dříve promluvíti, aby přicházejícího viděl.

III. Oddělení.

O omcích a kozách.

Zaký užitek nám poskytují omce?

Omce uení sice v hospodářství tak nenuhnutelně zapotřebná, jako hovězí dobytek: ale předce k hospodářství náleží, proto, že její chůvě

maso, její teplá vlna a dobrý líný hospodáři mnohonásobný užitek přinášejí. Který hospodář tedy ovce držeti může a nedrží, škodí sobě.

Sei pak více druhů ovce?

Je více druhů ovce a šice:

1. nasse obýčejná ovce, je prostředně velká, a má tenkou vlnu;
2. ovce limburšská; tato je malá a má hrubou, šedivou vlnu;
3. ovce nizozemská; tato bývá 80—100 lib. těžká, má hrubou vlnu, je velmi plodná, mívá totiž dvojčata, ano i trojčata;
4. ovce anglická; tato má dlouhou, měkkou, bílou bělškatou vlnu, a nechá se až na 130 liber těžší vykrmiti;
5. ovce bergmanská (obrovská); tato se nachází v horních Wlassích, má hrubou, hladkou a dlouhou vlnu.
6. ovce španělská, t. j. merino s tenkou vlnou, která též nejvíce placena bývá; a from těch ještě jiných druhů ovce.

Který druh ovce má obýčejný hospodář držeti?

Měli hospodář vyhovávati ovce s jemnou vlnou, anebo jen obýčejné ovce, to závisí od toho, jak vlna na nejbližším trhu placena bývá, což sobě hospodář má náležitě rozpočítati. Při tomto počítání musí ale také spolu rozvážiti, že vlna jemná (feine Wolle) a tenká méně váží než hrubá, že tedy na 1 lib. mnoho více vlny tenké přijde než vlny hrubé; že chování, ošetřování a krmení ovce s tenkou vlnou s většimi útratami spojeno jest, též že pro takové ovce

každá pastva a každé položení pastvy se nehodí, a následovně že ovce s tenkou, jemnou vlnou všudy a ve všech krajinách se nedatí.

Zať mnoho ovcí má hospodář držeti?

Má jich jen tolik držeti, co jich může buď na své anebo na obecní pastvě strze celý roč uživiti. Více suchá pastva je pro ovce ta nejlepši.

Zať má býti zřízený ovčín (chlév pro ovce)?

1. Ovčín má býti světlý, suchý, vysoký (as na 10 — 12') a tať zřízený, aby čerstvých vzduchů z ventů do něho vnikati mohl. Úzké, nízké, tmavé a vlhké ovčírny způsobují ovci nemoci.
2. Prostranný, nebo v ovčírny stojí celé stádo pohromadě a ovce se rády srážejí, aby se zahřivaly, a proto musí ovčín býti prostranný, aby se ovce pohybovati mohly.
3. Teplý; ovčín ale je teplý, když se vysoko nastele, a hnuj se v ovčinci dlouho ležeti ponechá. Polevá se hnuj ten častěji hruatkou ve vodě rozpustěnou a rozříděnou, aby čpaveč (amoniak) neodcházal a vzduch se příliš neřazil.
4. Má mítí dobré koryta, jesle a vícero oddělení.

Zať se ovčí matky ještě jinaké jmenují?

Imenují se bachyně.

Ve kterém roce bývá jehně ponejprvo matkou?

Když je 2½ roku staré.

Kterak se má ovce v březosti (když má býti matkou) ošetřovati?

Všedko musí býti odstraněno, čím by se ovce příliš zahřála, anebo poležala. V touti stavu nesmí se tlouci, kopati, pšemu štváti a na zabíati

uolhy wyzdvihomati a t. d. Škodí jí též nastuzení, mokro, špatná voda k pití, jakož i honění na vzdálené pastvy. Ovce, které mají býti matkou, musí se také hojněji a lépe krmiti, než obyčejně, musí též v teple držány býti, proto že jehněti novorozenému zima a průvan obvzlášť škodí.

Zať se má ovčí matka ošetřovati po porodu jehňátka?

Abý se její mléko rozmnožilo, dá se jí více píce. Pro tyto matky se hodí: dobré luční seno, též ká s žitným a ječmeným tlucem, i také košenaté rostliny, burák, mrkev a jiné křpy.

Abý se jehňátka odstavi?

Po 2 — 3 nedělích, když již žráti a vodu píti počínají. Dají se do zvláštních oddělení, kde se jim dobré seno a oves ke žraní předloží, dává se jim též 2krát za den čerstvá voda k pití a pouštějí se k matkám jenom v poledne a večer, aby zpouenáhla mléku odvyšly. Když jsou jehňata 10 — 16 neděl stará, nepouštějí se k matkám více. Docela odstavené jehňata se v létě vedou na dobrou pastvu, anebo se ve chlévě k suché také zelené píce přimíchá (jetel, víša a t. d.) a tato se jim 4 — 5krát denně, vždy ale jenom v malých dávkách předkládá. Také se jehňata po odstavení dle pohlaví od sebe oddělí, oveců zvlášť a beránci též zvlášť.

Zatá pastva je pro ovce nejlepší?

Pastva více suchá, která má své položeni na zdravém povětří k. p. přirozený trávník na hornaté, kamenité půdě, která se uvozdělává; pak pastva na úhorn, na struisti, na suché louce po posledním sečení a t. d.

Kde ale takový přirozený trávník není, jak ho může hospodář nahraditi?

Když místo úhoru naseje dobré sřávnaté trávy, jako: bílý jetel, žlutý jetel, řebíček, bedrník a jiné užitečné trávy.

Která pastva je ovčím sřodlivá?

Na lukách bařinatých a mokřích (kde voda stojí), také na strništi, kde mnoho obilí vy-padlo (přes takové strniště mají se ovce jenom přehnati, aby se nenadmnaly), také za mlhavé a mokré povětrnosti, a dožud rosa na pastvě leží. Za poledního horka má stádo ovčí ve stínu státi.

Zať se má ovčák ke svým svěceným ovečkám chovati?

Dobrý pastýř, praví Spasitel náš, miluje své ovce, a ovce milují jeho. A opravdu žádné jiné zvíře nezaslужuje ovce milováno býti, jako ovce; neboť zdá se, jakoby chtěl Stvořitel člověku na ovci ukázati vzor opravdivé mírnosti a trpělivosti. Býk trhá, kůň kousá a tlouče, husa sřtípe, — jenom ovce zůstává vždy tichá a trpělivá, ona se neprotiví nikdy, ona nenutká ani tenkrát, když se tezní s nožem k jejímu hrdlu blíží. Kdyby tedy ovce svou volnou člověka neřatila, masem svým nekrmila, pole nehnojila, přede by každý ovčák ovce své pro jejich dobré vlastnosti měl milovati. Ovčák má vždy s ovceři jemu svěcenými přívětivě a laskavě zacházeti, nemá jich honiti, sřtmáti, v hromady sřážeti, tlouci, kopati a t. d.

Zať se mají ovce v letě krmiti?

To se řídí dle velikosti pastvy. V rána se dává první píce, a sice na jeden kus $\frac{1}{2}$ libry

šena, na to se vedou ovce napájet, a pak na pastvou. Jeli pastva hubená, a ovce málo potravu na pastvě našly: dává se též v poledne anebo také na večer ještě kousek píce.

Sak pak se krmí ovce v zimě v ovčinci?

To v zimě krmí stájové počíná již na podzim, když mlhavá, mokrá a studená povětrnost pastvou venkovní zastavila. Zestlíže v létě na pastvě krmení bylo vydatné, tu i v zimě se stáji musí býti takové, neboť zmenšeni píce v zimě se jak na volně, tak i na mase zvířete nřazuje. Ovce se v zimě krmí senem ze suchých luk, ovšem, tlučem ze hrachu, vřky a bobu, řepou a t. d. Ze slámy, která se k píci přimíchá, zasluhuje přednost hrachová a vřková sláma, pak čočovitá; potom přijde sláma ovesná, ječmenná, pšeničná a konečně žitná. Prospěšné to jest, když se každá nejlepší sláma se senem na hrubou řezanku nřeže. Hotejší tenší sláma (od klasu) se řeže na řezanku, a s tou dolejší tlustou slamou se podeštlá. Na jednu barchnici se v zimě denně čtá k. p. 1 1/2 libry šena, 2 libry bramborů anebo řpy a 1 libra ovesné slámy.

Ovce potřebují také sůl, aby se chut jejich ke žrádlu dráždila, a ony požitou píci lépe žasily. Sůl tedy v ovčárně řcházeti nesmí.

Abv ovci volna dobrou slouti mohla, jaké má vlastnosti mlí?

1. Musí býti tenká a měkká;
2. musí mlí jádro, a musí se dát táhuouti.
tak k. p. volna z ovce merino nechá se ještě

jednou tak blouho vytáhnouti, jako vlna z obvyčejné ovce;

3. musí býti mastná;

4. slabě světlá anebo jasně žlutá a blýskavá tak jako hebbáwí.

Zdali má ovce vsudby na své kůži stejně dobrou vlnu?

Ne! — nejlepší vlna na ovci je dva palce před jejím hřbetem, a dva palce za lopatkou podle kobyličky k pupku. Méně dobrá vlna je z krku a wazu. Za ostatní vlna je špatnější.

Kolikrát w roce se ovčím vlna střihá?

Střih vlny se děje jednou anebo 2krát w roce.

Co se děje před střihem?

Ovce se musejí dříve koupati a prát, aby prach na vlně lptci a špína se spláchly.

Čeho je při praní ovce pozorovati?

Voda musí býti čistá, měkká a nesmí býti tuze studená. Voda tvrdá, voda z kalužin a močálů se k praní docela nehodí. Nejlépe se wyperou w potoku nebo w říčkách. Líbe k praní ovce ustanovení musejí ovci častěji docela potopiti, vlna se musí tkati, a opět vymačkatí a t. d., což vsedlo s opatrností se má díti, aby se ovčím neublížilo. Ten čas od praní ovce až ke střihání vlny mohou se ovce jenom na suchou pastvou honiti, a w ovcinci se jim má čerstvá a čistá sláma pobestýlati, a ovce se do prachu nemají honiti.

Mohou-li se patř též ovce dojiti?

Matky ovce, mají-li hojnost píce mohou se též buď při jehněti, anebo když již se jehně odstavilo, dojiti. Dvočí mléko má mnoho sýroviny (tvarohu), a proto se z něho ve mnohých krajinách dobrý sýr dělá. Některé druhy ovčí se zvláště k vůli mléku chovají. Dojení ovce vřstí slobě volně.

Zdali se též vykrmují ovce?

Ve Anglii se nejvíce na vykrmení ovce hlebí, a Angličané své ovce až na 130 liber těžké vykrmí. Tam se též vykrmení ovci vyplácí, neboť tam se cení a platí maso škopové dle krásy a dobroty jeho. U nás na Moravě se starší bachnice, berani, 4 — 5 leti škopci, dříve než se kezníkoví prodají, obvykle vykrmějí. Píce na vykrmení je jenom obvyklá ovčí píce, s tím rozdílem, že se jí dává více, také do-
stávají krmné ovce větší dávky soli.

Kdo chce tučné jehně vykrmiti, musí matku jeho hojně krmiti, aby jehně hojnost mléka mělo. Mimo matčino mléko dostane krmné jehně ještě ošal.

K čemu je koza dobrá?

Koza je kráva chudých, neboť ona svým mlékem mnohé chudé rodiny živi, jenž sobě krávy držeti nemohou. K tomu dává koza každý roč jedno nebo více kůzlat, jejichžto maso na jaře výborně chutná. Při dobrém ošetřování je kozi maso škopovému velmi podobné. Kůže kozí, a zvláště kůzlat, vyhledávají jircháři a rukavičkáři. — Než ale kozy jsou ušlné, a hlavní

neptátelé zahrad, ovocných stromů a lesů, neboť odkusují mladé větvičky a ohryzují na stromech mladou kůru, a tak velkou škodu působí; proč každý pastevce kozi těchto sobě směřených mšáků dobře hleděti musí, aby na stromech škody nenadělaly.

Ve kterých krajinách se kozy nejlépe daří?

V hornatých krajinách. Na skalnatých stránkách, a kamenitých pastvinách, kam vůl a kráva přijíti nemohou, koza roštěky byliny vyhledává, a se obživuje. Zpokojuje se také v letě rozličným listím zahradním, lupeny ze želí, řepy a jinými odpadky zahradními, jen když může býti venku.

Čím se koza krmí v zimě?

Usušeným listím, senem, slámou, řepou, bramborami, jako ovce.

V kterém roku bývá koza plodná?

Žij v 1 1/2 roku, a mívá 1, 2 až i 3 kůzla. Duv se odestaroují velmi lehce, a naučejí se brzo žráti.

Zdali i ovce bývají tak často nemocny, jako hovězí dobytk a koně?

Ovce bývají při pečlivém opatrování málo kdy nemocny. Obvyčejné nemoci ovčí jsou: jehněčí chřomota, červotka, prassivka, paznehtnice, zhnilina a vrtolharost.

Zať se jeví jehněčí chřomota?

Jehně bývá líné, leží mnoho, přebíjí nebo zadní údy bývají tuhé, brzo se ale tato tuhost rozšíří po celém těle, takže se jehně k matčínmu vemenu nemůže pozdvihnouti, dostane také na

těle prassiwině podobnou vyraženinu; konečně dostane průjem (chřivístačku), který se brzo smrtí jehněte skončí. Nemoc tato nejvíce potkává jehňata jemnějších ovců, za to ale tať prudec řadí, že někdy i polovičku jehňat uchvátí. Měsíce: únor, březen a duben jsou těmto jehňatům nejvíce nebezpečny.

Co bývá příčinou této nemoci?

Nemoc tuto zdědi často jehňata po nemocných matkách, anebo také po takových matkách, které zkaženou plcí a špatným nápojem krmeny jsou byly; zastuzení však tuto nemoc způsobuje mnohem častěji.

Který je nejlepší prostředek proti této nemoci?

Dávati matkám dobrou potravu, aby se mléko zlepšilo, pak teplý suchý chlív, slowem: dobré opatrování matky a jehněte. Všechy jehňata, které brzo po svém narození žlutou tekutou mrvou ze sebe vyvrhují, mohou chřivotu dostat. Tomu se může předejiti, když se takovým jehňatům dává lžice hořké soli s vodou, a sice každých 8 — 12 hodin.

Oblud povstává červinka (úplawice) u jehňat?

Červinku dostávají jehňata, když jejich matky bujně a silně byly krmeny, a svým jehňatům tuze mastné mléko dávají; častěji ale také příčinou bývá nastuzení, jakož i rychlé změnění suché píce s plcí zelenou.

Co má hospodář dělati, když jeho jehňata dostanou červinku?

Má hledět odstraniti ty příčiny, které červinku působí, a sice matkám se uedává taková

potrava, která na mastné mléko působí t. p. řepa, brambory a t. d. ježnata se v teple drží, a přeb nastuzením chrání a přechod od suché píce k zelené má se zponenáhla diti.

Zať se pozná prassivka na ovcích?

Ovce ty místa prassivě zubama častěji ohryzuje; nohama se škrábe, a o zdi a dřeva jich otírá. Služe místa prassivého býtvá naběhlá, trochu volhlá, tlač-li se, zvířte jemu bolesti, řekž ji ale na tom místě poškrábeme, projemuje ovce libost. Vlka na takovém prassivém místě wypadá, anebo nechá se snadno vytrhnouti.

Co býtvá příčinou prassivky?

Nemoc tato často povstává nakažením, může vstát také mokrem a špatnou píci způsobena býti.

Zať se prassivka na ovcích hojí?

Prassivka je nemoc nakažlivá, pročez se ovce na prassivku uemocné musejí hned od zdravých oddělit. Prostředek proti prassivce jest tento: Vezme se tabákové listy, a nechá se 2 až 3 hodiny ve vodě vařiti. Pať se uhasí pálené vápno, k tomu se přidá drsla a vody. Tato směsánina se vaří celou hodinu, pať se přidá kolomaz a borový olej, a často se míchá, a posledně se to všeje do odvaru tabákového, a opět se míchá. Tímto louhem se ty prassivá místa ovce potrou (louh musí býti teplý), je-li ale celá ovce prassivá, zmočí se v tom louhu celá. Zať mnoho tabáku se svařiti, vápna hasiti má, to se řídí dle toho, jať mnoho prassivých ovci máme.

Žať pať se objemuje paznehtnice?

Žať jako u hovězího dobytka, a hojí se tím samým způsobem. Nemoc tato ješt nálažlivá, pročej má hospodář přede vším jiným oddělenť takových nemocných ovci předserviziti.

Žať se pozná ovce na zhnílinu nemocná?

Pozná se dle toho, že ovce s kolébající se hlavou mble a líně za stádem zůstává, a když se na její zadek jen málo tluče ovce se hluboko v zemi prohne. Ovce na zhnílinu nemocné dostávají obvyčejně vodnatelnost a průjem, a pať následuje smrt.

Co bývá příčinou této nemoci?

Zlazená ptce, a zvláště ptce kyselá, bařinatá pastva, anebo i také velmi mokrá povětrnost.

Co má hospodář dělati, když některá z jeho ovce onemocní na zhnílinu?

Má takovou ovci zabiti hned na začátku nemoci, neboť její maso se může požívat, hojení ale této nemoci ješt velmi dlouhé a nejisté.

Co je vrtolhlavost za uemoc ovčí?

Tato uemoc přepadá obvyčejně jehňata ve státi 5 — 8 měsíců. V možku jehněte se udělá puchýř, veliký jako lístkový ořech, někdy také jako slepičí vejce. Na povrchu té tenké kůže toho puchýře nalézají se bílé, maťu podobné čerhy, které se jehněčím mozkiem žíví.

Žať se nemoc tato jení?

Zehňata vrtolhlavě bývají mblé, a motavě se smíslou hlavou chodí, často se položí a zdlouhavě žerou.

Co bývá příčinou této nemoci?

Nemot se až posud, jať nemoc tato povstává, to je jisté, že vrtolavé jehně později přestane docela žráti, položí se stranou a zhyne.

Co je za prostředek proti této nemoci?

Buchýť na mozku se sřrže lebku propíchně, a voda se nechá vytéci. Zhojení jehněte se málo kdy podaří, a proto je to nejlepšší, jať mile se tato nemoc zpozoruje, jehně zabiti.

Sať povstává a hojí se nadmnť (rozbuti) ovce?

Povstává z těchže příčin, jať u hovězího dobytka, a také tať se hojí.

IV. Oddělení.

O prasatech.

Proč se v hospodářství chová prase?

Pro jeho chutné maso a pro jeho sádlo. Prasce v hospodářství užítí, co po ostatních zvířatech domácích zbylo, ono žere všecko, i také často své mladá. Píce, která po ostatních zvířatech zbyla, rozličné odpadky a špíny z kuchyně putují do koryta prasete, které všecko v maso a sádlo obrací, a tať hospodář tyto věci velmi dobře zužívá. Prasce je ale také pravý obraz nestřidivosti a lenosti, neboť ono po malých přestávkách žere skoro ustavičně, a krmné prasce v posledním čase k žrádlu již ani nepovstává.

Sať má býti chlév sviněský zřízen?

Chlév sviněský má býti teplý, pročť se pro něj volí, je-li možná, sluneční položení. Chlév tento musí míti více zvláštních zřídlen udělaných

oddělení; každé oddělení má míti své zvláštní dvířka, kudy se prase vypouští a vypouští; neboť prasata nejsou tak smorčlivé a snášenlivé jako otce, a proto se jich mnoho v jednom chlévě nechati nemůže. Bůda chléva sviňského musí míti malý swah, aby moč a jiná tekutina odtékala, a v nádržce se shromážděovala; neboť prase, ačkoliv je zvíře nečisté, miluje předce teplé, suché lůžko, a proto se mu má také hojně podestýlati.

Zať se má prasnice opatrowati po boufání?

Ona se má nejen lépe krmiti, ale má se s ní také lépe zacházeti; neboť špatné zacházení s prasnicí, jako tlučení, kopání a t. d. prozrazuje nejen hrubost a surovost, ale i také veliký nerozum.

Kolik mívá prasnice podswinčat?

Má 2 — 10 a více ještě podswinčat. Mladé prasnice mívají méně, starší ale více podswinčat. Nemá se však prasnici více nežli 12 podswinčat k cucání ponehati.

Zať se má prasnice offsetrowati, když má malé pod sebou?

Musí hojně a silnou pletí krmena býti.

Zať dlouho se nechají podswinčata cucati?

Které jsou k chování určené, nechají se 7 až 8 neděl prasnici cucati, které jsou však určeny co selátka na zabíjení, nechají se 3 až 4 neděle pod prasnicí. Zarní podswinčata se k odstavení nejlépe hodí, neboť podswinčata jsou proti zimě velmi citlivé.

Zať se mají podsvinčata krmiti, když jsou odstavená?

Podsvinče se dá lehko odstavit, neboť se brzo se starou swiní žráti naučí. Dokud ještě cucají, dáwa se jim po prvních 14 dnech kyselé mléko, vařené brambory vodou roztlčené, ječmenný tluč a ořal. Po odstavení má se jim dáwati chutná potrava, a sice 14 dní vařený oves a ječmen, pak druhých 14 dní polníka z kyselého mléka, brambor, syrovátky a zadního žita. Tato míchanina se uvadí, a 3—4krát za den se odstavecům dáwa. Ony též rády žerou vařený hrách.

Zať se mají prasata vůbec ošetřovati?

Prase miluje čistotu, tak jako každé jiné zvíře. Ono také svou libost na jerno dáwa, když se koupá, mýje a kartáčem čistí. V létě tedy za slunečního parna potřebuje prase koupel, neboť čistota podporuje zdatení prasat, a udržuje jich zdravé. Mimo čistoty se prase nejlépe ošetřuje, když se hospodář stará o měkké, suché lůžko, o teplý zdravý chlív a pořádné, dostatečné krmení. Také to ku zdatení mladých prasat mnoho přispívá, když se na pastvu pouští, aby se ve zdravém povětří proběhly.

Co pak vsjecko praje žere?

1. Rozličné odpadky kuchyňské: pomýje a rozličné pro člověka zkažené jídla;
2. odpadky zahradni: salát, lupení hlávkového zelí, výpleveku a t. d.;
3. odpadky mlékové: sbírané mléko, syrovátku;
4. kořenaté rostliny: brambory, řepu a t. d.;
5. zelenou píci: jetel, hrách, víšu a t. d.;

6. ovoce stromu: na polo zralé spadené ovoce, žaludy, buřvice, plané kassiany a t. d.;
7. vsedky druhy obilí, jejich mouku a otruby, pař mláto, vřpařky a t. d.
„Prase sežere vsedko!“

Co je při vykrmování prasat k pozorování?

1. Nejlépe se vykrmit prase v 2. rohu stáří svého, a proto již v 1. rohu se mu dává každodenně trochu zadního žita, aby prase vážky až na 80 liber nabýlo.
2. V čas vykrmování dá se praseti tolik potravy, co jen snese, nebo čini rychlejší se krmení skončí, tím je také lacinější.
3. Všec, co zažívání podporuje, přispívá též k vykrmení prasat, a proto se mají vařené brambory (nikoli ale syrové), vařené zruo, anebo aspoň ve vodě změkčené zruo prasatům v čas vykrmování dávat.
4. Tekutá potrava k. p. sbírané mléko, syrovátka, pouhýe kuchyňské a t. d., má se s potravou hustou k. p. s bramborami a t. d. smíchati. Vařená píce ale nesmí se nikdy tuze horká prasatům dávat.
5. Při každém krmení se má vždy jen tolik dáti, aby se prase nepřejedlo, a vždy při dobré chuti se zachovalo; lepší je to, denně často a málo, než zřídka a mnoho prasat krmíti.

Zaký pořádek má se v potravě při krmení prasat zachovati?

Potrava se má rozdělit, aby ob času k času byla vždy chutnější a silnější. Tak k. p. z počátku se dávají vařené brambory s kyselým mlékem, syrovátka a přimíchaný tluč. Později

se žrna přidá, a vykrmení se loučí kukuřicí anebo hrachem.

Slouží to hospodáři k užítku nebo k sítobě, když prasata chová?

Obyčejné přísloví owsšem zní takto:

„Mnoho prasat a drůbeže
snadno zkaží hospodáře.“

Než ale v hospodářství je množství odpadků, které se ani koňům, ani hovězímu dobytku a ovcům dáti nemohou, a které se praseti do koryta naloží k. p. syrovátkou.

Má-li k tomu hospodář dobrou pastvu: najdou prasata na pastvě mnohou trávu, mnohý koken, mnohé vyhládky žruo a poškozený brambor, pročej se jeho prasata přes leto velmi lehko vyžít, které odprodati nebo k potřebě pro svůj dům vykrmiti může.

Co je pro hospodáře lépe, prodá-li vykrmené prasata, nebo prodá-li pici?

Je-li hojnost píce k. p. bramborů, je-li píce tato v nízké ceně: je to pro hospodáře lépe, když on ní prasata vykrmi, a pak jich odprodá. Je-li ale píce drahá: jedná hospodář moudře, když odprodá pici.

Které jsou obyčejné nemoci prasat?

Obyčejné nemoci prasat jsou: Hnilina štětín, uškřivost, prým, nadmutí, kolika a průjem.

Sak se ukazuje hnilina štětín na praseti?

V nemoci této jsou štětiny bez lesku, vy-
padávají, a kůže je naběhlá. Prasata na hnilinu štětín onemocní, když se ve vlhkém a nečistém

chlémě nechávají, a špatnou, zkaženou píce se krmit. Příčiny této nemoci odstraniti, je ten nejlepší prostředek proti nemoci této.

Zať se pozná uhřivost prasete?

Na živém praseti se ztěžka uhry poznají. Nejspíše se ještě poznají pod jazykem prasete, kde se ohmatati mohou. Uhry jsou buď jako proso anebo jako hrách po celém těle prasete; ony při vaření masa naběhnou, a při jídle pod zuby křupou. Nemoc tato není pro prase nebezpečná, a maso uhřovitě není nebezpečné, než málo kdo ho bez ohlednosti požítvá (krom cizinců!)

Co pak je prym za nemoc prasce?

Prym je oteklina, která se pode chřtánem prasete vynachází. Při této nemoci dostane prase chraplavý hlas, a oči jeho jsou červené, zvíře rozvírá často hubu, a vyplazuje tmavočervený jazyk. Jest-li že se praseti neponuže: obvykle ve 24. hodinách následuje smrt. V této nemoci prasete má se hospodář o rychlou lékařskou pomoc postarati.

Odkud povstává nemoc tato?

Příčina této nemoci bývá: Velmi bujná píce, pastva na strništích za studeného, mokrého počasí, daleké a rychlé honění na vzdálené pastvy a t. d. Nemoci této se dá předejiti, když se píce střídá, prasata se čistě drží, častěji se koupají, nebo vodou polévají.

Odkud povstává nadmutí prasat?

Povstává: po jeteli, po žitě, želi a t. d. V čas nadmutí dávají se praseti klystíry z oleje,

mýdla a vody, a každou $\frac{1}{2}$ hodiny se praseti dávají asi $\frac{1}{2}$ žejdlíka octa. Prasce musí se v čas léčení držeti v teple, a musí se tkli a kartáčovati.

Šak se pozná, že má prasce koliku?

Když se prasce svrtí, často se na lůžku obrací, křičí a hčá. Praseti na koliku nemocnému se dávají klystíry, a jest-li že se prasce přezralo: dá se mu pro dávání, a sice koupí se v lékárně pro velice prasce 3 grány dávíčutého kamene a 6—40 gránů bílé křehavice. V čas léčení se musí prasce v suchém, teplém chlévě držeti.

Z čeho dojtávají prasata průjem (chvišťáku)?

Obhčejně z nastuzení. Nemoc tato se odstraní, když se praseti teplé, suché lůžko obstará, a jemu málo, za to ale dobrá a suchá ptce se dává.

III. Hlavní část.

O ovocnictví čili zahradničení moravských.

I. Oddělení.

O rozmnožování a pěstování ovocných stromů vůbec.

§. 1. Jaký užitek přináší ovocné stromy?

Užitek, který ovocní stromové nesou, jest mnohonásobný, a fice:

- a) za odprodané ovoce tržní hospodář v běhu roku mnoho peněz, a již mnohá místa v naší milé Moravě ovocnému stromu povinná jsou za svou zámožnost, jako t. p. Zvančice;
- b) ovoci neníž vysoká pochvala nijak býti odpuštena, povážíme-li, že zralé ovoce jest pro lid potravou, která zdraví udržuje, stavu v těle čistí a hájí proti všelikým vyražením a jiným nemocem. Ovoce požívané jak za čerstva, tak sušené jest pravá pochoutka pro každého, a zvláště pro nemocného;
- c) je-li rož na ovoce požehnaný, tak že ovoce nelze za čerstva odprodati, proto že jest cena příliš nízká, může je hospodář usuffiti, a pak v rocích, když se ovoce neurodilo, dobře prodati. Sušené ovoce dobře zaopatčené nechá se chovati po celý rož, ano po mnohá leta a neztrácí se. Ovoce jak čerstvé tak obzvláště

- také suseené slouží při mnohých moučných jídlech místo másla a sádla, a každý potrm, když se s ovocem přistrojí, jest hned lahodnější. Za letního horkého času mírní ovoce žízeň, pročej na poli pracující lid velmi se po něm shání;
- d) z ovoce jadrného (z jablek a hrušek) může se tlačit ovocné mléko (mest, cidr), jenž poskytuje dobrý a zdravý nápoj. — Z karlátů (švestek) zhotovuje se známá slivowice, a z třešní a višní, dobrá třešňová a višňová kořalka;
- e) ovocní stromové mimo ovoce také ten velký užitek působí, že dorostlé poskytují rozličné druhy krásného dříví (t. p. ořech, třešně, hruška a t. d.), z něhož truhláři zhotovují lesklý nábytek a rozličné nářadí. Kromě toho dávají starší ovocný strom každoročně něco uschlých větví k pálení, k čemuž se též ovocných stromů buď státek buď nemocmi sešlých užívá, a pročej tomu uhní na Moravě patrně rostoucímu nedostatku dříví zvláště v krajinách úrodných (u Znojma), kde takřka žádných lesů není, dá se jen hojným sázením ovocného stromovní poněkud odpomoci;
- f) pěstování a osvětlování ovocných stromů jest také prostředek k zdokonalení lidského ducha a srdce; nebo přemýšlováním zůstává se wtip a rozmnožují se vědomosti o povaze a vlastnostech přirody; toto zaměstnání objímá příležitost k zahálce a vyplňvajícím z ní nepravostem — ožralosti, chlipnosti a t. d.

Kdo tedy má dosti stromů konseť půdy zemské, považie ten mnohonásobný užitek, jež nám pěstování ovocných stromů podává, měl by tomuto

úspěchtilému a hojně se odměňujícímu zaměstnání věnovati pozornost a snažení.

Učkoliv zapřeli se nedá, že ovocní stromové v naší krásné Moravě za posledních let znamenitě v počtu se rozmnožili, přece jest ještě sem a tam mnoho míst ležících dokonce ladem, jichž by se k vysázení ovocných stromů, a k vzdělání půdy dobře a s velkým prospěchem mohlo užíti.

Hlavní příčina toho, že až posud na Moravě tolik prázdných širokých mezí, pustých porostů, pastvisek a rozorvých cest se nalézá, jest až posud v našího obecného lidu málo rozšířená umělost v pěstování stromů ovocných a ve vzdělávání půdy zahrady; a pročťž mluvíme neumělé v zahradiectví poučovati a jím svou mnoholetou zkušenost sděliti v knize této.

§. 2. Které ovocné stromy jsou nejurodnější a nejtrvanlivější?

Ovocné stromy z jader a z pecek ovocných rozmnožené a ve školkách stromovních čili plantážích pěstované jsou nejurodnější a nejtrvanlivější.

Stromy, které jako obnože z koření větších stromů vyrostají, jako t. p. karlátky (švestky) a slivy vůbec, když se v patřičný čas od kořena mateřního pozorůč oddělí a na zvláštní své místo pravidelně přesadí, mohou ovšem dobrými stromy býti, než ale v síle, v stihlém zrůstu, v užtku a v stáří nikoliv se nemohou rovnati stromům z pecek a jader ve škole stromovní dochovaným.

Ušaf ale i ty stromy ovocné, které z pecek a jader ve stínu velkých stromů vyrostají, nemohou se rovnati stromům ve škole stromovní pěstovaným; neboť stromové velcí svou rozsáhlou

korunou je stínící, svým lupenitým potravu a sílu přichodící z povětrí na sebe táhnou, následovně pro mladé stroměčky pod nimi stojící buď málo buď docela nic nezbytvá, a tudíž ve svém zrůstn ostávají pozadu, chřadnou, zakřasají, hrbatí a bývají neuhlednými a nenosnými.

U lesích ve stínu velkých divokých stromů, na mezích polních mezi křovím a trním a. t. d. se často kráté nalézají pláně, z kterých, když se přesebí a sítěpní, krásných stromů sobě dochovati můžeme. Než i tyto nemohou se rovnati stromům ve školce stromovní pěstovaným, neboť takové plané všecko offsetrování zbažené, často kráté velikými stromy, trnami a bodláky buštěné, a dobytčím i zvěří poškvrněné, napotom na celý věk zakřivují; pašli ale takové pláně z tučné lesní země do půdy hubenější přefazeny bývají, chřadnou. Také jich pořádku lze nalézt a proto bereme k vysazování stromky zdravé a dostatečně silné, ve školce stromovní čili v planišti pěstované.

Než ale ani stromy ve školce stromovní dochované nehodí se stejně pro každou krajinu; takť. p. sítěpní z teplých krajin od Znojma neb od Mikulova přenesené do našich hornatých studenějších krajin k Bystřici a k Novému Městu budou chřadnouti a brzy zhynou, anebo málo a špatné ovoce ponešou, naopak ale stromky chované ve školce stromovní v krajinách studenějších (bez rozdílu druhu ovocného) velmi dobře sobě libují v krajinách teplejších.

Pročež zakládejte sobě i v studenějších krajinách školky stromovní, aby stromky, jichž se svému vysazování potřebovati budete, hned z mládí

tužšímu ponebí zvykaly; zvolte sobě že svěmuv
vysázejte takové druhy ovocné, které jsou stude-
nějšímu ponebí a jalovější půdě přiměřeny a
jistě nebudete slyšeti obhčejnou bíduou vřmluvu:
„U nás se ovoce nebačí!“

§. 3. Zále pole voliti se má při zakládání školky
stromovní čili planiště?

U založení školky stromovní čili planiště
musí se voliti pole se všech stran otevřené,
slunci a vřstkerému vzduchu (nejen polednímu a
západnímu, nýbrž také východnímu a půlnocnímu)
přístupné, aby tak stromky již v útlíčkém státi
přivykaly sychravějšímu povětří.

Pole anebo zahrada, která jest velkým stromů
a staveními zastlučena, a kde witr náležitě půso-
biti nemůže, nehodí se pro školku stromovní. Též
také pole, jehož poloha jest v nížinách (blíže velké
řeky, rybníka anebo jezera) nehodí se pro školku
stromovní, proto že útlé stromky od rozličného
hmyzu (zvláště vřst listních) a od rezu ná-
ramně utrpí.

Co se týče vlastnosti půdy, tato nesmí býti:

- a) ani močrá neb bahnitá a slinovitá;
- b) ani tuze lehká a písčítá, neboť v takové půdě
jsou útlé kořínky stromů příliš vystaveny
palčivému slunečnímu paprskům i zimě, ženou
příliš hluboko do země a rezovatí.
- c) ani příliš těžká, neboť v příliš těžké půdě
nemohou útlé kořínky promoknouti, a málo
vláseňných kořínků nasazují.
- d) ani příliš bujná a čerstvým hnojem pohnojená,
nebo v takové půdě stromky hned od prvního

začátku na dobrou potravu navýšnou, a pak když se později přestaví do půdy horší, zakřídají a hynou.

Scmeno ovocné nejlépe klíčí a stroměčky nejlépe rostou v zemi prostřední, která není ani tuze suchá ani tuze těžká a slínovitá, a když jí nejmeně 1 1/2 stěrice hluboko nad mrtvinou jest.

Nemá-li půda těchto vlastností, a nedá-li se vyvoliti lepší pole, pak musí půda se připravit, t. p.: když jest země velmi těžká a slínovitá, navěze se z křeh aneb z rybníka šalu, který mnoho písčité přímady má; také rum ze starých statků, suchá lesní země, vyházená země ze struh se stypření půdy těžké a slínovité velmi dobře se hodí; tento nános se starou zemí náležitě se promíchá. Pole k založení školky stromové vyvolené se ohradí anebo plotem obeženc, a sice plotem dostatečně vysokým, aby zajíci a dobytí stromům škoditi nemohli; napotom se studně vykopá, která nepřikryta ostane, aby slunce vodu náležitě prohřáti mohlo, a do studně kamenné stupně anebo schodky se udělají; pak se zřídí zahradni nářadí, totiž konva plechová, zahradni šňůra, hrábě železné, zahradni motyčky a t. d.

Nyní záleží všude jen na tom, aby místo, na němž školka stromová či planišť bhati má, náležitě hluboko bylo zryto, neboť obyčejná přičina, když se stromky nepodaří, jest ta, že se zasadily do špatné neb jen povrchně zryté a nevyčištěné půdy. Nejlépe jest, aby půda pro školku ustanovená na 1 1/2 stěrice byla rovinná, což se dělá takto: Na kraji toho místa natáhne se po délce šňůra, podle ní se vyhází

nejméně 1 $\frac{1}{3}$ šterovice hluboká stružka, a země z první stružky obkládá se stranou. Když první stružka hotova jest, ryje se hned vedle ní stružka druhá, první docela podobná; země ale, která se z druhé stružky vyhrává, překládá se do stružky první, až se tato naplní. A tak se pokračuje u vyhrávání a zahazování stružek až do konce znamenaného a za školku odměřeného pole. Aby pak poslední stružka prázdná neostala země z první stružky stranou obložena se přiváží a jí se naplní poslední stružka. — Zrntá země se nyní železnými hráběmi dokonale rozhrabe, rosecko hrubší kamení, rosecka tráva, kořeny, zvláště kořitky a pýř se vyberou a hrudy se roztloukou.

Nejpříhodnější čas k ryhování jest podzimce, proto že mrazové činy půdu křehčí, a zem po celou zimu působením povětří, deště, sněhu mrtočnými částkami se nasycuje a zúrodňuje.

Aby místo pro školu určené přes léto neleželo bez užitku, mohou se na něm nasázeti zemčata, řepa, zelí neb jiné zeleniny.

§. 4. Kterak se má semeníště připravit?

Semeníštěm se nazývá každý záhon ve škole, na který se ovocné jádra a pecky kladou, aby z nich mladé stromčky vyrostaly, a kde mladé stromky tak dlouho se offsetňují, ažby se mohly do stromovní školy přesaditi. K takovému semeníšti vyvolí se v ohradě škole kus pole, kde nejčistější země se vyhnaží. Toto pole, jak v předcházejícím §. praveno bylo, se rejhne, rosecko hrubé kamení, tráva a kořeny se vyberou,

hrudy se roztlučou, a země železnými hráběmi se dokonale rozhrabe a urovná.

Místo pro semenistě tak připravené se napotom dle šířky v záhon nejvýš 4 řtevice široké rozdělí, a mezi nimi stezky vyhlapou. Tyto záhony nemají nad 4 řtevice šířky býti, aby s obou stran stezky až do prostřed záhona rukou se dosáhnouti mohlo, a v čas potřeby po záhoně sflapati se uemusilo. —

Na záhony takto připravené se ovocné semeno rozsazuje, mezi tím časem může se půda třebaš posázeti nějakou zeleninou, t. p. zelím, bramborami neb jinou plodinou, při níž se půdou hýbá.

§. 5. O molení ovocného semena.

Co se týče otázky, zdaliž k setbě se má voliti semeno z ovoce planého, čili z ovoce štěpného, až posud jsou rozličná mínění; někteří schvalují k sázení jádra a pecky planého ovoce, (jádra planých jablek, hrussek a planých třešní) proto že stromové z nich poslé jsou trvanlivější a stálejší; jiní zase odporoučí jádra a pecky štěpného ovoce, proto že prý ovoce z nich poslé jest chutnější a dokonalejší, a že z nich vyrostlé stromy kolikráte i bez vyšetření nejsou docela nové druhu krásného ovoce. —

Kdo sobě jádra ze štěpovaných jablek a hrussek k sázení chystá, ať je z největších a nejzdravějších jablek a hrussek vybírá, které na zdravých vysočinách a ne příliš starých stromích úplně dozrály. Jádra z jablek mšenců k sázení jsou nejvhodnější; ostatně ale jádra z jablek a hrussek

zimních, jenž ležením teprve úplně vyžrávají, méně dobře k sázení se hodí.

Pro hornaté studenější krajiny a jalovější půdu našli milé Moravci radil bych při volení semena ovocného tuto opatrnost:

- a) Semeno hruskové ať se bere z ovoce planých hrusel (hniliček). Thto hrusky, když na podzim se stromu docela žluté samy sebou padají, shromáždí se, nechají se uhniličiti; pak se ve vodě rozmačkají, jádra se ustavičným přiléváním vody myperou, pak se voda sleje, a jádra se kussent na nějaké prkénko rozprostrou; (vssak nikoliv na slunci anebo snad v troubě zatopených kamen), pak se uschlé na nějakém suchém a chladném místě k potřebě uschovají.
- b) Semeno jablkové, studenější krajině přiměřené, pochází z planých, úplně vyžralých sladkých jablek. V studených horách ale velmi zřídka jest takových planých jabloní nalézti, a bytby jich bylo, ovoce na nich zřídka úplně vyžrá; pročez za potřebu uznávám, aby každý zastabatel školk stromovní semeno jablkové ze sladkých planých jablek pocházející z teplejších krajín v čas sobě opatřil.
- c) Semeno třešňové vezme se nejlépe v teplých krajinách ze třešní sstěpných; neb stromy z takových poslé, mnohem spěšněji rostou nežli z planých. V studených krajinách ale vezme se semeno třešňové z planých dobře vyžralých sladkých třešní (ptačnice). Vssak i bez práce můžeme sobě již malých stromčků třešňových, tu kde mnoho třešňových stromů se vynachází, nashromážditi a sice takto: Zestliže

především rof na plané třessně byl úrodný, budoucího roku na jaře ku konci měsíce května místa okolo planých třessných stromů se prohlédají, kdežto obvyčejně mnoho malých třessných stromčků se vynachází, tyto po desíti starým nožem ze země se vyždvihnou, a na připravené záhony do školky se přesadí. Takovým způsobem jsem mnoho krásných třessných stromčků získal.

- d) Semeno švestkové (karlátkové) jest peča švestková čili karlátková. Poněvadž švestky (karlátky) z pecel vychované beze všeho štěpování totéž ovoce nesou, jako stromy, z nichžto pecel byly vzaty, musíme k sázení vzíti pecel z nejchutnějšího a nejúčtečnějšího ovoce.

U hornatých studenějších krajínách Moravy švestky židka který rof úplně vyžrají, pročez jest radno, aby sobě milovník tohoto druhu ovocného v studenější krajině vyhledal, pecel z dobrých medových karlátek z teplejších krajín zaopatřil.

Stromky karlátkové nebo švestkové, ačkoliv ovoce jejich v studenějších krajínách židka který rof úplně vyžrá, mají přece ve školách studenějších krajín chovány býti; neboť přeneseny a přesazeny byvše do krajín teplejších jsou velmi trvanlivy a úrodné, a z té příčiny každý znatel jich milerád koupí.

Také na vyrostlé karlátkové stromčky jiné druhy pečového ovoce štěpovati se dají, a z té příčiny ve školách býti musejí.

U studenějších krajínách v štrém poli, vedle cesty a na mezích polních stromy švestkové

vyřazovati z výše udané příčiny se nevyplácí.
— Než ale i v studených krajínách můžeme
sladkého švestkového ovoce docíliti, když sobě
v zahradě na místě před půlnočními větry
chráněném sstěpujeme karlátku na karlátku.

Roub se bývá z dobrého medového karlátko-
vého stromu. Ovoce toto jest mnohem sladší,
nežli obvyčejné sprosté švestky a jest raunější,
to jest dříve dozrá.

Stromky švestkové čili karlátkové, vycho-
vané od peceř zdlouhavě rostou, a když do-
spějí k nesnosti, mají ovoce více zakulatělé,
tvrdé, nepouštějící od pecky. Nejrychleji se
dobrých karlátkových stromů dochováme, když
se v letě věhony (obnože) z kořenů starších
dobrých karlátkových stromů rostoucí bedlivě
opatrují a na zimu ovlázaním se chrání před
zající a dobytkem, potom pak na jaře se vy-
kopají, a hned na připravené záhony do sstěpné
školy přesaďte. Takové sazenice první a druhý
rok po oddělení od svých mateřských kořenů,
když se přesaďte, špatně se známají a chřabnou,
pak ale, jakmile se zakoření v 3. a 4. roce,
vesele a bujně se známají, a mohou již ve
šestém roce býti přezazené do zahrad neb na
cesty polní do stromořadí. Nejlépe jest takové
švestkové věhony na jaře hned po roce státi
jejich přesaďti do školy. Když se tu přezazení
vykopávají, má se jim ponehati pouze ta
část kořene, na kterém jsou kořínky vláskné,
ostatní silného kořene se odřízne. Chyba by to
byla veliká, kdyby tyto švestkové věhony při
svém mateřském kořenu se ponechaly, až do dosažení

stlu k úplnému přezázení na své stanoviště potřebné, neb takový dospělý stromek, když má sám živiti kmen a větve, na dlouhý čas napotom zakrni, chřadne a často zhyne.

Dstatně pozorný činím všedny zálabatele stromových školek v studenějších horách, aby sobě pecet z rozličných sliv, trnek, Brněnských švestiček, z blum a t. d. ushromáždili, takové ve semeníšti na obzvláštní záhony rozřázi, aby napotom na pláň z nich vyrostlé takové letní druhy ovocné sštepovati mohli, které jenom krátký čas ke svému vyžrání potřebují, a pročez se také z peřového ovoce pro studenější krajinu nejlépe hodí, jako t. p. meruňky, zelenky čili renklody (Reine Claude) královské karlátky, srpnowé karlátky a t. d.

- e) Vlastké ořechy se rovněž tak jako švestky neštepují; neboť ze semena vychované stromy totéž ovoce nesou, jako stromy, z nichžto se semeno vzalo; pročez se k řázení vyberou dokonale zralé ořechy z nejzdravějších stromů, které ve své zelené obálce až k svému rozřázení se ponechají. Pro hornatou studenější krajinu se nejlépe hodí kamenáče.
- f) Ráskany a mandle k řázení se vyberou dokonale zralé z nejzdravějších stromů, totéž ovoce nesoucí, a jako vlastké ořechy ve své zelené obálce až k svému rozřázení se ponechají.

§. 6. O uchování semena ovocného až k jeho rozřázení.

Všedno ovocné semeno, jak v peřách, v ořechách tak i v jádrech musí před svým rozřázením proti vyschnutí chráněno býti, jinakby svou sílu tu

škicení ztratilo, anebo by mnohá léta v zemi ležeti ostalo, nežli by škicilo. — Nejlépe semeno ovocné se uschovati dá v hrncích květinových, které obvykle na dně malou dírkou mají. Pro každý druh ovocného semena vezme se zvláštní květnice, na dno toho květníčka dá se vrstva drtin, pak zase vrstva semena ovocného, a tak se pokračuje až se hrnec naplní; pak se na vrch dá asi na dva palce vyšoko drtin, trochu se zaleje, a druh ovocného semena se na hrnci poznamená.

Tak naplněné hrnce v zahrádě ve stínu vyšokých stromů, v křoví, anebo v suchém sklepě se uschovají, hrnce ale proti mšným myšim plešatým kamenem, anebo křidlicí se přikryjí. — Jestliže semeno ovocné na podzim rozřazeno býti nemůže, hrnce se pozdě na podzim zakopou do země tak hluboko, až i poslední vrstvě drtin, a buď plešatým kamenem anebo křidlicí se přikryjí.

Dříve však nežli se semeno ovocné i potřebe uschová, zkouší se, zdaliž všecko dobré semeno jest, což se děje takto: semeno ovocné dá se do sklenky vodou naplněné; dobré semeno padá na dno sklenky, kdežto špatné semeno po vrchu plave, které poslední se sje a odstraní.

§. 7. Který čas a která se ovocné semeno má rozřazovati?

Dobře vyrostlé ovoce samo od sebe na podzim se stromu na zem spadne; dostane-li se semeno jeho náhodou do země, na jaře škicí, a stroměček z něho vyroste. Sama příroda nás tedy učí, že semeno ovocné na podzim rozřazováno býti má.

Nejpříjemnější čas ku kladení jader, pecel

a štokopin jest tedy podzim, to jest ve měsících říjnu a listopadu.

Jádra a pecky mohou se sít i jako obilí, totiž semeno ovocné rukou se rozhodí po záhonech a hraběmi se zatlačí; při tom vyšaf rukou seti ovocného semena často jádra ostanou ležeti na vrchu, nebo se pak vyrostlé stromky naleznají buď v nepřiměřené dálce od sebe, buď na hromádách, vůdla se nemůže náležitě kypřiti a ob trávou čistiti; pročež takové seti semena ovocného rukou chváliti nemohu.

Semeno ovocné rozsazuje se takto: Zestliže hrusňková a jablková jádra v hrncích uschovaná dají se býti před svým rozsazováním přeliš vrjchlá, brzkému klíčení se tím napomoci může, že v hnojné vodě (hnojence vodou rozklděné) asi 24 hodin se močiti a pak ve štínu trochu uschuonti dají. — Nyní se na připraveném záhoně dle zahradní šířky motyčkou uadělají stejné od sebe (čtyr neb šesti palců) vzdálené, a asi na 3 palce hluboké brázdy, do nichžto se jádra tak kladou, aby jedno od druhého asi na dva palce daleko ležeti přišlo.

Že každý druh ovocní svůj zvláštní záhon uiti má, rozumí se.

Třešně a švestky (karlátky) se na podzim do těchto brázd kladou, je-li možno, celé i se svým masem, neboť tím se usnadní rozpuknutí pecek a klíčení, a z masité obálky táhnou útlé stroměčky svou první potřebou šťávou.

Čerstvé třešně až pozdě do podzimu zachovati, není možno, kdo jich tedy hned po úplném vyzrání rozsájeti nemohl, musí pecky jejich dobře

umřti, ve stínu uschnout dáti, a pak jeť to přede-
sslém §. tečeno bylo, do podzimu uschovati. To
též platí o švestkách, trnkách, slivách blumách atd.

§ rozřazováním švestkového, třešňového a
vůbec pešového ovoce nemá se až na jaro ob-
kládati, neboť pechy na podzim rozřazené zimními
mrazy a vlhkošti nažehnou, a na jaře se lehce
rozlupují a křít, kdežto pechy na jaře řazené
to prvním roce buď nekřít, buď docela v zemi zhijí.

Dobře se pečkám poslouží, když před rozřa-
zováním 3—4 neděle v hnojowce ležeti se ne-
chají. Mabeře se do nějaké nádoby hnojowé wodny,
do které se asi na 4 neděle dají.

Pechy se rozřazují jako jádra do brázd na
3 palce hlubokých, jedna od druhé asi na 4 palce
daleko. V brázdách ležící pechy a jádra se na-
potom přikryjí buď lehkou kyprou zemí, aneb,
což nejlépe jest, drtinami, proto že drtiny nejdéle
vlhkost udržují. Benom se pozorowati musí, aby
semena owocná hluboko do země ležeti nepřisla,
poněwadž pechy a jádra hluboko zahrabané křítiti
a růsti nemohou.

Wlasté ořechy kolikého přerazování nemilují,
pročež semeno jejich se nesází na záhony u seme-
nistě, nýbrž hned na obzvláštní záhony ve školce.
— Sazejí se takto:

Na záhoně se nadělají jamky asi na 3 palce
hluboké, jedna od druhé asi na ložet vzdálená.
Do každé jamky wtlačí se jeden ořech v zelené
obálce, pak se wzhrahanou zemí přikryje a nohou
zastlápne.

Ředby nemožno bylo wlasté ořechy na podzim
rozřazeti, musejí se přes zimu schowati.

Blasť ořechy v hrncích volnějším pískem naplněných ve sklepích uschovány obvykle již na jaře klíč. Aby rošť při vybírání jich z hrnce žádné škodby nezalhy, na jaře před vysazováním hrnce se roztlukou, a ořechy s klíčkovou rozkřídrou obrácenou, jak pravěno bylo, se rozřázejí.

Kašstany se též jako ořechy řázejí, a poněmadž jsou příliš citlivy na zimu, lépe jest klásti je do země z jara, a semeno přes zimu raději v nějakém hrnci vrstvami písku proložiti a schováti ve sklepě, kde neurzne.

Mandle se řázejí též tak daleko od sebe, jako ořechy a kašstany na podzim do jamky, a když je možno, kladou se i se svou zelenou obálkou, ježto mnoho přispívá k jejich klíčení.

Sned na jaře musejí nová oddělení v semeništi připravena býti, kdeby na podzim opět ovocná semena rozsazována býti mohla, přes léto ale mohou připravené záhony bramborami, anebo zeleninou posázeny býti.

§. 8. Zat se plání v semeništi hleděti má?

- a) V prvním roce. — Záhony semeníště, když země prudkými dešti (lijaenci) ztornatí, musí se časně z jara pozorně dřevěnými hrábemi zčistiti. — Utlé pláně z pecet a jáder na jaře prvního rohu vyrostlé, když sucha panuje, musejí se z rána okolo desáté hodiny vodou, kterou slunce již prohřálo, z tropicí kourve míruč zalévati, záhony plétím trávy čistiti, země suchem zatvrdlá zahradičkou motýčkou čistiti, a kde stromčky zhuště u sebe stojí, protřahati se a na prázdna místa se dosaditi.

b) **3** druhém roce. — **3** druhém roce na jaře, jakmile země rozmrzla, (v dubnu) mohou pláň, které již jako hustý brk tloušťky dosáhly, do sítěpnice přefazeny býti. Napřed se přefazují třesňové a šlivové pláň, proto že v nich míza nejraněji vystupuje, později teprve hruškové a jablkové pláň.

Abych se kořenům neškodilo, pláň se vydobývají takto: Na záhoně u prvního řádku pláň vyhrýje se stružka na šířku hluboká, s té stružky píchne se rýčem pod kořen pláň, a pláň se země se pozdvihne. Když pláň z prvního řádku se vydobyla, pokračuje se k druhému a t. d. Což se nejprospěšněji děje po desíti. — Stromům se nemá nikdy více vykopávat, než co jich toho dne přefazeno býti může. Pakli jich kdo více vykopat, nežli jich toho dne vysázeti může, ať vykopá jamku a do ní ať jejich kořínky vloží a volnou zemí přikryje, aby kořínky celé přikryty byly; tak vložené v zemi se ponechají, až jich vysázeti možno. Jestliže ale stroměčky přece mnoho vyšly, ať se před rozřazováním pro občerstvení na 24 hodin svými kořínky do vody postaví.

Stromky, které v prvním roce na brk tloušťky nedosáhly, ponechají se ještě druhý celý rok v semenisti; na těchto pláních ale druhý rok na jaře, když pruhův mrazů není se více báti, vřechů postranní větví (prutů) se odřežou, jenom se nechá nejvyšší anebo hlavní větev; ano i ten se na 3 — 4 oka při hrubších a jablkových pláních řízne, jediné u třesní,

vlastních ořechův a u kastanů se hlavní věhony nekeže nikdy, postranní věhony pak se odejmou.

Dstatně jak se stromky v prvním roce se nakládalo, tak se nakládá s nimi i v roce druhém; potřebné zalévání, škypřování země a pletl opomenouti se nesmí.

§. 9. O štěpuici.

Štěpničkou se jmenuje ono oddělení ve školce stromovní, kam se pláně ze semenistě přesazují, kde napotom štěpování bývají, a kde mladé štěpy se tak dlouho chovají, ažby dostatečně silné byly ku přesazení na určité místo.

Abby brzy na jaře pláně ze semenistě do štěpničky přesazeny býti mohly, zryje se oddělení pro štěpničku v především podzimku tak, jakož v §. 3 praveno bylo.

Brzy na jaře, když mrazové přestali, oddělení toto se na záhony rozdělí; předně pro třešně a šlivy, a napotom pro hrušky a jablka.

U přesazování pláň natáhne se na záhoně po délce šířka, podle užito se vyhází stružka asi na rhč nebo na $\frac{1}{2}$ lokte hluboká, a rovněž tak široká, horní úrodnější země se odkládá na jednu a spodní mrtvější země na druhou stranu. Od této první stružky na dva stěnce vzdálené vyryje se dvě šířky na záhoně druhá, (první docela podobná) stružka, a tak se s vyhazováním stružek až do konce záhonu pokračuje.

Pať se jedna pláň po druhé do ruky vezme, všicko což na kokenách pořazeno jest, se obřízne, též i prostřední (kolikový) koken, t. j. ouen koken,

kerýž přímo do země žene, se tak uťízne, aby jenom na dva palce dlouhým ostal. Při jablkových a hruskových pláních se vrššeť až na 3 — 6 oř střízne; na stromkách pedového ovoce vsíť, t. p. třešních, švestkách a t. d., nesmí se prostředního hlavního výstřelku ani nožem dotýkati, kdežto postranné výhonky se odtežou vsedkň. Řezby nesmějí se dělati na přič, nýbrž svismo, a sice na kokenách od vrchu dolů, na pláni ale od dola zhůru.

Tak připravený stromek postaví se do stružky rovnou, a sice tak hluboko, jak dětko v semeništi stál, kokenky jeho se kol kolem rozprostrou, a přikryjí se onou úrodnou čistou zemí, která při vyhrávání stružek s vrchu se brala, tato na kokeny vhozená země rukou mírně se přitlačí a tímž způsobem se druhý stromek od prvního asi na 2 šterovice vzdáleně vsadí, a tak dále se pokračuje. Ředň již první řad na záhoně jest vsázen, zvoláště v čas sucha, záleje se, aby země jako kasse ztíbla.

Pláně v semeništi vyrostlé vsíť nepřesazené nestěpuj nikdy, neboť taková nepřesazená pláňata hluboko kolní koken do země ženou, vláscových kokenků nenafazují, a pať když se teprv jako štěpované stroučky na určité místo přesadí, zakrní, bývají neúrodnými a často uschnou.

§. 10. Zat se pláně v štěpnici v prvním roce pěstovati mají?

Toho samého roku, kdy pláně do štěpnice přesazeny byly, jiné práce není, než zemi zahradničkou motyčkou lhpřítí, trávou pletí a pláně

v čas panujícího sucha vodou od slunce pro-
hřátou z tropické konve zalévati.

Velmi prospěšno jest, když sítěpnice po svém
vyřazení dobrou lesní hrabankou anebo drtinami
asi na palec se posype.

§. 11. Jak brzy mají se pláň do sítěpnice přesázené
sítěpovati?

Toho samého roku, kdy pláň do sítěpnice
přesázeny byly, je nesítěpuj nikdy, neboť pláň
se dříve v zemi náležitě zanjmouti musejí, aby
potřebnou sílou k zahojení rány sítěpování
účinně kořenů svých táhnouti mohli.

Sítěpuj se tedy přesázené pláň až v druhém
roce, a sice pláň, jež jsou dostatečně silné;
slabší ale až v třetím roce.

Stromky špatně rostlé anebo churavé se ne-
mají sítěpovati, poněvadž za práci nestojí, a
jinhu zdravotní stromům místa berou.

§. 12. Které druhy ovocné mají se v hornatých stude-
nějších krajinách Moravy obzvláště sítěpovati?

V hornatých studenějších krajinách Moravy
t. p. okolo Bystřice, Nového Města, Žďaru a t. d.
mají se zvláště letní a podzimní druhy ovocné
sítěpovati, t. j. takové druhy ovocné, které od
svého odkvětu až k svému vyžrání nejkratšího
času potřebují. Tak t. p. Z hrusěk: hrusky
solnohradské, wawřinské, lemonske, klášterské, škové
a t. d. Ze třešní: bílá poločervená srdcová,
velká srdcová krevní, bílá španělská a t. d.

Ovoce sítěpovaných třešní v studenějších
krajinách naší Moravy později sice vyžrá, než
v dolních teplejších krajinách; ale vyžrá přece,

zimny není se strachovati, neboť dočud na jaře tuhé mrazy panují, pupence květu třesňového se nerozvinou, a jestli některý rok v hornatých studenejších krajinách květ třesňový zimou zřázně bývá, to samé i v teplejších krajinách dosti často se přihodí, a pročez se nebejme odstrašiti od vychowávání a vysazování hojných sítěpových třesní. Mimo třesně z peckového ovoce — sítěpujme merunký srdcátkové, obzvláště rénklody rozličné barvy, z nichžto zelené, na polo červené rénklody za nejlepší uznávám; královské karlátky, srpové karlátky, vejčité karlátky a t. d.

Z volných ořechů se pro studenejší krajinu nejlip hodí kaménáče. Vlaslé ořechy nepotřebují žádného sítěpování; neboť jsou již od přírody sítěpté.

Karlátky (švestky), Brněnské švestičky a durance (damaskinky) nepotřebují též sítěpování býti; aby se tedy práce uspořilo, mohou pecky jejich na obzvláště záhonů rozřazených býti.

Učkoliv v studenejších krajinách zimní jablka a hrusky ani té velikosti a krásy, ani té sladkosti nedosáhnou, jako se v teplých krajinách stává; přece v pohodlných letech vyžijí i ve studených krajinách, v zahradách na místě proti půlnočnímu mrazivému větru chráněném.

Děchci tedy zabrániti, aby hruskové a jablkové sítěpy, které zimní ovoce nejsou, ve školkách stromovních v krajinách chladnějšího ponebí chovány nebyly; ano spíše k tomu radím, neboť takové stromky, když ve školkách studenejších krajin vychowány, a napotom do teplejších krajin přeneseny a přesazeny byly, jsou velmi

trvanlivé a úrodné, a každá znatel milerád je koupí.

§. 13. O nástrojích ku štěpování potřebných.

Ku štěpování jest následujících nástrojů zapotřebí:

1. Zahradnického nože s ohnutou špičkou (žabka), kterých chyběti nesmí;
2. jiného nože s tlustým hřbetem, jenž jest k roubování potřebný;
3. ořezávacího nože, aneb v čas nouze jiného ostrého nožička;
4. malé pilky s ohnutým hřbetem;
5. úzkého klínu, nejlip z kosti;
6. lžci anebo úzké tkaničky;
7. mísa k štěpování, ježto slouží k tomu, aby se vsadily k sjednocení potřebné věci na ni uložily, a štěpaři byly po ruce;
8. stromového aneb zahradnického vosku, jenž jest pravou rukou pro štěpaře, a pročez chyběti nesmí.

Wosk zahradnický dělá se takto:

Zimního času nahledej sobě v lesích smrčové neb borové smůly (pryskyřice), roztluč ji na prášek, a aby čistá byla, vsadky dřevnaté kousky vyhluč.

A vsať hledání a přípravování smůly mnoho práce působí; pročez beru na místo smůly koloson, který sobě u kupce za laciných peněz koupím.

Smůly nebo kolosonu vezme se 3 loty, 6 lotů žlutého vosku, 4 loty stopového lože nebo wepřového nestráveného sádla, nebo másla nerozpustěného, 4 loty Benátského terpentýnu anebo jiného oleje.

Mnoho-li vošku sobě udělati chce, podle toho se i váha jmenovaných věcí řídí.

Vošk na drobné kousky pokrájen, s lojem neb sádlem a se smíšením neb kolofoniem na prášek utlučeným, dá se v rendlíku aneb v hrnci na uhlí, a spolu se rozpustí; oleje se při ustavičném míchání přilévá, až vošedlo vřítí počne; tu se vošedlo náhle vleje do studené vody, která při ruce na místě připravena jest; v této vodě se rukama prohněte jako těsto, pak se po kouskách z toho těsta odtrhuje, a válejí se šulce čili šifky, které se do papíru lojem potřeného zabalí a k potřebě uschovají.

§. 14. Kterak se připravuje šel.

Šel od štěpařů a od zahradníků mnoho potřebované připravuje se takto:

Na jaře, když lipové stromy již jsou při úplné mlze, svleče se z nich mladá hladká kůra až do dřeva, na mladých stromích s kmeny, a na starších s větví a ratolesti. — Svlečená kůra se na dlouhé, asi na 3 — 4 palce široké pásy rozřeže, zelená kůra se znova stáhne, pak se zvláště pásy spolu sváží, a ve vodě 6 až 7 neděl neustále se močí. Pásy napotom ve mnoho tenounkých pentlí se lehce rozdělití dají.

§. 15. O volení roubů.

Rouby se jmenují ratolesti neb pruty, které ze štěpovaných stromů se berou, a k štěpování plátů neb jiných stromů se užívají.

Za rouby se hodí ty dřevné pruty čili větvičky, které předěšlého roku na ratolestech vyrostly. Každý začátečník v štěpování velmi dobře sobě poradí,

Když zkuseného štěpače požádá, aby mu potřebné rouby na stromě ukázal; neboť tímto poučením v krátkosti více získá, než aby po celý rok popisování roubů dobrých četl. Rouby ku štěpování nejvhodnější jsou na poslední straně z prostřed anebo blíže vršku stromu.

Ze starých, churavých, zřídka ovoce nesoucích stromů rouby k štěpování ueber nikdy. Nápodobně ueber k štěpování těch roubů, kteréž na tlustém dřevě větve jako pruty (vodní výstřelky) vyrůstají, neboť stromy těmito posledními rouby štěpované bývají neúrodné.

Rouby ze stromů řezati se mají ku konci měsíce února, aneb na začátku měsíce března, dříve tedy nežli mízy dostanou.

Rouby dají se až ku potřebě takto uschovati: Každý druh řváže se až do obzvláštní otěpy, ku každé otěpce se přiváže cedule, na které se druh ovoce poznamená, pak se tyto otěpy v suchých sklepích do volného písku s užlznutým koncem několik palců hluboko zastrčí. Čerstvých ze stromu řzaných roubů ku štěpování nemá se nikdy upotřebiti.

Dříve než se rouby potřebují, postaví se s užlznutým koncem do nádoby s vodou na 24 hodin.

Při zjednávání roubů nesmí se štěpat nedat mámiti lahodícím snad názvem (anglickým nebo francouzským), nýbrž zná-li druh toho ovoce, jehož roubů chce použiti, má se poptati zkušených, jak tento druh jest nosný, jaké má ovoce, letní či zimní, zdaliž také pro jeho krajinu se hodí a t. d.

§. 16. D kopulování, spojování čili nasazování.

Nejprospěšnější způsoby sšlechtění stromů jsou:

- a) Kopulování, spojování čili nasazování;
- b) očkování;
- c) roubování čili sštepování do rozkolu.

Krom těchto jmenovaných způsobů jsou ovšem ještě jiné způsobové sštepování, kteréž však volce mezi hříčky připočtení býti mohou.

Z těchto tří způsobů sšlechtění stromů první místo dávám kopulování, neboť tento způsob sštepování jest nejlehčí a nejjistější ve svém zdatu, rána pláni zasazená brzy se hojí, nejkrásnějším kmen se vypůsobí, a jestliže se práce nezdaří, není nic ztraceno, proto že pláň toho samého roku nové výstřelky vyrazí, které budoucího roku na jaře opět kopulovány býti mohou. Tímto způsobem vsadíme druhové owoční se dobře sštepovati dají, kromě broskvi, kteréž očkovány býti musejí.

Není však na tom dosti, že potřebné rouby jsou již zaopatřeny, neboť že kopulování má sobě každý i potřebné úvazky zaopatřiti takto: Kup sobě buď vlněné anebo plátěné asi na $\frac{1}{4}$ palce široké tkaničky; tyto tkaničky natoč na prětku na štrevic široká (dlouhá mohou prětku po libosti býti) tak aby tádek vedle tádku ležel, a prětko tádkami natočených tkaniček se přikrylo; pak se rozpustí v rendlíku na uhlí zahrabnických vošť, kterým když jest rozehtát, tkaničky na prětko natočené malou štetkou se potrou; potčené tkaničky se napotom v prostřed prětku ostrým nožem rozkrojnou, a pro každou potřebu se jeden úvazek s prětku sejme.

Mimo tkaničky slouží také i svázání dobré lhoty, naklizený papír a t. d. nejlép vosk tkaničky.

Nejprvé se kopulují třesně a slivky, a něco později hrusky a jablka, což se dělá takto: První u kádru stojící stromek se náležitě prohlédne, pak blízko při zemi, tu kde kůra hlouběji jest, se stromek střízne šikmo zhůru, tak aby tež tento asi na palec byl dlouhý.

Tento tež nesmí se dělati na dřevě již starém, nýbrž na dřevě, které předešlého roku na pláni vyrostlo. — Pod težem se vsadí očka anebo postranní větvičky na pláni u samého kmene odříznou, až na jedno oko, anebo větve, která asi na palec pod težem ponechána býti může, a která přimodící větvičkou se jmenuje proto, že mizu přimodí. Tato větvička, když kopulování se zdařilo, nožem se odejme; pakli ale štěpování se nezdařilo, může pro budoucí rok za hlavní výstřelek pro nové kopulování ponechána býti.

Nyní se z přichýstaných roubů vyhledá takový, který tak tlustý jest, jako pláň na stříznutém místě, na hruskových, jablokových a slivových roubech se odčítají dvě až tři zdravé očka (více ne) vsadí roubu se šikmo střízne, a rána se zahradnickým voskem zalepí. Na roubu třesňovém se vsadí nestřízne nikdy. — Napotom se na roubu pod nejspodnější očkem zasadí velmi ostrý nožiček, a roub se dolů šikou střízne, tak aby zhůru na pláni a na roubu dolů učiněný tež stejné délky byl, proč se roub i pláni přiměří a sloumá se, zdali tež na roubu a na pláni jsou stejně dlouhé, a zdali na vlas na sebe dobře

přiléhají, čehož řady nebylo, nožičkem by se napraviti musilo, neboť k dobrému zdatení této práce sstěpat nevyhnutelně k tomu prohlédati musí, aby řezy na pláni a na roubu hladké byly, aby na nich ani vyvýšení ani prohloubení nebylo, aby kůra pláně úplně se kůře roubu přiléhala, a nijak se neporušila.

Řezy roub a pláně stříznutými plochami na vlas dobře na sebe přiléhají, tak žeby se zdálo, že spolu nerozřiznuté jedno dělají, v tom položení jeden tyto polovice prvně prsty brže a druhý je úvazkem přes kříž od zdola na hornu při ustavičném zatahování obtáčí. Řez se přijde do polovice, ještě se prohlédne, jestli se snad roub ze svého místa nevyšmechl, ve kterémto případě se zase musí uapravit; potom se obvinuje až zhůru křížem, a sice tak, aby jak hořejší tak dolejší zastřiznutí všecko přišlo k zkrutí; konečně se zaváže konce na smyčku.

Často se přihodí, že není žádný roub tak tlustý, jako pláně; v tom pádu může se k kopulování i slabší roub vzíti. Roub i pláně střízne se tak, jak dříve praveno bylo, jediné se na to hleděti musí, aby při položení roubu na podlohu pláně po jedné straně kůra na pláni se kůře roubu úplně přiléhala, a v tomto položení se úvazeč dělá.

Pláně mohou také v koruně stromovní kopulování býti; řezů peň jejich 6 — 7 stěmiců dosáhl, kopuluje se buď jeden, a sice prostřední roční výstřelek, z kterého se napotom koruna stromu vytvoří, anebo má-li pláně krásné postranné roční výstřelky, i tyto se kopulovati mohou. Kopulování má tu jedinou obtíž, že k této práci

dvou osob jest zapotřebí, jedna aby roub s plání dohromady držela, druhá aby úvazeť dělala. Než ale i v tomto případě byla nouze mou učitelkou. Když při kopulování žáduého po ruce nemám, kterýchby roub a plání prstami držel, pomáhám sobě tak: konce roubu a plání zervnitř mostem slepím, vsať opatrně, aby na plochy žáduý most nepřišel, a pať úvazeť při ustavičném zatahování obtáčím, anebo položím roub na tež plání tak zrovna, aby připadla kůra na kůru; oboje držím prsty levé ruky pevně dohromady, pať začnu pravou rukou shora tak uvazovati, aby se na první otáčení hořejší tež (t. j. počátek řezu) hned dokonale zakryl, potom obvinuji až dolů. Řízkem a konečně se zavážeť konce na smyčku.

Když dvě osoby tu práci při kopulování vykonávají, lepšího zdaru očekávati lze.

Ostatně rádím každému začátečníku v sítěpařství, aby tento způsob sšlechtění stromů od zběhlého sítěpaře aspoň jednou sobě okázati dal, a pať toto pojednání o kopulování pozorně přečetl a poslé něho se řídil; tak zajisté z 10 kopulovaných plání 9 se zdať.

Ne kopulování nejvhodnější čas jest na jaře, když mlza v plání již obléhá; na začátku měsíce dubna, což se pozná, když pupence plání puřkati počínají.

W Angličanech vychovávají zahradníci na zimu stromky ze země a zasazují do světnic nebo do sklepů k tomu připravených v pšes; v zimě když venku nic nelze dělati, kopulují je, a jať se otevře jaro, vysazují je na jejich stanovištích. Aby se vědělo, kterými druhý omocnými jednotlivé

pláné sštěpování byly, nechají se plechové, pokostem čili firmežtí potřené aneb pocínované tabulky nadělati, a na nich čísla od 1 do 100 a t. d. jak jeduo po druhém jde wyraziti. Ty tabulky na motouzu aneb lůči upemněné, přivážou se zvolna na sšlechtěné stroučky, číslo tabulek pak a spolu i druh omocný sštěpovaného stromku do zvláštních rejstříků se wtáhne.

§. 17. Kterak kopulované stromky dále pěstovati služno?

- a) V prvním roce. V čas sucha se stromky z tropicí konce mírně zalévají, tráva se pleje a zatvrdlá země zčhptí, zvlášť na podzim. — Oka, kteráž pod sštěpovaným místem z planého kmene vyhánějí, hned ve vzniku se odstipnou, a větve prozatím ponechána při druhé úžze, když roub již se ujal, u samého kmene se oddělí, ohřívky z ujatého roubu vyrostající (zvlášť v studených krajínách) v prvním roce se ponechají vsedky. Na úvazeť často a bedlivě se dohlížeti musí; jak jen se pozoruje, žeby úvazeť do kůry se zažiral, a přetřásající mizu zdržoval, ihned se popustí, sštěpované místo zahradnickým voskem se pomaže, až úplně zdravou kůrou zaroste. Aby vůtr a jiná nehoda ujatého roubu nezlomila, zarazí se na příložní straně stromku koleť a stromek se lůčem k němu přiváže.
- b) V druhém roce. Na jaře, když tuhých mrazů není se více báti, (ku konci měsíce března) užeť se na roncích kmenů blízko země kopulovaných vsedky postranné větve a oka dočista u samé kůry, jen nejšlínější větve se

ponechá, jako hlavní větvi, neb budoucí peř, ano i ta se až na 4 — 6 ok. střízne, sřídí, a též se zahradnickým nožem zamaže. — Na třetích se vřesky postranné ratolesti při samém kmeně odřeznou, a na zvolené hlavní větvi vřeska ota též podobně se odřeznou, jediné se ponechají nejvrchnější 4 — 6 ok. Tím způsobem nakládá se ke stromům i budoucí léta až 6 — 8 stěvků výšky podsaňnou, kdy korunka se vytvoří.

S vlastními oky rovně tak jako se třetními stromy se nakládati musí.

Ostatně i v druhém roce potřeby jest zalévati, trávu pleti a okopávati.

e) V třetím roce. Brzy na jaře před prvním mrazem (ku konci měsíce března) vřesky pobočné ratolesti se opět odřeznou, jenom hlavní větvi se ponechá, ano i ta se tak zkrátí, aby jenom 4 — 6 ok. zdravých ostalo.

I v tomto roce potřebné zalévání, trávy plení a okopávání se zanedbávati nesmí.

d) Ve čtvrtém roce. Má-li strom býti úrodným, základ jeho úrodnosti ve čtvrtém roce učiniti se musí, a sice řezáním zbytečných větví, a vytvořením pravidelné koruny. Neboť jestliže mladému stromu mnoho větví se ponechá, stromovati a býti neúrodným.

Rdyž tedy stromek potřebnou výšku (stromky určené pro zahrady od země až ke koruně 6 stěvků, určené pro pole až 8 stěvků) podsaň, vytvoří se mu pravidelná koruna. Stromek má pravidelnou korunu, kdy tři, nejvíce čtyři do kola řádně rozdělené, a proti

sobě stojící větve má, pročež-se ve čtvrtém roce na jáke vřesečky ostatní větve u samého kmenu v koruně odřeznou, a jediné 3 a nejvíce 4 k základání koruny vybrané větve se ponechají, ano i tyto na 3—4 oka se střeznou. Stromům křovitým, které mnoho silných postranných větví nasažují (zvláště u jablekových stromů), k řídké koruně a k úrodnosti se dopomůže takto: prostřední hlavní větve se docela odřezne, a z ostatních pobočných větví se jediné 3—4 větve k základání koruny ponechají; (střeznou se na 3—4 oka) ostatní postranné větve odřeznou se docela.

Ostatně, pokud stromky ve školce zůstávají, každoročně na jáke roční výstřelky na větvích v koruně až na 3—4 oka se stezávají.

§. 18. O očkování.

Druhý způsob sšlechtění jest očkování. Očko z roubu sštěpovaného stromu se mysloupne, a do pláně mezi dřevo a kůru jeho se zasadí. Očko než se někdo do očkování dá, musí se přesvědčiti, zdali pláň a rouby v úplné míře jsou, a zdali kůra pláně se dá lehce odloupnouti. — Zeli tomu tak (jinak se očkování nepovede), po deseti brzy z rána před východem slunce utřnou se toho samého rodu vyrostlé rouby ze sštěpovaných stromů, jejichž druhý ovocný očkováním rozmnožiti chceme. — Roubové ti postaví se ve sklepě utřnutým koncem do nádoby s vodou, a tak postavené až k večeru se ponechají. — K večeru toho samého dne při chladném povětrí přikročí se k očkování, což se dělá takto: Na ročnímu dřevě pláně v tom

místě, kde kůra nejhladší jest, a kde oko vsazeno býti má, udělá se v kůře přiční řez (vssak bez uvsložení dřeva), uprostřed přičního řezu nasadí se nožiček, a kůra pláně rovnou dolů asi na $1\frac{1}{2}$ palce zdělá se protizne, tak aby ty dva řezy v kůře pláně latinské T vypodobnily. — Ntato se buď ospičatěným brkem anebo kossťeným klinkem, anebo v nedostatku těchto nožičkem na péra (perotizkem) kůra rovného řezu dolů na pravo i na levo opatrně vyzdvihne. Nyní se vezme roub do ruky, a očka na něm se prohlédnou. Očka, která uprostřed roubu se vynacházejí, jsou k očkování nejvhodnější, pročez se jedno z nich k očkování vyvolá. — Nad očkem, jež jsme sobě vyhlídli, protizne se na přič, asi na $\frac{1}{4}$ palce zdělá, kůra, a na koncích s obou stran přičního řezu sjede se nožem pod očko dolů, tak aby obojí řezu v kůře pod očkem se spojilo, t. p. takto: ∇ . Kůra s obou stran očka kossťeným klinkem se pozorně pozdvihne, a očko palcem a prvním prstem se wyloupne. — Nted po wyloupnutí očka skoumati se musí, zdali očko koříněk má či nemá. Jestliže wyloupnuté očko rovněž prohlubinku (dírkou) má, jest znamením, že očko kořínku nemá, a takové očko se zahodí, a jiné očko se wyloupne, až rovněž očka žádné dírkou nespátká; neboť má-li se očko ujmouti, a sslednět zdatiti, musí wyloupnuté očko nerozhnutelně koříněk uti. — Má-li očko koříněk, uchopí se za listek do polovice sřácený, kůra přičného řezu na pláni se pozdvihne, a očko se tam tak zasadí, aby přiční řez kůry očka k přičnému řezu na pláni úplně přilehl; pak se

Křídlymi kůry pláňky tak přikryje, aby očko nepřifrzlé vykuřovalo.

Když se to vsedlo vykonalo, vezme se tkanička zahradnickým voskem potřená, ta se položí pod zasazené očko, několikráte pod očkem křídlem se obtočí, a to samé se učiní nad očkem, kdežto se tkanička na kličku zaváže. — Pro většší jistotu zdatení může na té samé pláni i druhé očko zasazeno býti, a sice trochu doleji, a nikoliv v stejné míře s prvním očkem, nýbrž na protější straně. — Dostatečně podotknouti musím, že při očkování vsedlo čerstvě se dělati musí, neboť jestli se problémá, odloupnutá kůra jak na pláni, tak i na očku žerná, a očkování se nezdaří.

A očkování hodí se stromky tenké, když jest kůra jejich mladistvá; nejlépe se k očkování vyberou dvě- a tříleté pláňe, a očko na pláni hobně dole se zasadí. — Nejlepší jsou k očkování večerní hodiny anebo když nesvítí slunce při chladné vlhké povětrnosti. — Musí-li se rouby k očkování přinášeti z dalekých zahrad, jest nejlépe tyto s užitnutým koncem zastrkati do okůrky anebo do vlhké hlíny, pať se celé něžným lupením, buď hořkým neb křenovým listem obwinou a zaváží.

Kdyby však rouby při větší opatrnosti přece byly zaschlý, postaví se na několik hodin ve sklepě užitnutým koncem do nádoby s vodou.

§. 19. O očkování s dřevem.

Očkování s dřevem se dělá takto: Nad očkem, jež jsme sobě na roubu zvolili, udělá se přímký řez až do dřeva, a pod očkem asi na půl

palce zděti zasadí se velmi ostrý perotizet, a tenoučtý kousek dřeva až k přelínání natřemti nad očkem se sloupne, na kterém očko sedí. — Nyní se v kůře pláští nožem udělá ono latinské T; kůra se vyždvihne a očko se tak, jak v předešlém §. praveno bylo, zasadí a zaváže. Kdyby se zdálo dřevu, na kterém očko sedí, býti příliš tlustým, může se ostrým perotizetem ztenčiti. Tomuto způsobu očkování dávám přednost před prvním, neboť dá méně práce, čerstvěji se skončí, každé jest jist, že zasazené očko má kotínek, proč také toto očkování ve svém zdaření bývá jistější nežli prvnější.

§. 20. Co jest očkování s bdcím a co očkování se spicím očkem?

Prvé očkování v roce koná se při prvním mžce obyčejně od sv. Jana křestitele až do polovice července.

Zasazené očko ještě v tom samém roce hodně silnou větvi vyžene, a proto také očkování to, poněvadž zasazené očko toho samého roku známky svého živobytí na jevo dává, očkování s bdcím očkem se nazývá.

Druhé očkování v roce koná se při druhé mžce od polovice července až do konce srpna. Toho času zasazené očko se sice s plátní spojí, však ale v tom samém roce nežene; a ačkoliv živé jest, přece ničím svou život nejeví, ono až do budoucího jara, kdežto teprve vyhání, tak říká se, — a proč se očkováním se spicím očkem jmenuje.

§. 21. Kterému očkování má se dáti přednost, a co ještě při očkování pozorovati?

U hornatých studených krajínách Moravy, tu p. okolo Bystřice, Nového města a t. d. odporoučím očkovati se spícím olem. Neboť větvo, která z očka při očkování s bdícím olem toho samého roku vyrostá, má až do podzímka velmi krátký čas k svému vyžrání a následovně zimou škodu trpívá, ano při tuhé zimě docela zmrzá; naproti tomu ale pláňky spícím olem očkované z očka ujatého brzy na jaře vyhonny vypouštějí, kteréž od jara až do podzímka dostatečně dlouhý čas k svému vyžrání mají, pročez také úplně vyžrají a tím jsou před mrazem chráněny.

Kdo bdícím olem očkuje, musí pláni nad místem, kde očka zasaditi má, štitmo stříznouti a řez zahradnickým nožem zamazati. Pláni se nad zasazeným očkem ponechají 2—3 očka, aby z nich, kdyby se očkováni nezdařilo, nové vyštkelky vyrostaly, kteréžby se budoucího roku štěpovati mohly. Pod zasazeným očkem se jediné ponechá přirodici větvo, která se napotom odděluje, když zasazené očko vyháněti počne; ostatní očka a větve pod zasazeným očkem na pláni rozřez se odštěpou. —

Kdo ale očkuje spícím očkem, rozřez ratolesti a očka pod očkovaným místem na pláni stříznouti musí, nad očkovaným místem ale ničehož na pláni nožem dotýkati se nesmí; teprve na jaře, když zasazené očko vyháněti počne, pláň se nad očkovaným místem na půl palce délky střízne, a řez zahradnickým nožem se zalepl.

Rbýž vsazené očko čerstvé vyhlíží a nabíhá, a řbýž listek, který se vsazenému očku ponechal, buď sám odpadne, anebo lehce odejmouti se dá, jest znamením, že se očko ujalo; naproti tomu ale, řbýž očko zčerná a listek zaschne, jest to důkazem práce nezdařené.

§. 22. Zat se očkovaných stromků dále hleděti má?

a) V prvním roce. Po několika týdnech, řbýž zasazená očka přirostla a kůra naběhla, obmazky se odejmou, a sstěpované místo se zahradnickým mostem potře; očko vsat se zalepiti nesmí. — Při suchém povětrí se očka potropí a pláne se celé vodou polévají. Oka pod očkovaným místem z planého kmene vyhánějíci se hned ve zniku odštěpnou, a přimodící větve se u samého kmene odřezuc. Půda se vypleje, a řbýž toho potřeba žádá, motýčkou kypří.

b) V druhém roce. Stať jako, dřívě než miza vystupovati počne (tu konci března, anebo na začátku dubna), střízne se konček rohštělku z ujatého očka vyrostlého až na 3 očka (rozumí se, že na stromkách bdícím očkem očkovaných a mimo stromků třešňových). Nejvrchnější očko pod řezem musí ale silné býti, jinak by se konec rohštělku tak hluboko stříznouti musil, až by se na silné očko přišlo. — Stromky spícím očkem očkované mají se na jaře toho roku prohlédnouti, zdali vsazená očka jsou ujatá čili neujatá. Řbýž se očko ujalo, pláne se nad ujatým očkem střízne, a řez se zahradnickým mostem zalepí. Jestli ale

očto vyšlo, stromek se může roubovati. Dstatně s očkovanými stromky se tak nakládá, jak dříve o stromkách kopulovaných v třetím a v čtvrtém roce praveno bylo, až se šest stromků vyšofy peň a pravidelná koruna utvoří.

§. 23. O roubování čili štěpování.

Třetí způsob šlechtění stromů ovocných jest roubování čili štěpování. Roubování není tak prospěšné jako kopulování a očkování, proto že uřezováním větví a kmenů stromům velké rány se dělají, a pročež se obvykle jenom takové stromy roubují, které pro svou tloušťku se kopulování a očkování se nehodí, anebo kteréž na jiné druhy ovocné přestěpovati chceme.

Jako očkování tak i roubování jest dvojí, a sice:

- a) Do dřeva (do rozkolu čili do rozštěpení);
- b) do kůry.

Roubuje se do dřeva bu konci března a na začátku dubna, když mlza již ve stromích obléhá, což se dělá takto: Rouby i roubování vyvolené a ve sklepě uschované postaví se s užiznutým koncem na 24 hodin do nádoby s vodou. Nyní se náležitě prohlédne strom, kterýž do dřeva roubován býti má. Zestříže tlustší již strom v koruně má více větví každě rozložených, vyberou se z nich dvě neb tři se zdravou kůrou, a asi na 6 — 8 palců od kmene zdělá na prkě se uřezou. Při řezání větví jest opatrnosti zapotřebí; větve ty se napřed pilkou uříznou od spodu, a pak teprve uaproti svrchu; neboť jestli

se toho zanedbá, větrem s kůrou dolů se obštipuje. Ostatní větve, které nemíníme roubovati, vřezky u samého kmene se odříznou, až na jednu, (větrem přimodíci), která se tak dlouho ponechá, až zasazené rouby asi na škerole vyrostou, pak se i ona ostrou pilkou odejme. — Taková přimodíci větrem bujným, zrostlým stromům na čas nerozhnutelně ponechati se musí, aby přetřelajíc mizu vyžila, jinak i nejzdravější strom bude chřadnouti, dostane rána, zánět a zhyne.

Plocha větvič i štěpování přitřiznutých ostrým zahradnickým nožem hladce se stizne (zvoláš-li podle kůry), pak se do prostřed plochy zasadí silný ostrý nůž s tlustým hřbetem, na který se kladičem několikrát uhodí, až se větrem asi na 1 1/2 palce dřívu rozstřpne (toto rozstřpnutí musí býti čisté bez vřezek obštipů), do rozstřpu (do rozkálu) zastrčí se klínek i roubování připravený, a větrem nechá se tak rozvětená i nasazení roubu. — Pak se vybere roub ke stromu aneb i větvič, která štěpována býti má, se hodíci, neboť do tlustých stromů neb větvič i silné rouby zasazený býti mají, a v té případnosti i dvouletých roubů se užívati může; t. j. klínek roubu, kterýž do dřeva stromu zasazen bývá, může i dvouleté dřevo, roub ale nad rozkalem musí roční dřevo míti.

Wyvolený roub se na vrchu nad třetím zdravým očkem šikmo stizne, a řez zahradnickým nožem se zalepí; třetího roubu vřez se nikdy nestizne. — Roub, kterému se 3 očka ponechala, na straně nejspodnějšího očka (na 1/4 palce doleji) se ostrým nožičkem dolů stizne, tak aby střiznutí dolů asi na palec dlouhé bylo; pak se

roub obrátí, a naptoti prvnímú řezu ubělá se od vrchu dolů řez druhý, prvnímú docela podobný. Tak uříznutý roub podobá se kštinu. — S té strany kštinu, která do dřeva větve zasazena býti má, kůra a lůčt její se odloupne; kůra ale na kštinu na protější straně se neodloupne; pozorná činná každého, že řez na kštinu roubovním hladké býti musejí, nesmějí ani vyvrhšeny, ani prohlubeny býti. — Tak připravený roub strčí se tou stranou, s které kůra se sloupá, do rozštípnuté větve (do rozkálu) tak hluboko, až roub patkami svými úplně dosedne. Největší pozornost se musí obrátiti na to, aby kůra a dřevno roubu zvenku na kůru a na dřevno větve, která se štěpuje, dobře doléhaly.

Konečně se kštein do rozkálu zastrčený pozorně vytráhne, plocha větve, jakož i štěpované místo se štěpačským nožem zamaže, od plochy dolů až na konec rozkálu (rozštěpu) se štěpované místo buď lůčtem, rozštípnutým vrbovým prutem aneb i slanicou při silném zatahování obvráže. Na to se vezme kusěk starého plátna, to se až do polovice rozkřízne, a přes plochu se tak položí, aby roub do rozkřezu plátna přissel, konce plátna se dolů stáhnou, a aby na plochu a na štěpované místo dobře přilehlo, lůčtem se přitáhne.

Nemohu jinak, než každému začátečníku bedlivý pozor na zhuštěného štěpače, když do rozkálu roubovati chce, odporoučeti.

§. 24. Co jiného jest při roubování pozorovati?

- a) Plátně, které asi 1 ½ palce tloušťky dosáhly, mohou se roubovati, a pročť i stromky, které

až 6 — 7 šteroviců vyšších kmen mají, mohou pod korunou roubování býti (když pod korunou jsou nejméně na 1 1/2 palce tlusté), což se dělá takto: Korunka se ostrou pilkou na pětic oddělí, a plocha kmene se ostrým nožem hladce stříže, pak se vezme zahradnický nůž s ohnutou špičkou, který se na straně plochy, kde roub zasazen býti má, zasadí, na nůž se volně kladištěm několikrát uhodí, tak aby rozštěpení plochy jenom na jedné straně (ne všetrž se stalo, špička nože v tomto rozštěpení kmene se tak dlouho ponechá, až by připravený roub se byl zasadil, pak se špička nože pozorně vytáhne, a ostatně se všedělo tak dělá, jak v dřívějších §. praroueno bylo.

- b) Tuze tlusté stromy a větve mohou se na dvou protějších stranách roubovati, kdyby však oba zasazené rouby se byly ujaly, ten slabší u samé plochy ostrým nožičkem se oddělí.
- c) Každý kež na stromě roubovaném učiněný musí se hladce ostrým nožem stříznouti, a zahradnickým voskem zamazati.
- d) Staré, zchuravělé neb jinak nemocné stromy až do rozkladu nepřijímají nic, neboť takové stromy hodi se jen na oheň. Tak t. p. mnoho ovocných stromů bývají až do 30 roků věku svého úrodnými, kdyby tedy někdo takový strom teprve v 23 roků štěpoval, jaký užitek mohlby od něho očekávati? Kdo staré stromy štěpuje: máš čas a radarmo pracuje; raději ať takový strom spálí, a na jeho místo mladý, zdravý strom vysadí.

§. 26. O roubování a štěpování do kůry.

Do kůry se něco později štěpuje než do dřeva, a sice tehdy, kdy strom, který do kůry štěpován býti má, to úplně může jest a kůra od dřeva lehce se dá odloupnouti, a čímž se přesvědčiti jest radno. Roubování do kůry jest tedy ze všeho štěpování na jaře nejposlednější. Jsou-li rouby dobře zachováni, mohou se stromy roubovati do kůry, kdy jsou již obrostlé listím.

Roubování do kůry se takto děje: U koruny stromu se větve v tom samém místě, kde mají nejhladší kůru, na přič odříznou, a pak se dřevo ostrým nožem dobře očistí. U samotného kmene jediné se ponechají větve přimodré. Bršleť roubu se připraví jak obvykle, ponechají se mu totiž 3 — 4 očka; nad nejhornějším okem se roub sítmo střízne, a řez se zahradnickým voskem zamaže.

Pod nejspodnějším okem, asi na $\frac{1}{4}$ palce doleji udělá se na roubu patka, tak aby při kůře jenom tenké dřevo ostalo, asi na palec dlouhé. — Nyní se kůra větve, která do kůry roubována býti má, od plochy dolů asi na palec zdélá ostrým nožičkem protízne, protíznutá kůra se opatrně pozdvihne a přichytnutý roub, kdy se dříve na jeho kůrku černá kůra střízla, mezi kůrka pozdvíženou kůru se zasadí, aby patkou na plochu větve pevně dolehl; pak se přes něj kůrka kůry přitlačí, a obmáže se tak, jak dříve o roubování do dřeva praveno bylo. — Že každý řez ostrým nožem hladce stříznut a zahradnickým voskem zamažán býti musí, bez zvláštní připomínky se rozumí.

§. 26. Kterak se roubovaných stromů dále hleděti má?

a) V prvním roce. Zčásti se k tomu dohlížeti musí, zdaliž úvazeť sítěpovaného místa do kůry se nezažirá, a přítelající mízu nezdržuje. Kdyby tomu bylo tak, musil by se úvazeť povoliti. Při suchém povětrí se zasazené rouby častěji vodou pokropí, oša pod sítěpovaným místem z planého kmene vyhánějící se hned ve vzniku obštípnou, a jsou-li rouby ujaté, přimodící větve u samého kmene se obštípnou (ku konci července), úvazeť se odstraní a sítěpované místo zahradnickým mostem se potře. — Výchovky z ujatých roubů vyrostlé v prvním roce se nechají vřesky, těch se uesmí, zvoláště v studených krajínách, ani rožem dotýkati. — Ostatně každého činnu pozorua, aby ujmuté rouby za mčas k hůlce přimázal, neboť když se to zanedbá, často kráté prubky mstr roubu již krásně rostouci vyhlamuje a radost sítěpačova promění se v žalost!

b) V druhém roce. Na stromech blíž země roubovaných nechá se z ratolesti z roubu vyrostlých jen hlavní větew státi, a i ta se střízne až na silné zdravé oko; ostatni ratolesti se vřesky odejmou a rány zahradnickým mostem se zalepi. Tak se i v budoucích letech pokračuje, až se peň na 6 střemců výchvy vytvoří. — Kdo na zrostlých stromích větwe v koruně rouboval, v druhém roce ratolesti z roubu vyrostlé k utvoření pravidelné koruny věsti musí, pročez se vřesky zbytečné ratolesti obštípnou. Kde na tlustých větvích dva rouby

býly vsazeny a oba se ujal, slabší se oddělí a jenom silnější se státi nechá.

S sebe ztuffenějšímu štěpati se štěpomání vždy nezdaří, pročez řady někdy i tobě při roubování žádný ze vsazených roubů se neujal, strom přece zničen není, neboť je-li strom zdrav, toho samého roku pod štěpománím místem bujně pruty vyženou, z nichž nejkrásnější na jaře budoucího roku očkováti můžeš.

§. 27. O přestěpomání velkých stromů.

Některá se stává, že mnohý koupiv sobě stromky neb rouby objinad, v koupi se osidí, tak že řady stromky dospějí k nesnosti, buďto očekávaného ovoce nenesou, a nesou-li, tedy ovoce to jest špatné, anebo že škůdka řady ovoce nasazují, takže štěpat ani ovoce od nich dočkati se nemůže. Takové stromy mohou tedy býti přestěpomány, což se státi může buď očkováním nebo kopulováním anebo roubováním.

§. 28. O přestěpomání očkováním.

Přestěpomání stromů již dospělých očkováním koná se tak, jako očkování mladých plát, jen s tím rozdílem, že na mladé pláni očka se zasazují do pně, při dospělých stromích ale očka se zasazují do mladistvých větví v koruně. — Při přestěpomání očkováním vše se koná tak, jako při očkování do pně plát mladých. Na takový dospělý strom můžeme očkováním nasaditi rozličné druhy ovoce, aby i ten chudý domělat, který jen malou zahrádku má, přece dosáhl ovoce rozličného, jen že musíme k tomu voliti takové druhy, které v jeden čas zrají, buď jediné letní, anebo jediné zimní ovoce.

Nemá tedy nikdy letní a zimní ovoce na jeden strom bítě sstěpováno, neboť při rozličném čase česání velmi by sškodilo stromu.

§. 29. O přestěpování kopulováním.

Kopulování při velkých stromech se děje do koruny, a sice kopulují se v koruně roční tenké a hladké výstřelky. Dstatně všeho sluší sjetiti, jako při kopulování mladých plant.

§. 30. O přestěpování roubováním.

Přestěpování roubováním dospělých stromů koná se na větvích v koruně, a sice tak jako roubení do kůlnků. Užívá se větvev jedna po druhé na místech, kde mají hladkou kůru, a roubují se. Toto roubování může se státi buď do rozkolu neb i do kůry. Aby valnější přítokem mízy ořa roubu nebyla zalita, může se více přimodících větvi ponechati, které v příštím roce mohou roubování bítí.

§. 31. Kterak sobě můžeme silechtěných hruskových a jablkových stromů dochovati bez sstěpování?

Šlechtěných hruskových a jablkových stromů, kteréž ani kopulováním a očkováním, ani roubováním a jiným jakkoliv jmenovaným způsobem sstěpování nebyly, můžeme sobě dochovati takto:
a) Na podzim se v zahradě vyvolí kus úrodné a více volké půdy, která se ať na 1 1/2 rhče hluboko zhrje; pak se urovná a na záhony rozdělí. Brzy na jaře (ku konci března) vyberou se ze zdravých, úrodných, neptěliš starých stromů z prostřed koruny na polední straně roční dřevové výstřelky, jenž odříznuté, jestliže

až posud jest země nerozmrzlá, spolu smázané utřnutým koncem do vyhlabané řepy se zapíchnou, a v suchém sklepě prozatím uschovají.

Když země docela rozmrzla, vyházejí se na přípraveném záhoně dle šířky stružky až na stěnové hluboké, pak se vezme jeden z roubů do řepy zastrčených, a zapíchne se utřnutým koncem do jablka stromového, a tak zapíchnutý rovnou do stružky se vsadí, nahrnutá země se k roubu přitlačuje, až se stružka vyplní. Koneček roubu ze země vykoukající nesmí příliš dlouhý a s mnohými očky býti; nejlépe jest, když koneček nad zemí má jedno, a nejvíce dvě očka. — 3 oček, které na roubu v zemi se vynacházejí, vyhánějí koťinky, prozatím ale roub ze stromového jablka k svému živobytí potřebnou sílu táhne. Když se jeden roub vsadil, až na dva stěnové daleko od něho podobným způsobem sází se roub druhý, až se celá stružka a celý záhon vysází. — V nedostatků stromových jablek mohou i zemské jablka, ano i na kůsy postrájená řepa posloužit, nejlíp se ale hodí stromová jablka. Rouby tak vsazené častěji zalévati se musejí. Ostatně což jsem dříve pravil o čistění a šupření půdy, o řezání výstřelků a t. d., platí i zde.

- b) Stromy rozprostírají své ratolesti blíže země. Když se taková ratolest až k zemi ohne (v březnu) a roční větvičky výstřelů na ní se vynacházejí do úrodné země se zakopá, i větvičkou vidlicí v zemi se uperou, aby jenom koneček výstřelku ze země koukal: tedy očka v zemi koťinky pustí, zvláště když část v zemi ležící

častěji moudrou zalévána bývá. Na jaře budoucího roku, když vyštetelek dřevnatý předcházejícího roku v zemi upravených koťůvkou pustil, ostrým nožem se od své mateřní ratolesti oddělí, a je-li možno, i se svou zemí se vydvíhne, a na určité místo přesadí. Stromky tímto dvojím způsobem vychované dle mé zkušenosti náramně do dřeva ženou, jsou příliš citlivé a tudíž nekrmalivé, a pročež toto rozmnožování stromů šlechtěných odporoučeti nemohu.

§. 32. O zlepšení půdy školky.

Jsou-li ze školky již několikráte stromky štěpované vydvíženy, a znamená-li se, že by její půda byla již příliš vyžita, musí se jí pomoci dobře uhnílným stajným křovským hnojem, nebo ještě lépe nissenou mrvou, anebo přimísenou dobrou zemí. — Když se školka mrvou hnojem, musí se při zachování hnoje dáti pozor, aby nebyly celé kusy hnoje dány na samé koťenky neb tu kmlínku stromu, ve kterážto příspadnosti koťenky by se spály, neb aspoň plesnivina by se na nich usadila, cožby stromkům velmi škodilo.

Půda školky, která již vyžala mnohých užitek, musí se opět rýhovati, návozem dobré země zlepšiti, pak dobře uhnílným hnojem mrviti, rýti a ten rok dříve než se plánuje k štěpování rozsadit buď rozličnou zeleninou anebo bramborami posázeti.

§. 33. Slovo přívle k učitelům štěpařství.

V krátkém čase každých se naučí kopulovati, očkovati a roubovati, když:

1. to, co jsem o šlechtění stromů sepsal, pozorně přečte, a

2. Když zblýhlého štěpate požádáš, aby mu to, o čem četl, ukázal.

Čti tedy s pozorností, pozoruj bedlivě štěpate při šlechtění stromů, poučuj napotom zas nemělé, a jistě nasse Morava krásnou a vlnosnou zahradou se stane. — Pouhé teoretické vyučování o šlechtění stromů, jak se až posud při mnohých školách dítčím uděluje, školní mládež nezajímá, ano dítky s neradostí se učí tomu, čemuž nerozumějí. následovně zachovají na chvilku v paměti, čemuž se s velkým namáháním naučili, a při svém vystoupení ze školy o šlechtění stromů ovocných neverbí docela nic. — Takovým způsobem se dítčím náklonnost ke šlechtění a vsazování ovocných stromů nerozvíjí a vsedla práce učitelova ostane marná a bez užítku. — Dle mého názoru má dospělejší školní mládež nejen teoretický, nýbrž ve stromových školkách čili planistických i praktický v štěpačství cvičena býti. — Ve stromové škole mají dítky samy záhony uhrabovati, trávu pletí, stezky dělati, semena ovocné rozřazovati, pláně přesazovati a napotom šlechtiti. — To vsedlo bude dítky velice zajímati, ony se na tu hodinu budou těšiti, a co zde samy dělaly, a o čem se samy očitě přefvěděly, toho jistě nezapomenou nikdy více. — Když se jim o šlechtění pláně podaří, bude srdce jejich radostí plesati, a tím bude chuť, více stromů štěpovati, v nich růsti. — Zdařilý první stromek, jejž žák štěpoval, může se mu slíbiti a při vytroučení ze školy uděliti, aby si ho na památku vsadil. Ano dítky, když se samy přefvědčí, jak mnoho práce a ošetřování ovocné stromy žádají,

budou sobě vše ovocných stromů vážiti; nebudou kamentem a klicami do stromů tlouci; budou i na pastvě dobytek dohlédce jejich světeně bedlivěji strážiti, aby ovocných stromů na poli vyřazených neporušil. 1

§. 34. O půdě, kteréž rozliční¹¹ ovocní druhové⁵ se svému ždaru¹ žádají?

Pro každý ovocný strom nešodl se každá půda; mnohý strom bývá neúrodným, jiný zase chladne a brzy hyne, proto že půda mu jest nepřiznivá; pročž zde udati můžeme, které půdy rozličné druhové k svému ždaru žádají:

- a) Jablono své kořeny povrchu rozkládá a je hluboko do země nežene; ona sobě i v prostředně úrodné vlhké zemi libuje; jen když není tuze mokrá; ona žádá místa před prudkými větry chráněného pať ranního a poledního slunce. Stázejnuli štěp sobě přiměřenou dobrou půdu, a bývali náležitě zžezán i štetken, má dlouhou stálost a hojně svým ovocem odměňuje.
- b) Hruška své kořeny hluboko do země žene, tedy žádá hluboké úrodné půdy a teplého proti mrazivým větrům chráněného slunečného položení. Zvolášťe sobě oblibuji vsedny hruškové stromy v sytké hlinovce; tyto nesnesou žádně mokré půdy, neboť v této hynou. Též nemají hruškové stromy vsazované býti do půdy písčité, a dyceme-li tam přece míti hrušky, musíme učiniti jámy 2 lokte hluboké a 6 loket široké, naplniti je dobrou zemí, a pať teprve do nich hruškové stromky sázeti. 1

- e) Švestky (karlátky, vůbec šlisy) neženou své kořeny hluboko do země, nýbrž pobočné kořeny povrchně rozkládají. Tyto stromy skoro v každé, i v hodně vlhké půdě, se daří, hojnějšího a krásnějšího vřsál ovoce nejsou v půdě dobré, a na místě vřslunném před větry chráněném.
- d) Třešně milují sytější zem a vřsší topčité položení. V bujně a vlhké půdě zahradní nedosáhnou velkého stáří; neboť právě v tom čase, kdyby nejvíce ovoce vybáovati měly, počínají od vrchu schynouti, a brzy hynou. — Chceme-li třešňové stromy sázeti do půdy dobré, tedy vykopejme jámu čtyřmi stěnově širokou a třemi stěnově hlubokou: naplníme polovic jámy mřchanou zemí drobným křemelovitým pískem, vsadíme stromek třešňový jak obvykle na to, a doplníme jámu tou samou mřchaninou totiž zemí a hrubým pískem.
- e) Wišně ženou své kořeny toliko povrchně, berou za wděl lažbou půdou, daří se jak ve vlhké tak i v kamenité půdě.
- f) Wlasť ořech žene svůj kořní kořen hluboko do země, pročez se mu prostřední hlubokou zemí nejlíp poslouží. Zwlastě se rád daří a ovoce nasazuje v půdě více suché a v slunečných položeních, kde má ochranu před půlnočními větry. V mřšinách ve velmi úrodné zemi ořech bujně roste, než ale usazuje se na něm mnoho houbovitého dřeva, a mimo to strom ten ob mrazů mnoho trpívá. V zahradách ořech wřsol něho stojící byliny a jiné ovocné stromy dusí; pročez se ani do zahrad, ani na pole nehodí, nejlépe se hodí pro vrchy pastvisek.

g) Rástou skoro do všech stran se hodi, a žatí se jich v písčité a kamenité, tak i dobré zahradní zemi.

S. 35. V jakém pořádku a jak daleko od sebe mají býti ovocné stromy rozložovány?

V zahradách jest nejprospěšnější, ovocné stromy pořádně v stromotadi, anebo tak, jak pětka na kostce ukazuje, rozložeti, proto že v tomto pořádku se nejvíce stromů rozšíří a půda zahradní nejlépe se vydělávati dá. Chceme-li však při cestách příliš úzkých s obou stran vysazovati stromy ovocné, nesmíme je tam šířeti proti sobě, nýbrž na ten způsob, aby jednou stál strom na jedné a podruhé na protější straně, t. p. takto: Tím způsobem stojí hned jeden strom dále od druhého, a má dostatek vzduchu, slunce a deště, protože ho strom z druhé strany nekrýje.

V zahradách mají jabloně, hrusky a vyšší třesně 5 — 6 sáhů, ořechy a kaštany 6 — 7 sáhů, višně, švestky (kraláky) a slivky vůbec na čtyry sáhů od sebe rozloženy býti. U pole a cest mají ovocné stromy ještě jednou tak daleko od sebe rozloženy býti, aby svým stínem osení polnímu příliš škoditi nemohly.

Nejlépešší směr pro stromotadi jest, když se řada ovocných stromů táhne od polední strany k straně půlnocní; pak bude stín padající se strany polední samému stromotadi a méně na východní a západní straně ležícímu osení škoditi.

Kež ale prostornost mezi hruskovými a jabl-

mezi dvě jabloně aneb dvě hrušky jedna karlátka, renkloda, čili zelenka, wissně a t. d. vsadí; neboť vsazené jablkové a hruškové stromy ve prvních 20 letech své celé prostrannosti, totiž rozmětených 30 stěniců nepotřebují, ale karlátky zelenky a t. d. mezi ně vsazené v těch 20 letech obvyčejně již vyhnou. Při založení vsať stěpných stromotadi (zvlášť na poli) máme k tomu hleděti, aby se sázely stromy, jejichž ovoce zároveň dozrává, t. p. zimní jablka anebo zimní hrušky, a mezi ně karlátky, proto že hlbáné a česání ovoce kratší čas trvá, a následovně méně útrat dělá. Kde se pouze karlátky (švestky) sázejí, mají-li stromy hodně mnoho a pěkného ovoce nésti, musí se jim náležitá prostora ponehati, by se mohly stromy vyvinouti. Nejméně musí pak jednotlivé stromy švestkové, tak i jedno stromotadi od druhého vzdáleno býti na 4 sáhů.

Karlátkové stromy, stojící tuze hustě pohromadě, ženou vysoko jen jako ohánky, a nemajíce žádných postranných větví, nasadí ovoce pouze ve vršku, a protož velmi málo.

Nežli se ovocné stromy rozsažují, musí býti jejich budoucí stanoviště náležitě připraveno, což se dělá takto: Na podzim, když listí se stromů již opadlo a země ještě zmrzlá není, natáhne se šňůra, a místa, kdežto stromy státí mají, se vykolují, pak se vyháží asi na 3 stěnice hlubokých, spodem vykostených, a na 5 stěniců širokých jam. — Čím širší a hlubší jamy jsou, tím lepší, protože kořeny dostanou více kypřé země a to ut se mohou táhnouti, jak se jim líbí. — Při vykopávání těch jam háží se s vrchní dobrou zemí na jednu,

a spodně neúrodná země na druhou stranu. Žteba někdo teprv na jáke stromky rozřazovati mnil, předce hned na podzim tyto jámy vykopány býti mají, neboť vyházená země zimními mrazy sčpťi, přes zimu úrodné dobroty z povětrí do sebe vsaje, a jámy vypáchnou. Řdožby ale stromky hned na podzim rozřazovati chtěl, musilby jámy z přičiny udané nejméně 3 neděle napřed vykopati.

Tak vykopané jámy se nechají otevřeny až do budoucího jara; mezi tím časem se ale smrťové náležitě silné koly obstarají, neboť kůl vráží se do jámy, dříve než do ní stromek dáme. Řdo kůl teprva ke stromku vráží, když je stromek přikryt zemí, snadno porouchá kořeny stromku, a tak ho zkaží.

Tyto k stromkům potřebné koly mají býti:

- a) Olo 9 šķerůců vysoké, hladko oloupané, aby se v jejich kůře nemohl žádný hmyz zahřbđiti.
- b) Musel na koncích, kterými přijdou do země v té délce opáleny býti, jaké žádá hluboká jáma, aby tak brzy nehnily. Řěž jsou koly trvalejší, když oloupany se nechají seschnouti, a potom na koncích opáleny, třikráte se namaží žředěnou kolomazí, a po každém natčení se usuší.
- c) Koly se zaráží k straně půlnoční, aby stromky přechytravši půlnoční mřtem byly ochráněny.
- d) Koly nesmí dosahovati až do samé koruny, aby ji neodtělly, ušbrž jen pod korunu. Řdo půda, do kteréž stromy řázeti chceme, jest vesřze špatná a mřivá, tu nic jiného nezřbřvá, než jámy na 3 — 4 šķerůce hluboké, a na 10 — 12 šķerůců řřiroké vykopati, dobré země navoziti

a jámy jí naplniti, do které se napotom budoucího rosu, ažby se navěžená země slehla, stromky zasadí.

Práce ta jest sice obtížná a s mnohými výlohami spojena, než ale kdo nechce ovocného stromku zahoditi, a kdo chce neúžitečné místo zužitkovati, nesmí se práce a výloh štititi, jež mu po čase hojně úroky ponešou.

V močálovitých místech, kde spodnější půda jest příliš vlhká, tu se k vysázení vyvolí stromy, které své kořeny toliko povrchně rozkládají; t. p. kralupy, a slivky vůbec, stejně, ano i jablkové stromy, (není-li jen spodnější půda docela mokrá) a tu se mohou stromky sázeti jen do vršku země.

Na podzim se vyhazuje jenom na jedno přichnutí ryče hluboké a na 4 — 5 střevců široké jamky. Na jaře se do nich naráží kolů do země, k těmto se stromky přistanou, kořeny jejich se rozprostou, a dobrou přichystanou zemí asi na 6 palců vysoko se přikryjí. Pak se udělají okolo stromu přihazováním jiné země náspichy, kteréž po čase, když se kořeny více rozšířily, navěženou zemí zvětšeny býti mohou. — Tyto náspichy mají do sebe to dobré, že přílišná vlhkost od stromu se obtahuje, a stromům neškodí.

§. 36. Který čas, a která ovocná stromky ze země se vydobývají a přesazovati mají?

Stromky ovocné se ze země vydobývají a na určité místo přesazují buď na podzim na začátku listopadu, když listy stromů opadlo, anebo brzy na jaře, dříve než mraza v stromích oběhává (ku konci března). V teplejších krajinách jest pro-
spěšnější, ovocné stromy na podzim rozřazovati,

neboť přesažené stromy svými kořínky v zemi hneď na podzim se ujmají a brzy na jaře vyhá-
nějí a rostou. — V studenějších krajínách jest
radno, stromy ovocné vždy jenom na jaře rozsa-
zovati, neboť v studenějších krajínách podzimel
stromům není tak příznivý jako v nižších teplých
krajínách, pročť stromky jsouce na podzim rozsa-
zeny, kořínky svými pro zimu v zemi se ujmouti
nemohou, a při tuhé zimě docela zmrzají. —

Když se stromky ze země vydobývají, jest
opatrnosti zapotřebí, aby se kořínkům neublížilo,
a peň se neporušil. Vydobývají se ze země
stromky takto: Asi na stěnic zdělí vyhrýpne se
okolo stromku kolečko, pať se opatrně kopá, až
se všedny kořínky odkryjí; má-li stromek kolní
kořen, (t. j. onen, který vedle kolu přímo do
země žene) odrhne se mu rýčem opatrně, a
pobočné daleko sahající kořeny tak se zkrátí, aby
na stěnic dlouhé ostaly, a pať se stromek ze
země vytáhne. — Jáma pro stromek vykopaná
se vyčistí, kůl na půlnoční straně se zarazí, a
něco úrodné země se do jámy nahrne, kteráž
v jámě se usílape, aby kořeny stromů na mrt-
vině neležely. — Nyní se vezme stromek do
ruk, a prohlédnou se jak kořeny tak i koruna jeho.
Stromkům, které krásné pobočné a volasité kořeny
mají, užžne se kolní kořen docela, při stromkách
ale, které jsou v kořenech slabší, zkrátne se kolní
kořen tak, aby jenom asi na 3 palce dlouhým
ostal. Na pobočných kořenech se všedny porušené
částky odříznou a příliš dlouhé se zkrátí. Všedny
řezy na kořenech se šikmo a hladce dělají, ale
tak, aby plocha řezu, když se strom postaví,

stála zrovna na dně. V koruně se 3 — 4 proti sobě stojící větve s založením řádné koruny ponechají, hlavní větve se sřezue až na 4 — 6 oř, postranné větve se sřeznou na 2 — 3 ořa, ostatní větve se vsedčí u samého kmene oddělnou a každý kež v koruně zahradnickým nožem se zalepí.

Ostatně to závisí od kořenů, jak mnoho větví stromku se má ponechati, anebo jak mnoho se jich má oddělnouti; neboť čím silnější jsou kořeny, tím více větví a oř se ponechati může, čím ale slabší jest stromek v kořenech, tím více v koruně prokežán býti musí. Takový stromek, jehožto dřeva v koruně při rozřazování příliš stětkeno bylo, ztkovati, vyžije se, a buď málo a pozdě, anebo docela žádného ovoce nenese. — Dva kloučky na vysokejšlém stromku ponechati není slušné, protože takové dvojaté stromové jsou nespůsobní a většinou je často roztrhne.

Stromům, které na podzim rozřazovány bývají, v koruně docela ničeho se neřeže; toto řežání dle výše udaného pravidla teprva na jaře se vykonává.

Při přerazování třesňových stromků třeba jest pozorovati, že jejich hlavní větve se nestěží nikdy, a pobočné větve se sřeznou jen málo.

Stromek nemá nikdy hloub do země vsazen býti, než před tím byl stál, a jeho nejvyšší kořen musí být na 6 palců vysoko přikryt býti, proč se stromek v kořenech a v koruně náležitě stěží napotom postaví do jámy a pozoruje se, jak hluboko stojí.

Ředky stromek hlouběji než před tím stál, vydvihne se z jámy a strauou se odloží, do jámy

se ala země přihrne a mírně přislápně, pakliby stál mělčeji než před tím, a jámy se hlínou, až k náležitě hlubokosti vybere.

U Když se vsedlo to pozorovalo, postaví se stromek na polední straně u kola, kořeny jeho na vsedky strany do kola se rozprostrou, a dobrou zemi, která při vykopávání jam s vrchu brána a stranou odslabána byla, na několik palců se vysoce zasypou. Tato země prsty mezi kořeny mírně se přitlačí, aby nikdy dutého (prázdného) místa nebylo, pak při suchém povětrí se zaleje, aby zalitá země tasi se podobala; pak se opět země přihrne, až se jáma vyplní a při pami-
jícím suchém povětrí opět zaleje.

Je-li půda, kde stromek byl vsazen, více volná, nahrne se ke stromku tolik země, až se náspa čili náhrobel stane. Je-li půda více lehká, písčitá a suchá, nechá se okolo stromku prohlubinka, aby stromek jako v místě stál, a volnost k němu se šlahovala.

Po vsazení se stromek buď povtískem, aneb vrchovým prutem ke kolu přiváže; vsať jemom zvolna, jinak by se strom oběsiti mohl, t. j. kdyby strom hned po svém vsazení rovně ke kolu se přivázał, a země na kořenech by se hodně zesebla; porostla by na kořenech prázdná čili dutá místa a stromek by zhyнул.

Teprv po několika týhodnec, když se země okolo stromku zsebla, země se okolo stromku ještě zespale a stromek asi na půl stěovice pod korou povtískem křížem mezi kolem a stromem natočeným (aby se kmen o kůl nedel) ke kolu silně přitáhne. Kůl nemá nikdy až do koruny stromku

sáhati, fice při větře větve do kolu tlustou, a tím kůra jejich poraněna bývá.

Pačliby v prvních měsících po vysázení ovocných stromů suchá povětrnost dlouho trvala, musilo by se mírným zaléváním (zvláště v typře pšně) napomáhati, jinak by přesazené stromky buď ve svém zrůstu pozadu zůstaly, buď zcela zhybnuly.

§. 37. Kterak se mají ovocné stromky po svém rozsazování řezati?

Řezby jablonové, hruskové a slivové mladé stromky po rozsázení samy sobě beze vsého ošetřování ponechány byly, mnoho větví větviček by vyhnaly, a teprve po mnohých letech ovoce by nesly; pročez ještě po tři leta po rozsázení na stanovisku řezány býti musejí.

Není možno tuto vsedky zvláštní vady uvést, kterak by se toto tříleté řezání diti mělo: pročez se řídme těmito vsšeobecnými pravidly: Vynaložme vssemožnou péči na to, aby strom řezáním kůlatou anebo vejčitou, větve mi nepřeplněnou, řídhou korunu měl, a brzy ovocné dřevo nasazoval. Pročez vsedky větve a ratolesti, jenž k vytvoření řádné koruny buď neschopny, buď zbytečny jsou, vsedky větve rovněž do koruny běžící, neb se říživící, jakož i vsedky poškozené, vřstky (zloběji) v těchto třech letech k vytvoření pravidelné koruny odříznuty býti musejí.

Nejpřítodnější čas k řezání stromů jest jaro, dříve než mžza v nich vystupovati počne. Začne se u stromů ovoce slivového, pač se přitvočí k řezání stromů jabloňových a hruskových.

Obnože z kořenů vyháňjící, jakmile vzrůstnou, i hned od kořenů se oddílnou, květ v koruně a ořa ze své vyháňjící hned odstřihnouti jest třeba. Je každý řez se hladce zřízne, a sstěpatským nožem se zamaže, rozumí se bez upozornění.

Když roč po rozřazování stromků ovocných uplynul, počnou se v prvním jaře stromky k vytvoření pravidelné, kulaté aneb vejčité koruny opět řezati, a sice:

- a) Stromkům se tím více hlavních větví, a na jednotlivých větvích tím více oř ponechá, čím silnější kořeny mají, a čím silnější dřevné výstřelky vyhnaly. Čím slabší ale strom jest jak v kořenech, tak i ve svých ročních výstřelcích, tím více se má sřezati, by tím vředeň svou potratu k úplnému zrůstu svých kořenů a skromně ponechaných větví a oř obrátiti mohl;
- b) hruškovým a jablkovým stromkům, které bujně rostou a slusnou korunu zakládají, v prvním roce se 4 — 6 do kola řádně rozestavených dřevitých větví ponechá, a ty se až na 4 až 6 oř sřiznou;
- c) Když z přirozeného zrůstu stromu pozorujeme, že se bude kouli podobati, vyřizne se z prostředku jedna (i více) hlavní větev, zvláště jsou-li stromky v prostřed tuze husté (což mnohým jablkovým stromkům jest velmi prospěšno);
- d) Když z přirozeného zrůstu stromu pozorujeme, že se bude podobati vejceci, anebo pyramidě (jako při hruškách), nechá se prostřední hlavní prut státi, jenom se sřizne na 8 — 10 oř,

- těž se můkol něho řádně rozdělené 3 — 4 větve pobočné ponechají, které se na 3 — 4 ořů zkrátí;
- e) stromům slabě vyhánějícím se jenom 3 až 4 větve, a na nich toliko 2 — 3 ořů ponechají;
- f) v druhém a v třetím roce rozřazené stromky již častokráte ovocných prutů nasazují. Tyto ovocné pruty se poznají po ořích zhuště při sobě stojících. Tyto ovocné pruty v druhém roce se asi do polovice stžnou. Zest-líže v příštím roce nový prut vyžene a opět se do polovice stžne, vyrostou z něho ovocné proutčky, kterých se více nožem dotýkati nesmíme.
- g) Zest-líže mladé stromky přilíší do dřeva ženou, ovocných větviček ale buď málo, aneb docela žádných nenasazují, stěžou se v druhém a v třetím roce hlavní větve až k pobočným, a pobočné větve se na 8 — 10 ořů zkrátí.
- h) Švestky (karlátky) a vůbec slivky z mladé bujně ženou, tedy se jim při řezání hojně ořů ponechá. Tyto stromky trní nasazují, které se jim v druhém roce vyžene. Ostatně bývají tak řezány, jako stromky jablkové a hruskové;
- i) třesňové stromky i po svém rozřazení nože nesnesou, neboť jim každý řez přivozuje teplotu a brzkou zrádu. Je-li ale přece někdo přinucen třesňové stromky řezati, ať toho nečiní na jaře, nýbrž raději v létě, kdežto se dle mé zkušenosti rána stromku zasažená a zahradnickým voskem zatčená lépe a spíše zahojí;
- j) Wlasť ořechy i po svém rozřazení nože nesnesou, jako třesně, dle potřeby však mohou

se řezati na jaře, a rána nožem stromku zafazena se vždy zahradnickým voskem zamazati musí.

Při vytvoření pravidelné koruny odporoučejí mnozí stěpati, aby jednotlivé větve tak vedeny byly, by zhláru rostly a dolů k zemi se nesvěšovaly. Než ale právě ty větve, které dolů k zemi jsou svíslé, dle mé zkušenosti jsou nejúrodnější na celém stromě, a tak skládají každoročně ovoce neson. Rozumná příčina toho až posud jest neznáma, leč že by výpar ze země k úrodnosti stromů dopomáhal. Dávám, že na polích a vedle cest takové stromy vysazování býti nemohou, než ale v zahradách ačkoliv svým stlučením pod sebou hubí všecko, pro svou úrodnost se vyplácet velmi.

§. 38. Kterak se mohou již docela silné a nesné (nosné) stromky beze škody přesaditi?

Mají-li se přesazovati již docela silné a nesné stromy, tu jest nejlépe i se vším jejich zemí je vyzdvihovati, což se dělá takto: Strom se v zimě kolem okopá v šířce připravené pro něj jámy; žvaček (balík) země, jenž se drží na koťkách, hodně se polije několikrát vodou, když mrzne, a takto potom celý se vydvihne, a do přichýstané jámy o dva palce hloub než stál, opatrně, aby se zem od koťek neodtrhla, se zafabí, pak na jaře mezeru hýprou zemí se vyplní. — Tež se mohou silné stromy beze vším hlínou přesazovati následujícím způsobem: Strom, který má na podzim býti přefazen, na jaře se kolem okopá, pak se mu uťežou všecky postranní koťky na

dvě šterovice bělky obe pně, na koncích těch odříznutých kokenů nasadí se v běhu léta mnoho vlassených kokenů, které strom dostatečně žíví. — Na podzim se takový strom beze vsí země vyždvíhne, do připravené jámy zasadí a dobře zaplatí. Takové na podzim sázené stromy v koruně až pátého jara se zkeží.

§. 39. Mladým stromům velmi prospívá, mazati je jistým mazem.

Když se mladé stromky jistým mazem mažou, zbujněji a šterbinu na stromech se zamažou, čímž se zabrání, že rozličný hmyz se do nich nasadí, a stromům škoditi nemůže. — Každý znatel cení mladý strom podle kůry, čím hladší a zdravější jest kůra jeho, jak na kmeně tak i na větvích, tím zdravější, trvalejší a urodnější jest strom, tím krásnější ovoce nese, a hle! taková hladká a zdravá kůra se vytvoří, když mladé stromky po několika let po sobě jistým mazem se mažou.

Tento maz připravuji takto: Z vypáleného nehasseného, vsaf na povětrí rozpablého a napotom na prach ztlučného vápna vezmu $\frac{1}{6}$ díl, ze žluté hlíny (t. j. takové, z nížto se obvykle cihly dělají) $\frac{2}{3}$ dílu; čerstvého křavence $\frac{1}{6}$ díl, pak trochu droboučkého prosotého písku. To vsedco smísí se dohromady, a vodou zadělá, až z toho jest tuhé těsto.

Brzy na jaře po vložném desíti vezme se slamený věšpet, kmen i tlustší větve jeho tím věštem se dobře utrou, obstávající kůra se seškrabe, pak se připraveným mazem kmen i větve jeho mažou.

§. 40. Sterať starých stromů se hleděti má

Často se vynacházejí v našich zahradách staré stromy, které bychom sobě pro dobré ovoce na delší čas rádi zachovali. Zachováme je sobě, ano i tyto zmladnou, avšak pod těmito podmínkami:

- a) Když se jim více suché a špatné dřevo, ano i něco z čerstvého dřeva ovocného, kterého starý strom živiti nemůže odejme;
- b) Když vodních výstřelů, které z dřeva starých větví vyrostají, necháme, je pravidelně řežeme, staré větve ale na místě, kde vodní výstřelky sedí, docela odřezáme;
- c) Když staré stromy rozpuknou a ošralou kůru mají, tedy se tato nějakým tlustým a tupým nožem, anebo tupým pořezem dočista s nich seškrabe a peň, jakož i tlusté větve se omažou. Maz v dřívějších §. popsaný se vodou tak rozředí, ažby se jím starou štetkou strom potřítí dal; anebo se k tomu zvláštní maz udělá, jenž se připravuje takto: Vezme se čerstvé vypálené vápno, a v hnojnici se uhasí, které se uapodem s hlinou v stejné míře smíchá. Mísťo hlíny může se na prach ztlučených šazí přimíchati, a sice tolik, až se z toho nahustlý maz udělá, který se štetkou dobře natřati dá;
- d) Jsou-li staré stromy duté, pať se nahnilé dřevo až do dřeva zdravého vyškrabe, vymaže, a prázdné místo se hlinou, vodou rozdělanou, zcela vyplní, aby voda dešťová více se tam stahovati nemohla.

§. 41. Mísťo, kde staré neujitečné ovocné stromy stály, která se má k rozdělení mladých stromků připravit?

Bůda, ve které staré, ovocné stromy s rozřáhlou svou korunou stály, bývá obvykle docela

vyžita, mrtvá a co cihla tvorba. — Maj-li do půdy té mladé ovocné stromky rozsázeny býti, tedy po odstranění takových starých stromů musí se půda dobře připravit, a sice takto: Na podzim se půda ta musí rýhovati, roštěky kořenů a hrubé kamení se vyberou a odstraní, ať na půl střevíce vysoko se dobré země naveze, pať krátkým dobře uhlíkem hnojem pomrve, který se hluboko zahřeje. Na jaře se místo posadí bramborami anebo zeleninou, a teprve na podzim (v říjnu) se jámy pro stromky chystají, do nichžto v patřicím čase se stromky sazejí.

§. 42. Kdo nucen jest k vysázení potřebné stromky koupiti, nač má hlavně dbáti?

Kdo nucen jest, ovocné stromky k vysazování potřebné koupiti, musí, aby osazen a ve své naději sklamau nebyl, hlavně na to hleděti:

1. Aby stromky v příliš tučné zahradní půdě, aneb v příliš teplé krajíně vychovány nebyly. — Lépe jest vždy koupiti stromky z půdy chudé; neb ty, naleznouce později lepší půdu, dobře se zakoření a bujně rostou. Také lepší jsou stromky z míst bližších, než ze krajín vzdálenějších, poněvadž prvnější již jsou zvyklí na domácí ponebí. — Stromky ze studenějších hornatých krajínách lépe se dají v mírnějších a teplejších krajínách, nežli naopak;
2. aby jal na kmeně tak i na větviích docela zdravou a neporoušenou kůru měly;
3. aby v koruně kezem poškozeny nebyly;
4. aby hojnost kořenů, zvláště kořínků vlastních měly.

5. abyš pláně za štěp neokoupil; pročez jest třeba, štěpované místo náležitě prohlédnouti, a patřebné stromky od pactivých štěpatil kupovati;
6. aby koupené stromky takové druhý ovocné nesly, o nichžto přesvědčení jsme, že se w tom položení a w té půdě, kam stromky přesaženy budou, daří.

Ještěliže stromky zdaleka přiváženy aneb přinášeny býti musejí, bedlivě se na to hleděti má, aby kůra jejich se neporušila, a aby kořeny jejich do volného měchu a do slámy zavázány byly, neboť to velmi stromkům škodí, když kořeny jejich paprskům slunečným a větru, byl jen na krátký čas, vystaveny jsou.

Kdo stromky ze země vydobyté toho samého dne vsaditi nemůže, musí ve stínu velkého stromu jámu vykopati, do ní stromky s kořeny svisle položiti, a zemi přikrčiti; pročez nemá žádný více stromků ze země vydobývati, než toho samého dne rozsázeti může.

§. 43. Zdalíž se má prostrannost mezi stromy vzdělávati, anebo trávníkem ponechati?

Žij dáwno jest rozhodnuto, že velmi užitečno jak pro stromy, tak i pro majetníka zahrad jest, když se prostrannost mezi stromy, zvláště za útlého věku, pluhem neb rýčem vzdělává, a rozličnými rostlinami kuchyňskými vysazuje, anebo když se jetelinou, mšsaninou a t. d. zaseje.

Takovým vzděláváním se země kypí, a následovně kořeny stromů se více a volněji rozkládají, častějištim hnojením se půdě stý dobává, a když se prostrannost kuchyňskými rostlinami monbře

přesází, roční užitek výnos trávy stonafobně přemysluje. A třebaž někdy se stalo, že při rytí půdy nějaký kořenek stromku se odryl, což na tom? V takové stypčené a vzdělané půdě se odrytý kořenek lehce dosadí. — Však ale vždy jest opatrnosti třeba, aby při rytí půdy ani stromským, ani jeho kořenům se neustřobilo. Škoda se ale nestane, když se práce vykonává takto: Zať daleko kořenů každého stromu dosahují, tať velké kolo okolo stromu motýčkou uběhlej. Zať daleko kořenů jsou rozloženy, ukáže tobě fortuna stromu, která vždy v stejném poměru s kořenů stromu jest. V tomto kole půda jenom mělce a povrchně se vzdělává, a čerstvým dobytčím hnojem se nehnojí nikdy. Čím v tomto kole hnojití máš, domlže se brzy. Ostatní prostrannost čerstvým dobytčím hnojem pohnojena bhati může.

§. 44. O hnojení ovocných stromů.

Mají-li ovocné stromy bujně růsti, a hojněho vydávati ovoce, musí se půda, jať daleko kořenů stromu dosahují, aspoň každý třetí rok hnojití. Toto hnojení stromů mnozí za zbytečnou věc považují; než ale dejme tomu, žeby někdo po 13 let rok po roku ustavičně na jedno pole, beze všeho hnojení žito rozstíval; jať užitek vydá pole to v patnáctém roce? Zistě žádneho!

Tať i půda, kdežto strom jest vsazen, musí posleďně mrtvinou se státi, když strom svými kořenů po dlouhá leta všednu sílu z ní vytáhl, a půda hnojením žádne posily neobdržela. — Než ale čerstvým dobytčím hnoj stromům, zvláště přijde-li na kůru kmenů a na jeho kořenů, náramně škodí; pročť jest zapotřebí, aby každý přestou

stromu přiměřený hnůj pro své stromy sobě zaopatčil.

Tento stromům užitečný hnůj, který se snosse-
ninou čili kompostem t. j. mícháním umělečným
hnojem nazývá, připravuje se takto: Shromážďuj
sobě bláto z vozůných veřejných cest, anebo bláto
z rybníka, z řeky a t. d., přimíchej spuchtelé dřevě,
drn, pletou trávu ze zahrady, nař, dobrou hra-
banku z lesa, kůry staré kože, a co jiného dostati
můžeš, a co brzy hnuje a k brzkému hniti do-
pomáhá jako nehassené vápno; to všecko smíchej
s dobře uleželým hovězím hnojem, hnojovou
vodou často polívej, několikráte v roce přehod,
a dobře uležeti nech.

Když toho potřeba žádá, aby se stromům
čerstvé potravě udělilo, odhrne se v kole již
v předevšlém §. popsaném země na 4 — 5 palců
hluboko, a místo ní jak daleko kořenů stromu do-
sahují, připravený hnůj se rozdělí. — Mnozí
jsou toho mínění, když na podzim stromy své
kolem až na samý kmen čerstvým hnojem obloží,
že je tím způsobem před mrazem uchrání, a k jejich
úrodnosti přispějí; anebo když s kořenů země od-
hrnou a čerstvým hnojem zrovna na kořenů položí.
Tím a podobným hnojením svým stromům ná-
ramně škodí, neboť kůra a kořenů stromů zrezo-
vati, stromy napotom chřadnou a hynou. —
Takové hnojení stromů v našich hornatých stude-
nějších krajinách tím více jest škodlivé, proto
že ve stromích tak pohnojených na jaře miza přelí-
sá rychle vystupuje, pupence a květy se časně roz-
víjejí, a pak zimou záhy berou. Kdo zem
s kořenů stromů ovocných odhrabe, a kořenů

hnojovou rozbít polévá, aby úrodnost stromů zrovnal, ten je zničit. Toho se tedy každý bedlivě vystrážej.

Dle mé zkušenosti jen jediný ovocný strom čerstvých dobytčích hnojů dobře snese, a sice strom švestkový čili karlátkový, když se na podzim, nikoliv ale na jaře pohnoji. Mrvenčí člověčím lejmem pod švestkové stromy, když na zimu listí spadne, dělá účinek hnojbový, zvláště to účinkuje dobře na stromy mladé. Báti se nepotřebuje žádný, žeby ovoce do sebe nějakou nedobrou chuť přijalo, neb nějak pádlo tou mrvou; nebo přes zimu roštědno vypáchne tak dočista, že není ani nejmenšího nic znamenati.

§. 45. Hnojbový prášek na buiny a spěšný zrůst stromů a zelenin působící.

Prášek ten se dělá takto: Vezme se 1 díl sádry (gyps) a stejný díl prosetého popela z tvrdého dřeva. Sádra a popel se náležitě smíchá, a pak se obojí čerstvým člověčím močem to nějaké nádobě zabalá, až mícháním tuhé těsto z toho se utvoří, kteréž se nějakým dřevem na způsob koláčů na připravené prkno rozdělí, a na slunci usušiti dá. Z sádky a z popeli může se přidati čerstvého kramince. Kouřky na slunci uschlé dají se lehce na prášek rozdrtiti, který se to nějakým pytlíkem na suchém místě k potřebě uschová. Sledněž se tímto práškem odhalené kořeny vinného kmene, kořinky mladých stromů, zvláště broskvových, chřestu (špargl) a jiné útlé rostlinky zahrabní na večer, dřívě než rosa padá, posypou, prášek ten uočelávané účinky vyvolá.

§. 46. Šteral se neúrodný stromové bonuti, aby ovoce nešli?

Šedý mladý stromky příliš bujně rostou, ovoce však žádného nenášazují, anebo když s ním ovoce před úplným vyžráním odpadne, jistě toho příčinou jest přeúrodná půda. Tomu se pomůže takto:

a) Jak daleko kořeny stromů dosahují, tak daleko se země na 4 — 5 palců hluboko na podzim odkopá, a odstraní a místo ní jalovější země se přiveze. Mnohem prospěšněji však bujnému stromu jest, když se mu žilou puští, což se dělá takto: Na jaře se kůra jak na kmenu tak i na tlustých větvích ostrým nožičkem prořízne (na kmenu se pod korunou počne a tento řez až k zemi se táhne), však ale jest vždy opatrnosti třeba, aby se do dřeva nezašlzo. Anebo se mnohou tlusté větve stromu buď jehlou buď šidlem popíchnati; anebo se takový neúrodný mladý strom na jiné místo přesadí. — Když však všecko to k úrodnosti stromu nepomohlo, tedy můžeme býti přesvědčeni, že štěpať tu štěpování toho neúčinného stromu vzal roub nepatřičný (větvy s tlustých větví stromu), pak by jiné pomoci nebylo, než takový neúrodný strom vykopati a odstraniti, a na jeho místo užitečný strom zasaditi.

b) Když ale strom ve svém zrůstu pozadu ostává, docela žádného ovoce nenášazuje, ostatně ale nemocným není, obvykle toho příčinou bývá neúrodná a jalová půda; pročť se země hubená a jalová na 4 — 5 palců hluboko odkopá a odstraní, a stromové kůry dříve popsané se navěze, čímž se stromu k úrodnosti dopomůže.

§. 47. O česání a níchování ovoce. 4

- a) Zralé ovoce se nesmí česati při volné povětrnosti a v dešti, nýbrž za pěkného počasí; ani brzy z rána dokud rosa trvá; ranní doba, když rosa již uschla a slunce ještě tuze silně upeálí, jest i česání ovoce nejvhodnější.

Když ovoce dozrálo, jsou větve a ratolesti příliš křehké, a snadno se zlomí; pročez na stromy pro ovoce nelez, aby's větve násilně nerozlámali, aniž těžkých kbelů na větve neklad, nebo tím se mnoho větví a ratolestí poruší, a stromům se velmi uškodí, použijvej i česání ovoce dvojitého kbelu, kterého na stromy klásti nemusíš. —

Zralé ovoce jednotlivě se stopkou opatrně rukou sejmí, varuj se ovoce násilně stáhati anebo sražeti, neboť násilným třesením zmlásktí mladých stromů, odtrhují se v zemi vlastní košťalky, ovoce se naráží a v brzkém čase hnití počne; sražením ovoce větve i ratolesti se poraní, a stromu se náramně uškodí.

- b) Zetní neb ranné ovoce jadrné nesmí se nechati na stromě přezráti, proto že zmočnití anebo zhnilí, a tím chut ztratí. To se česati musí několik dní před úplným vyzráním.
- c) Druhotné podzimního a zimního jadrného ovoce, ježto obhájí na stromu nedozraje, sčesají se, když některé listy stromu počíná žlutnouti, což bývá ty dni před a po sv. Václavě. Druhý zimního ovoce, jež pro delší čas chceme uschovati, nechají se po česání několik dní na půdě vypatiti; pak když tužší mrazy počínají, v suchých mrazům nepřístupných sklepích neb komorách na

prknech nad sebou položených jedno vedle druhého beze všeho podkladu se položit, a začasté se prohlížejt, aby nahnilé se odstranilo, a zdra-
vého ovoce neuakázilo, nebo se uložit v tru-
hlách, a vrstvami řezaných tak se prohypou,
aby se jedno nedotýkalo druhého.

Co se zvláště karlátek a durančí (babích vajec)
týče, ty se pro zimu takto uschovati dají: Na
podzim se na stromě vybírají zralé vsať nepře-
zralé, velké tvrdé a nerozpuštělé karlátky a duranče,
které se opatrně se stopkou se stromu sejmou.
Tyto se ihned jako růžence namáží na vosko-
vané nití, a ty růžence se napotom buď na
půdách pod střešou, mezi okeny ve světnici, aneb
v suchých komorách rozvěst.

Při uvážování jest třeba pozorovati, aby
každá karlátka svobodně visela, na druhé nele-
žela, ani o druhou větrem se netloukla. —
Zimto způsobem dají se čerstvé karlátky a du-
ranče při dobré chuti přes celou zimu zachovati.
Jiné způsoby karlátky čerstvé přes zimu zachो-
vati, t. p. v soudkách ve vodě a t. d. odpo-
roučeti nemohu, proto že tak uschované karlátky
svou dobrou chuť docela ztrácejí.

§. 48. Vín owočné.

Vín owočné se dělá z hrussek a jablek stromo-
vých. Každý druh slavnatých hrussek a jablek,
zvláště kyselosladkých, hodí se k děláni vína
owocného. Dle udání mnohých jest prý z mlčen-
ských jablek nejlepší víno, čehož jsem sám nezkusil.
Z zmrzlých jablek a hrussek velmi dobré víno
se tlačí; z hrussek vsať mnoho vína není. —

U dělání vína ovocného berou se nejčastěji jablka a hrusky. Učkoliv i z letních jablek a hrussek, když moučné nejsou, víno se dělati může, předce toho žádnému neradím; neboť víno z letních jablek a hrussek dle udání mnohých není zdravé, a nedá se dlouho držeti. — Víno ze samých hrussek jest příliš mdlé, a ze samých jablek příliš kyselé, nejlépe sobě poradí, kdo jablka s hruskami smíchá, o čemž později.

Víno ovocné jest občerstivý, zdravý a laciný nápoj, a proto jest radno v hornatých studenějších krajích nassí drahé Moravy, kdežto vinný kmen se nebatí, a kdežto hroznové víno drahé jest, dle příkladu Štýrska a t. d. sobě tento občerstivý nápoj dělati, aby v nassích horách nenutné, tělo i duši hubící požívání totalky přestalo.

Mnohý jest přimčen, hned na podzim ovocníkům (přelupníkům) za laciný peníz své ovoce prodati, proto že na zimu pro ně žádné schránky nemá; a jiný sobě svých sklizených hrussek a jablek nemáží, proto že jich při úrodě ani za laciný peníz odprodati nemůže. Doufám však, že mnozí sobě svého ovoce více vážiti budou, když se přesvědčí, která ho dělání vína zpeněžití mohou. Z jedné putny jablek udělal jsem 10 mázů předního, a 10 mázů zadního vína. —

Dejme tomu, žeby se máz předního vína za 15 fr. r. č., a zadního vína máz za 8 fr. r. č. probal; tožby se za putnu jablek ztržily 2 zL a 30 fr. r. č. —

Kdož počítati umí, snadno pochopí, že své ovoce dělání vína velmi zpeněžití může, a k tomu

všemu se víno ovocné v sudích snadněji dá uchováti jako ovoce, které často kráte při vší opatrnosti se nakazí, a beze všeho užítu se vyhodí; víno se dá udržeti na jaro, kdežto žádného ovoce ke svému občerstvení nemáme; ba ono se dá udržeti kolik roků.

Dělání vína ovocného učebá mnoho práce, není s mnohou obtíží spojeno, zvláště když jsme sobě potřebných nádob a potřebných nástrojů napřed již zaopatrili.

§. 49. O nástrojích a nádobách k dělání vína ovocného potřebných.

K dělání vína ovocného jest rozličných nástrojů a nádob zapotřebí, a sice:

1. Žberů k roztloukání ovoce a pro šťávu tekoucí;
2. četen čili lis vinný;
3. sudy rozličné velikosti, které dříve dokonale vyčištěny býti musejí; nejlip se hodí sudy, které dříve hroznovým vínem naplněny byly;
4. hliněné láhve (flasse) t. j. takové, v kterých obyčejně univerzálná voda se prodává, a kterých ve větších kupcovských krámech za levný peníz lze dostati; neboť dle mé zkušenosti se dá víno v hliněných lahvičkách dle udržeti, a jest z nich chuťnější jako z láhví skleněných.

§. 60. Kterak se má ovoce k dělání vína připravit?

Zimní jablka a hrušky, poněvadž delším ležením teprve úplně vyzrají, nesmějí hned po česání k dělání vína potřebovány býti. Pročež se jablka a hrušky, z kterých víno dělati chceme, v suchém místě na pobloženou slámu na hromady položí, a pak se očelává, ažby při úplné sladké

šťávy se nalezaly. Hrušky nesmějí zhníci, a jablka nesmějí scvrklé býti. — Když ovoce ležetím úplně dozrálo, prohlédá se na hromádách, pořázené a nahnilé částky se nožem oddělnou, a ovoce moučné se docela odstraní, protože na víno se nehodí. — Víno ze samých hrušek, jakož jsem se zmínil, jest příliš sladké a mdlé; na-proti tomu ale víno ze samých jablek jest příliš kyselé; nejlép tedy sobě poradí, kdo hrušky s jablky míchá, a sice 3 díly jablek a 2 díly hrušek; anebo 3 díly jablek a 1 díl planých hrušek; anebo 4 díly dobrých sladkých hrušek, a pátý díl planých jablek.

§. 51. Nač jest při dělání vína ovocného pozorovati?

Když ovoce připraveno, a tak, jak dříve praveno bylo, promícháno jest, dá se do sílných džberů, a připraveným tlustým dřevem na drobné kousky se roztluče. Ovoce se nesmí tak utlouci, aby z něho káse byla, proto že z takové káse těžko se šťáva vytlačit, a víno se těžko čistí.

Ovoce na drobné kousky roztlučené dá se nhyt pod četen čili pod lis, a vytlačená šťáva do podstavené nádoby se chytá. Když dostatečně šťávy jest vytlačeno, leje se sitem aneb jiným cedítkem do kotla nad ohněm, v kterém se svažiti dá. Při svažení šťávy té se ustavičně pěny sbírají, pať se mlažná šťáva do sudů nalévá, a sudy jí naplněné se na mlažné místo odváží; zde se nezabědueně ponechají a kysání vína se očekává. — Při kysání vína není žádné jiné práce, leč aby se kvasnice po sudě tekoucí utřely hadrou. Po kysání se sud až do vrchu doseje, zátkou čili čepem

hadličkou obtočeným zábední a bo suchého šlepa odvalí. Toto bolévání vína musí se nejméně každý týden jednou opakovati.

Je-li víno silné, může se asi po 4 měsících do jiných sudů stáhnouti, slabší víno vsal se nestahuje, nýbrž se nechá nenačaté až k potřebě. Není radno velké sudy začínati, když se víno v krátkém čase nepotřebuje; nýbrž víno z většího sudu se dříve do soudků menších stáhne, a když se z jednoho vypotřebovalo, k druhému soudku se přikročí. — Veliké silý a dobré chuti víno ovocné nabude, když se stáhne do sudu, který uedávno vínem hroznovým byl naplněn, v kterém na dně kvasnice vína hroznového se vyvycházejí.

§. 52. Kterak se může příjemná vůně a krásná barva vínu ovocnému uděliti?

- a) Příjemná vůně se může vínu ovocnému uděliti takto: Vezme se několik hrstek suchého bezového květu, kterýž v pytlíku zaobalen a na síťku upraven před kysáním vína dítou do sudu se poréší, tak aby pytlíček až v prostřed sudu visel. Ten pytlíček se po dokonání kysání vína odstraní.
- b) Krásná barva se vínu ovocnému uděluje takto: Trnky (modré plané ovoce na křehkých polích rostoucí) již vyhrzlé se nashromáždí, pak se v nějaké nádobě roztlučou, a i s peckami do sudu před kysáním vína dají, na jedno vědro asi malé půl libry. — Poněvadž pak trnky teprve pozdě na podzim vyhrávají, mohou se i budoucí potřebě takto uschovati:

Roztlučené trnky dají se i se svými peckami usušiti, a pak uschlé se na nějakém suchém místě k budoucí potřebě uschovají.

§. 53. Kterak se zadní ovocné víno dělá?

Když se šťáva z roztlučeného ovoce vytlačila, pozůstalé zbytky se do nějakého žberu shromáždí a něčím se přikryjí. Pak se na ty zbytky tolik měkké vody mele, až se ovocné zbytky stejně vodou přikryjí; to všecko se napotom dokonale promíchá, něčím přikryje, na 24 hodin v počoji státi nechá a konečně vytlačí. Ostatně se všecko tak dělá, jak dříve o dělání předního vína praveno bylo. Ale dle mé zkušenosti se do sudu trnky k působení barvy přidávati nesmějí, proto že zadní víno tolik sladkosti nemá, jako víno přední; trnkami ale se mu ještě kyselosti přidá, a tudíž napotom špatně kysne. — Zadní víno se nedá dlouho udržeti, a pročež dříve vypotřebovati se musí. —

Kdo sobě pro svou potřebu něco málo vína ovocného udělati chce, v nedostatku winného lisu může potřebovati onoho nástroje, kterým se obyčejně most vytlačuje; roztlučené ovoce se dá do pytlíka z konopného plátna, a pak se vytlačí. — Kdo v láhvích víno kysati nechá, nesmí v čas kysání láhve zátkami čili čepy ztuhla zabedniti, proto žeby se roztrhaly. Zabednění teprva po kysání se děje.

§. 54. Syrop hrustkový.

Dísto perníku může k oslazení mnohých potravin sloužiti syrop hrustkový, který sobě každý snadno zaopakti může. Dělá se takto: Sladké hrustky

(nikoliv ale hnilice), když ležentm úplně vyžrály, se prohlédnou, a všecko nahnilé a poškozené, ano i semeno jejich se vytkne, pak se pokrájí na malé kostky, a ve podobě v polévaných hrncích se vaří tak dlouho, ažby změkly; napotom se všecko vleje do konopného pytlíka, a šťáva se nějakým stiskacím nástrojem či lisem vytlačí. Tato vytlačená šťáva se ihned na polévané rendlíky čili kastrolky vleje, k ohni přístavi, a při malém ohni tak dlouho se vaří, až zhustne, tak jakož obvyčejně med se vyhívá. Při vaření se pěny bedlivě sbírají. Zhustlý a vystředlý syrop se napotom buď do skleněných aneb i do hliněných polévaných nádob vleje, které se, když se tlustým papírem přikryjí a zavážají, na nějakém suchém místě k potřebě uschovají.

Však ale dle mé vlastní zkušenosti nemusejí čerstvé na kostky pokrájené hrůsky nemohavutelně vařeny býti; neboť jsem se přesvědčil, že jest totéž, když se čerstvé hrůsky na kostky pokrájí, z nich šťáva se vytlačí a napotom tak jak dříve prameno bylo, se vaří.

II. Oddělení.

O nemocích ovocných stromů.

§. 55. Které jsou ty nejhlavnější nemoci ovocných stromů — a která se mají díturavé stromky léčiti?

V stromky ovocné jsou rozličným nemocem podrobeny, a když se díturavým stromům za včas nepomáhá, nějaký čas díturadou a naposledy hynou. — Ty nejhlavnější nemoci stromů jsou: 1. Spála, 2. čermotočina, 3. mechorvina neb švorborvina, 4. praskivka, 5. rak, 6. toť pryskyřice, 7. houba.

§. 56. 1. O spále.

Spála jest nemoc, při které se strom stává počernalým, a kůra stromu počernalá se olupává a odpadá.

Je-li spála teprve na počátku, pustí se stromu jak na kmeně tak i na větvích žíla, aby ta poškozená síť obtohu našla. Pakli již spála dosáhla vyššího stupně, tu se vysedlo, což poškozeného jest, až do živého ostrého nožem vyřízne, rána tato se hodně namaže mýdlem, mýdlo se ostrým kartáčem hodně do dřeva vpraví, a konečně se rána zahradnickým voskem zamaže.

Jsou-li však kůra i kmen příliš zraněny a počínají-li již jednotlivé větve prosýchati, jest lépe strom vykopati, a vysaditi místo stromkem zdravým.

§. 57. 2. O čermotočině.

Čermotočina jest nemoc, při níž červí strom až do jádra prorvají. Strom na místě, kde červí tvrdá, zcela černá, a z dřevo od červů nadělaných vytéká černá moucha. Moucha ta ukazuje nám hlavní sídlo červů. — Zední prostředek proti tomu jest, když vysedla červem zkažená místa ostrým nožem až do zdravého dřeva vyřežeme, v dřevo červů pobijeme brátem, a rány pak zahradnickým voskem vyplníme.

§. 58. 3. O mechovně.

Mechovina jest nemoc, při níž strom celý se obtáhne a obrostle mechem. V zahradách se mechovina příliš silně rozširuje, protože mech má tuze malíčké semínko, jež vítr lehko po stromích roznese.

Nemoc tato stromy přilís hubí, neboť mechem porostlé stromy churavějí a nerodí buď žádného neb jen málo a špatného ovoce. — Pod mechem drží se vždy stromu škodlivá vlhkost, rozličný hmyz klade rád svá vajíčka do stromového mechu, z čehož na jaře a v létě vylézají rozličné stromům škodlivé housenky. — Příčina nemoci této bývá: Buď že ovocné stromy stojí přilís blízko pohromadě, aneb ve stínu blíz velkých stavení, anebo že stojí docela na půlnoční straně. — Starý na mechorovině churavý strom jest nejlépe vyseknouti a vysaditi místo jiným stromkem zdravým. — Na mladých stromcích musí mech býti odstraněn a seškrábn, a k tomu se užívá tupého nože, nebo tupého pořádku čili osného nože (však ale tak opatrně, abychom utlé kůle stromku neublížili), pak se stromek již známým mazem omaže. — Také se z mladých stromků mech dobře odstraní, udělá-li se lůh z buřového popele, do něhož se přidá soli a nchastného vápna, a tímto procezeným lůhem se stromky omývají.

§. 59. 4. O praximce.

Tato nemoc se poznává, když dostane strom hrubou drslavou kůru, v jejíchžto štěrbinách vyselíjaký hmyz se uhnízdil a zdržuje. — Tato nemoc pochází od přilís špatného nebo také přilís nízkého, vlhkého a studeného položení.

Tu pomůže, když na jaře, pokud ve stromu mraza neprobíhá a žádných silných mrazů se obávat nemusíme, tupým nožem drslavou kůru oškrábeme, aby se strom zase potiti a živící částky z deště a povětrí do sebe šláti mohl.

§. 60. 5. O raře.

Rař jest ona nemoc stromu, při které se kůra počne odpuškovati, černati, a později podobně i dřevo černá.

Příčiny raře bývají rozličné, buď že se strom sázel již chybě, nebo že se mu před sázením porouchané kořeny opatrně neodtežaly, nebo i přílišný přitok vláhy.

Počínají-li jednotlivé větve od raře trpěti, jest nejlépe časné je utřznouti, a rány učiněné zahradnickým nožem zamazati, pakli se ale rař zafabí ve kmeni, musí se kůra odpušlá, též i dřevo, jak hluboko jest poškozeno, vyřezati a podobně zahradnickým nožem zamazati. Je-li kmen ve dřevě příliš hluboko poškozen, a větve již vyškřkají, nejlépe jest strom vykopati a zafabiti jiný zdravý.

§. 61. 6. O tolu pryskyřice.

Tolu pryskyřice (t. j. řez kůry čili karmatina teče) pobléhají zvlášť stromy mahulové, broskvové a třešňové.

Mnozí stromové touto nemocí hynou; neboť jestliže se v čas od ní nepomůže, povstane na tom místě spála a koučivě strom docela zahyne.

Nejlépe jest, řez se místo, na kterém pryskyřice vytéká, i s kůrou a dřevem, jak hluboko zanečeno jest, vyřezati, rána se pak vymyje mydlou vodou, a pak se zamaze zahradnickým nožem. Též jest to dle novější zkušenosti dobře, řez se po deseti vyteká pryskyřice hadrou v čerstvé vodě smočenou očistiti, pak se čisté místo mokrou hadrou obváže; toto obmázování mokrou

hadron a čištění pryskyřice po hodinách se opakuje tak dlouho, až tol pryskyřice docela přestane.

§. 62. 7. O houbě.

Houba ješ žlutá neb počernalá vyrostlina, která sřaje řřávu ze stromu, a na místě, na němž vyrostla, řazí řřu i řřvo stromu. — Nejřpe ješ, řař se řařá houba na stromu okřuje, pozorně ři od stromu odkřnuoti, ono místo něco ostrřm nořem vykřnuoti a řař řahradnickřm rořkem řamazati.

III. Oddělení.

O nepřátelích ovocných řřromů.

§. 63. 1. O housenkách, řřávním nepříteli ovocných řřromů.

Řřávní nepřátelē ovocných řřromů řřou housenky, řřerē pupencům, řřřřu, řřvēřu a řřřē řřromovní nářaninē řřřodē, a řřařto nejen na roř rořře nářēje na ovoce řřmāřř, nřřbrř řřrom, āř do druřhēho, řřařto i řřřřřho rořřu řřmāřřmāřř. Řřřo řřē tedř řřvē řřromy řřřāřř uřřřovati a řřřāřřuātēho ovoce pořřřvati, musí nerovřřnutelnē housenky řřřřati.

Řřēřřřřřřřřřř řřāř řē řřřřāřř housenek jeřř řřřā nebo brřo na řřāřē. — Na podřřřm řřřř se řřromů opadā, a na ratolestech řřromů neořřřāřā ničēhoř, řřromē housenkřch řřřřā, t. ř. řřōēnřch ořřřēbnřch a pavuřřřmou na ratolestech uperovēnřch řřřř, v nichřřto wāřřřā housenkē se wřřnāřřēji. — Třřto housenkē řřřřā se s ratolesti pozorovē řēřřou, do nēřāřē nářōby anebo do pyřle se řřřřōāřřřř, a řřā řē řřāřř. Třřto housenkē řřřřā nēřmēřř v řřřřāřāř po řēři řē rozřāřřovati, řřřo řēby i na řēři řē housenky wřřřřř

a na stromy zpátky lezly. — Sbírání housenek nemá se odkládati až na teplejší jarní dny; neboť jakmile teplejší jarní slunce se ukáže, ihned housenky z vajíček vylézají, a jsou-li jednoráte po stromě rozlezlé, nikdo se jich volce nezmoctí. — Není však mšedá práce již skončena, když se stromů mšedá housenčí hnízda se sebraly; neboť i tlustší dřevo ratolestí se prohlédnouti musí, zbali se na něm vajíčka housenic prsténkových nenacházejí; neboť motýl vajíčka v podobě širokého prstenu na dřevo ratolesti klade, a jistým mazem pomazuje, tak že prsten tento jak roh tvrdý jest, a tupým nožem opatrně seškrábán býti musí. V jednom tomto prsténku bývá 300 i 350 vajíček. — Kdybychom při sbírání housenek takové prsteny byli přehlídli, vylezly by z nich housenky tak nazvané prsténkové. Potud tyto housenky rostou, mají tu vlastnost, že se v rosochách stromu slézají dohromady, jež u večer, za chladného rána aneb po dešti v chomáčích pohromadě uacháztme, a které buď nějakým tlustým dřevem anebo motrou hadrou snadno zničiti můžeme. — Chomáče housenek ale, kterých rukou dosáhnouti nemůžeme, zničí se takto: Wezme se trochu kuřáckého tabáku, pak něco česneku, k tomu se přidá lůhu aneb popele; to mšedco se dohromady smátí, a do nějaké nádoby sleje. Pak se vezme blouhář hůl, na konec se přimáče kus starého a nepotřebného plátna, které se v připravené vodě smočí, a jímž se napotom chomáč housenčí potře. Pakli by při tom některé housenky došly do trávy spadly, musí se vyhledati a zasslapati. Druhého dne ohledejme strom bedlivě znovu, a jistě housenky mezi jedním neb druhým

rozvětvením shromážděné nalezneme, které se opět zničiti musí. Tímto způsobem zahlazují se i housenky tak nazvané pospolité.

Housenky tak nazvané zavínači ukazují se v čertonu a červenci na stěpích a sprostcích, stavíce sobě domek ze dvou i tří listů, jež slepi. Tyto housenky lze zahlazovati toliko jednotlivé, když se totiž slepené listy smáčkají, anebo utrhané seberou se spálení.

Některý druh housenek mívá svá hnízda až v nejvyšších větvích stromů v chumáčích. Do těchto hnízd slézají se housenky večerního času anebo při dešti, jestliže ve dne po celém stromě se rozlézají a ožirají listy. Takové větve musí se brzy zřána ulámati, anebo ntezati, anebo raději uštíhnouti. K tomu dobře slouží zahradnické nůžky. Tyto bývají jedním svým železným ramenem upraveny na bidle, k druhému ramenu přitváže se provázek, jenž tak dlouhý býti musí jako bidlo. Zač mile se větvička nachází mezi nůžkami, přitáhne se provázek a větvička jest uštížena. Spadlá větve, anebo raději housenky na ni musejí se na zemi dobře rozšlapati.

Tyto zahradnické nůžky slouží i při řezání potřebných roubů na vysokých stromech výborně.

K odstranění housenek musejí se i pupy jejich rozmačkati; neboť housenky, dosáhnuce úplného vzrůstu, zalézají k zapředení neb k zapupování na zahradní zdi, blízko domy, na stromy, a t. d. — Zahlazování pup jest práce velmi lehká: vezme se totiž kus tlustého dřeva a pupy se rozmačkají. Tato práce, jež se častěji v roce bíti má, jest velmi potřebná, neboť každou pupou

zabídl se i budoucí motýl, jehožby samička byla snesla dříve i tři sta housencích vajíček. —

Alle i povstali motýlové musí každoročně býti zahlazováni, zvláště bílí, jímž říkáme běláskové, aby se tím přelazilo mladé vajíček, z nichž by se přišlého roku lišily housenky. Motýlové bílí sedají rádi v červenci, a srpnu na květy rostlin, na bodláčí, na červený jetel a t. d., na kterých snadno se mohou pochytati rukama; též se sletují motýlové u velkých houslí na močály a kalužiny, na kterých volkých místech sedící motýly třeba toliko rozstlapati, kterážto práce se ponechává dětem, majícím při tom i svůj žert. —

Za posledních let při mnohých školách našli milé Moravy ustanovili páni učitelové svým žákům peněžitou odměnu za jistý počet pochytaných a odvedených motýlů, což jest chválné hodno, a rozhodně následováno býti zasluhuje.

Každé představenstvo v jednotlivých obcích měloby bedlivě na to dohlížeti (což se až posud rozhodně nestává), aby každý občan ve své štěpnici housenčí hnízda, housenky a pupy pilně sbíral, a každého nedbalce mělby přísně pokutovati; neboť jeden takový nedbalce škodí mnohým pilným. Jmnyž kdýž obžere stromy nedbalého hospodáře, přepadne zahradu pilného, a byl se tento i sebe více přičinil, přece mu housenky stromy jeho obežerou, a bytby i tomu neunarvenou pilností zabránil, aspoň motýlové v zahradách těchto nedbalců vyšší přilítnou na bujně zelenající se stromy, a nákladou vajíček, kterážto pro přišlé roční pilnému zážou hrozí.

Abby rošťak housenky soušední, řehž stromy nebbanlivého obežraly, stěhující se napotom ze soušedních zahrad přes ploty a ždi v hejnech do nassích zahrad čistých, sškoditi nemohly, zabránit se snadno takto: Okolo stromu asi lolet zrohšší ob země přiváže se kus jako síbská ručka sširokého silného papíru, tak peroně, aby housenky mezi kůrou a papírem nemohly prolézt; pak se papír natře řidkou kolomazí. Toto potírání musí se opakovati aspoň každých osmý den tak dlouho, dožub housenky trvají. Housenky na tomto pásku papírovém umáslé smetou se každých den na zem a rozššlapou se. Ale i při nejbudlivějším čistění stromů na podzim a v zimě není možná rošsedna housenčí hntzda zničiti, jelikož wajtčla mnohých housenek, ba i celá jejich hntzda jsou přllíš malá, a často se nacházejí tak wysoko na stromě, že jich ani není roiděti. V té přtpadnosti nám jiného nic nezbyvá, než taková housenčí hntzda ponechati ptákům.

Přirození plenitelové tohoto hmyzu jsou ptáci, zrohšště zpěvní, a řehž zahrada ptactvem oplývá, housenky nikdy se tu přllíš rozmnožiti nemohou. Pročež se má ve sškolách nulažeji přllsně zakázati, aby ptáci hntzda neshazovala, wajtčla a mladé ptáčky nerobytrala, a pakli by zákaz nepomohl, mělo by se i trestem zakročiti. Kdo ptáka l. p. sškoru zimního času pozoruje, přesvědčí se, že budlivě rošsedky větve a ratolesti ohledává, a s ratolesti na ratolest přelétá. Bátorá totiž po wajtčlách housenčích, a po celou zimu se tímto hmyzem žije. Jak mnoho tedy zmatk jediné pták sškora tohoto hmyzu stromům omoc-

nám nejvšš škodného? — Přísne tedy ať zařazáno jest dětem v zimě ptáky škodky a jiné do truhlíček chytati.

§. 64. 2. O mravencích.

Brzy na jaře vyšlézají mravenci na mladé stromky, aby na větvičkách a na ratolestech jejich svou vajíčka kladli; později ale láká mravence k nárostům na koruně stromovní ona sladká medová šťáva (ruba), kterou častokráte listi jest potkano.

Tato nárostová mravenců jest mladým stromkům nejvšš škodlivá; neboť na jaře vyřezávají mravenci pupence květné, později žerou listy stromů (zvláště třesín) a pak, což nejškodnějšího pro mladé stromky jest, pouští svůj ostrý a palčivý trus na kůru stromovní, a tím hubí a v krátkém čase i zničí stromky mladé. Kde všude mladých stromků mraveniška se vyhazují, mravenci buď vcelou vodou neb jiným způsobem se musejí zničiti, stromky pak ale se tak opatří, aby mravenci na ně nelezli. — Aby mravenci na stromy nelezli, dobře prospěje, ošloupiti stromu obvázati loubel neb špatnou vlnu anebo provázek z koňských žlout, asi ložet zvěšiti od země, v níž mravenci uváznou. — Jež se zdržují mravenci od stromu, když peň stromový natkeme hovězí žlučí, — anebo udělá-li se asi 3 prsty široká čára křídou ošloupiti, která se po každém dešti obnovit musí, bojí se každé mravenec ji přelezti. — Když mravenci ušetrají ovoce, zvláště ovoce broskvové a meruňkové, obváže se ošloupiti stromku provázek, natčený

maští zhotovenou ze stry na prášek utlučené a kafru, kterémuž promázku oni se pilně vyhýbají.

§. 65. 3. O zajících.

W zimě, když zmrzlá země sněhem pokryta bývá, běhají vyhladovělí zajci po postranu, a kde jen mohou ohryzují kůru mladých stromků, které potom nevyhnutelně hynou. Proti žravým hostům těm musejí mladé stromky chráněny býti a sice:

- a) Na podzim kmen těchto stromů se natře náterkou stromovní, od země tak vysoko, jak vysoko by zajíc dosáhnouti mohl, kdyžby se na své zadní běháky postavil (nejlépe až pod korunu). Náterka dělá se takto: Vezme se žluč a krev kravská, k tomu se přidají chlupy kravské, psí lejno, kousek vápna a něco žluté hlíny, z čehož dohromady se řídké těsto udělá, kterým se kmen stromu starou štětkou potře.
- b) Tato náterka bývá ale dost často bežtým spláknuta, jistější tedy ochranou stromků proti zajcům jest, když na podzim kmen stromků buď do slámy nebo rákosí zavážeme.

Takové obmázání stromků slámou má se na podzim státi i w ohražených zahradách, neboť zajci w zimě přestávají i vysoce ploty u zahrad, — i volundivají se do zahrad dost malou skulinou, — wtr w zimě nadělá častěji vysoce zámoje u plotu zahrad, — po nichž se zajcům do zahrady učinit snadný východ. — Důslem to mnoho práce stojí, vysédati mladé stromky vždy na podzim do slámy zavazovati; ale co platno? Běda pláním a mladým stromům štěpovaným w školce, jest-li

se do ní zajíc dostane! Všech stromů, kteréž do slámy nezavázány nad sněhem nalézá, tak odlousse, jako by nožem odříznuty byly.

Prostředek, jímž se malá neohražená školka stromovní proti zajcům poněkud chrániti může, jest tento: Kolem školky natlučou se do země koly, asi na 1 ½ lokte vysoké; pať se zaopatří šňůra, která se kolomazl potře, a na koly uperou tak vysoko, aby nad sněhem několik palců vysoko natažená se nalézala. Na šňůru se zvolna namáče něco dlouhého petli. Smrad šňůry a petle větrem se kláticího snadno bojácného zajíce odežene. —

Řady při vyselbě opatrnosti přece některý strom byl na kůře od zajců uhrýznut, musí porouchaná kůra až na dřevo čistě býti vyřezána, a rána zamazána stromovým morkem. Byl-li který stromek kolem okousán, nejlépe jest jej vyhoditi a na místo jeho zasaditi jiný.

§. 66. 4. O chroustech čili babkách.

Chrousti čili babky škodí květu a listům stromu, a jsouli příliš četní, i stromy přivedou na zmar.

Z jejich vajíček, jež kladou do země, vylíhne se druh housenek, jež nazýváme ponravou, z nichž teprva třetím rokem chrousti se stanou. Tyto ponravou v zemi kořenům náramně škodí, pročej jest i zapotřebí, abychom se sprostili chroustů.

Bychom se sprostili chroustů, jest nejlépe, ráno a v poledne, dočimáde sedí na listech, setřásati je. Jsou-li stromy příliš silné, že se kmenem nemůže pohnouti, vezme se nějaký hák, a tím se jednotlivé větve otřesou. Setřesení

chrání se buď zafklapou, aneb se sbírají, matcei robbou spáti a do hnoje zakopají Také prasata, slepice, husy a kačky rády je žerou, jen že jim jich nesmíme mnoho dáti.

§. 67. 5. O mšicích (mši listné).

Na listí slivových, jabloňových, broskvových a třešňových mladých stromků nalezá se často-kráte hmyz, tak zvané mšice, na jabloňových a slivových stromích barvy zelené, na třešňových stromích barvy černé. Kde na stromech tento hmyz se nasadil, tu se listí stáčí, žloutne, mladé roční pruty schnou, strom chřadne a hyne. Úplně jistého prostředku proti mšicím ještě se nezná a není; nejlépe jest tu periodu živobytí těchto nepřátel stromů s trpělivostí přecháti, pať žluté listí odtrhati, suché větve sřeznouti, a stromek opět se rozjelená a roste. Nejlepší prostředek proti mšicím jest, hrubý kuřlavý tabák smažiti a touto jichou strom nějakým způsobem hojně a několikrát škropiti.

§. 68. 6. O mrazích.

Ranní a pozdní mrazy na jaře jsou pro stromy ovocné záhubné, jestli pupeny nebo již vyražené květy pojednou umoří. Nejnebezpečnější měsíce jsou březen, duben a prostředek května. — Proti mrazům jarním není lépe, jako vzduch nad zahradami se vzdávající zahřívati. Když se mrazu strachujeme, zapálíme na straně zahrady, odkuď táhne vítr, o půlnoci jeden nebo více ohňů, aby se kouř táhl po celé zahradě a vzduch zahřívá. Pro takové ohně proti mrazům berou se plamenem špatně hořící látky, které rošť

mnoho kouče dávají, t. p. shnilé a syrové větvičky, listy, hrušky, chvoj, shnilá sláma a t. d. Nejlépe jest, když se k ochránění ovocných stromů od mrazu, zvláště v č. 8 květu, všíchni obyvatele jednoho místa sjednotí, a každý ve své zahradě udělá oheň; nebo se takto způsobeným koučem vzduch nad celým místem oteplí. — Jednotlivé stromy (t. p. broskvové, meruňkové) chrání se proti hrozcím mrazům na jaře přikrytím rohožkami.

§. 69. 7. O vosích.

Vosi nejvíce škodí ovoci zralému, neboť od nich nabodnuté ovoce počíná na stromu hnití. Zvláště se shánějí vosi po meruňkách, broskvích a hruškách. Když se pozoruje, že ovoce od vosů trpí, přiváže se na vršku stromu láhvice naplněná medovou vodou, do nížto vosi vlezou a se potopí.

§. 70. 8. O vrabcích.

Strom třesňový a štěpovaný všílní pro své chutné a rané ovoce jest velmi vážen, přece však jich mnozí ve svých zahradách nechťejí vysazovati, protože jejich ovoce, jak uilic dozrává, od hejn vrabců bývá přepadeno, takže na stromě, krouž ponechaných pecet, nic jiného k česání se nenalezá. K odstranění těchto nezvaných hostů dobře jest na stromy třesňové a všíňové rozměstati kusy česneku, jehožto silnou vůni vrabci neradi čichají, stromu se vyhýbají.

§. 71. 9. O rozličném domácím dobytku, jak stromům ovocným škodí.

Mnohý lehkomýšlný hospodář hází ovocné stromy sousedům neb i sám sobě tím, že nechává

svůj domácí dobytek, a sice dobytek hovězí, ovce a kozy, bezesvřst dohlédky pásti a chobiti v zahradách a na místech, kde jsou vsazeni ovocní stromové. Dobytek hovězí okousává, jak vysoko dosáhne, listy v koruně i s větvemi, svým ssrubáním stromy roztrhne, nebo se o stromy drbe a je přelamuje i vyškácí, a takto stromy ovocné buď docela ničt, anebo aspoň jim působí rozličné nemoci.

Nejškodlivější domácí dobytky pro zahrady jest ovce a obzvláště koza, neboť tato nejen jak vysoko dosáhne strom v koruně na větvích okousává, ale v zimě i kůru na pni kolkolem ohryzuje a tím strom ničt.

Mnohé hospodyně pouštějí a zavtrají zvláště na podzim, v zimě a na jaře své husy do zahrad, a tu se sčledá, že i tyto svými zobáky ohryzají kůru mladých stromků, a stromky ničt.

Hovězí dobytek, ovce a husy nemají bez dohlédky nikdy připustěny býti, kozám ale budiž zahrada vždy zavřena.

§. 72. 10. O sněhu a jíní.

Sněh a jíní, mladé stromky obtěžující a je podlamující, má se pořádkem opatrně se stromů stáhati.

IV. Oddělení.

§. 73. Popis ovoce a stromů ovocných.

Zde podávám čtenáti popis jednotlivých druhů ovocných a stromů jejich, a kojím se nadějí, že mnohému přistiteli stromů ovocných z našeho obecného lidu na Moravě velmi dobře posloužím; neboť v tomto popisu naučí se náš prostý lid

některé dobré druhy ovocné jmenovitě znáti, a napotom může každý dle přání svého na stromkách to žádané ovoce sobě buď štěpovati, aneb již štěpované stromky sobě koupiti, a tím způsobem dobré ovoce v zahradách našeho prostého lidu (kde ho až posud pořádku jest nalezt) se rozmnožiti.

§. 74. a. Jablka letní.

1. Jablko ledové čili šlenáč. Ovoce jest malé, kulaté, bleďožluté, na straně slunečné počervenalé, vydává velmi silnou jahodovou neb malinovou vůni, maso má sněhobílé a plné šťávy, přezralé ale zmočnatí. Toto jablko dozrá již ku konci července, patří tedy mezi nejranější druhy jablek, nedá se ale dlouho držeti. Strom bujně roste, hodí se také pro studenější krajiny Moravy; mladý strom nasazuje časně, a bývá úrodný.

2. Bílá renetka, velmi krásné, a když se za čerstva jí, občerstvivé jablko, zraje se hodí na ovocné vino. Zraje v září a dosahuje v říjnu nejlepší chuti, aniž vadne. Strom roste bujně, jest velmi úrodný a nemůže býti dost vysazován; hodí se také pro studenější krajiny Moravy.

3. Srpnáček, hezký veliký a pro tabule velmi vhodné jablko, nedá se ale dlouho držeti, zraje v polovici srpna. Strom roste bujně.

4. Kalwilla červená letní, prostředně veliký a pro tabule vážené ovoce, zraje v srpnu, a dá se sotva 14 dní držeti. Strom roste bujně, dosahuje ale jen prostřední výšky.

5. Panské jablko, velmi krásné, prostředně veliký a dobré jablko. Zraje v září, nedá se

však dlouhého držeti a brzy zraje. Strom roste zdobavě, a dosahuje jen prostřední výšky.

6. Malvilla žlutá letní, velmi krásně prostředně veliké jablko, hodí se pro tabuli. Zraje v srpnu, a dá se držeti 6 neděl, pak ztratí svou krásnost. Strom roste bujně, a bývá hodně veliký.

7. Růžák, jablko prostředně veliké a kulaté, na loži ovocném dostává kůži mastnou, jest skoro zcela červené, maso má bílé, vládnaté, libě navinulé. Zraje v září, a dá se až do listopadu držeti.

§. 75. b. Jablka podzimní.

1. Jablko jahodové, ovoce žluté, na polebné straně červeně pruhované a více moučnaté. Zraje v srpnu, a nechá se po tři neděle držeti. Strom jest prostředně velikosti, roste bujně, větve má roztažené, a bývá velmi úrodný. Jablka tyto nemají velké ceny.

2. Malinové jablko, jest velké, se slunečné strany výsoce červené, podoblé a hranaté. Toto jablko jest lahodné, kožené chuti, vládnaté, — jest sice výborné a jedno z nejlepších plodů stromových pro tabuli. Zraje v září, drží se velmi pevně na stromě a mstr ne tak brzy ho shodí. Strom roste z mláde bujně, však nedosahuje dlouhého věku, a lehko dostává spály. Pro jeho dobré ovoce a úrodnost zasluhuje malinový stromek býti častě sázen a štetten.

3. Jablko Smidberg, jest barvy bílé, má velmi lesklou kůži, na straně slunečné světlorůžové. Maso jeho bílé s červenými žilkami jest vládnaté, chuti hojně kožené a navinulé,

— jedno z nejlepších jablek. Ovoce zraje ku konci září nebo v říjnu, a dá se až do jara držeti. Strom roste bujně a bývá velmi úrodný, nehodí se ale pro studenější krajiny. *)

4. Jablko Wawřinec, hezký melíř jablko, hodí se jak pro tabule tak i pro domácí potřebu, zraje v říjnu, dá se při šlátově držeti až do vánoc, pak zmoučnati. Strom v teplejších krajínách zasluhuje četně sázen býti.

5. Puncové jablko, jest melíř, žluté, kulaté jablko, velmi libé vůni a chuti. Zraje ležentím v městci prosinci, a dá se jen čtyry neděle držeti. Strom roste bujně, hodí se pro každou půdu, a dáti se i v studenějších krajínách, zasluhuje tedy v studenějších krajínách nassí Moravy sázen býti.

6. Retní zlatožlutá renetka, melíř a skvoštné podzimní jablko, hodí se hned se stromu k snědku. Zraje v září, a dá se přece až do zimy držeti. Strom nebývá rozsáhlý, spokojuje se s každou půdou a zasluhuje v studenějších krajínách Moravy hojně sázen býti.

7. Červený pruhovaný kardinál, melíř, krásné podzimní jablko, hodí se k snědku i pro kuchyňskou potřebu. Zraje v říjnu, a dá se až do prosince držeti. Strom roste bujně, žádá ale dobrou, více suchou půdu a teplejší poněbí.

§. 76. c. Jablka zimní.

1. Berlínská omčí hubička, melíř polouhlé, skoro málečkovité žluté jablko s červe-

*) Obe vssedch potud uvedených druhů jablek obdrží se na žádost rouch u spisovatele této knihy, teď faráře v Doubravínku na Moravě.

nými pruhami. Maso má žluté, tuhé, plné
koženné vlásky. Braje v měsíci prosinci, a dá
se celou zimu držeti. Strom roste bujně, jest
úrodný, dosahuje ale jen prostřední výšky, —
zasluhuje čteně sázen býti.

2. Zimní misseň jest nejlepší ovoce ta-
bulné, i spolu pro každou domácí potřebu nemy-
rovnané. Jablko jest polo bledožluté a polo krásně
červené, kulaté, masa velmi chutného a vstí
na dlouhých stopkách, kdežto nasse obyčejná misseň
jen malou stopku má. Braje v listopadu a dá
se přes celou zimu až na jaro držeti. Strom
miluje dobrou půdu, roste zdoluhavě ale rozložitě,
dosahuje znamenité výšky a vysokého stáří, nerad
snese řezání a dává se i v studenějších krajínách;
pročež nemá v žádné větší zahradě scházeti.

3. Veliká misseň, jablko bledožluté, na
slunečné straně polo krásně červené, velké, tak
že jeden kus často více než půl libry váží, kulaté,
masa bílého a velmi chutného, a vstí na krát-
kých stopkách. Braje v listopadu a dá se přes
zimou držeti. Dává se zvláště na vysokorostlých
stromech, nikoliv ale na zákrslích. Nemá v žádné
větší zahradě scházeti.

4. Francouzské jablko zeslechtěné, velmi
krásné, prostředně velké, a pro tabulky vážené
jablko. Braje ležentní v prosinci a dá se držeti
až do jara. Strom roste bujně, bývá velmi
úrodný, a zasluhuje všeobecného rozšíření.

5. Veliký zlatopepák, jablko krásné tabulní
a nemyrovnané pro domácí potřeby, jest prostředně
velké, tuhé a spolu vlávnatého masa. Braje
v listopadu, a dá se držeti až do jara. Strom

miluje dobrou půdu, žene větve vzhůru, roste zdoluhavě a bývá jen prostředně veliký. Má v zahradách hojně sázen bhati, neboť jest velmi uctah.

6. Soudečský, jablko prostředně veliké, žluté, červeně pruhované, šťávy sladké, jest dobré tabulní ovoce. Ráje v provincii, a dá se až do února držeti. Strom dává se v každé půdě, jest prostřední velikosti a velmi úrodný, jest hoden hojného vysazování.

7. Panenské jablko, jest jablko prostřední velikosti a hodí se jak k jídlu tak i pro kuchyňské potřeby. Ráje v lednu, a dá se při šťávě držeti přes celou zimu až do června. Strom dává se v každé i v špatné půdě a v krajinách chladnějšího ponebí, dosahuje jen prostřední velikosti a bývá náramně úrodný. Stromy tohoto druhu nemělyby v žádné zahradě scházeti, též se tento druh dobře hodí do polí a k silnicím do stromořadí.

8. Bílá vlastká zimní kalvilla jest jablko hodně veliké, více vysoké než široké, nejkrásnější jablko hranaté a dle chuti výborné. Barva jeho jest žlutá, na straně slunečné světlečervená, neb červenými skvrnkami skropená. Ráje v provincii a dá se přes celou zimu držeti. Strom žádá dobré půdy, roste zdoluhavě, rozložitě a nedosahuje velkého stáří.

9. Kutnová renetka (šulině) jest prostředně veliké jablko, velmi krásné tabulní ovoce, barvy citronové. Mäso má bílé, šťávnaté, namínuté. Strom roste zdoluhavě a není veliký, ale velmi úrodný.

10. Anglická zimní parmice, jablko hodně veliké, krásné, chuti nejvýbornější, jest barvy

zlatožluté, na straně sluneční počervenalé, čermennými čarami pruhované. Maso má pošťlantlé, skoro chřuplavé, plně sladké kořenné šťávy. Zraje v prosinci a dá se přes celou zimu držeti. Strom žádá dobré půdy, roste bujně, dosahuje znamenité výšky, časně nasazuje, a bývá velmi úrodný. Zaslouhuje v zahradách hojně sázen býti.

11. Winné jablko, jest dobré ovoce, jak k snědku tak i pro kuchyňskou potřebu, dá se zvláště upotřebovati na ovocné víno. Strom jest náramně úrodný, a hodí se do stromočadi podle cest. Ovoce zraje v prosinci a dá se držeti přes celou zimu.

12. Veliký pruhovaný hranáč, krásné, velké a dobré jablko. Zraje v prosinci, a dá se až do jara držeti. Strom žádá dobré půdy, roste bujně a bývá úrodný.

13. Francouzská štvorstná renetka, jablko jest velmi krásné, velké, barvy skoro zcela červené, maso má prostředně šťavnaté a chuti sladké. Zraje v prosinci a dá se držeti až do února. Strom žádá velmi dobré a více suché půdy, roste bujně a bývá veliký.

14. Newyrownaná renetka, jablko pro kuchyňské potřeby a tabuly nejvyšší ceny. Ovoce jest kulaté, barvy světléžluté, červeně pruhované. Maso má sněhobílé, kořenné, plně sladké narvinulé šťávy. Zraje v prosinci a dá se dlouho v zimě držeti. Strom žádá dobré půdy a tepla, roste bujně a bývá velmi úrodný, zaslouhuje v zahradách hojně sázen býti.

15. Rázvorová renetka, jablko prostřední velikosti, chuti kořenné, výborné, obzvláštní ovoce

pro tabuli. Zraje v provincii a dá se až přes zimu držeti. Strom žádá dobré půdy, roste zdoluhavě a bývá úrodný. Tento druh zasluhuje bhati hojně sázen. *)

16. Renetka kožená, jablko veliké, chuti dobré a šťavnatý navinulé. Ovoce jest olivozelené, na straně slunečné žlutozelené a počervenalé, pro kuchyňskou potřebu nemohoucí. Zraje v lednu a vydrží až do jara. Strom se spokojí s každou půdou, snese dobře i studenější ponebí, roste bujně a dělá korunu rozložitou. Zasluhuje pro svou úrodnost hojně sázen bhati, zvláště v studenějších krajinách do stromotadi podle širokých silnic.

17. Orleanská renetka, veliké velmi krásné jablko. Maso má bílé, poželoutlé, plné šťavnatý, chuti sladké a spolu libě navinulé. Zraje v provincii a dá se až do jara držeti. Strom žádá dobře vzdělané dobré půdy a teplého vřslunného stanoviště, roste bujně a brzo a hojně nasazuje, zasluhuje četně sázen bhati.

18. Safránová renetka čili šafránka, jablko veliké, krásné a velmi dobré chuti. Maso má poželoutlé, chutiplavé, bary jest poželoutlé, na slunečné straně světlíčervené s červenými pruhami. Zraje ku konci října a dá se v zimě dlouho držeti. Strom roste rozložitě, snese i studenější ponebí, a nemělo by nikdy ve velkých zahradách chyběti.

19. Renetka skvoštná, jablko jest prostředně veliké, na slunečné straně červené, ve

*) Na žádost obdržel je rouby všech těchto druhů u spisovatele této knihy, jak již výše praveno.

stínu poškozeně; — vzácné tabulní ovoce. Zraje v listopadu a dá se až do jara držeti. Strom žádá dobré půdy, roste rozložitě a jest úrodný, zaslouhuje četně sázen býti.

20. Bílé zimní hedbávné jablko jest světlolžluté a jen na slunečné straně jest temnější, spolu jest velmi dobré chuti nádherné. Ovoce zraje v listopadu a dá se celou zimou držeti. Strom nebývá nikdy veliký.

21. Brbowka čili Lecar, jablko prostředně veliké, bartoň zelené, na slunečné straně požloutlé, příjemné k snědku za čerstvota a pro kuchyňské potřeby nepochybné. Zraje v prosinci a dá se až do jara držeti. Strom žádá dobré půdy a tepla, roste z mládí bujně; přece však dosahuje jen prostřední velikosti. Zaslouhuje četně sázen býti. *)

22. Pruhovaný zimní agát, jablko prostředně velké, náramně krásné, velmi příjemné k snědku, a ku každé domácí potřebě velmi vhodné. Zraje v listopadu, a dá se celou zimou držeti. Strom dosahuje jen prostřední velikosti, jest velmi úrodný, a hodí se také pro studenější krajiny. Zaslouhuje hojně sázen býti.

23. Wejlmek veliký, jablko jest žluté, se slunečné strany počervenalé. Maso jest bílé, tuhé a chrupavé, chuti kořeně sladké. Zraje v prosinci, a dá se přes zimu a jaro doleho do leta držeti, a z jara s pochvalou ozdobuje tabulu. Hodí se zvláště na ovocné víno. Strom žene větve výš, dosahuje hodně výšky, a jest

*) Také z těchto druhů jablek lze roubat dostati u splnomocnětele této knihy.

velmi úrodný. Zima stromu téměř neškodí, i hodi se on výborně k silnicím do stromořadí.

24. Anglický zlatopepák, jablko malé, masa žlutého, chuti výborné. Strom ostává vždy malý a jest náramně nesný. *)

25. Žluté zlatňátko, jablko prostředně veliké, špičaté, žlutožluté, na straně slunečné tmavočervené. Ovoce zraje v prosinci, a dá se až na jaro držeti; aniž vadne, jest vážené jak pro tabuli, tak i pro domácí potřebu. Strom roste zpomalu, nasazuje brzy, a dosahuje jen prostřední velikosti.

26. Zelené zimní zlatňátko, prostředně veliké zimní jablko, masa bílého, chuti namí-
nulé, vážené ovoce jak k snědku, tak i do ku-
chyně. Zraje v prosinci, a dá se bez vadnutí a ztráty chuti držeti až do léta. Strom zasluhuje do polt hojně sázen býti.

27. Velké pruhované císaršské jablko, jest jablko veliké, velmi krásné, přichodné jak k snědku tak i pro každou domácí potřebu. Zraje v prosinci, a dá se až do léta držeti. Strom roste bujně a rozložitě. Zasluhuje v zahradách četně sázen býti.

28. Kardinál krworudý, jablko prostředně veliké, velmi krásné a příjemné k jídlu za čerstva. Ovoce jest podlouhlé, maso má červené, a jest pro každou domácí potřebu výborné. Zraje v listopadu, a dá se celou zimu držeti. Strom se spokojí s každou půdou, a snese i studenější

*) Na žádost obdržel se rouby tohoto i dvou následujících druhů, jakož i druhů pod č. 30, 45 u spisovatele této knihy.

ponebí, zasluhuje tedy v studenějších krajínách Moravy hojně sázen býti.

29. Zimní sladký papírník, jablko pro-
středně veliké, velmi krásné a chuti libezné.
Braje v prosinci a dá se až do leta držeti. —
Strom roste bujně a dosahuje znamenité výšky.

30. Kalvilla ananasová (Švadrátko),
jablko hranaté, žluté, na slunečné straně počer-
venalé. Mäso má poželutlé, chřupavé, chuti
libezné kořenné, — i snědku výborné jablko.
Braje v listopadu a dá se až do ledna držeti.
Strom žádá dobré půdy a tepla, roste bujně, a
zasluhuje v zahradách hojně sázen býti.

31. Bílé knížecí jablko, jablko hranaté,
více kulaté, barvy poželutlé a na slunečné straně
bledočervené. Mäso má měkké, chuti navinulé a
kořenné. Hodí se jak pro domácí potřebu tak
i i snědku za čerstva, zvláště ale jest vydatné
na ovocné víno. Braje v listopadu a dá se až
přes zimu držeti. Strom roste zdoluhavě, v dobré
půdě dosahuje znamenité výšky i státi, zasluhuje
i v studenějších krajínách do polí a podle silnic
sázen býti.

32. Pomerančové jablko, jablko hodně
veliké, krásné tabulní ovoce. Braje v prosinci a dá
se až do leta držeti. Strom dává se i v studeněj-
ších krajínách v půdě hubené a kamenité, jen ne
možné, v půdě dobré dosahuje náramné výšky
i státi; a zasluhuje i sázení do polí a podle
silnic (zvláště v studenějších krajínách Moravy)
všeho schválení.

33. Renetka šampaňská, jablko jest velmi
krásné, barvy bleožluté, na straně slunečné čer-

menorážkové; maso má bílé, plně sladké šťávy, ještě ušborné zimní ovoce. Strom roste zdoluhavě nebývá veliký, za to ale náramně úrodný, zasluhuje tedy v zahradách a na poli hojně sázen býti.

34. Renetka pstruhová, jablko malé, velmi krásné, jak pro domácí potřebu tak i pro tabuly vážené. Braje teprve na jaře a dá se ve studených sklepích celý rok držeti. Strom roste zdoluhavě, žádá dobré půdy a teplého ušlunného položení.

35. Anglická granátová renetka, jablko ještě na slunečné straně červené, se stinné strany požloutlé, maso má nažloutlé, chřupavé chuti, velmi libě kousečné, hodí se jak pro tabuly tak i pro každou domácí potřebu. Strom roste bujně, dosahuje znamenité uššky, žene větve rozháru, a ještě velmi úrodný. Zasluhuje v zahradách čteně sázen býti.

36. Česká renetka, jablko prostředně veliké a k snědku ušborné. Braje v provincii a dá se celou zimu držeti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité uššky, bývá úrodný a nebývá na zimu příliš choulostivý, zasluhuje v studenějších krajinách vioravě sázen býti.

37. Korunková renetka, jablko veliké, barvy žluté a kolkolem střopené červenými pruhami, maso má bílé a chuti uctyhotované. Braje v měsíci listopadu, a dá se celou zimu držeti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité uššky, bývá úrodný, — nemůže tedy dosti k sázení odporučen býti.

38. Renetka šyrclová, jablko veliké a šťavnaté pro tabuly, jedna z nejlepších renetek.

Jeho hladká kůže jest citronové barvy, na slunečné straně načervenalá a červenými pruhy čarovaná. Mäso má bílé, šťavnaté, chuti sladko kyselé a spolu navinulé. Zraje v prosinci, a dá se držeti až do leta. Strom roste bujně, nasazuje brzo a hojně, druh tento jeví se pro zahradu naše dosti býti doporučen.

39. Perlová renetka, jablko prostředně veliké, podlouhlé, barvy červené, chuti sladké spolu navinulé. Zraje v listopadu a dá se až do ledna držeti. Strom se spokojí s každou půdou, roste zdůhově a bývá jen prostředně veliký; i zaslouhuje pro svou náramnou nešnost, aby byl hojně sázen.

40. Ženská renetka, jablko veliké, krásné a spolu i dobré. Zraje v prosinci a dá se až do jara držeti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a bývá úrodný.

41. Bílá antilská zimní renetka, jablko veliké, hranaté, barvy žluté počervenalé. Mäso má tuhé, ale plné šťavy, chuť sladkovinulou. Strom roste bujně, bývá veliký a velmi úrodný.

42. Windsorská renetka, jablko veliké, hranaté, na sluneční straně počervenalé, hodí se jak k snědku tak i výborně ku každé domácí potřebě. Zraje v prosinci a dá se až do jara držeti. Strom žádá dobré půdy, roste rozložitě a bývá úrodný.

43. Renetka citronová, jablko krásné, prostředně veliké, hodí se jen pro tabuľ, poněvadž se dlouho držeti nedá. Ovoce má čistou citronovou barvu. Mäso má bílé, plné cukrové

šťávy, nebržt-li se ptkliš blouho. Datí se dobře na zákrscích.

44. Bílé vlastké rosmarinové jablko. Jablko krásné, prostředně veliké, v čas dozrání žluté, na straně slunečné blebočervené, výborné tabulní ovoce. Mäso má bílé, plné šťávy, chuti cukrové navinulé. Zraje v listopadu a dá se až do jara držeti. Strom se dobře rosfube, spofojt se s řazbou půdou, jeft velmi úrodný, a zasluhuje jať v zahradách tať i na poli hojně řazen býti.

45. Tuháč, jablko prostředně veliké, blebozelené, hranaté a dobré. Zraje v profinci. Strom jeft velmi úrodný.

46. Pravý žlutý zimní řtětinaň, jablko světle žluté, na slunečné straně ředočervené. Mäso má červené a chuť výbornou. Zraje v profinci a dá se držeti až do leta. Strom roste bujně, dořahuje ale jenom prostřední výřřky, jeft velmi úrodný a ovoce pevně na stromě držt, zasluhuje jať do polí, tať zvläřřtě podle řilnic hojně řazen býti.

47. Řečkovaná renetka čili řrařáč, jablko prostředně veliké, barvy zelené, hnědými řečkami zcela řtopené, chuti dobré, řladkonnávinulé. Zraje v profinci, a dá se ve řvé dobré chuti až do jara udržeti. Strom roste bujně a rozřžitě, a býřvá úrodný, zasluhuje v zahradách četně řazen býti.

48. Angliřká řřpitální renetka, jablko prostředně veliké, mnohem výřřřř než řřřřřř, barvy žluté blebě počervenalé. Mäso má běložluté, tuhé, řřřřřřaté a řokenné; — jeft výborné tabulní

jablko, jakož i tu každé domácí potřebě příhodné, druh tento nemůže býti pro zahrady dosti vy-
chvalován.

49. Renetka musškátová, jablko prostředně veliké, a pro tabulky velmi vzácné. Zraje v listopadu, a dá se až do února držeti, pať jest moučnaté. Strom roste wesele, ale dosahuje jen prostřední velikosti, a bývá velmi úrodný.

50. Čerwený kardinál, veliké, kulaté, čerweně pruhované, krásné a výborné zimní jablko. Zraje v listopadu a drží se až do února. Strom žádá dobré mastné půdy, roste rozložitě, bývá úrodný a zasluhuje hojně sázen býti.

Popis jednotlivých druhů hruskových a stromů jejich.

§. 77. a. Hrusky letní.

1. Velká letní muškátelka, hruska prostředně veliká, poločerwená a požloutlá, dobré trhové ovoce, a nejlepši mezi druhy muškátelovými. Mlaso má jemné a šťavnaté. Zraje v čerwenci a dá se až 4 neděle držeti. Strom roste zblouhavě, dosahuje jen prostřední velikosti, a bývá velmi úrodný. Zasluhuje od hospodářů hojně sázen býti, neboť se dobře vyplácí.

2. Zafubka čerwená, ovoce jest prostřední velikosti, na slunečné straně čerwené a v zádu v čas dozrání žluté, a plné dobré sladké šťávy. Zraje v čerwenci, a dá se jen týden držeti. Zafubka jest výborné trhové ovoce. Strom roste bujně a velmi vysoko, bývá též úrodný. Zasluhuje od hospodářů četně sázen býti.

3. Madlenka, ovoce jest malé, žluté a tu lonci čerwence, řbežto dozrá, nejvzácnější tabulní

ovoce. Masa má sfáruvate a dobré, nesmí se ale na stromě nechat přezrati, nýbrž strhá se, když počne žloutnouti, dá se držeti 14 dní. Strom dosahuje jen prostřední velikosti a bývá úrodný, a ovoce roste v chumáčích. Zaslouhuje hospodářům k sázení doporučen býti.

4. Markýtká, ovoce malé, barvy žluté, chuti dobré, k sušidku příjemné. Zraje v červenci a jest dobré trhové ovoce. Strom daří se v každé půdě, dosahuje náramně síly, bývá úrodný a pro své rané, velmi dobré trhové ovoce, zaslouhuje čestně sázení býti. *)

5. Vodňatky, ovoce prostředně veliké, barvy zelené, trochu požloutlé. Zraje ku konci července, a jest dobré trhové ovoce, chuti dobré a k sušidku příjemné, nesmí se ale nechat na stromu přezrati, jinaké zmouchá. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky, a jest velmi úrodný. Zaslouhuje ob hospodářů povšimnutí.

6. Salcburky čili Solnohradky, ovoce prostředně veliké, počervenalé a položluté. V čas dozrání jest plné sladko-navinulé sfárou. Zraje v měsíci srpnu a bývá dobré trhové ovoce, dá se ale jen 8 dní držeti, kdežto napotom moučnatí a jen k sušení se hodí. Strom roste bujně, a dosahuje znaomitě výšky.

7. Česká citronka, ovoce jest malé, kulaté, barvy žluté, na slunečné straně červenými tečkami štopené. Za čerstva požívané jest sfáruvate a

*) Rouby druhů pod čísly 4, 5, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 35, 36, 41, 51, 52, 53, 57 obdrží se na požádání u spisovatele této knihy.

chuti velmi lahodné. Zraje v srpnu, a dá se i tři neděle držeti. Strom dosahuje jen prostřední velikosti, bývá velmi úrodný, hrušky jeho bývají dobré trhově ovoce; pročej strom zasluhuje ob hospodářů četně sázen býti.

8. Wawřinka žlutá, ovoce prostředně veliké, jak k snědku tak i pro domácí potřebu výborná letní hruška, a dobré trhově ovoce. Zraje v srpnu a dá se držeti 14 dní. Strom se spo-kojí s každou půdou, roste bujně a dosahuje znamenité výšky.

9. Wawřinečka červená, ovoce prostředně veliké, a pro domácí potřebu výborné. Zraje v srpnu a dá se držeti 14 dní. Strom roste bujně, dává se v každé půdě, a bývá úrodný.

10. Velká panenská hruška, ovoce krásné, prostředně veliké, barvy nazelenaložluté. Mäso má bílé, plné šťavy, chuti velmi dobré. Zraje v srpnu, dá se 14 dní držeti, a ješt toho času výborné tabulové ovoce. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a ješt náramně úrodný, zasluhuje vůbec sázen býti.

11. Řehčice, ovoce prostřední velikosti, pohlouhlé a barvy žluté. Mäso má hrubé, křehké, které se takotka v ústech drobí; ovoce hodí se zvláště k sušení. Zraje v srpnu, a dá se tři neděle držeti. Strom dosahuje jen prostřední velikosti, větve žene vzhůru a a bývá úrodný.

12. Brestská mášelnice, ovoce prostředně veliké, nažloutlé, na slunečné straně krásně červené. Mäso má bílé, šťavnaté, chuti libě navinulé, sladké. Zraje v srpnu, a dá se tři neděle držeti. Strom dosahuje prostřední velikosti, a bývá úrodný.

13. *Pískla*, ovoce jest meliké, poblouhlé, položluté a poločervené, pohledu velmi krásného. Braje v srpnu a nedá se dlouho držeti, neboť bývá brzy moučnaté. Strom se daří v každé půdě, roste bujně, dosahuje hodné výšky a bývá velmi nesný.

14. *Gruska jisková*, ovoce prostřední velikosti, poblouhlé, s tlustými stopkami, na stinné straně požloutlé a na slunečné straně tmavochervené. Maso má požloutlé, plné dobré sladké šťávy. Braje v srpnu, dá se jen krátký čas držeti, jest ale toho času výborné tabulní ovoce. Strom roste bujně, dosahuje jen prostřední velikosti a bývá úrodný. Zaslouhuje v zahradách hojně sázen býti.

15. *Medovka*, ovoce malé a sladké, barvy žluté. Braje v městci záti, hodi se tu každé domácí potřebě, a dá se držeti 14 dní. Strom roste bujně, dosahuje hodné výšky i tloušťky, a hodi se více do hospodářských sadů než do zahrad.

16. *Švýcarka*, ovoce prostředně meliké, nakulatělé, s tlustými stopkami, žluto- a zelenopruhované, jest velmi dobré a šťavnaté. Braje v srpnu a dá se držeti 14 dní, slouží pouze k snědku. Strom prostřední velikosti roste rozložitě a bývá úrodný.

17. *Blasáčka*, ovoce prostřední velikosti, chuti medové, šťavnatý plný, hodi se zvláště k sušení. Braje v záti a dá se 14 dní držeti. Strom roste bujně a rozložitě, a dosahuje znamenité výšky. Druh tento zaslouhuje čteně sázen býti.

18. *Čáslavský*, ovoce meliké, plné nejšťavnatější, stvořené tabulní ovoce, jakož i výborné

ku každé domácí potřebě. Zraje v srpnu a dá se držeti až do listopadu. Strom roste bujně a rozložitě, a bývá velmi úrodný; zasluhuje hojněho vysazování.

19. Klášterky, ovoce malé, tmavočervené, plné dobré medové šťávy. Zraje v srpnu a dá se 14 dní držeti; jest dobré tržné ovoce. Strom roste zdoluhavě a dosahuje jen prostřední velikosti.

20. Královská bělice, ovoce prostředně velké, krásné, chuti nejlepší. Zraje v září a dá se 14 dní držeti. Strom žádá teplé půdy, roste bujně dosahuje ale jen prostřední výšky; zasluhuje velmi čteně vysazován býti.

21. Lemonky, ovoce velké, báňaté, krásné barvy lemonové, hodí se jak pro domácí potřebu tak i pro tabulky. Zraje v srpnu a dá se jen 8 dní držeti. Jakmile na stromu zlozrouti počíná, musí ztrháno býti, jinaké bývá moučnaté a nechutné. Strom roste bujně, dosahuje ale jen prostřední velikosti.

22. Červinka, ovoce velké, podlouhlé, zcela červené, velmi šťavnaté, hodí se k snědku i k sušenci. Zraje v srpnu a dá se držeti 14 dní. Strom dosahuje jen prostřední velikosti a bývá velmi úrodný. Druh tento neměl by v žádné zahradě chyběti.

23. Mačovička, ovoce malé, po jedné straně světle červené barvy, šťávy dobré, hodí se zvláště k sušenci, brzo se usuší, a usušeno jest velmi lahodné. Zraje v srpnu a dá se jen krátký čas držeti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a jest náramně úrodný.

24. Letní pstružka, ovoce prostřední velikosti, velmi krásné, poločervené a polozluté, plné

libé šťávy. Zraje v srpnu, dá se držeti tři neděle, a nikdy nehníliči. Strom jest jen prostřední velikosti, a náramně úrodný; zasluhuje v zahradách hojného vysazování.

§. 78. b. Prussky podzimní,

25. Peregriska černá, ovoce prostředně velké, plně dobré šťávy, náramně stvořené ovoce pro tabulky. Zraje v říjnu a dá se držeti tři neděle. Strom žádá teplé a suché půdy, roste zdolhamě, dosahuje jen prostřední velikosti a jest velmi úrodný; druh tento zasluhuje v zahradách četně sázen býti.

26. Peregriska kožená, ovoce hezky velké, výborné tabulní ovoce, má ale tu nevlast, že za mšlých let tuze se rozpukává, zčerná, a jest v tomto stavu nahotklé. Zraje v říjnu a dá se celý měsíc držeti. Strom žádá teplé, suché půdy, bývá nemalejší, ale velmi úrodný. Jest hoden všeho schválení.

27. Německá pargamentka, ovoce hezky velké, chutné a libé šťávnaté. Zraje v říjnu a nedá se dlouho držeti. Strom roste bujně, bývá úrodný, a jest hodný hojného vysazování.

28. Napoleónova masečnicka, ovoce jest hezky velké, zabíchatelé, barvy citronové, výborná to podzimní hrusska pro tabulky. Zraje v říjnu a dá se 4 neděle držeti. Strom roste bujně, dosahuje značité výšky a bývá nesný.

29. Dieľowa masečka, ovoce hodně velké, podlouhlé, barvy citronové, šťávou přeplyvající, chuti citrónové a kořeně. Zraje v listopadu

a dá se 4 neděle držeti, aniž vadne. Strom dosahuje jen prostřední velikosti a bývá úrodný.

30. *Bejcowka*, ovoce prostředně veliké, hodí se jak pro tabulky, tak i pro každou domácí potřebu. Zraje v září a dá se 4 neděle držeti. Strom roste bujně a dosahuje znamenité výšky.

31. *Pstružka*, ovoce prostřední velikosti, výborné, krásné a vzácné pro tabulky. Zraje v listopadu, dá se 4 neděle držeti a nescvrká. Mäso má bílé, šťávou přeplňovací, chuti cukrové a kořeně. Strom žádá tepla a dobré půdy, dosahuje jen prostřední velikosti a bývá úrodný; zaslouhuje v zahradách čtne sázen býti.

32. *Krásenka*, ovoce veliké, krásné, barvy zelenožluté, počervenalé. Mäso má bílé, plné libé šťávy. Zraje v září a dá se 14 dní držeti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité velikosti, jest velmi úrodný a zaslouhuje hojného vysazování.

33. *Podzimní cisařka*, ovoce buď žlutaté, buď podlouhlé, v čas dozrání jest světle žluté citronové barvy a na slunečné straně počervenalé. Mäso má bílé, plné libé cukrové šťávy, nusskatové vůně; jest to výborné ovoce pro tabulky. Zraje v říjnu a dá se 4 neděle držeti. Strom roste zdolhově, dělá malou korunu a větve nese vzhůru, dosahuje toliko malé výšky; jest velmi úrodný, také se dobře daří v studenějším ponebí. Zaslouhuje podle cest a silnic hojně sázen býti.

34. *Podzimní krásavice*, ovoce velmi krásné a spolu velmi dobré, pro tabulky i každou domácí potřebu. Zraje v listopadu a dá se držeti 4 neděle. Strom žádá dobré půdy, roste bujně a bývá nesný.

35. *Planá panská hrůška*, ovoce hodně veliké, pro každou domácí potřebu výborné. Zraje v září a dá se držeti 14 dní. Strom dosahuje zřádně vysoké, bývá úrodný a dává se i v studenějším ponebí; hodí se zvláště dobře do stromokady podle silnic.

36. *Zelená peregrinka*, ovoce prostředně veliké, škvostné pro tabuli. Má maso bílé, požloutlé, plné cukrové šťávy, ješť barvy zelené. Ovoce zraje v listopadu, a dá se držeti po 4 neděle. Strom žádá dobré hluboké půdy, roste bujně, dosahuje jen prostřední velikosti a bývá velmi úrodný; zaslouhuje v zahradách vůbec býti vysazován.

37. *Mandlová hrůška*, ovoce prostředně veliké, krásné, barvy žlutozelené. Maso má nažloutlé, šťávou přeplňující, chuti nádherné cukrové. Zraje v září, nedá se ale dlouho držeti. Strom roste bujně, žádá tepla a dobré půdy, a bývá úrodný. Druh tento zaslouhuje v zahradách četně sázen býti.

38. *Škoticovka*, ovoce velké, dlouhostopé, barvy právě škoticové, masa šťavnatého. Zraje v listopadu, a dá se držeti 3 neděle. Strom roste do výšky, dosahuje prostřední velikosti, a ješť velmi úrodný. Zaslouhuje v zahradách vysazován býti.

39. *Rožďálka*, ovoce prostředně veliké, barvy zelenožluté, maso má bílé, velmi šťavnaté, chuti cukrové; výborná to hrůška pro tabuli. Zraje v říjnu, a dá se držeti 5 neděl. Strom se spokojí s každou půdou, roste zdůhově, vyhlíží jako pláň, a zaslouhuje hojně vysazován býti.

40. Krasauka, ovoce prostředně veliké, v skutku skrovné pro tabuli. Zraje v listopadu, a dá se držeti 3 neděle. Strom žádá dobré maštné půdy a teplého stanoviště, hojně nasazuje ovoce, zasluhuje tedy býti hojně sázen.

41. Papežka, ovoce prostředně veliké, a pro domácí potřebu velmi užitečné. Zraje v září, a dá se držeti 14 dní. Strom dosahuje znamenité výšky, dává se také ve studenějších krajích, a bývá velmi úrodný. Dobře se hodí do polí.

42. Podzimní muškátka Dörelowa, ovoce prostředně veliké, barvy žluté, velmi šťavnaté. Zraje v říjnu a dá se držeti 4 neděle. Strom se dává v každé půdě i také ve studenějších krajích, jest jen prostředně veliký ale náramně úrodný. Zasluhuje hojného vysazování.

43. Řínská podzimní ptačnice, ovoce veliké, chuti koenné. Zraje v listopadu, a dá se 4 neděle držeti. Strom roste bujně a dosahuje znamenité výšky. Zasluhuje hojného vysazování.

44. Doktorka, ovoce krásné, líbe za čerstva k snědku, a važené k zavařování. Ovoce zraje v říjnu, a nedá se dlouho držeti. Strom roste bujně a bývá úrodný.

45. Alexandrovka, ovoce veliké, barvy žlutozelené. Mäso má bledoblé, šťavnatou přeplň-wající, chuti koenné a cukrové. — vzácná to tabulní hrusska. Zraje v listopadu, a dá se 14 dní držeti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky, a jest nesný. Zasluhuje v zahradách hojného vysazování.

46. Kolmanova podzimní máslnička ovoce prostředně veliké, podlouhlé, a u stopy

žalutalé. Maso má bílé, šťárou pteplýmající, chuti kořeně, navinulé, cukrové. Hruška jest barvy citronové, a nescvrká. Zraje v říjnu, a dá se 3 neděle držeti. Strom roste zdlouhavě, bývá jen prostředně veliký ale velmi úrodný. Zaslouhuje hojně sázen býti.

47. Parádnice, ovoce veliké, hodí se pro tabulky a pro každou domácí potřebu. Zraje v srpnu, a dá se jen 14 dní držeti. Strom roste bujně, dosahuje prostřední velikosti, a bývá úrodný. Zaslouhuje četného vysazování.

48. Dlouhostopká cukrovka, ovoce prostředně veliké, výborné k snědku a mážené pro kuchyň. Zraje v listopadu, a nedá se dlouho držeti. Strom roste veselý, dosahuje prostřední velikosti, a bývá úrodný.

§. 79. c. Hrušky zimní.

49. Bugova pergamentka, ovoce prostředně veliké a výborné pro tabulky. Jest světle žlutá, maso má bílé, chuti kořeně, cukrové a velmi líbivé. Zraje v dubnu, a dá se až do léta držeti. Strom žádá velmi teplého a proti mrazivým větrům chráněného položení, roste bujně a jest úrodný.

50. Elšáčka dubolistá, hruška prostředně veliká, blichatá, barvy světle-žluté. Maso má tuhé, šťáronaté, chuti cukrové a kořeně. Zraje teprve na jaře. Strom žádá velmi teplého stání, roste veselý, a nebývá veliký.

51. Ferdinandka, hruška veliká, krásná a výborná. Toto ovoce jest poblouhlé, barvy nažloutle zelené, maso má bílé, šťáronaté, chuti

culrowé, slabé, zavánějící muffátém. Ráje w pro-
finci, a dá se hodně dlouho držeti. Strom roste
bujně, ptece ale dosahuje jen prostřední velikosti,
a jest velmi úrodný. Zaslňuje w zahradách
hojného vysazování.

52. Wurgule, jedna z nejšťastnějších
zimních hrussek. Ovoce toto jest velké, podlouhlé,
barvy zelenožluté. Mäso má běložluté, šťávou
přeplněné, chuti culrowé, zavánějící muffátém.
Ráje w lednu, a dá se dlouho držeti. Strom
miluje více sušší půdu, roste bujně, dosahuje
znamenité slů a výšky, nehývá ale příliš úrodný.

53. Rtimka, ovoce velké, podlouhlé, barvy
zelené, w čas dozrání žluté, stopku má vždy
nařivenou. Ovoce jest plno lahodné šťávy.
Ráje w profinci, a dá se držeti až do dubna.
Strom roste wesele, větve žene wzhůru, hývá
prostředně veliký a velmi úrodný.

54. Sedlečá máseľníčka, ovoce velké,
pravá šťavnatá máseľnice, plná medové šťávy.
Ráje tu konci listopadu, a dá se 4 neděle držeti.
Strom žádá dobré půdy, roste bujně, žene větve
wzhůru, a jest velmi úrodný. Strom tento
nemělby w žádné zahradě neb stromotadi podle
cesty chyběti.

55. Zimní zlatnice, ovoce prostředně
velké pro kuchyň velmi dobré a vážené. Ráje
w lednu, a dá se držeti až do léta. Strom roste
bujně, ptece ale dosahuje jen prostřední výšky,
a hývá úrodný.

56. Zelená postnice, ovoce prostředně
velikosti, zvlášť vážené tabulní ovoce pro jaro.
Ráje w březnu, a dá se držeti až do května.

Strom roste bujně, žádá ale dobré půdy, a jest úrodný. Zaslужuje v zahradách hojného vysazování.

57. Pargamentka, ovoce prostředně veliké, hlavního pětijmenného masa, barvy zelené. Zraje v listopadu, a dá se hodně dlouho držeti, aniž vadne. Strom žádá dobré půdy, teplého a více suchého stanovistě, roste veselě, dosahuje ale přece jen prostřední velikosti, a jest každoročně náramně úrodný. Zaslужuje v zahradách četně sázen býti.

58. Manice neb zimní ptačnice, jedna z nejlepších zimních hrusěk. Ovoce jest hodně veliké, podlouhlé, u stopky zakulatělé, barvy světlé-zelené. Mäso má bílé, hlavnou přepřívající, chuti vznešené cukrové. Zraje v prosinci, a toto zrání trvá přes celou zimu. Strom žádá úrodné více suché půdy a teplého stanovistě, nasazuje pozdě ale hodně. Nemá v žádné většší zahradě chyběti.

59. Hedbávnice, hruska hodně veliká, zakulatělá, světlé-zelená. Mäso má bílé, nažloutlé, hlavnou přepřívající, chuti cukrové a kořeně. Zraje v prosinci, a dá se 3 neděle držeti. Strom roste bujně, býva vysoký, a nese hojně.

60. Vlasťá zimní pargamentka, hezká veliká zimní hruska pro tabuly. Zraje v dubnu, a nechá se dlouho držeti. Strom roste bujně, bývá veliký, a nejlépe se dáti blže zdi na výsluní.

61. Německá muškatelka, veliká zimní hruska pro tabuly, a také vážená pro každou domácí potřebu. Ovoce jest náramně silné vůně, barvy žluté, se slabým červánkem na straně slunečné. Mäso má bílé, hlavnaté, chuti cukrové.

Braje v městci břežuu, a dá se držeti až do května. Strom žádá velmi teplého stanoviště, a trochu vlhké půdy, roste bujně, a jest velmi úrodný.

62. Pravá zimní ambretka, hruska malá, ale jedna z nejzvláštnějších zimních hrusek. Měso má pozelenalé, šťávou přeplněné, a cukrovou chuť. Braje v provincii, a mnohé kusy ovoce až v únoru. Strom žádá teplého stanoviště, roste veselě a jest velmi úrodný.

63. Pravá letniční pargamentka, hruska prostředně veliká, a škvostně tabulní ovoce. Měso má bílé, velmi šťávnaté, chuť sladkou navinulou, barvou pozelenalou žlutou. Braje v dubnu, a dá se až do června držeti. Strom žádá dobré půdy, dobře se dáti na vhlavné zdi, dosahuje prostřední velikosti, a jest náramně nesný.

64. Krumlovská zimní hruska, krásná, hodně veliká hruska, chuti výborné. Braje v provincii a dá se jen 14 dní držeti. Strom žádá teplého stanoviště, roste bujně, dosahuje ale přece jen prostřední výšky, a bývá úrodný. Zaslужuje v zahradách hojného vysazování.

65. Podzimní štutgartka, velká, velmi krásná a škvostná máselníčka pro tabulky. Braje v únoru, a dá se držeti až do dubna. Strom roste veselě, dosahuje jen prostřední velikosti, a jest úrodný. Zaslужuje vůbec sázen býti.

66. Germanka, hezký veliká a jedna z nejlepších zimních hrusek. Braje v provincii, a vytrvá často, aniž hnilí, neb hnije, až do jara. Strom žádá dobré, těžké, a více vlhké půdy, a jest náramně nesný. Neměl by v žádné zahradě chyběti.

Popis jednotlivých druhů švestkových, šlivových a štromů jejich.

!!

§. 80. a. Švestky (arlatky).

1. Srpnová švestka; tato švestka jest ve tvárnosti, velikosti a chuti švestce obvyčejné podobná, jen že raněji dozrává, a že nikdy nemá masa tuhého a jadrného jako švestka obvyčejná, hodi se k snědku i pro suchýň. Zraje v srpnu, nedá se ale dlouho držeti. Strom roste bujně a jest úrodný; zaslubuje zvláště v studenějších krajinách, kde obvyčejná švestka nedozraje, hojného vyřazování.*)

2. Zelená švestka. Švestka tato má podobu švestky obvyčejné, kůži trochu náhyslou, bledě žlutozelenou. Maso má zelené, velmi šťavnaté a sladké. Strom se spokojí s každým stanovištěm a s každou půdou, roste bujně a bývá vysokým a neslým.

3. Katalonská švestka, ovoce tuze dobré, velké, kulaté a barvy přičervenalé, namodralé. Maso má žlutožluté, tuhé. Zraje v srpnu a na začátku září. Strom roste bujně, žádá ale dobré půdy a teplého stanoviště, má květ velký, ale na mrazy vrátky.

4. Blašká švestka, ovoce velké, barvy modré, chuti dobré, jest lahůdkou za čerstva, a dá se také dobře sušiti. Zraje v měsíci září. Strom roste ušce, větve spouštějí se stromem velkým listem hodně dolů, má květ velký a jest velmi úrodný.

*) Na požádání obdrží se rouby těchto druhů švestek pod čís. 1 a 7, jakož i z druhů šliv pod čís. 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12 a 16 u spisovatele této knihy.

5. Modrá batkova švestka, jest ovoce velmi dobré, podobu podobuhlé, barvy červené, v čas dozrání sfere černé. Mäso má žluté, tuhé a slabé, hodi se jak k jídlu tak i k sušení. Zraje v září dříve než obyčejné švestky. Strom roste veselé, dosahuje jen prostřední velikosti a jest velmi úrodný.

6. Bremská švestka, ovoce prostředně veliké, barvy žluté, plné sladko-cukrové šťávy. Mäso má jenom málo pouštějící od pecky, hodi se k snědku, nikoliv ale k sušení. Zraje v srpnu. Strom roste bujně a jest každoročně nesný.

7. Šedlovka, ovoce toto podobu láhvičné, šťávy plné, barvy červené, modrou mlhou potažené, jest velmi úhledné a dobré. Zraje v srpnu. Strom nese své tenké větve výšuru, dosahuje jen prostřední velikosti a jest nesný.

§. 81. b. Slivny.

1. Měrnáková slivka, ovoce jest velké, kulaté, barvy žluté. Mäso má žluté, plné šťávy, chuti měrnákové. Tento výborný druh hodi se k snědku i k sušení. Zraje v září, a dá se dlouho na stromě držeti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a síly, a jest úrodný; zasluhujíc čestně řazen býti.

2. Zelené rýnklo čili zelenka, ovoce kulaté, prostředně veliké, požloutlé, a na slunečné straně počervenalé. Mäso má zeleno-žluté, plné šťávy a vznešené chuti. Druh tento jest nejlepší a učenlivý v každé zahradě chyběti. Může se také sušiti, ale jen z povolená, když dříve na stromě trochu zraje. Zraje v srpnu, nedá se ale

dlouho držeti. Strom se spojojí s každou půdou, roste bujně, dosahuje znamenité výšky a jest náramně úrodný. Dáť se také dobře i v stude-
nějších krajínách.

3. Obrowské rhyňklo čili zelenka obrowská, ovoce jest velké, kulaté, kůži má poželoutle zelenou s červeným náletem na slunečné straně. Mäso má žlutozelené, velmi jemné, plné šťávy. Braje v srpnu a nedá se dlouho držeti. Strom roste bujně, dosahuje ale jen prostřední velikosti, a jest velmi úrodný, zaslubuje v zahradách čtne řazen býti.

4. Modré rhyňklo, ovoce jest malé, světle zamodralé. Mäso má žluté, trochu zatvrdlé, plné sladké šťávy. Braje v srpnu. Strom roste bujně, dosahuje hodně výšky a jest velmi úrodný.

5. Černé rhyňklo, ovoce jest prostředně velké, kulaté, velmi sladké, tuhého žlutého masa. Kůži má černou s modrým náletem. Braje v srpnu a dá se zvolna fuffiti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a jest nesný.

6. Červené rhyňklo, ovoce jest velké, kulaté, barvy brumatně červené. Mäso má žluté, tuhé, dosti sladké, nejde ale od pecky. Toto ovoce dá se i zvolna fuffiti. Braje ku konci července neb na začátku srpna. Strom roste bujně, má korunu rozložitou, a dosahuje výšky obyčejných švestek.

7. Maugeronka, ovoce prostředně velké, kulaté, má kůži červenomodrou s modrým náletem. Mäso má zelenožluté, tuhé, sladké a velmi pěkjemné. Braje v srpnu. Strom roste bujně, bývá vysoký a úrodný.

8. Aninka, ovoce jest krátkostopké, kulaté, plné dobré šťávy, barvy načernalé s modrým náletem. Zraje ku konci července. Vyrůst stromu jest skromný. Nemá v žádně zahradě chyběti.

9. Kateřinka, ovoce jest dlouhostopké a podobu srdcové. Kůže jest vysoké žlutá s bílým náletem. Mäso má žluté, velmi tuhé a náramně sladké, hodi se jak za čerstva k snědku, tak též i k sušení. Zraje v září. Strom se spojojí s každou půdou, roste bujně a jest úrodný.

10. Smatojanská šliva, ovoce jest prostředně velké, kulaté, barvy tmavomodré, chuti velmi příjemné a sladké. Zraje v měsíci červenci. Strom dosahuje hezké výšky, a jest úrodný. Toto sice malé ale velmi dobré a jedno z nejranějších peckových ovocí, zasluhuje v zahradách čestně býti sazeno.

11. Červená meruňková švestka, ovoce jest hezký velké, chuti výborné a sladké. Zraje v polovici srpna. Strom roste bujně a jest velmi úrodný.

12. Papše žluté čili papuší neb paví vejce, ovoce tuze velké, vejce podobné, s útlou žlutou kůží. Mäso má žluté, plné sladké šťávy; nepouští od pecky. Zraje v srpnu a hodi se jen k snědku. Strom vyhání silné rouby, jest jen prostředně veliký a velmi úrodný. Dáti se také dobře v studenějších krajínách.

13. Papše modré, ovoce jest velké, barvy černomodré. Mäso má černožluté, sladkou šťávou přetlívající, nejde od pecky, a nedá se sušiti. Zraje ku konci srpna, neb na začátku září. Strom roste bujně a jest úrodný.

14. *Papffe čerwené*, ovoce jest hodně veliké, barvy čerweně zamodralé. Mäso má žluté, násladlé šlávy. Bžaje w srpnu. Strom roste bujně, má ratolesti drobné, dolů wišící, dosahuje jen prostřední velikosti a jest nesný.

15. *Čerwená císačka*, ovoce má podobu vejčitou, jest prostředně veliké, na slunečné straně čerwené s modrým náletem, na stinné straně světló-čerwené. Mäso má žluté, chuť dobrou sladkonatvinulou. Bžaje ku konci čerwence, neb na začátku srpna. Strom roste bujně, a jest velmi uesný.

16. *Bílé Perdrigou*, ovoce jest kulaté, prostředně veliké a velmi krátkostopké. Kůže jest běložlutá s bílým náletem. Mäso má zelenožluté, tuhé, wíce sladké chuti, hodí se k snědku, zvlášť ale k sušení. Bžaje ku konci srpna a na začátku září. Strom roste rozložité, dosahuje znamenité wššky a jest uesný.

17. *Hyacintová šlwa*, ovoce má podobu vejčitou, jest malé, dlouhostopké, do modra čerwené s modrým náletem. Mäso má žluté, tuhé, plné chutné sladké šlávy. Bžaje w měsíci září. Strom roste wesele, býwá ale jen prostředně veliký.

18. *Křesňowá šlwa*, ovoce jest velmi krásné, co nejwětší křesně veliké, wiš na dlouhé stopce, a jest barvy tmawočerwené. Mäso má křdké, kůži twrdou, hojně násladlou. Jest to pro tabulky wážené ovoce. Bžaje w čerwenci. Strom roste zdouhamě, dělá jeu skromnou korunu, jest zřídka kdy úrodný, jestliže jeho kwět zastihnou pozdní jarní mrazové.

19. Datlová žlutá slivka, ovoce jest veliké s masem žlutým, plné cukrové šťávy. Zraje v září. Strom bývá největší a své větve pouští dolů.

20. Broskvoňová slivka, ovoce jest poblouhlé, na slunečné straně světloměnové a na stinné straně požloutloměnové. Mäso má žluté, švestkové šťávy. Kůže jest hladká a přehodlá, která se nechá sloupnouti. Zraje v srpnu. Strom jest velmi nesný, na zimě ale choulolistý.

21. Švestka sedmihradská, ovoce jest poblouhlé, barvy brunatné s modrým náletem, chuti švestkové ale sladké. Mäso má zelenožluté, plné šťávy. Zraje v srpnu. Strom roste bujně, bývá vysoký a náramně úrodný.

22. Bžácněnka (Pretiose de Tours); ovoce jest kulaté, malé, barvy namodralé s červeným náletem. Mäso má žluté do červeného, tuhé a příliš sladké. Ovoce zraje v srpnu. Strom roste zdoluhavě a pro svou náramnou úrodnost zůstává zakřivený.

§. 82. c. Mirabelky.

1. Žlutá mirabelka čili divizka, ovoce jest malé, kulaté, stopky kratičké, barvy žluté s červenými skvrnami. Mäso má tuhé, žluté, plné cukrové šťávy, chuti velmi příjemné. Dá se výborně jísti, a jistě jest místo salátu dobrý přírůstek k pečeni. Zraje v srpnu. Strom tento nebývá veliký, snese volně žezání, a když se v koruně zmládí, vytrvá i 50 roků, jsa neustále náramně úrodný. Tento výborný strom nemělby v žádné zahradě chybět. *)

*) S z tohoto druhu ovoce lze na požádání roubiti dostati u špišowatele.

2. *Rysá mirabelka*, ovoce jest malé, ploškolulaté, barvy žlatožluté s červenými skvrnami a s bílou mlhou. Mäso má vysoce žluté, šťávnaté a náramně sladké. Zraje v srpnu. Strom nebývá veliký a jest málo ušný.

3. *Červená mirabelka*, ovoce malé, trošku táhlé, visí na kratičké stopce. Kůra tato na slunečné straně jest připálená, na stinné straně zelená a později sežloutne. Mäso má nažloutlé a křdké. Zraje v září, a hodí se pouze k snědku. Strom jest velmi úrodný, dřevu jeho bývá křdké, a rádo ušýchá.

Popis jednotlivých druhů třesňových a stromů jejich.

§. 83. a. Třesně černé s barvivou šťávou.

1. *Tatarka*, ovoce veliké, barvy tmavočervené, šťávy jest tmavočervené, má podobu škoru křhannou. Mäso má černočervené a velmi chutné. Zraje v městci červenci. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky, a jest úrodný. *)

2. *Černá Bütnerka*, ovoce jest veliké, visí na dlouhé stopce, barvy brunátně červené, Mäso má sladké, tuhé a chutné. Ovoce zraje tu konci července a na začátku srpna. Strom se podobá višni, dosahuje jen prostřední velikosti, a jest úrodný.

3. *Bolowatka*, ovoce jest dlouhé, zašpičaté, srdcové, kůži má silnou a černou. Mäso jest tuhé, černočervené, chuti výborné, plné barvivé šťávy. Zraje v městci červenci. Strom

*) Koubů z těchto druhů ovoce pod č. 1, 4, 6, 10, 15, 16, 18, 19, lze na požádání dostati u spisovatele.

roste veselc, dosahuje jen prostřední výšky, a jest velmi úrodný.

4. Bütnerova černá srdcovka, ovoce jest na jedné straně plošší, než na druhé, a stopka jest krátká. Maso má měkké, tmavočervené, plné barvitě šlavy, chuti sladké a příjemné. Zraje v červenci. Strom roste bujně, a jest velmi nesný.

5. Pozdní moruřová třešně, ovoce prostředně veliké jest skoro čtverhranné. Kůži má vysoce černou, maso měkké, plné barvitě šlavy, chuti jest výborně sladko-náhlé, vůňové. Zraje ku konci července, neb na začátku srpna. Strom dosahuje jen prostřední výšky, a jest nesný.

§. 84. b. Třešně s nebarvitou šlávou s červenou kůží.

6. Tmavočervená májovka, ovoce jest prostřední velikosti, tmavočervené, chuti dobré a sladké; roste v chumáčích, dobré to tržové ovoce. Zraje ku konci května, neb na začátku června. Strom roste do výšky, a jest nesný.

7. Grafiouka, ovoce jest velké, barvy červeně připálené, masa chrupavého, chuti sladko-náhlé. Zraje ku konci července a na začátku srpna. Strom roste bujně do výšky, a jest náramně nesný. Zaslouhuje hojného vysazování.

8. Hollandská velká kněžka, ovoce jest veliké, s krátkou stopkou, podobu skoro srdcové, barvy růžové, připálené, ostatně přízlutlé. Maso má běložluté, tuhé a chrupavé, chuti velmi sladké a příjemně koenné. Jest to jedna z nejkrásnějších třešní. Zraje v červenci. Strom roste veselc, dosahuje jen prostřední velikosti, a jest úrodný. Zaslouhuje v zahradách četně sázen býti.

†

9. *Propanatá chrupavka*, ovoce jest červeně kroupené, podlouhlé a krásné s dlouhou stopkou. Zraje v srpnu. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky, a jest velmi nesný.

10. *Naoleonka*, ovoce jest prostřední velikosti, červeně kroupené a podlouhlé. Maso má tuhé a chrupavé, šťávu sladkou. Zraje v měsíci červenci. Strom roste veselě, dosahuje prostřední velikosti, a jest nesný.

11. *Perlówka*, ovoce na dlouhé stopce vístci má podobu srdcovou, jest světlečerveně připálené. Maso má běložluté, měkké a velmi šťavnaté, chuť sladkou. Tato třesně jest jedna z nejlepších a nejkrásnějších. Zraje v červenci a v srpnu zponenáhla, a dá se na stromě 3 neděle držeti. Strom roste bujně, a jest velmi nesný a uchoulostivý na zimu.

12. *Velká chrupavka*, ovoce jest kulaté, skroupené červenými proužkami, krátkostopké, masa tuhé a velmi chutného. Zraje v měsíci červenci. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky, a jest nesný.

13. *Růžová třesně*, ovoce jest prostřední velikosti, barvy růžové, dlouhostopké, a sladké, nalezá se v chumáčích. Jest dobré trhové ovoce. Zraje v červenci. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a síly, a jest náramně úrodný. Zaslouhuje býti sázen a pěstován.

14. *Červená srdcová třesně*, ovoce jest dlouhostopké, prostřední velikosti, podobné srdci, masa tvrdého, šťávy sladké, trochu náhlé, barvy růžové. Ovoce toto zraje v srpnu. Strom

roste bujně, dosahuje znamenité výšky, a jest náramně úrodný. Zaslubuje hojného vysazování.

15. Červená šyrnice, ovoce jest prostřední velikosti, skoro čtyřhranné, dlouhostopké, na slunečné straně tmavočervené, na stinné straně světlejší. Mäso má bílé, velmi měkké, plné šťávy, chuti velmi sladké. Hodí se zvláště k suseut. Strom dosahuje jen prostřední výšky, jest náramně úrodný, a zaslubuje hojného rozmnožení.

16. Červená hrupavka Büttnerova, ovoce jest velké, na sluneční straně tmavočerveně připálené, s druhé strany pať barvy nažloutlé, stopka prostředně dlouhá. Mäso má tuhé a bílé, chuť velmi sladkou. Břeje v srpnu. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a šířky, a jest velmi úrodný.

17. Truchšcowa majovka, ovoce jest podlouhlé, podobu srdcové, barvy růžové. Jest prostředně velké a dlouhostopké. Mäso má tuhé a násladlé. Břeje obvykle v červnu. Strom roste zdoluhavě, má způsob visňonový, a jest nesný.

§. 85. c. Trešně se žlutou koží.

18. Büttnerova žlutá hrupavka, ovoce jest ploškaté, má podobu srdcovou, visť na dlouhé stopce, a jest běložluté. Mäso má tuhé, hrupavé, sladké chuti. Břeje v červenci. Strom roste bujně, nese hojně a každoročně.

19. Wosťowka, ovoce jest prostředně velké ploškaté, barvy co wosť žluté, masa tuhého a dobrého. Břeje v červenci. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky a jest úrodný.

20. *Syrnice*, ovoce jest prostředně velké, kulaté, barvy bledě žluté, zamodralé, visí na dlouhé stopce. Mäso má tuhé, dosti sladké. Ráje v červenci. Strom roste bujně do výšky a jest jen prostředně ušný.

Popis jednotlivých druhů višňových a stromů jejich.

§ 86. a. Višně s barvou sřávou s černou neb tmavou koží.

1. *Ostheimka*, ovoce jest sřívší než belší, barvy tmavočervené, chuti sladkonáhlé, visí na dlouhé stopce. Ráje v červenci, Strom roste velmi slabě, dosahuje jen výšky vysokého keře, jest ale náramně úrodný. Nemělby v žádné zahradě chyběti. Výchovy, jenž od kořene vyrostají, když se rozřadí, beze všeho sřlechtění to samé ovoce nesou, a tak tento výborný druh višni velmi lehce dá se rozmnožiti. Na křesně do koruny sřtěpovaná, poskytuje tato višně velmi krásné a náramně ušné stromky. *)

2. *Královka*, ovoce jest tmavočervené, kyselé, na dlouhé stopce. Dozrává v srpnu. Strom jest drobného dřeva, velmi úrodný, jeho květ ale na zimu velmi choulostivý.

3. *Galcká sladučka*, ovoce podlouhlé prostředně velikosti, podobu srdcové, barvy tmavočervené, visí na dlouhé stopce. Mäso má tuhé a sřávu. násladlou. Ráje již v červnu. Strom jest jen malý, ale náramně úrodný.

4. *Welská višně*, ovoce má podobu štoro srdcovou, jest barvy černočervené visí na

*) S z tohoto stromu pod č. 1, 2, 11, 12, 13, lze na požádání roubiti dostati u spisovatele.

dlouhé stopce. Mäso má tmavočervené, plné šťávy, chuť výbornou sladkokyselou. Zraje v červenci. Strom bývá silný a jest velmi ušný.

5. Sladuška, ovoce jest načernalé, sladké s tvrdým masem, všude to tuze dobrá. Zraje v červenci. Strom prostřední velikosti jest velmi ušný.

6. Malá sladuška, ovoce prostředně velké, poblouhlé, krátkostoplé, násladlé, barvy červeně připálené. Zraje již v červnu. Strom jest prostředního vzrostu.

7. Černá sladuška ovoce jest veliké, barvy černé, masa měkkého a velmi sladkého. Zraje na začátku července. Strom jest prostředně veliký a ušný.

8. Brunátná sladuška, ovoce jest veliké, sladké, barvy černobrunátné, masa měkkého a chutného. Zraje na začátku července.

§ 87. Všude s nebarvenou šťávou, koží světle červenou, prohlédavou (skelní všude).

9. Krásná horská, ovoce jest kulaté, barvu má světle červenou, prohlédavou žlutou. Mäso má šedožluté, velmi šťavnaté, chuti sladké, ovoce visí na dlouhém stopce. Zraje v červenci. Strom dosahuje prostřední velikosti, jest málo ušný.

10. Šlenovka červená, ovoce má krátkou rovnou stopku, a jest tuze tak prohlédavé, že když se ovoce proti světlu drží, jest i pečku viděti. Mäso má měkké, velmi šťavnaté, chuti sladkokyslé. Barvy jest výsokčervené. Zraje v červenci. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky, a jest velmi ušný. Zasluhuje v zahradách hojného vysazování.

§. 88. c. Bissně s nebarvenou sřlávou, s řoží swětle čerwenou (Amarellh).

11. Monowa amarellka, ovoce jest welké, blebě čerwené, krátkostopké, chuti sladkoyselé, wisi na krátké stopce. Braje w čerwenci. Strom roste rozložité, nebývá weliký, a jest welmi úrodný.

12. Ranni králowská amarellka, ovoce jest kulaté, a má krátkou stopku. Růže jest prohlédawá tmawočerwená. Masa má měkké, zcela bílé, plné sřlavy. Chut jest sladkoyselá. Hobí se jak k snědku za čerstwa, tak i k süssen. Jest dobré trhowé ovoce. Braje w čerwnu. Strom roste bujně, býwá silný, není na zimu choulstivý, a jest náramně neshý. Zasluhuje wšbec řázen býti.

13. Sladká amarellka; amarellka tato má stopku krátkou, a jest barwy tmawočerwené. Masa má bílé, měkké, welmi sřlawuaté, chuti welmi sladké. Braje w čerwenci. Strom prostřední welikosti jest neshý.

§ 89. b. Misspulich.

Misspulowý strom daří se w každém položení a w každé půdě; spokoří se i se stinnou polohou. Strom tento jest od přirozenosti řetový, dosahuje sotwa 12 stěwíců wýšřky, a musí hned od mládí dobře veden a uwazován býti. Swé ovoce nasazuje na špičkách kolikakterých wětwi: pročez nesmí jeho wětwe býti řezány.

Misspule se rozmnožují trojím způsobem a řice:

- a) Semenem; pečky musejí se w městci listopadu na jeden palec zhloubí do řupré země klásti. Po roce neb po dvou letech wrostlé stromky

přesadí se do školk, a tamto se osazují a zkežarávají.

- b) Uleží se silnějším větvičkám, zastrčí se ležatě do země, v stinném položení, a častěji se zalijí.
c) Nejlepší a nejchutnější ovoce posazují, když se šířují na pláních hruškových, na nichž také velmi brzy nesou.

Ovoce misspulové jest kulaté u velikosti čili zvlášť malého jablka, zraje tu konci měsíce října, dá se ale teprve jísti, když na loži ovocném zhniličtí. Zhniličelé mají chuť natvinulou, a mnozí lidé je rádi jedí.

Misspule jsou dvojí, velké zahradní misspule, a obecné zahradní misspule, které poslední o polovici jsou menší, mnohem ale úrodnější. *)

V. Oddělení.

O zátrscích.

§ 90. Zátrsky také to stromy jsou.

Zátrsky jsou keřové stromy ovocné, které pěstují zdi nebo i plotu překenném sázené na odřích z latí neb hulek hladce hoblovaných rozvedeny bývají. Zátrsky trvají zdi a ploty a ozdobují místa, která by jinak zůstala bez užitku. Na zátrsku slušně zkežaném jest ovoce dokonalejší z té příčiny, že na ně může slunce a vítr působiti dokonale a bez překážky působiti. Mnozí druhové ovoce, kteří jsou na zimu choulavější (t. p. broskve), nemohou v zahradách vystavených mrazivému větru plnočinně býti pěstováni, leč co zátrsky.

*) Na žádost obdržel se rouby i tohoto ovoce u spisovatele.

Něk ale na venek, do stromotadi neb do zahrad větrům vystavených zákrskové se nehodí; tito se ale výborně hodí pro malé výslunné zahrádky, které před okny svého stavění nassí ventovnit Moravané dost často mívají; neboť na oděch při zdi rozvedeni jsouce zeleninám nestíní a nevadí, zdi domu kryjí a ozdobují a k tomu ještě hojný užitek přinášejí.

U takových malých zahrádkách mohou také bezesfody svobodně stojící zákrskové i mimo zdi rozřazený býti, poněvadž nenafazují velké koruny.

§ 91. O podnožích zákrstů.

Zákrstů sobě dochovati můžeme, když obvyčejně pláně jablkové, hruskové a šlivové blíž země sstěpujeme, a pak tyto ve sfkolce moudře řezeme. Nejlépe vsať jest, chceme-li mítí pravé zákrsty, abychom za podnože brali zákrskové řez.

Pro hrusky zákrskové bře se za podnož gdoule, ižto jsou čtyry druhy, a sice: jabloňová, hrusková, portugalská a čínská (krtajská). Gdoule hrusková se nejlépe hodí za podnož pro hrusky zákrskové.

Gdoule jest dle své přirozenosti strom řetový, který zřídka kdy roste výše než 10 stekotců, a bať se v každé půdě, jen nesnese půdy přelíš písčité, jakož ani tuze mokré, a miluje zvlášť výsluní.

Gdoule se nejlehčejí rozmnoží a sice:

- a) obnožemi, které se buď na játe neb na podzim od svých mateřních kořenů ostrým nožem oddělí, pak ve sfkolce rozřazejí.

- b) zvoláště kladením větviček do dobré stinné půdy, což se dělá takto: Na jaře se natežl co malik tlusté a na jeden škevlíc dlouhé dvou- i tříleté větvičky, postaví se s uťiznutým koncem do nádoby s vodou na 24 hodin, pak se na záhoně pro ně uchyštěného položí ležatě do země, aby vyřukovala jen 2 neb 3 oka nad nt. Místo musí se hodně a často zalévati. Thto tak do země zasapané větve puští během léta své kořinky, které se mohou na podzim nebo v příštím jaře přesařiti do školky.
- c) hřtženicemi, a sice takto: Mladé, zdravé gdou- lomé stromky se tak hluboko vsadí do země, aby jejich peň jen na několik palců ostal nad zemí. Ten rok, kdyžto byly sázeny, se na nich nic nekeře. Na jaře příštího roku se vsedky roční vyštkelky ohnou k zemi, uperní se dře- věnou vidlicí do země, a tak se přikryjí zemí, aby vyřukovala jen 2 neb 3 oka nad zemí. Na podzim se hřtženice pozorně vykopají a přesaří do školky.

2. Jablonové zářsky se štěpují na svato- jančata, anebo na slabě rostoucí pláň obhčejných jablonových druhů. Smeujeme svatojanče řek, jehož ovoce zraje o sv. Janě. Máli kdo svato- janský řek, který již nese ovoce, mohou se jádra z tohoto ovoce sázeti, a takto podnože pro jablo- nové zářsky vychováti.

Také se svatojančata melui lehčto rozmnožit takto: Hodně tlustá a zdravá svatojančata vsadí se na připravený záhon do dobré země, a kořinky jejich zcela a hodně se přikryjí. Nyní se půda okolo těchto stromků hodně vyhnojí. Tak sázené stromky

pusť mnoho odnoží, které dvou neb třileté vědy na játe i s kořínkami se odřeží a zasadí do školků.

3. Za podnoží pro zářstkové třesně slouží třesně také řečená mahalebka, též se také hodí za podnoží obhájčná višně a černé malé ptácnice.

4. Švestkové a slivové druhy štěpují se na blumy a vsedky druhy slivové, které nemají příliš silného vzrostu.

§ 92. O štěpování zářstkových podnoží.

Každé, jakéhokoli způsobu štěpování podnoží zářstkových, buď roubováním, kopulováním neb očkováním, musí se, co nejvíce možná, státi blíže země, aby se potom stromům dáti mohla žádaná podoba.

Švatojančata a gdouble mohou se roubovati do rozkolu, kopulovati, nejlépe se ale očkují na spící oči.

Třesně zářstkové nejlépe se dají kopulováním na játe, mohou se ale také šlechtiti očkováním letním (na bdící oči).

§. 93. Jak dlouho mají se štěpované zářstky ve školce ponechati?

Nejlépe stromek v prvním roce po svém štěpování udělá hodný věhoun, a má-li ze stromku býti zdatilý zářstek, musí se na podzim, nebo v příštím játe buď vysaditi na své stanoviště a dle své budoucí podoby přikézati, anebo ponechá-li se ještě ve školce, musí v druhém a třetím roce ke své budoucí podobě býti zřezán.

§. 94. O času řezání zářstků.

Nejpříhodnější čas ke zřezání zářstků jest měsíc březen: pročť nemají zářstky, když jsou na

zimou vysázeny, hned na zimu, ale až z jara bývají přikézány, neboť při kézání zářců na podzim lehce by při učiněných ranách tuhé mrazy stromům uškoditi, ota blíž kezu položiti, a celé větve vysuffiti mohlý.

§. 95. o vysazování stromů zářcových ke zdím neb na odrý (zábradlí).

Má-li stromek vysazen býti blíž nějaké zdi, nesmí se vysaditi příliš blízko k ní, nýbrž tak, aby byl kořen asi na stěwic ode zdi vzdálený, peň stromu může býti nakloněn ke zdi.

Hlavní kořen nemá nikdy býti obrácen ke zdi. Zať daleko od sebe jednotlivé špalírové stromy sázeny býti mají, to se řídí dle dobroty půdy a dle výšky zdi nebo zábradlí. Je-li zed jen 6 neb 7 stěviců vysoká, musí stromům ponechána býti větší prostornost, aby, co se jim nedostává na výšce, šířka dosadila. Hrušky na pláňata hruškové štěpované žádají šíře 18 stěviců, — jablka na jadrnách štěpované 15 až 20 stěviců.

Jablka na svatojančatech a hrušky na gdoublech štěpované žádají prostornosti 12 až 15 stěviců. Uvazování stromů špalírových a jejich větvi na zastrhané kolíky dřevěné nebo hřebíky do zdi vražené škodi jak větvím tak i ovoci. Nejlépe slouží odrý z latí neb hůlek hladce hoblovaných.

§ 96. o podobě zářců.

a. Při zářcích špalírových.

Nejoblíbenější podoby jsou:

1. Podoba rozsochová (vidlicovitá), skoro jako latinská písmena Y. Tato tvárnost jest nej-

lepší. Je dvou předních větví vyrůstajících větve ostatní, a takto se o stávu na stejné díly rozdělují, a strom se zachová zdrav. Čím níže tyto vidlicovitě přední větve mohou býti, tím lépe.

2. Tvátnost paprsková jest, když se žádný srdečný neb kolní kmen nenechá, ušbrž všech větví do kola se máži ležatě.

3. Tvátnost vrcholová záleží v tom, že se prostřední peň nechá růsti, a z něho stejně blouhě větve, rostoucí vpravo a vlevo ležatě se máži na latě.

b. Při zářscích imoboduč stojících.

4. Podoba tať nazvaná keřová; tato se dává zářskému rostoucímu mimo odrů, a záleží v tom, že se stromku pouze divoké dříví vyštěže. Větve musí se hezky zkrátka řezati, aby se sesílily, a mohly ovoce unést. Zestliže se žádané podoby za 3 neb 4 léta řezem docílilo, musí se o to dbáti, aby se stromky v této podobě udržely. Při každoročním řezání též se musí na to hleděti, aby byly větve v stejné dálce od sebe, a aby byla podoba příjemná oku.

5. Pátá podoba jest jehlanec; této se docílí, když se peň nechá růsti rovně, a okolo něho od spodku stromu k vrchu ratolestky vždy úžeji se dle potřeby řezají. K dosažení toho musí roub hned první rok po sstěpování zříznut býti až na jedno silné oko zpět, tať aby i níže ležící spící oka nucena byla k hnání, a stromek tedy zdola vyhnal hodně mnoho větvíček. Druhého roku se roub též tať řeze, aby nebyl o mnoho výš než ostatní větve. Těž se každoročně kolikem

žežl větve zpátky, a sice nad tím olem, které jest obráceno ku pni. Dvoce jádrné (hrušky, jablka) bývá na stromích jehlanovitých ze všech zářících podob nejlepši, proto že může slunce i vzbudí ze všech stran na ně působiti.

6. Šestá podoba jest kotlovitá, a této se docílí, když se srdeční kmen a ratolíčky do vnitr rostoucí vyřiznou, a jen ratolíčky na ven rostoucí se ponechají. Stromek, jemuž tuto podobu dáti chceme, v prvním roce po řtěpowání zřizne se blízko země, na místě, kde se nalézá několik oť blízko sebe stojících.

Když z těchto oť vyženou větve a řeslí se, zřeží se zase až na několik oť, aby z nich vyhnaly postranné větve, a ty se napotom ležatě rozvádějí. Aby ony větve přijaly žádanou kotlovou podobu, dají se okolo koruny asi 3 obruče, z nichž vždy hořejší jest o něco širší, než dolejší; k těmto obručím se větve přimáží. Aby koruna přelíš nezhoustla, mohou se ořa, ježto se na nepřehodných místech ukazují, hned uřtěpowati.

§. 97. O řezání zářících podobn rozřichovitě, wrcholové a papřkové.

Každý stromek zářících, který vysazen býti má na své stanovistě buď ke zdi, nebo na swobodně stojící odr, musí se po wyzdwižení ze řtkoly ke své budoucí tvačnosti, al tato jest rozřichová, wrcholová anebo papřková, náležitě zřezati.

a) Chceme-li míti podobu rozřichovitou (widlicovitou), uřeží se na stromku všech větve až na dvě proti sobě stojící větve, které se mu nechají hežky dole u země, a tyto se až na 3 neb 4 ořa zřiznou. Má-li stromek jen jeden

prut, zkrátí se tento až na 3 neb 4 oka, z nichž budoucího roků dvě vyrostlé proti sobě stojící větve se stromku ponechají. Tyto dvě hlavní větve přiváží se ležatě k latěm. V potomních letech vyštěklky z těchto dvou hlavních větví vyhnane vždy se trochu přikřezávají, a ležatě přivazují k latěm, tak aby nikdy neostala žádná mezera, nýbrž, aby byla celá zed přikřeta větvemi vedle sebe ležatě se táhnoucími. V tom se zběhlost zahradníka jeví, když na obou stranách proti sobě vždy stejně tlusté a dlouhé větve stojí, a strom co žebra lidská po ždi jest rozveden.

- b) Žádáme-li podobu vrcholové docíliti, tedy se peň stromku nechává volně růsti, a z něho po obou stranách v stejné dálce od sebe větve ležatě se rozvádějí a na latě uvazují; musí se však zřetel bráti na to, aby byly po obou stranách větve stejně tloušťky a delší, též v stejné dálce od sebe. Strom musí celou zed křítí v podobě oka příjemné.
- c) Podobu paprskové se docílí, když se strouc buď již ve školce anebo při svém vysazování asi na 4 oka zřizne, a pak z těch ok vyrostlé větvičky, které se této podobě hodí, k latěm se přiváží. Při řezání se musí bráti zvláštní zřetel na větve rostoucí do výšky, tyto se při řezání nechají delší; naproti tomu rovně ležící se zkrátí.

§. 98. Obecná pravidla při řezání stromů zářezových.

1. Dříve než počneme zářezových stromů zřezávaní musí se vsaditi malé snítky (větvíčky),

rozhýmajíc hlavou větve, odvázáti, a roštědo suché listi, uschlé vrbové úvazky odstraniti, a suché větve i raněná místa rožezati.

2. Při zřezávání stromků zářících počne se práce vždy od země čili zdola.

3. Nikdy se nemá nic na stromech řezati na zdatbílý, vždy musí nás k tomu pohnouti rozumná příčina.

4. Každý řez musí se státi pod okem, a sice pod tím, které ukazuje tam, kde mětem mítí řádkáme. Řez nebudiž nikdy dlouhý. Jen takové výpučky a oka zřezávají a odštěpují se, které rostou ke zdi do zadu, nebo zrovna na venek; též větvičky na nepřítomných místech vyrostlé větve a vlny vyrážející zrovna ze pně je rožezí, není-li jich potřeba k ukrýti nějaké prázdniiny neb k dosazení nějaké větve sešlablé.

5. Staré a slabé stromky musejí býti mnohem více zřezány než mladé, silné a zdravé stromky.

§. 99. O prvním a druhém uvazování zřezaných zářících.

První uvazování stává se brzy na jaře (v březnu neb dubnu), když již tuhých mrazů není se co báti. Větve zřezaných zářících musejí býti hned při řezání náležitě a v stejné dálce přivázány k odřím, a sice každá větvička musí býti uvázána pro sebe, tak, aby strom s obou stran celou zed přikryl. Větve se nesmí kříziti, nebo jedna přes druhou uvazovati, leč by toho potřeba nevyhnutelně žádala.

Nejlépe se hodí k úvazkům tenké proutky ze žluté vrby, pokud jsou ohebné a čerstvé. Úvazeť nesmí nikdy na oko větve, aniž pevně na větve uvázau býti.

Druhé přivazování, které se stává tu konci měsíce července, kdežto ty nově vypučelé větve na svá místa přivázány bývají, není radno konati prontky orbovými; nejlépe se k tomu hodí lúko.

VI. Oddělení.

O wleczwłássních stromech owocných.

§. 100. 1. O broskvích.

Žádný owocný strom nežádá tolik opatrování, jako stromek broskvový; ale odměňuje vynaloženou práci výborným slávnatým owocem, kteráž každé jiné ovoce svou lsbegnou chutí přewyšuje. Proto se broskve velmi hledají a posud drazé platí. — Strom broskvový, ačkoliv jest w nassí Morawě zdomácnělý, drží přece posud mnoho ohně ze své otčiny (z Persie) přinešeného, a má jistou twrdossijnost ve svém rostu, tak že, jestli se s ním nacládá proti jeho přirozenosti, a patřičně se nečeže, brzy onemocní a zahyne. Moudrým wssak nacládáním a osjetkowáním, může broskvový strom dosáhnouti až 50 let státi svého, a poskytuje nám, čím starší jest, vždy krásnější a výbornější ovoce. — Ač strom ten welice citlivý jest, přece i w studenějších krajínách nassí Morawy se daří a ovoce nese, když se mu w zahradě patřičné místo u ždí wyláže, a když proti zimě a zwláště proti jarutí uvažim chráněn jest.

§. 101. Záké půdy a polohy žádá strom broskvový?

Strom broskvový žádá hluboké a suché úrodné zemi, tepla a wšsluní. Čím úrodnější a suchší jest půda, tím líp se stromek daří, tím krásnější a chutnější jest ovoce jeho. W těžké, slnawité a mokré půdě stromek broskvový brzy zhyne.

Nejlepší místo pro tento stromek v zahradě jest pahorek, když má polohu k straně polední, a když požívá slunce od 9. hodin ráno až do 4. s poledne, a jest proti severním větrům chráněn. Strana východní jest broskvovým stromům nepříznivá, neboť tyto rády zmrzájí, když východní slunce na ně své paprsky hází; též tak málo poloha západní, a tím méně severná se pro broskve hodí.

§. 102. Kterak můžeme sobě stromků broskvových dochovati?

Broskve se šílejí či štěpuje:

- a) Na pláň broskvové, meruňkové (marhulové) a na mandle;
- b) na žluté rénklohy, mirabelky, brněnské švestičky a jiné slivové pláň.

Šlechtěno či štěpeno bytí na pláň broskvové, mandlové a marhulové jest ovšem ovoce broskvové výbornější, a také se na nich dobře daří i roste; jen že jsou stromky na mandle a na pláň broskvové štěpované příliš citlivy na mraz, a stromky štěpované na podnože marhulové podléhají tomu pryskytce. Nejlépe za podnože broskví se hodí stromky z blum a sliv, neboť štěpované jsou na žluté rénklohy, mirabelky a jiné slivové pláň, nejsou pro zimní tak citlivy, spokojí se s prostředně úrodnou zemí, jsou trvalejší a na jaře květon později. Pročež broskve na podlohy poslední jmenované štěpovati jest v studenějších krajinách Moravě radno. Kdo však v studenější krajině se stromkem broskvovým zlouštku dělati chce, musí sobě takový stromek vychovati; neboť přenesen byv z teplé krajiny do krajiny studenější zhyne.

Broskve se sšlechtí očkováním, a sice na sptci očko (w srpnu). K očkování se vyvolí z prostřed roubu dvojaté aneb trojaté očko, a blíže země se na podlohu tať zasadí, jať o očkování pravěno bylo; pať se celý stromek na zimnu slamiou obváže.

Z pecel broskvových sobě můžeme dochovati broskvových stromků, které sice malé, zelené a nahotlé, často ale i chutné ovoce nesou. Ty se táhnou ve vysokokmenné stromy, a sice takto: Pecky z úplně vy zralých sšlechtěných broskví se sšromáždují, vodou náležitě se očistí i uschovají, a pať na podzim na místa, kde stromky státi mají, do země ať na dva palce hloubky se zadělají, a nohou zasslápnou (neboť to semeno má tu povahu, že w tčpré zemi nežene).

Broskvové plánc na jaťe ze semena vyrostlé vyhánejí toho samého roťu wšstřelky několik střelců vysoké, a druhého roťu mohou sšlechtěny býti. Paťli se nechají jako vysokokmenné stromy neššlechtěny, tedy jest třeba pozřerovati, že se jim kolní kořen musí odbýti, jinakě by ostaly nenosny. Tolikěž pamatovati dlužno, že vysokokmenné broskvové stromky mnoho řezání uesnesou. Tyto plánc broskvové stromky obhčejně w osmém roce ovoce nesou. W studených krajínách tyto stromky rczřazovati se newyplati, proto že jejich květ pozduln jarním mrazem obhčejně žlážen bývá.

Tudž radím, aby milovník tohoto druhu ovoce ve studenějších krajínách sobě vychováł sšlechtěné broskvové stromky nížlé (zářsky), které se přikříváním proti zimě chrániti dají.

§. 103. O rozřazování broskvových stromků.

Každý broskvový stromek ke svému rozložení na stěně potřebuje asi 8 ložků šířky, a 6 ložků výšky a jeden od druhého má se asi na 8 ložků zdělit řádky. Stromky broskvové, jak řečeno bylo, milují více suchou půdu, kyprou a hluboko úrodnou zemi. Na podzim se vykopá asi na 4 stěnce hluboká, a na 5 — 6 stěniců široká jáma. Je-li vyházená země neúrodná, anebo již vyžita, odklidí se docela, a úrodnou již připravenou zemí se vynahradí (takovou zemí, kterou jsme sobě ke hnojení stromů připravili, jak dříve praveno bylo), neboť stromky do takové země vsazené nepotřebují dlouho nového hnojení. — Brzy na jaře do této připravené jámy stromek broskvový se tak postaví, aby asi tak na půl stěnce ode zdi jeho kořeny ležeti přišly, peň ale může ke zdi nakloněn býti, a při pozorování již známých pravidel se řídí, a při dlouho trvajícím suchu se zalévá.

§. 104. O řezání mladých broskvových stromků.

Řez se na podloze zasažené očko ujal, na výšřelku toho samého roku se nic neřeže, nýbrž se růsti nechá, vodou častěji na večer se polévá a na zimu slanou obváže. — Na jaře druhého roku se hned stromek na své stanoviště přejadí, neboť to broskvám velmi dobře dělá, když se hned v prvním roce po sítěpování přejadí na své stanoviště, lečby byl jeho roční výhon příliš slabý. Na jeho stanoviště se stromek hned žádaná podoba řezáním propůjčí. Nejlepší a nejoblíbenější podoba pro stromky broskvové jest podoba

rozsochová čili widlicovitá. Zéto se docílí, když se roční výstřelek tak sřizne, aby jemu na každé straně, na pravo i na levo, asi na jeden stěvotc od země, jedno očko ostalo, ostatní ale vřsedň na zad i do předu směřující očka ostrým nožem se obejmou. Mnohou také ještě dvě očka ponechány bývají do zásoby, když snad jedno z oněch dvou vyvolených oť buď nějakým hmyzem neb jinak přišlo k zmaření. Pakli šťastně vřsedň 4 očka vyhnaly, a jsou-li výstřelky již na prst dlouhé, tentráte ty dva zbytečné výstřelky se odřeznou.

Sať brzy ty dvě vyvolené hlavní větve jen trochu se sešklejí a zděronatějí, musejí rovnovážně zvolna uvázány býti na odry prvnímu lúčtu a sice každá na své straně v stejné výšce. — Sued v prvních městech musí se pilně na to dohlížeti, zdali jedna větev druhou nepřechání; sic by musila ona, ježto druhou předhonila, už a ohmutě býti uvázána; nebo by se musila sil nější ten čas po sv. Zane na špičce usstřpnouti na jeden neb dva palce. Ostatně se stromek v čas potřebný zalévá a na zimu slanou se obváže. — Na jaře třetího roku se každá z těchto dvou větví až na 8 oť sřizne, pravidelné výstřelky se na latě lúčtu uvazují, a výstřelky do předu a na zad směřující, jež se po latěch věsti nedají, ostrým nožem se odřeznou.

Z těchto dvou hlavních větví vyrostají v tomto roce silné výstřelky, které úrodné dřevo s trojатыmi očky nasazují. Na jaře budoucího roku sřiznou se dvě hlavní větve až na 6 oť, a úrodné pruty na 3—4 očka. — Ostatně vřsedň, co jest již o řezání stromů zářstových řečeno,

plati i ždc. Že se vssecky řezy musejt sšikmo dělati, a že každá i sebe menšší rána nožem stromku učiněná zahradnickým nožem zatčtiti se musí, rozumní se.

Od moudrého řezání závisí úrodnost a trvanlivost stromů broskvoných, čemuž se nejšp každh pozorováním zkusených, a z vlastat zkusenosti naučt; ostatně se každh říd pravidlem tinto: hled sobě každoročně nové mladá dřewo dochowati.

§. 105. Další pravidla řezání stromů broskvoných.

1. Stáží-li se wšky, musejt se časně uřezati.

2. Broskvonh strom nasazuje ovoce na ročních wětewch, každh rok musejt tedh se wychowati nové wětwe.

3. Potřebt jest broskvoné stromy wěsti wždy raději už než wšh.

4. Rány řezání zvlášťe w nečas musejt se při broskwch co nejwice možná opomijeti; proto dobře dělá, kdo své broskwoné stromky teprw po odkwětu řeze.

5. Dosáhnuu-li strom broskvonh již hodného státi, musí se tm bedlivěji opatrowati, vssecky nepotřebuě wšstřelky a wětwe musejt se odkřiznouti, strom se musí hnojiti, přidáním nové země občerstwowati, a často okopáwati.

§. 106. Žat se má broskvoných stromů dále hleděti.

Ředhž se na stromku list (smůla) ukáže, nesmí se prohlédáwati, nýbrž celé to místo až do dřewa se musí ostrým nožem wstřiznouti, škowitkem dobře wstřiti a pak nožem zahradnickým zamazati. Stromek broskvonh se jenom jednou w roce okopáwá, a sice na jaře po řezání, což se ale opatně dělati má, aby se kořením neublžilo.

Toho dne na večer, když v létě velké horko bylo, poleje se celý stromek vodou z tropické konve, a při dlouho trvajících suché povětrnosti udělá se blíž kmene jamka a 2 — 3 konve vody se do ní vleje.

Při druhém přivazování, když jsou větve již porostly lupením, musí se na to hleděti, aby ovoce ostalo pochrýto; neboť broskvové ovoce rostoucí pod lupením jest mnohem většší a šťavnatější, než takové, které slunce přímo osvětluje. Pokropí-li se ovoce asi na 14 dní před úplným dozráním trochu vodou, zvětší se tím jeho barevnost. Chceme-li na ovoci vykresliti nějakou podobu, potřebí jest jen, onu podobu vyštípnouti na papíře, a pak papír na ovoce a sice na sluneční straně přilpnouti; vyštížené mezerky, na něž uvolilo slunce svítiti, budou červené, a místa papírem pochrýta zůstanou bílá.

Žestlí stromek příliš mnoho ovoce nasadil a chceme-li obdržeti ovoce většší, potřebí jest ovoce neopohledné a šťavnaté protrhati. Šde je ovoce dvojaté, utrhne se jedno. Šde sedí tři u sebe, utrhne se prostřední. Řeší se ale před koncem měsíce července ovoce vyhlazovati, pokud nedosáhlo velikosti vlastního ořechu; neb často nastoupí taková povětrnost, že ho velké množství samo sebou spadne.

Žlout. obyčejná zima neškodí stromům broskvovým; škodí jim ale velké a dlouho trvajících mrazů, zvláště na jaře, a mnohých broskvových stromů na jaře lehce zmrazí, když proti východu slunce stojí, a tuhé mrazy pauní; proč se stromu broskvovému nemá nikdy takové místo vyházati, kamby

paprsky vycházejícího slunce padaly. — Proti obvyčejné zimě chrání se broskvových stromů přikrýváním smrkovými ratolestmi, a sice stromky se teprve v listopadu přikrývají, když již několik mrazů přestálo. Nesmí se stromů broskvových přes zimu příliš teple držeti, proto že takový uapotom brzy na jaře i pod krytkou kvete, a po odstranění krytky lehce zmrzá. Aby se na jaře květ jeho o něco zpozdil, jest dobře tu konci února na kořeny stromků sněhu přikroutiti. — Odkrýv broskvové stromky, chráním je proti jarním mrazům buď rohožkami anebo smrkovými ratolestmi, kterých zvolna mezi latě nastrokám. —

Mnozí, aby zachránili broskvové stromky před zimou, berou tu přikrývání slámu, což docela zraje, proto že v zimě ve slámě se zahnuží mýši, které dle své nůsné povahy kůru zvětví a ratolesti ohryzují, a tak mnohokrát celý stromů zničí, pročez ostaním při smrkových větvích.

§. 107. Popis jednotlivých druhů broskvových.

1. Raná malá broskev, ovoce malé, skoro kulaté, a nejraunější. Barvy jest bílé, masa bílého, chuti navinulé. Strom jest velmi útlý, ostává malý, má květ velký, bledě růžový, a jest velmi nesný. Na zimu není příliš choulavý, zaslňuje tedy v studenějších krajích četně sázen býti.

2. Raná šarlátová broskev, ovoce kulaté, barvy velmi krásné; na straně sluneční jest tmavočervené, na protější straně citronově žluté a červeně škrované. Masa má okolo pecky tmavočervené, chuti výsoce sladké, navinulé. Jest jedna

3 nejprvnějších broskví. Strom roste velmi silně, dává se v každém položení, a jest náramně nesný. *)

3. Bílá Madlenka, ovoce kulaté, barvy zelenožluté s červenými proužky. Mäso má bělo-
žluté, chuti wysoce muſſkátové. Strom dosahuje
jen prostřední výšky, květ má veliký, bledě červený,
jest choulolistý na mrazy, a uškoliv přilíší úrodný.

4. Červená Madlenka, ovoce kulaté, silně
červené. Mäso má bílé, červenými žilkami prota-
žené, chuti nejwznessenější. Strom bývá silný, má
růžově červený květ, jest nesný, ale na zimě
choulolistý.

5. Žalová nektarka, ovoce barvy zlato-
zelené, na straně slunečné tmavočervené. Mäso
má zelenobílé, chuti wznessené, muſſkátové. Wšborná
broskev. Strom roste silně, má malý květ, ne-
bývá ale nesný.

6. Bílá nektarka, ovoce jest nakřivlé,
velmi velké, barvy bledě žluté, a červeně připa-
lené. Mäso má tuhé, chuti šlezyne narvinulé.
Strom roste silně, není přilíší nesný, ale na
zimě choulolistý.

7. Beunše, ovoce velké, barvy bleděžluté,
na straně slunečné bledě červené se silnou brada-
vičkou. Mäso má sušhoblé, okolo pecky růžově
červené, chuti wšborné. Zraje w říjnu, a jest
jedna z nejpозdnějších broskví. Strom roste bujně,
květ má malý, růžový a jest úrodný.

8. Knežka, ovoce velké, za kulaté, barvy
žluté, na slunečné straně tmavočervené. Mäso

*) Na žádost obdržel je rouby druhů pod č. 2, 3, 4,
5 a 6 u spisovatele knihy této.

má žlutobílě, plně šťávy, chuti rozpuštěné. Ještě jedna z nejlepších a nejkrásnějších broskví. Strom roste bujně, má otevřený růžově červený květ, a nese hojně.

9. Obřice, ovoce je velmi krásné a náramně veliké, barvy sněhobílé se slabým červenánek na sluneční straně. Měso má bílé, okolo pecky červené, velmi líbě navinulé chuti. Strom dosahuje jen stromového vzrostu, je ale nesný.

2. O meruňkách čili merhulách.

§. 108. Jaté půdy a polohy žádá strom meruňkový?

Strom meruňkový žádá ku svému zdaru teplejšího ponebí, teplé, hluboko úrodné, více suché (nikoliv mokré) půdy, a proti půlnočním větrům chráněné polohy.

Toť krásné a výborné ovoce, které v jiných jazycích také sluje aprikoza od vlastního „apriko“ t. j. na výsluní, proto že strom meruňkový slunečné stanoviště zvláště miluje, a v takovémto položení jeho ovoce je nejlepší a nejkrásnější. Nejlepší poloha pro strom meruňkový je na polední straně, kterouž slunce od 9té hodiny zrána až do 4 hodin odpoledne osvětluje, ranního vycházejícího slunce docela nemiluje, neboť meruňkový stromek, ježž ranní východní slunce osvětluje, trpí náramně nočními mrazy a brzy zhyne. —

Někdy strom meruňkový teplejšího ponebí žádá, přece nepochybují o tom, že i v horších studenějších krajinách naší Moravy je dařiti bude a ovoce pouese, když se mu blíže ždi na polední straně místo vykáže, a on proti tuhé zimě, zvláště ale proti jarním mrazům přikrytím chráněn je.

Dvosseni wysočomenné meruňkové stromy jsou úrodnější a nesou dýtnějšího ovoce, než po letech na zdi tažené stromky (zářsky); než ale wysoké činný nedají se tak lehce přikrýváním chrániti, jako zářsky. Strom meruňkový, když roste co wysočomenný, zřídka dosahuje přes 25 štekviců wyšší a dělá formu rozložitou.

Při přesazeni meruňkových stromů jest totéž pozorovati třeba, co u každého jiného stromu, jen sluší připomenouti, aby stanoviška pro meruňkové stromky určena byla pečlivě rozdělána, a byla-li by země nějakým stromkem, který tam prvé stál, vyžita a zesláblá, aby byla naružením dobré země zlepšena.

Je-li zed, k níž mají meruňkové stromky býti vysázeny, wysoká, mohou býti na 15 štekviců od sebe vzdáleny, je-li ale wyšší, dá se jim prostrannost až na 20 štekviců.

Každému milovníku stromů meruňkových bydlícímu w studenějších krajínách radím, aby si je sám wychoval; neboť přecijeny jsou z teplejších krajín do studenějších hor, hynou.

§. 109. Kterak sobě můžeme meruňkových stromů dochovati?

Meruňkových stromů můžeme sobě dochovati:

- a) kopulováním;
- b) očkováním; nejlépe však se štěpují kopulováním.

Meruňky se štěpují na ukladé švestky (karlátky), na ukladé blumy, brněnské švestičky, a jiné slákové plánc. Štěpovati je na divoké stromky meruňkové, není radno, proto že jsou potom velmi citlivy na zimu, a podléhají toku kl. Meruňky na podobu jmenovaných owocných druhů

řtěpovati do rozkazu (roubovati) neradím, proto že na roubovaném místě se často smůla ukazuje. V kterém místě na podloze očko auebo roub marhulový nasazen býti má, rozhoduje strom, jaký sobě kdo vyhovati míni, zdali vysoko-kmenný aneb zákrsek. Kdo žádá vysokokmenný strom meruňkový sobě dochovati, tomu radím, aby zdravé čtyřleté nebo i starší karátkové stromky v koruně ve věšce 4 — 5 stromců od země buď kopuloval anebo na větvech očkoval. Zákrsků meruňkových sobě dochováme, když ve školce rozřázneme mladé karátkové stromky (a jiné slivky) a ty v druhém roce po rozřáznutí blíže země buď kopulujeme aneb očkujeme. Když se očko aueb kopulovaný roub ujal, musí se stromek pozdě na podzim do slámy zavázati, aby šlechtěná větve zimou zlázn uvořala.

Pro studenější krajiny naší Moravy hodi se nejlip zákrsky marhulové. — Z pecet meruňkových vyrostají divoké stromky meruňkové, které když v teplých krajínách se ošetřují, malé ovoce nesou, musí se jim ale hned z mladí kolní koten odbřpuouti.

§. 110. O přirezávání stromků meruňkových na odry v prvním a druhém roce.

Nejlépe jest meruňkový stromek zákrskový hned první rok po řtěpování na své stanovíště vysaditi. Ať jáce na to zřetne se mu vyhoví až na dvě nejlepší a co možná nejnižší oka, aby své dvě hlavní větve náležitě založil a tak základ učinil ke své budoucí rozsochové čili vyblícorité tvárnosti. Tyto dvě hlavní prostranné větve musejí býti rovnoměrně přimáhány na latě: též musejí čas od času na stromku časné vyhoví

a pupců na nepřiležitých místech do předu a na zad vyražející odštěpány býti. — Měly-li meruňkovi stromek hned první rok po sštěpování vysazen na své stanoviště, musí na jaře na to ve školce pro své stanoviště, tak jak měly řečeno bylo, přichystán býti. Ty dvě hlavní postranné větve musejí ve školce rovnovážně přimázány býti na dva kolíky, až stromek přijde buď na odrh nebo že ždi.

Na jaře druhého roku zřež se ty dvě hlavní větve až na 8 oř zpátku, pravidelné větvičky, které z přitezaných větví vyražejí, musejí se na latě rovnovážně umázati; nepravidelné větve ale a větších větví musí časně býti odřezaných. V příštím jaře zkrátí se zase větvičky pravidelné větve rovnovážně umázané tak jak totiž žádá jejich síla.

Na takový způsob musí meruňkovi začátek obsluhován a rozváděn býti, až celou sobě rozměnou prostoru přikryje, a své úplné ulesnosti dosáhne.

§. 111. Kterak se má meruňkovým stromům dále hleděti?

Šedý meruňkovému stromu blíž ždi na poslední straně stanoviště se vyžádalo, o to pečovat musíme, aby na ždi užke latě přibíth byly, na které by se větve a ratolesti přimázati mohly. Všedko, což o přípravě půdy, o rozřazování a řezání mladých brosknových stromků praveno bylo, platí i o stromkách meruňkových s tou jedinou výminkou, že meruňke v pozdějším věku mnoho řezání nesnesou. Zvoláštsně sšetiti se musí řezání tlustých větví, a když se i řezati musí, aspoň

se rány bez odkladu zahradnickým nožem замаžt. Na meruňkovech stromech odřízne se jen to, co odříznuto nevyhnutelně býti musí, totiž suché vršky, docela suché větve a ratolesti.

V létě musí se strom častěji prohlídnouti, a kdeby co nepravidelného bylo, musí se časné odštěpnouti, aby pozdějším odřezáváním větvi stromku nebylo uaděáno mnoho zbytečných ran. Větve, jichž jsme s rozvahou ponechali, nechají se růsti až do zimy bez překážky, pak se ale v příštím jaře náležitě přikáž; ale každá rána, stromku nožem učiněná, ihned zahradnickým nožem zaktiti se musí.

Meruňkové stromy vždy jen na novém dřevě nasazují a nesou ovoce; každoročně tedy musejí nepotřebné větve býti vyřezány, a mladé uasně větve vychovány pro budoucí rok. Strom květe na jaře ranně, a sice již na začátku dubna, kdy mnohokráte silné mrazy ještě panují, pročez jest radno, marhulové stromky na zimu slanou sice přikryti, jich ale na zimu přiliš teple nadržeti, jakož i v březnu sněhu na kořeny přikrouti, aby země brzy uerozumzla, květné pupence se uerominuly, a květ zimou se nezkažil. — Po odkvětu se větve a ratolesti lhcím zvolna na latě přikážou, a kuon jakož i silnější větve se mazem dřevem již popsaným omažou. Strom jest velmi nejný, a nasadí uěkdy takové množství ovoce, že se musí v měsíci květnu protrhati. — Ukáže-li se trní, jako na stromkách sliwových, ihned se ostrým nožem odřízne a místo, kde tli (smála) teče, se až do dřeva vyřízne, a rána zahradnickým nožem zalept.

Strom meruňkowý, čím starší jest, tím lepší a chutnější má owoce. Mlaso má vždy lepší, strhne-li se se stromu několik dní před úplným dozráním, a nechá-li se ležením dozrát. Nechá-li se dozrát na stromě, wyschne a zmočnatí. Také jest dobře sčesati je za ranné doby, dříve než slunce wyjde.

§. 112. Popis jednotlivých druhů meruňkowých a stromů jejich.

1. Velká obecná meruňka, owoce kulaté, barvy žluté, na straně slunečné připálené s červeno-uhyní skvrnami. Mlaso má světle-žluté, tuhé a sladké. Jest to jedna z nejtrávučjších a nejročnějších meruňek; zmláskt se hodi k závačkám. Strom roste wešele, dosahuje znamenité wyšky a síly, a jest velmi úrodný.*)

2. Mandlowá meruňka, owoce jest velké, na straně slunečné silně červene přepálené. Mlaso má žluté, velmi šťávnaté, wyborné chuti. V pecce nalézají se obyčejně dvě sladká jádra. Strom dosahuje znamenité wyšky a jest úrodný.

3. Ananasowá meruňka, owoce jest barvy žlatožluté, na slunečné straně červené, kůži má hladkou. Má červeno-žluté maso, které nikdy ne zmočnatí, plné nejwybornější šťávy, chuti ananasové.

4. Pižmowá meruňka, owoce jest prostředně velké, barvy žluté, mezi meruňkami nejprvněji zralé, a proto dobré trhové owoce, není

*) Koubů z druhů 1 a 6 lze dostati na požádání u spisowatele.

ale tuze chutné, a rádo hnije na stromě. Braje na začátku července.

5. Ranni musskatelowa meruňka, ovoce jest více připlešlé než dlouhé, barvy světle-žluté, časem i začervenale. Mäso má křehké a měkké, chuti příjemné, sladké. Tato meruňka jest nejmenší a nejnepatrnější mezi všemi, jest ale pro své ranni vyžráné velmi dobré tržové ovoce. Strom roste zdouhavě, ostává malý, jest ale velmi nesný.

6. Uherka, ovoce jest prostředně velké, pospícatělé, barvy červeně připálené. Mäso má načervenale, žluté, pečku trochu podlouhlou. Braje v červenci.

7. Nančiňka, (3 Vlanch) jedna z nejlepších meruňek, barvy žlatožluté s malým červenátem na slunečné straně. Mäso má červenožluté, náramně šťavnaté, vznešené chuti. Strom roste bujně, dosahuje znamenité výšky, je ale choulostivý na mrazu.

8. Albergowa meruňka, ovoce jest malé, barvy zelené, na slunečné straně více žluté. Mäso má žluté, začervenale, velmi dobré, kořeněné chuti. Braje v červenci. Strom roste bujně, a hodi se zvláště za vysokožmen.

O stromu morušovém.

§. 113. Zaté pudy a polohy žádá strom morušový.

Strom morušový nebývá pěstován pro nblé ovoce, uhyž pro šťavnaté lupeny, které se housenkám, jež hedbávi předou (hedbávníčkům), za potravu předkládají. Strom tento spočívá se i s prostředně úrodnou zemí, uen-li jen mokrá; žádá ale proti větrům chráněné a více slunečné polohy.

Ptenessen jsa z teplé Štuy (Rytaje) do nassí chladnejšsí Ewropy, miluje teplé ponebí, pročěž se také w Italii a we Francousku welmi dobře dať; wšak ale i we studenějšších krajínách, jako na Morawě, t. p. u Znojma a u Mikulowa se tento strom dať. Za dobré zdatení tohoto stromku nestojm w nassích hornatých studenějšších krajínách t. p. okolo Bystřice, Nowého Města, Ždárů a t. d.; než ale i zde w zahradách proti mrazitým wětrům chráněných ztousšky se dělati mohou; neboť wěc tato stojí za to; radím wšak, aby se t. wysazování braly stromky morussowé ze studenějšších krajín, neboť ty u Welské Mezitčce z Pruska pocházející wysazené morussowé stromky dle nejnowějšší zpráwy se welmi dobře dať.

Ješt kolikero druhů stromků morussowých. O nejhlawnějšších zde jednati budn, a sice: a. o černém, b. o čerweném a c. o bílém morussowém stromku.

§. 114. O černém morussowém stromku.

Ryselo-slade a w čas horka ochlazující owoce tohoto stromku ješt barwy černé, ode které strom své jméno wzał. Lupeny stromu tohoto nejsou příjemným pokrmem pro hedbáwníky; a tudyž těmito lupeny krmeny jsouce, jen daremně hedbáwní předou; pročěž se lupeny černého stromu morussowého jen w čas nejwětší nouze hedbáwníkům za pokrm předkládají. Strom ten tedy pouze pro sšlawnaté owoce se sází, miluje teplé ponebí, ješt proti zimě welmi citlivý, musí se na zimu přikrýwati, on tedy nestojt za. to w nassích studenějšších krajínách, bychom se jím zabýwali.

Nepěstuje se tak jako ostatní druhy stromků moruffowých ze semena, nýbrž se buď očkuje aneb kopuluje na podlohy jiných moruffowých stromků.

§. 115. O červeném moruffowém stromku.

Stromek tento z Ameriky pocházející nosí malé červené ovoce, ob jehožto barvy jméno své vzal. Není na zimu tak citliv jako ostatní druhy, a zasloužil by zvláště v studenějších krajinách Moravy doporučen býti, kdyby jen lupeny jeho hedbávníkům lépe chutnaly. Poněwadž se ale toliko v čas největší nouze za pokrmi předkládá, nechť se tedy každý milovník hedbávnictví pouze obírá pěstováním, rozsazováním a šlechtěním bílého moruffowého stromu.

§. 116. O bílém moruffowém stromku.

Stromek tento vzal své jméno ob svého bílého ovoce; jeho lupeny jsou velmi šlávnaté a pro hedbávníky pokrmení nejptálemnějšími, kterýmž krmení nejvšbornější hedbávní předou.

§. 117. Můžeme sobě bílého moruffowého stromku dochovati?

Bílý moruffowý strom dá se rozličným způsobem rozmnožiti a sice:

1. Semenem. Když ovoce na stromě úplně dozrálo, stře se volným otřásáním stromků, pať se do nějakého hrnce vloží, prsty roztlačí, vody se přilije, a ustavičným odléváním nečisté, a přiléváním čisté vody se semeno spere, pať docela čisté na nějaký papír k usušení rozetře, a uschle na jaro k potřebě uschová. — Na podzim se v zahradě vyhlídne slunečné a proti mrazivým větrům chráněné místo, které ihned se zryje; to

rytí na jáce se opakuje, a záhon se urovná. Dříve ale, než se na jáce semeno na připravený záhon rozstvá, dá se na několik hodin do slané vody, pak uschlé nechá se v nějakém truhlíku zklíčiti, t. j. vezme se nějaký malý truhlík, naplní se prosetým droboučkým pískem, s kterým se semeno smíchá, píseč se vodou navlaží, a někam na okno na slunce postaví. Mezi polednem může truhlík i za okno, když slunce svítí, na čisté pomětky postaven býti. Když již semeno zklíčilo, udělají se na připraveném záhoně brázdičky, do kterých se semeno rozseje, a lehkou úrodnou zemí ať na palec zrohýší přikryje. Jestli po rozšiřování semena pozdní jarní mrazy následují, přikryje se záhon buď slámou, aneb smrčovýmí větvemi, vyrostlé útlé stroměčky těmito větvemi proti parnému polednímu slunci zastíniti jest radno. Ostatně se záhon od trávy čistí, země se motýčkou kypří, a při dlouho trvajícímu suchu se stroměčky z tropické kůže polévají.

Na podzim se stroměčky na 2 nebo 3 palce nad zemí stříznou, a čerstvými smrčovýmí větvemi se přikryjí. Podotknuté řezání docela neškodí, ano spíše prospívá; neboť koken sešlé a na jáce tím krásnější pruty dělá. — V druhém roce na jáce, když již mrazů strachovati se nemusíme, odstraní se smrčové větve, a ostatně s čistěním, s kypřením a se zaléváním záhonů se pokračuje a stromky se na podzim slámou obvážou. Na jáce třetího roku přesadí se do jistých ty stromky, které již na brk tloušťky a až na 2 střevíce výšky dosáhly; slabší ostanou státi až do podzimka. Přenášejí se tyto stromky do

školky, nejen aby sešilely a zrostly, ale také proto, aby štěpovány byly. — Ostatně svědčí to, což o přesazování jiných owocných šromků ze semeníška do školky pravěno bylo, platí i o šromkách moruřowých.

2. Rozmnožují se bílé moruřowé šromky obnožením čili odnožením. Takové obnože zhuřta rostou z kořenů moruřowých. Řdyž obnože při mladých šromech we školce se ukáží, ihned se zničí, proto že mladým šromkům síly odjímají. Obnože ale u starších šromů se na jaře od mateřního kořene ostrým nožem oddělí, a do školky přesaď, kdežto šlechtěný bříti mohou.

3. Rozmnožují se bílé moruřowé šromky takto: Ze šromů zdravých a nepřilíš starých uřeží se na jaře roční dřevní výřezky, které se na připravené záhoně do úrodné země přímo rozřázejí tak, aby několik očí do země přišlo, nad zemí ale jediné, a nejvíce dvě očka ostaly. Při rozřazování jest třeba pozorowati, že se země na výřezek přitlačuje. Ostatně se záhoně od trávy čistí, a výřezky rozřazené se častěji zalévají. Očka w zemi ženou kořeny, očka nad zemí dělají pruty a řdyž šromky tloušťky brčka dosáhly, do školky se přesaď, kdežto se napotom štěpují.

§. 118. Mterat se bílé moruřowé šromky šlechi.

Několik štěpované moruřowé šromky jsou choulolistivější nad divoké, přece radim, nešlechtěné moruřowé šromky štěpowati a sice z následujících příčin:

a) Šlechtěný šromek mnohem krásnější, větší a hustší lupeny nasazuje;

- b) lupeny jeho mnohem šťávnatější požívají hedbávníci s důvtipostí a pak velmi dobré a pěkné hedbávi předou;
- c) šlechtěnému stromku mnohem krásnější koruna se vytvořiti může.

Ku šlechtění planých bílých morušových stromků vezme se roub k roubování a ke kopulování, a očka k očkování ze šlechtěných bílých morušových stromků, t. j. z takových, jež svým vzhledem lupením před ostatními se vyznamenávají. Práce při šlechtění se vykonává tak, jakož o šlechtění ovocných plání praveno bylo. Ostatně se stromky morušové k vytvoření pravidelné koruny tak řezou, jako stromky ovocné.

§. 119. O rozřazování vysokejších bílých morušových stromků.

Tyto stromky se raději rozřazují na jaře než na podzim. Při rozřazování jest to též důležito pozorovati, což o rozřazování vysokejších ovocných stromků praveno bylo. — Strom jmenovaný daří se v každé i prostřední zemi, že roste mu úrodná a kypřá země, a proti mrazivému větrům chráněná a slunečná poloha dobře slouží, rozumí se. Do volké a docela písčité půdy tyto stromky rozřazovati neradím, neboť napotom chřadnou a brzy hynou. Čím lepší jest půda, tím dále od sebe musejí tyto stromky rozřazovány býti; obvykle se rozřazují asi 4 sáhy jeden od druhého. — Když jsou již stromky rozřazené, okolo každého udělá se malá hráze, aby voda dešťová a vlhkost se na kořeny stahovala. — Aby stromek od zvěře a od dobytka porušen nebyl, zatlučou se blíže kmenu koly a korunka se trutí obváže.

§. 120. Kterak se mohou bílé moruffové stromky, jako
ře čili zátrsky pěstovati?

Bílé moruffové stromky mohou snadno, jako
frostlé ře pěstovány býti, poněvadž mnoho obnožit
dělají a spěšně rostou. Ano radil bych z mnohých
ptičin (však ale jenom v zahradách a jiných před do-
bytlem a zvěří chráněných místech), aby se bílé moru-
ffové stromky skutečně jako ře pěstovaly a sice:

1. Jest obtížno na vysoké stromy každodenně
pro lupeny lézt, naproti tomu ale z nízkých křů
mohou i děti, i jiné práci jounce neschopny,
lupeny trhati.

2. Keřovitě nízké stromky pozdními jarními
mrázky tolik netrpí, jako stromy vysokokmenné.

3. Lupeny na jaře na keřovitých stromkách
dříve vyraží, pročť dřve pokr pro hedbávo-
nky poskytní, než stromy vysokokmenné.

Nejlépe sobě poradí, kdož dílem keřovitě a
dílem vysokokmenné bílé moruffové stromky sobě
pěstuje. Můžeme sobě moruffových křů dvojím
způsobem dochovati.

a) Rozšířování semen. Místo v zahradě, kde sobě
moruffových křů mítí přejeme, připraví a za-
seje se tak, jak již dřve praveno bylo. V širém
poli musilo by dřve místo proti dobytku a
zvěři zahrazeno býti.

Na podzim prvního roku se vršky vyrostlých
stromčků stáhnou, a pak se stromky buď slámou
aneb smrkovými větvemi přikryjí.

Na jaře se stromčky, kde husta u sebe stojí,
i se zemí vydvíhnu, a na prázdná místa
dosadí. Ostatně každoročně se vykeřovati a
větve krátiti musejí, jak toho potřeba žádá.

Wšak ale mnohem dříve sobě křů morušso-
wých dochováme druhým způsobem.

- b) Ze semeniska se dvouleté stromečky, nebo ob-
nože z kokenů wyrostlé do řadů blíž sebe roz-
sadí, buď přímo aneb šikmo a křžovitě.

Stromečky rozsázené se škízou na 4 — 5 palců
zvýší a ponechají se jim jenom dvě proti sobě
stojící očka. Ostatní očka a výstřelky se od-
štknou wšech. W napotomných letech už a
nůžky s rozvahou upotřebowati dlužno, aby se
žádaná podoba křů wytworila. Ostatně jest
pozorowati, že mladým křům, dočud nejsou
úplně zrostlé, ani wysokokmenným stromům,
dočud jejich koruna wytworěna není, lupeny
odtrhowati se nesmějí.

VII. Oddělení.

O stromkách lečovitých.

1. Winný kmen.

§. 121. Jakou půdu a jaké položení miluje winný kmen?

Winný kmen miluje více suchou, písčitou,
hluboko úroduou zemí, a obzvlášťte wyvýščené,
slunečné položení. Čím více slunce celý winný
kmen osvěcuje, tím spíše jeho hrozny wyzrají.
W studenějších krajínách jest pro winný kmen při-
měšené místo na polední straně blíž zdi nějakého
stavení, zvlášťte když takové stavení na wyvýšče-
ném místě stojí, a ničím zastíněno není. — W za-
hradách, kdežto obyčejně jednotlivé kmeny se pěstují,
radno jest, půdu před rozsazowáním náležitě skou-
mati, a jestliže se země pro winný kmen nehodí,
musíme si ji dříve připrawiti. — Půda mořrá,

hlinovitá a těžká, jakož i místo zastíněné pro vinný kmen se docela nehodí.

Zestliže půda není asi na 3 škerovce hloubky úrodnou a sytou, připraví se takto:

- a) vezme se 6 dílů úrodné země (takové, jakou sobě ke hnojení stromků připravujeme);
- b) 2 díly utlučeného vápna ze starých slámk;
- c) 2 díly zrnatého křemíku písku.

Toto vše se náležitě smísí.

§. 122. Zdáliž vinný kmen i v studenějších krajinách ob stojí a hrozny jeho dozrají?

Kdyby někdo v šířím poli v okolí Nového Města, Žďaru a t. d. vinici zakládal, ovšem by na rozumu pomateným nazván býti zasloužil. — Něco jirého však jest, když se v zahradě na polebné slavné straně jednotlivé vinné kmenné pěstují; neboť o těchto jistě, že když se proti kruté zimě ochrání a patřičně se jich hleděti bude, když i takové druhy vinných kmenů se vyvolí, jichžto hrozny kratiší doby k vyžrání potřebují: i v studenějších krajinách vinné kmenné ob stojí, a hrozny jejich při pohodlném letním a podzimním pěstování se vyžrají. Pročež neradím vinné kmenné v studenějších krajinách bez rozdílu druhů sobě vychovávat. — Ale mého uzvání se pro studené krajiny hodí:

1. Hrozny jakubky: tyto jsou malé a modročerné dobré chuti, a v teplých krajinách již ku konci měsíce srpna vyžrají (ty pro studenější krajiny přede všemi jinými odporučím).

2. Rané španělské hrozny. Tyto jsou malé, mají kulatá zrna, a vyžrají v teplých krajinách též ku konci měsíce srpna a t. d.

Winný kmen w zahrádkách na zdích domovních pěstowaný slouží k okraše domu, mnoho w zahradě newadí, proto že se blíže zdí na latkách wede, a mimo to, když leto a podzim jsou příhodny, hojně za ošetřování a za wynaloženou práci se odslužuje.*)

§. 123. O rozmnožování winných kmenů.

1. První způsob winné kmeny rozmnožowati, jest: rozšiwati semeno hroznowé. Každé zrno hroznowé má 5 jader, ze kterých, když se rozšiwají, winné kmenky wyrostají. Prozen, který se pro semeno wywolil, musí býti úplně wyzralý, tak aby zrna jeho scvrklá byla, pročez se co nejdéle možno, na kmenu ponechá, pak je z jednotlivých zrn jadrka wytlačí, we wodě šperou, a uschlé na podzim na připravené záhony rozšiwají. Když se zima blíží, záhony se hnojením přikryjí. — Na jaře se rostoucí stromčky při suché powětrnosti kropicí konvou zalévají, záhony se od trawy čistí a půda, když toho potřeba žádá, se zhyprí, pak se záhony na zimní lesní hrabankou přikryjí, což wišedlo i w druhém roce se opakuje.

W třetím roce na jaře mohou tyto kmeny na své určité místo přezazené býti; bývají ale w pátém, ano i w šestém roce teprw úrodnými; než ale kmeny ty zwykají hned od svého útlého mládí powětrnosti místní, následowně jsou trvanlivy, a pročez winných kmenů sobě ze semena dochowati pro studenější krajiny se odporoučí.

2. Druhý způsob winných kmenů sobě dochowati jest: Na podzim, když lupení již opadalo,

*) Na žádost obdrží se winné kmeny jakubské u špišowatele této knihy w Doubravě.

ze zdravého úrodného kmene nateže se rovného dřeva toho samého roční vyrostlého asi na 1 1/2 stěrice dlouhého. Vyberou se rovné, které úplně vyžralé dřevo, a blíže sebe stojící očka mají. Každý řeřoviň musí 4 — 5 oček a mezi nimi aspoň dvě dřevná očka mít. — Když jsme sobě řeřoviňky připravili, smáží se do slámy, a na podzim do země, asi na 1 stěric hloubky se záčopají, a tak na jaro k rozřazování uschovají. Na jaře se buď hned na své určité místo, anebo na připravený záhon rozřázejí.

3. Třetí způsob winné kmene rozmnožovati jest: Na jaře se zdravý, úplně vyžralý roční výhon, který zemi jest nejbližší, do jamky dřívě připravené ohne (udělá se oblouk) a pak se dřevnou vidlicí v zemi upevní, aby konec ze země vyčníval; pak se na ten díl, kterýž v zemi leží, asi na dva palce zvrhne dobré země nahrne, která se zvolna rukou přitlačí; na to se dá něco dobré uleželého dobytčího hnoje, pak se jamka vyhrabanou zemí vyplní, a nohou zvolna přitlačí. — Pozorovati třeba, že ona část oblouku, která do země se vloží, 3 — 4 zdravá očka mít musí ze kterých kořínků ženou, konec ale nad zemí stázne se asi dva palce nad druhým okem, a k holi se přiváže, neboť často i toho samého roční krásné hrozny nosí. Dstatně se až do podzimu nic nedělá, než že se okolo oblouku země od trávy čistí, motykou špít, a v čas sucha se celý oblouk kropicí kovanou polévá. — Na podzim, když již lupení opadlo, odřízne se oblouk pilkou od matečního kmene pozorně, aby se kořenům neublížilo, vykopá se a na své určité místo se přenesá.

Tento třetí způsob dochování živých kmenů jest nejjistější, a tak vychované kmeny nejspíše hrozny nesou.

§. 124. O rozřazování živých kmenů.

Zde mluvíme mluvíme o rozřazování těch živých kmenů, které se v zahradách blíže zde sázejí, a po letech na způsob stromů se táhnou.

Na podzim vykopá se na místě, kde živých kmenů státi má, jáma na 3 štekvice hloubky, a na 5 — 6 štekviců šířky. Mění-li země dost úrodná a sytá, musí se dříve udaným způsobem připravit. — Brzy na jaře se rozřazují kmeny ze semena tažené a vyřezky. (Na začátku měsíce dubna.)

- a) Kmeny ze semena tažené rozřazují se takto: Do připravené jámy, asi na 1 štekvice zvlášť přiléhne se úrodné země, na kterou se dobře uložený slámený krovský hnůj rozprostře, pak se opět něco úrodné země přiléhne; na to se vezme živých kmenů, a do prostřed jámy, blíže zde se postaví, kořinky jeho se kol kolem rozprostou, na které se opět něco úrodné země přiléhne, která se na kořinky rukama přitlačí. — Když jsou všechny kořinky zemi přitlačeny, po jámě se opět rozprostře vrstva dobře uloženého slámeného hnoje; jáma se na to vyhlázenou zemi doplní, pak se země kol kolem nohou přitlačí. — Dbáti třeba, aby kmenů tak hluboko do země vsazen byl, jako dříve stál. Slavní (nejjistější) výhon řízne se až na dvě očka; ostatní výhony se docela odřezou, a rány řezem učiněné zahradnickým voskem se zalepí.

b) Při rozřazování výřků jest třeba pozorovati: Ma jate, na počátku měsíce dubna vykopou se výřky v zemi přes zimu uschované, a dříve, než se rozřazují, postaví se na několik hodin tmě koncem, který do země přijde, do nádoby s vodou. — Ona část, kteráž do země přijde, se drobet do oblouku ohne, a tak hluboko se do země zadělá, aby konec nad zemí měl jenom jediné očko; konec se asi dva palce nad očkem svisle stáhne, a rána zahradnickým nožem se zaleptí. Aby však očko nevyšlo, může se mechem obložit, a výřek se častěji, zvláště při suché povětrnosti zalévá. — Ostatně jest při rozřazování tohotož řetviti, což o rozřazování vinného kmene ze semena taženého praveno bylo; což i při rozřazování oblouků platí, s tím rozdílem, že oblouky se rozřazují hned na podzim, a že se hlavní výhon až na dvě oka stáhne, ostatní výhony od kmene zcela se oddělou, a rány nožem učiněné zahradnickým nožem se zatrou.

§. 125. Jak daleko od sebe mají vinné kmeny rozřazovány býti?

Vinné kmeny, které se co strany na latěch po řadě táhnou, mají v délce na 10 střemců od sebe rozřazovány býti, a řady, na kterých se kmeny táhnou, musejí nejméně 10 střemců zvoššiti. Neboť jestli se kmeny blízko sebe rozřazují, větve a výhony se dostatečně rozložit nemohou, a následovně ani hrozny, ani révmové dřevce náležitě nevyzrá; a pak se jednotlivé kmeny vykopati a odstraniti musejí. — Vinné kmeny přilíc

vyšoko táhnouti také neradím, proto že takové
míce do dřeva ženou a málo hrozuů nasazují.

§. 126. Kterého času je winné kmeny řezati mají?

Wšec se řezou winné kmeny brzy na jaře, což ale w studenějších krajínách náramně škodliivo jest. Neboť řezou-li se winné kmeny na jaře ranně dříve než mřza wystoupila, a přijdou-li po řezání později jarní mrazy (což se obvyčejně stává) tedh kmeny tím náramně trpí.

Zestlžje se ale s řezáním odhládá, ažby vyšech jarní mrazy přechly, wystoupí mezi tím mřza, a pak na skřiznutém místě vytráží a jako krupěje dolů na zem stýká (slyš). Štěmen se takovým způsobem zakrývá a velmi zeslábne.

S těch přičin nemá se, dle mého uznání, svoláště w studenějších krajínách s řezáním winných kmenů nikoliv na jaro odhládati, nýbrž se má na podzim, kdy lupení opadalo, diti; rány nožem učiněné, kdy zahradnickými nástroji se zatrou, přes zimu se zhojí, a s ukrytím kmenů, kdy jsou takto zbytečných věcí zbaveny, jest méně práce.

§. 127. Kterak je má winný kmen řezati?

Od moudrého řezání winného kmene závisí jeho úrodnost, trvanlivost a krása. Mladé kmeny se po rozřázení, jak již praveno, řízou až na 2 očka. Wýchony z těch dvou oček vyrostlé považují se za hlavní větve, a budoucího roku se řízou až na 6 oček. — Má-li kmen mnoho hrozuů nasazovati, jest zapotřebi, abychom sobě každoročně mladého řemového dřeva (mladých výhonů) dochováli; tyto roční výhony se každého roku na podzim na 2 — 3 očka řízou, staré a

nepotřebné dřevu ale (vřhony, které hrozny nesly) se docela odděluou. — Dřvože z řeknutí rostoucí, jakož i vřhony na kmenu blíže země se netrpí. — Jest obyčejem, vinný kmen dvafráte v roce vyhlantovati, aby nezkeřovatěl, a aby jak hrozny, tak i dřvo rovnoměrně dofonale vyžrály; než ale pro kmen mnohem užitečnější jest, řdž to, co vyhlámáno býti musí, ostrým nožem se oddělné.

Toto vyřezávání se děje v roce dvafráte; jednou před květem, a po druhé po odkvetu hrozni. Před květem hrozni se vyřezou slabé a nepotřebné výhonky, třebaž i malé hrozny nasadily, proto, že mnoho sily kmenu odjímají; výhonky ale, které jsme sobě pro užitek pro budoucí rok zvolili, co nejvíce možná se slunci vystaví, aby dříve jejich řapíček dozrálo, a pak se na latě zvolna přimáží. Když hrozny květem, kmenu se ani dotýkati nesmíme, aby se květ nesetřel.

Bo odkvetu se kmen po druhé řezá, a sice se myslí řízou vříšky těch výhonů, které hrozny nesou, nad třetím lupenem od nejvyššího hroznu počítaje, což je proto děje, aby hrozny více potravu obdržely, spěšněji rostly a zrály. Dřito sřázené výhony se na podzim jako neužitečné a nepotřebné dříví docela odkřezou. Dřítatně nejdo-
konalejším učitelem v řezání vinového kmene jest zkušenost, když jsme sobě dříve všicko v tomto §. obsažené prakticky ukázati dali.

§. 128. Uteraf je má winný tinen w študenčjsích kraji-
nách proti zimě chrániti.

Pozdě na podzim, když již vinuův kmen několik
uvaziti přestál a lupeni opadalo, s latí se zdělá
a opatruje, aby se nepolámá, na zem položí.

Ukni se teže tak, jako dřívce již pravěno bylo, a rány nožem učiněné zahradnickým nožem se zatrou, pak se jednotlivé větve slámou dohromady sváží, a napotom celý kmen do slámy se zaváže, od země počínajíc až na konec, tak aby kmen svázaný dlouhému hadu se podobal.

Úrodnosti jeho velmi přispěje, když zavázavšíc jej do slámy na kořeny ložet zvrhší hnoje kol kolem naházíme a hnůj uohou stlačíme.

Ostatně přes zimu se nechá v poškoji, jediné, jestliže se blízko něho voda snežná a dešťová nashromáždila, udělají se stružky, aby odtékala.

Brzy na jaře, když již tuhých mrazů není se strachovati, sláma a hnůj se odstraní, kmen se pozorně pozdvihně, a na latě lícem zvolna se přiváže.

Hnojí se každých třetí rok na jaře dobře uleženým slámnatým křovským hnojem, a sice tvrdnou země se odhrabe, hnůj se rozprostře, a odhrabanou zemí přikryje. Čerstvých hnojů, liade-li se přilno na kořeny, škodí.

§. 129. 2. Zahradní lístkové ořechy.

Pod tímto jménem rozumívají se lístkové ořechy, které se buď svou příjemnou chutí, anebo svou velikostí od sprostých lístkových ořechů liší, a obvykle v zahradách chovány bývají. Jest takových lístkových ořechů vícero druhů, jak se o tom brzy přesvědčíme.

§. 130. Které jsou nejznamenitější druhy lístkových ořechů?

1. Velký španělský ořech. Jest jeden z největších mezi lístkovými ořechy, kulatý a bez

žeber, má sladké libě chutnající jádro, které celou škořepinu vyplňuje. Zraje v září. Strom roste bujně, dosahuje znamenité síly a výšky, ješt ale na zimu velmi choulolistivý. *)

2. Ořech čtyřhranný, ješt velký, kulatý a má 4 hrany. Jádro ješt velké, kulaté, při otevření se rozděluje na dvě polovice; ješt velmi sladké a chuti mandlové. Zraje v září. Keře těchto ořechů vyrostají tak silně a výsoce, jako stromy ovocné, jsou velmi rozácné a hledané a pročež zasluhují více rozmnožení bhy než se stává.

3. Ořech tříhranný; tento ješt velký, kulatý a na povrsi své škořepiny tříhranný.

4. Panenský ořech červený, ořech ješt podlouhlý a špičatý. Jádro ješt potaženo červenou kůží, která se dá, pokud ješt jádro čerstvé, s něho svléci. Jádro ješt sladké a obzvlášť dobré chuti, škořápka počervenálá. Zraje v polovici srpna. Keř dosahuje prostřední velikosti, není na zimu příliš choulolistiv, a proto se i v studenějších krajinách Moravy dobře daří.

5. Bílý panenský ořech, ořech tento ješt o něco větší než panenský ořech červený, ostatně jemu se ve všem rovná, jen že kůže na jádře není červená nýbrž bílá, a škořápka též bílá.

§. 131. Jak je zahradní lískové ořechy mohou rozmnožiti?

Keře zahradních lískových ořechů se mohou rozmnožiti:

1. Semenem. Úplně vyzralé lískové ořechy, jenž samy od sebe s keře spadly, se shromažďují,

*) Na žádost mohou je obnože druhův pod č. 1, 2 a 3 u pířowatele obdržeti.

pať se vezme květník, na jehož dno se dá vrstva volhého písku a naň se očištěj jeden vedle druhého hladou, na očištěj se dá opět vrstva volhého písku, na píseť očištěj, a tak se pokračuje, až se květník pískem a očištěj naplní. Pak se někde v zahradě udělá jáma, do které se květník postaví, plešatým kamenem proti mlsným myšim se přikryje, a vykopanou zemí se zahází. Brzy na jaře se květník vykopá, očištěj se vyberou, a na připravené záhoně se rozšázejí.

Semenem dá se zvlášť panenských lískových ořechů dobře a bez proměny rozmnožiti; také se dají tyto velké druhy lískových ořechů od semena rozmnožiti, ale častěji, i když jest semeno z nejlepších druhů, zvrhnu se.

2. Obnožit. Obnože z koření mladých říz vyrostlé se buď na podzim, buď brzy na jaře i s kořínky pozorně od mateřného kořene odděluou, a buď do školky, aneb hned na určitá místa se rozšázejí. Takovým způsobem se rozmnožují velké lískové ořechy.

3. Oblouky (hřezencemi). Koční větvě, které blízko země na kmeně se vyvycházejí a pětá oka mají, brzy na jaře do země se ohnou, a v zemi dlevoňnou vidlicí uperou, země se přikryje, tak aby konec ze země vykuřoval. Přes léto, v čas sucha, se celý oblouk polévá, pak se na podzim od kmene odděluje, pozorně ze země vykopá, a rozšáží.

4. Štěpováním divokých mladých lískových stromků. Šlechtí se buď štěpováním do rozkolu, aneb kopulováním, práce se tak vykonává, jako při šlechtění ovocných stromů.

§. 132. Zate půdy a polohy žádá keř lískový.

Keř panenského lískového ořechu spočívá se s nejšpatnější půdou a i stinným místem; proč se jemu v zahradách obvykle v stínu a v koutech, kdeby ovocné stromy zakrneli, místo vyhazuje; ale v dobré černé půdě a na výsluní má vzrůst a ovoce nejlepší.

Velký lískový ořech (španělský, čtyřhranný) žádá teplejšího ponebí a proti mrazivým půlnočním větrům chráněné polohy; v docela studených krajínách se nedaří; ano i v teplých krajínách žádných oříšků nenese, je-li mrazivým půlnočním větrům příliš vystaven.

Stromky lískových ořechů na jaře ranně květou, tať zvaná řasa jest mužský květ ořechový (květ samčí), a červené štetičky jsou květ samičí. V jara, již v měsíci únoru neb březnu, vypráskuje květ samčí svou žlutou mouku, tato padá na samičí květ (na štetičky) a tím se keř zúrodní; proto se nesmí řasa s keře odtrhováti, aneb jinak ničiti, sice by keř žádných oříšků nenesl.

Mladý lískový stromek sám sobě zanechaný zkeřovatí, může ale také na způsob vysokokmenných ovocných stromů s jednou korunou tážen býti. Chtěl-li by kdo lískový ořech vychováti co vysokokmen, musí nechat silný výhon vyhnati až do výšky 9 stěvců, pak ať ho sřezne, aby uasadil korunku. Než takovéto co vysokokmenné vychované lískové stromky nebývají nikdy stáhy ani nesuh; nejlepší jest keř a nejúrodnější. Poněvadž jisté druhy lískových oříšků nejlepší mandle v dobrotě přebí, zasluhuje zajisté tento keř v zahradě místa, a za propůjčené místo dobře se odmění.

§. 133. Olej z olivovníků listových.

Olejen že olivovníky listové mnoho milovníků nacházejí, můžeme z nich i velmi chutný a drahý olej vytlačen býti. Což se následujícím způsobem děje: Jádra dostatečně suchá se rozdrtí, pak se drobky dají do konopného plátna, a lisem vytlačit. Olej, který se prvním tlačnutím získá, jest nejčistší a nejlepší. Což po prvním vytlačení pozůstalo, drtí se znova, pak se to ohřeje, a opět tlačí. Druhým tlačnutím pak získá se jen prostřední olej.

§. 134. 3. Růže (meruzalka).

Keť růžových, jenž svým chladícím sladkonným ovocem dává i dospělým, zdravým i nemocným poskytuje mnohonásobné občerstvení, jest v naší Moravě vůbec znám. Keť tento nasazuje své malé hrozny jak na mladém tak na starém dříví, nejbohatěji ale na jistých ovocných větvích, které ze starého dříví vyrostají. Větve jeho ostávají mnoho let nosné.

Duze starý keť růžových obvykle malé a špatné ovoce nese. Tomu se nejlépe pomůže, když se staré dříví blízko nad samým kořenem stžue, načech vyrostou nové, které zas nese dobré a velké ovoce. — Růže již ku konci měsíce dubna, a bývá ten čas od pracovitých vůči narůstěvování, které z něho mnoho na sladký med a most berou. Hrozny jeho vyžijí již okolo srpna. Zrna a čerstvě požívané jsou nejen zdravé, ale také z nich vytlačená šťáva hodí se na výborné víno a na ocet, a s cukrem zavařená jest zdravá lahůdka.

Šest více druhů růžových, jejichž hrozny barvou a velikostí od sebe se liší a fice:

1. Černý rybés, má mnohem wětšší lupen než obyčejný rybés čerwený. Zahádky jeho jsou mnohem wětšší než obyčejného rybésu, jsou černé jako uhel, chuti ale velmi nelibé.

Nicméně nalezá i toto owoce přece své ctitelce, jest velmi zdravé a slouží w lékárnách ke zhotowování léku. Owoce zraje w městci čerwenci. Řeč tento libuje sobě zvlášť we wlhé a těžké půdě, žene nejšlejší a nejwýšší wýchony.

2. Rybés čerwený. Řeč tento jest wůbec známý, dělá silné wýchony, dosahuje několiť stěwců wššší, hrozny jeho jsou čerwené, dlouhaté s huskými zrny.

3. Bílý obyčejný rybés.

4. Beliký čerwený hollandský rybés. Zahody tohoto druhu jsou mnohem wětšší, a hrozny delší než obyčejného druhu, i řeč býwá mnohem silnější we wzrůstu.

5. Beliký bílý hollandský rybés. Řeč nedosahuje takowé tloušťky a wššky, jako přední, než ale zrna jeho jsou mnohem slabší a chutnější, a proč se jemu před ostatními přednost dáwá.

§. 135. Zate půdy a polohy žádá keř rybésowý?

Řeč rybésowý spokoí se s každou půdou, jakož i s každým položentm, ale w dobré skupčené půdě roste mnohem weseleji, a nasazuje mnohem wíce a wětšší owoce, tdežto we špatné půdě neb w nedobrému položentí owoce velmi drobné a kyselé býwá.

Černý rybés libuje sobě zvlášť we wlhé a těžké půdě.

§. Kterak se ryběs rozmnožuje?

Trojím způsobem můžeme sobě ryběsowých křů dochowati a sice:

1. Jest třeba jen na podzim neb na jaře ze starších křů nazezati ročních wýhonů aš jeden neb 2 stěwice dlouhých, které se ležatě do stinného místa na připravené záhoně rozsázejt. Na tomto záhonu nadělají se dle šířky brázdy, do kterých se ryběsowé wýtkizky aš na 4 — 6 palců zhloubí rozsázejt. Na konec w zemi jsoucí se země přitlačit, a konec nad zemí mějž nejwýš 2 očka. Takto zasažené wtkizky se musěj často zalitwati wodou, aby zem okolo nich nerozhřla. Ujaté stromečky se na jaře budoucího roku (ku konci února anebo w březnu) i se zemí wyzdwihnou, a na swá určitá místa rozsázejt. Tento způsob ryběsowé kře rozmnožiti za nejlepší uznáwám.

2. Druhý způsob ryběsowé kře rozmnožowati jest: Obnože z kokení starších křů se pozorně od mateřného kokene oddiznou a rozsázejí, anebo roční wýhony na kři blíže země wyrostlé se do země ohnou, a w zemi dřewěnou widlicí upewní, zemí přikryjí, pať se na jaře od kmene oddiznou, wykopají a rozsázejí.

3. Třetí způsob záleží w tom, že semeno ryběsowé, které jsme sobě z dobře wyzralých ryběsowých jahod nashromáždili, se na jaře na připravené záhoně rozsívá, a stromky se táhnou, což ale dlouho trvá. Ostaňme tedy při prvním a druhém způsobu.

§. 137. Ryběs jako wysokotmenný stromek.

Jeden z nejkrásnějších stromků jest zajisté stromek ryběsowý, kž s jednou korunou, aš 6 — 7 stěwic wýšky počítaje, ten čas okolo sw. Sawa

svými malými červenými hrozný obvěšen již na oči se nám staví. Však ale nejenom krása, ale i užitek nám to radí, bychom sobě v zahradách rybářové vysokorostlé stromky pěstovali, neboť jsou mnohem úrodnější nad keř a hrozný jejich jsou krásnější, nežli hrozný ze keřů. Roční silný výhon ze zdravého černého rybářového keře se brzy na jaře odřízne, a kde stromek státi má, do volné země se vsadí. V prvním roce nežadá žádné práce, než aby se země kol kolem vypílila, a v čas sucha polévána. Na jaře v druhém roce se mu všedny pobočné výhonů odříznou, jenom nejvyšší výhon se mu ponechá a k hoře přiváže.

Ponechaný výhon náramně žene; pozorovati třeba, že očka na tom výhonu se neodstírají, nýbrž se ponechávají, ažby z nich asi na dva palce dlouhé pobočné výhonů vyrostly, které se napotom odstípnou; neboť kmen ostatně slabým a neschopným korunu nésti, kdyby se mu všedny očka hned ve vzniku odstíply. V třetím roce se stromek kopuluje, t. j. sčítá se s červeného rybářového keře roční zdravý výhon, a na podlohu černého rybářového stromku se nasadí; práce se vykonává jako při kopulování ovocných stromků.

Když stromek asi 5 — 6 střevců dosáhne, ponechá se mu nejvyšších 4 — 5 výhonů, z nichžto se koruna tvoří, dolejší výhonů pod korunou se vždy odstípnou všedny. — Korunka se musí potom vždy držeti ve své úhlednosti, staré a suché větve se vyřezá, a nové, které okrouhlost koruny nehyzdí, se ponechá. Jež se nasejí vždy odlámati všedny ze země vyházející výpučky.

Rybés se také na způsob jiných špalťrowých stromků po latěch táhnouti může. Chce-li kdo rybés rozmáčetí wějškowitě na odřích, potřebí jest, jen tolik a takowých wěpuců nechati, ježtoby přivázány na odr, patřičně a úhledně mohli býti rozvedeny. Nejkrásnější ale jest wysoč, swobodně stojící a na hůl přivázaný ryběšowý stromek s jednou korunou.

§. 138. Wino ryběšowé.

Z hroznů ryběšowých se připravuje velmi wzácné wno, které se i šampaňskému rovná, a sice takto: Zrna úplně wyzralá se w nějaké udobě roztlačí, pak se to do nějakého pytlíka z konopného plátka wleje, a šláwa se lisem wytlačí. Touto šláwou se skleněné láhwe naplní až do vrchu, do každé láhwe se něco utlučeného cukru (několik lotů) přimíchá, a láhwe se na několik dní na wlažné místo postaví, aby wno kysalo. Po kysání se láhwe zátkami (špunty) zabední, zátky rozehřatou smělou se zaleptí, a we studeném sklepe do wlhého písku se uschowají.

Tak připravené a uschowané ryběšowé wno se udrží 6 — 10 let.

§. 139. Wýborů ryběšowý ocet.

Nejmětší, úplně wyzralá zrna, když se se štomku sebrala, w čistě wodě se sperou, a do skleněné láhwe wshypou, která se až do vrchu winným octem naplní, a papřowou zátkou zabední.

Na jeden máz ryběšowých zrn přijde 5 mázů winného octa. Tak naplněná láhwe postaví se buď na místo wlažné, aneb na místo slunečné;

tu to brzy v láhvi kysati počne, a několik dní v kysání setrvá.

Po kysání se láhev odnese do chladného sklepa, a když se ocet zcela zčistil, sleje se do jiné láhve, která se dobře zabední.

§. 140. Kterak se mohou rhybíkové hrozný na stromku až do zimy čerpaté zachovati?

Když rhybíkové hrozný již úplně dozrály, celý stromek se zaváže do pytlíka z hrubého loubelového plátna, jímžto světlo a vzduch přístupu nemá. Pytlík při zemi svázaný se častěji roztváře, aby opadlé lupení na zem vyhadati mohlo.

§. 141. Čeho jest vůbec strachu rhybíkových stromků třeba pozorovati?

Když rhybíkový stromek asi 6 — 8 let věku svého dosáhl, úrodnost jeho se zmenší, a hrozný jeho obvykle bývají malé a nepatrné. Tu se staré dřevo docela odstraní, aby mladému úrodnému dřevu místa nebralo, což se dělá takto: Brzy na jaře staré dřevo se docela při samé zemi oddělí, kdežto toho samého roku z kořene mladé výhonky vyrostají, z kterých se napotom nové kmeny vytvoří. Tím způsobem může rhybíkový stromek až 16 roku dosáhnouti, napotom ale se musí kořen vykopati, půda novou úrodnou zemí zlepšiti, a mladými rhybíkovými stromky vysázeti.

§. 142. Agrest čili meruzalka srtka.

Srtky, které se v zahradách pěstují, liší se od divokých, ježto v lesích rostou, nejen svou velikostí a příjemnou chutí, než i barvou, neboť nalezáme:

1. Malé červené a začervenalé srstky;
2. červené chlupaté srstky;
3. rauní zelené chlupaté srstky;
4. zelené hladké srstky;
5. velké žluté srstky;
6. bílé žilkovaté srstky.

Srstky také i v stybenějších krajínách dobře se daří a každoročně hojně ovoce nesou; úplně vyžralé ovoce těchto stroufků, když se čerstvé požítvá, slouží k občerstvení, z něho se i vzácné víno tlačí, a rozličným způsobem připraveno jest zdravou lahůdkou pro člověka. Však ale i to by pro nás mělo pohankou býti, abychom mnoho srstkových křů sázeli, že brzy na jaře, kdy bedlivá včela po svém dlouhém zimním spánku téměř nikde v přírodě občerstvující potravu nenachází, poskytuje jí takové rozkvětší již kř srstkových. Každý se zapoběti tedy včelařům, kdo mnoho srstkových křů pěstuje.

§. 143. Aterak sobě můžeme srstkových křů dochovati?

Můžeme sobě srstkových křů trojím způsobem dochovati:

- a) Semencem: Největší úplně vyžralé srstky se vyberou, semeno se z nich vytlačí, ve vodě spere a na papíře rozetřené uschnouti nechá. Na podzim, aneb brzy na jaře semeno se na připravené záhony rozseje, do dobré, kypře, nikoliv ale čerstvým hnojem pohnojené země, a aby hluboko do země ležeti nepřišlo, jenou povrchně se zabeleá. — Když stromčeky asi na $\frac{1}{2}$ šířkyce zvrší podobáhlý, pozorně se stopají a rozšázejí.

- b) Koční obnože se buď na podzim anebo na jaře i s kočínky od mateřního kočene ostrým nožem oddělí, na své určité místo přesadí, a v čas sucha zalévají.
- c) Na jaře se konce mladých svislých větví, anebo roční větví do jamky v zemi udělané ohnou, v zemi dřevěnou vidlicí, aby odstávati nemohly, upevní, pak se země přikopí, aby jenom konec nad zemi zůstal. Na podzim se tyto oblouky od svého mateřního kmene nožem oddělí, vykopou a rozsázejí.

§. 144. Kterak mají srstkové keře rozsazováni a pěstováni býti?

Keť srstkových nejkrásnější ovoce nosí, když zvlášť sám pro sebe stojí, jehožto větve s větvením druhého keře zapleteny nejsou. — Srstky náramně ženou; pročť jest zapotřebí, aby každoročně na jaře staré dřevo se nožem odejmulo, aby stromek zmládl a vzduch i slunce svobodného přístupu nalezalo. Keť srstkové jen tentráte se blížko sebe rozsazují, když k ohrazení, jako živý plot, potřebováni býti mají. Mnohou také jako vysoce rostlé stromky o jedné korunce pěstováni býti, kdež dosahují i znamenité výšky, což každé milovník vykeřování a přívazování k holi způsobiti může.

Úrodnost keře se zvýší, a keť tím krásnější ovoce nosí, když se každoročně kol kolem obryje, pohnojí a od tráv čist zachová. S dobrým prospěchem může k hnojení hnojivka potřebována býti.

Aby v starších letech keť srstkový omládl, nakládá se s ním jako se stromkem ryběřovým.

§. 145. Vínno srstkové.

Z ovoce srstkového dělá se také víno. V nějaké nádobě se úplně vyzralé srstky roztlačí, do pytlíka z konopného plátna se vlejí a sítáwa lisem se vytlačí. Touto sítáwou se naplní láhew; na jeden máz sítáwy přidají se až 4 loty cukru, pať se láhew na volážné místo postaví, aby víno zkyšalo. Po kyšání se láhew zátkami zabední, zátky rozpustěnou smolou se zalepí, a pať se láhew ve studeném sklepe do volhčého písku zabadělají.

§. 146. 4. O malinách.

Keř malinový jest vůbec známý, neboť se v lesích jako divoký keř zhusta nachází, v zahradách ale, když přiměřenou půdu nalézá, dosahuje až na 6 stěvců výš. Roste již v měsíci dubnu, kdy od včel rád bývá navštěvován.

Ovoce stromku malinového čerstvě požívané chutná mnohemu, z něho se připravuje ochlazující nápoj pro choravé a nemocné, výborný ocet, ano i víno a t. d., keř malinový zaslужuje tedy místa v zahradě. Ovoce jeho se líší buď barvou, aneb velikostí.

Nejznámější druhy malin jsou:

1. Červená malina. Ovoce vypadá co polokoule, jest barvy světlíčervené, maso má sítáwnaté, obzvláštní chuti a vůně. Bývá v měsíci červenci a srpnu.

2. Bílá malina; ovoce jest bílé, má jenom něco méně vůně než malina červená, ostatně jest stejně sladká a chutná.

3. Anglická dvakrát nesoucí malina. Ovoce jest buď bílé, buď červené, jest jako naše oby-

čejná malina, jen že keř dvakrát ročně nasazuje ovoce, ponejprvé v srpnu a po druhé v září.

4. Černá malina. Co se barvy a chuti týká, jest podobná naší polní malině. Ovoce zraje později než jiné malinové druhy.

§. 147. Zde půdy a polohy žádá keř malinový?

Malinový keř dává se v každé půdě, nejlépe ale v suché a čerstvé, nemiluje však země bahnitě a tuhé. V zahradě se spočije i s nejšpatnějším koutem, a dává se i na velmi stinném stanovišti. Půda kolem stromku musí od trávy čista a častěji kypřena býti, a odnože, jenž se daleko rozlézají, se zničiti musejí. Aby se keře nerozlézaly, nejlépe jest jim místo vyměstiti.

§. 148. Kterak je keř malinový rozmnožují?

Keře malinové se rozmnožují, buď na jaře, nebo na podzim je roční až na 1 škevcé říznuté odnože rozřazují, aneb buď i roční výhonky bez koření do připravené země se zádělají a častěji zalévají; neboť malinky se jako pýl množí, až půdu zaneřádí.

Z koření keř malinového ženou každoročně nové výhonky, které budoucího roku ovoce uosí, a buď jedenkrát ovoce uosí, na vždy uschnou; pročež uschlé buď na jaře, buď na podzim se odřezají. — Nejvyšší stáří, jehož keř malinový dosáhne, jest 6 roků, napotom do jiné čerstvé půdy přenesen býti musí.

§. 149. 5. Zahody zahradní.

Pod tímto jménem rozumívají se jahody, ježto svou velikostí a chutí od divokých se liší,

a v zahradách rozřazovány bývají. Jahody čerstvě jsou jistě mnohemu přijemným a zdravým pokrmem, bývají i rozličným způsobem připravovány.

Ještě více druhů zahradních jahod a sice:

1. Městční jahoda; ovoce jest tak velké jako největší lesní jahoda a trochu podlouhlé. Ještě barvy tmavočervené, má výbornou vůni, a dá se dlouho držeti. Druh tento velmi nesný, nasazuje od měsíce května až do konce září; miluje zvláště suchou půdu.

Ananaska; ovoce velké, podlouhlé, vejčité podobu, jest hladké, na slunečné straně bledě červené, na stinné straně bílé, nažloutlé. Mäso má šťavnatou chuť a vůni ananasovou.

3. Musťkatelová jahoda; ovoce velmi dobré, ale květe mnoho na jalovo.

4. Zahradní jahoda, jest velká a velmi dobrá. (A mnohé jiné druhy).

§. 150. Kterak se jahody zahradní rozmnožují.

Jahody zahradní se rozmnožují:

1. Semenem. Nejkrásnější a úplně dozralé jahody se seberou a nechají se na stinném místě na papíru neb prkne uschnouti, pak se z nich semeno vydrtí.

Tak získané semeno se na připravené záhouň rozseje, ten čas od počátku měsíce dubna až do začátku srpna. Půda záhouň musí býti lehká, a ta se musí drobně rozděliti, a dobře uhrabati, pak se silně zakropí. Na tuto dobte skropeuon zemi semeno se rozseje, a pak se zase na toto semeno proseje strže štto drobná a lehká zem, která se na semeno přilípne. Záhouň se častěji

trópici koncom mtrně poléwá, a na zimn dobrou lesní hrabankou přitřívá. Rbž na jaře rostliny jahodové do 5 neb 6 lupínků ženou, mohou se rozsaditi na záhonu 5 neb 6 palců vzdáli od sebe.

2. Roztrhováním křů; tento způsob rozmnožiti jahody zahradní jest nejlepší, nejjištější a nejpohodlnější. Ku konci měsíce září hřizence se odtrhnou, vysadí se na své záhonky, a rbž neprší, častěji se zaliji.

3. Strže obnože čili odnože. Starší jahodové kře obnoží mnoho ženou, které se ode kře na výseď strany táhnou, a své kořínky do země ženou. — Aby se odnože toho samého roku dokonale zakořeniti mohly, rozdělí se v měsíci srpnu až do konce září od sebe a na připravené záhonky jedna sazenice od druhé na 1 stěmíc daleko se rozšázeji, a v čas sucha se zalévají. Tak vychované jahodové rostliny mnoho květávají, málo ale nasazují ovoce.

§. 151. Jaké půdy a polohy žádají zahradní jahody?

Jahody zahradní milují dobrou kyprou, lehkou a více volnou půdu. V půdách těchto vlastností neuajících nedaří se dobře. V bujně půdě skoro ustavičně květou, a málo ovoce nasazují; naproti tomu v těžké suché půdě nasazují malé a nedytřé ovoce. Položení na rauním, nikoliv ale na poledním slunci, se pro jahody nej-lp hodí.

Rbž má záhon svrchu udané vlastnosti, na podzim se dobře uležným slámeným hnojem pohnojí a hluboko zryje, a sazenice jahodové jak dříve pravěno se rozšázejí. Po rozšázení se častěji

zalévají, aby se před zimou náležitě zakotenily. Na podzim se něco země k jahodovým křím přikrme. — Ostatně se musí záhon od trávny čistiti, země kypřiti, obnože se rozlézající hned ve zmrzku odřezati. — K úrodnosti jahod přispívá, když se mezi jahodové kře mechy vložít a tento v čas květu, a po odkvětu jahod se polévá.

Jahodové kře na tom samém záhoně rozfázené jsou jenom 3 — 4 leta úrodné, po uplynutí 3 — 4 let musí jejich obnože, anebo hřízence na jiný záhon, a do nové země přeneseny býti.

IV. Hlavní část.

O zahradních rostlinách.

O rostlinách kuchyňských zvláště.

§. 1. O vzdělávání půdy zahradní.

Kdo půdu zahradní vzdělává, slouží tím dobře rozšířeným stromům, neboť vzdělávaným kypí se země, a následovně se kořenů stromů volněji rozložití mohou, půdě se častěji hnojením sily dobývá, proč stromy bujněji rostou, a hojněho nasazují ovoce. Takový pracovník bere za svou vynaloženou práci dvojnásobnou mzdu, a sice: ze stromů a z půdy zahradní. — Kdo svou půdu zahradní vzdělává, a rozličnými kuchyňskými rostlinami vybírá, nalézá v ní již před žní obilnou, právě tedy v ten čas, kdy u obecného lidu prázdnota, t. j. prázdne špejchary, prázdne stodoly a prázdne kapsy bývají, občerstvující potravu, a nepotřebuje své peníze za zeleninu drahé, utvářé a mnohokrát na polovic zhušle vyváděti. — Mnohý požívání salátu, okurek a t. d. za lahůdku považuje, které sobě odepřítí musí, buď že se štítí peníze za takové věci vyváděti, buď že i za drahé peníze dostati jich nelze, a právě na Moravě nalézáme až posud mnohé zahrady neovzdělané a pusté. Mnohé osady na Moravě, majíce mezi sebou úředníky a jiné vzácné osoby, které přinuceny jsou do Brna pro zeleninu kuchyňské posílati, mohli by

mnoho peněz utržiti a tím s vůlí blahobyt zlepšiti, tedyh o pěstování takových zelenin dbaly.

Příčina toho nesmí se ovšem vždy hledati v lenivosti a nedbalosti majetníkův zahrad, jakož více v tom, že náš prostý lid nemá půdu zahradni rozdělovati a rozličnými užitečnými rostlinami vysazovati. — Za ničemné považují námitky mnohých, kteří praví: „U nás jest u takové věci příliš chladno, u nás se to nedá!“ — neboť právě v krajinách chladnějších bývají zeleniny zahradni mnohem krásnější, než v krajinách teplých. — Příčinu toho tedy, že mnohé zahrady v naší Moravě leží pusté, jest více hledati v neumělosti rozdělování půdy zahradni, a tuto tmu neumělosti světleu ponaučování rozhláňeti, za hlavní povinnost pániim učitelům ukládati nasse řízení zemské. — Dle mého uznání mělaby každá obecni stromovní škola zvláštní oddělení míti, kdežto by školní mládež se cvičila půdu zahradni rozdělovati, a ji rozličnými kuchyňskými rostlinami vysazovati, neboť žáci tím způsobem za rok více zbylosti nabudou, než tedyh se jim teoreticky „o rozdělování půdy zahradni“ po 20 let ve školách přednášelo. — A neprohlídá-li k tomu učitel, tedy učí to kněz, jak to činival v Swančicích velezasloužilý, za živa málo uznávaný kněz Tomáš Procházka. O takových rostlinách, které by náš lid v Moravě ve svých zahradách rozsazovati měl, jednati budu.

§. 2. Zelená petržel.

Jsou jisté krajiny k. p. v Sardinskú, kdežto petržel na břeších potokův roste; než ale v našich

krajinách se musí semeno na připravené záhony rozstřati, a rostoucí petružel patřičně pěstovati. — Při zdatení zelené petružele potřebí jest úrodné a více vlhké země, a položení nikoliv slunečného, nýbrž více zastíněného. Semeno petruželné je může třikráte v roce rozstřati, a sice:

- a) Brzy na jaře, je kterého osení se zelená petružel přes leto potřebuje;
- b) druhé rozstřání stává se v měsíci červnu pro potřebu zelené petružele na podzim;
- c) kdo chce na jaře rannou zelenou petružel mít, musí semeno na začátku měsíce října rozstřati, a záhon slámou přikrýti.

Záhon pro zelenou petružel připravuje se takto: Když se záhon zryl a železnými hráběmi urovňal, rozstřává se semeno v řádkách řádkách; řádek od řádku asi na 6 palců daleko.

Toto řádké rozstřání semena děje se proto, aby se petružel mezi řádky lehčeji od trávy čistiti, a motýčkou ošopati mohla. Příliš hustá petružel zdoluhavě roste, a nať její hnije.

§. 3. Kterak je semeno zelené petružele zjišťá?

Zisté a dobré semeno zelené petružele se zjišťá takto: 3 petružele, která se na jaře rozřela, nechají se na podzim některé silné kořinky státi, a kolem nich se ostatní osvědčené kořinky ze země vyhrýti.

Na jaře se kořinky pro semeno ponechané motýčkou ošopají a semenové strboule z nich později vyrostlé s hůlkami se přivážou, a když na podzim strboule již zežloutly, a semeno hnědé barvy nabýlo, vytáhnou se i s kořinkou ze země, sváží se do snopku, který se napotom s úplným

vyzrání semena někam na půdu pověši, a pak se semeno vytkne.

§. 4. O kořinkové petruželi.

Petružel kořinková jest od prvnější docela rozdílný druh; ona se seje pro své k požití přijemné kořenů. Velice by se ve své naději sklamal, kdožby ze semena zelené petružele kořinkové petružele docíliti se snažil, neboť tato jenom ze semena kořinkové petružele a tedy jenom ze semena svého druhu vyrostá.

Petružel kořinková miluje hlubokou úrodnou, kyprou a více vlhkou půdu, kteráž ale před rozstíráním semena nesmí čerstvým dobytčím hnojem pohnojena býti, jinak kořenů zrezovatí, a mnoho frňousů nasazují. — Brzy na jaře, jakmile země rozmrzla, záhon pro petružel kořinkovou určený hluboko se zrhje, a semeno se křtko rozseje. Rozseté semeno se nějakým krátkým prtkem, které se na pěst přes záhon klade a vždy nohou k zemi přitlačuje, do země zadělává.

Kde vzestlá petružel jest hustá (jedna od druhé má asi na 1 stěmic vzdálena býti), protrhá se; ostatně se záhon od trávů čistí, a později se petružel okopává.

Na podzim, když již zima se blíží, kořenů se rýčkem ze země vydvihnou, a napotom v suchém sklepě v písku přes zimu uschovají.

§. 5. Semeno kořinkové petružele, kteráž se žíská?

Semena kořinkové petružele se docílí takto: Z kořenů přes zimu uschovaných se na jaře vyberou nejkrásnější a všech frňousů prosté, pak se na připravený záhon, (který ale vzdálen býti musí od záhonu, na kterém se semeno zelené

petružele pěstuje) až na 1 střevíc od sebe roz-
sázejí, a ostatně se tak pokračuje, jak v §.
o pěstování zelené petružele pravěno bylo.

§. 6. Celer. Jaké položení a jakou půdu miluje celer?

Celer miluje slunečné položení a mastnou,
vlhkou i hyprou zemi; čím vlhčí půda je, tím
krásněji sazenice celerové rostou. — Má-li půda
jmenované vlastnosti, pohnojí se hojně na pod-
zim a hluboko (až na půl druhého rýče) se zryje.
Takové ryty se na jaře před rozsazováním sazenic
opakuje, pak se zrytá půda železnými hráběmi
urovná, záhonů až na 4 ½ střevíce šířky dle šířky
se odměří, a stěhy mezi záhonů se vyhlátnou.

Mezi se dle šířky na každém záhoně udělají
4 až na 4 palce hluboké brázdičky, do kterých
se celerové sazenice rozsazují, tak aby jedna od
druhé na jeden střevíc daleko stála. Mají-li
sazenice přibližně dlouhé kořínky, zkrátí se nůžkami,
ano i zelená na jejich, je-li přibližně dlouhá, nůž-
kami se zkrátiti můž.

Sned po rozsazení se sazenice. Když toho po-
třeba žádá, zalévají, což se vždy v čas sucha
opakovati musí, vždy ale s pozorností, aby za-
léváním nenanesla se země na srdéčko sazenic,
siceby srdéčko vyhnilo. — Půda na záhonu mezi
rozsazenou sazenicí celerovou může prozatím užít-
kována býti, když se uprostřed mezi dvě sazenice
celerové vždy jedna sazenice šalátová vsadí.

§. 7. Kterak jobě může každý brzy na jaře laciných
celerových sazenic zaopatřiti.

Vinochý milovník celeru by velmi rád celer
do své zahrady brzy na jaře rozsázel, když

žádané celerové sazenice sobě zaopatřiti mohli. Těch však častěji od zahradníků i za drahé peníze dostati nelze. Však ale i sazenice od zahradníků koupené se pro studenější kraj nehodí, proto že v teplých sklenicích pěstovány byly, a tudíž, když se v zahradě rozfázejí, buď ve svém zrůstu velmi zpátku ostanou, do květu ženou, anebo docela vyhynou. — A přece může každý sobě beze všech věloh a s malou prací brzy na jaře celerové sazenice zaopatřiti, a sice takto: Na podzim (na začátku měsíce listopadu) se záhonek zryje a urovná na místě slunečném blíže zdi, na který se i hned semeno celerové rozseje, a přikrtem do země zatlačí. — Na jaře se záhonek ten při suchém povětrí, vždy okolo poledne, tropicí koutou polévá tak dlouho, ažby sazenice ku přesazování byly dosti zrostly a silny.

§. 8. Kterak se mají rozfázené celerové sazenice dále stříci?

Všeho jest celerové sazenici k dobrému zdáření nevyhnutelně potřebné, neboť celer jest rostlina vodní, pročž se má zalévati, a opět zalévati, má-li velkou kouli nasaditi.

Když rozfázené celerové sazenice již něco odrostly, očistí se záhon ode vší trávy, hlávků salátové se vytržou a celer se okopá. Při tomto prvním okopávání se celeru velmi poslouží, když se čerstvých křavinec v nějaké nádobě vodou rozdělá, země od kořínků odhrne, rozdělaným křavincem kol kolem zaleje, a kořínky odhnutou zemí se opět přikryje. Toto okopávání a přehrnování země v roce ještě jednou se opakuje.

Ze tří, které koule nasaditi mají, zelená nať ku potřebě se odlamovati nesmí. — Mnozí po druhém okopávání, (což také sám činím) celer obšlapují. Obšlapování se děje takto: Nať ke celerového se rukama drží, a celer se kol kolem nohama obšlapuje, ažby se země dostatečně stlačila, a koule celerová nad zem vystoupila. Ze se vrchní kořen na kouli odřezati musejí, se bez toho rozumí.

Pozdě na podzim se celer rhčkem ze země vydobývá, a když se koule od země, dlouhých kořenů a dlouhé nati očistila, ve sklepě ve tmavém písku se ku potřebě na zimu uschová. Vyhrje se totiž celerových koulí, mnoho-li se jich v zimě spotřebuje, ostatní nemyrhité ostanou v zemi státi přes zimu, neboť zima celeru docela neškodí, a teprve na jaře, když země rozmrzla, ostatek se vyhrje a ve sklepě uschová. — Pro semeno se vyberou nejkrásnější koule a na jaře se na připravené záhoně, jedna od druhé asi na 2 stěnce daleko rozšázejí; ostatně tak, jakož při získání semena petrželového se pokračuje.

§. 9. Kopř.

Kopř se mnohým způsobem jako koření nejen čerstvých, ale i suchých, ba i semeno jeho potřebuje a mnoho milovníků nalézá.

Kdo kopř ve své zahradě mítí žádá, může buď na podzim, anebo brzy na jaře na slunečném místě na grntě záhon něco semena rozhoditi, pak kopř ze zahrady více vypuditi nelze, a tudíž žádné práce nedá, neboť se každoročně sám rozstvá. Ažby se však kopř v zahradě velmi nerozmnožil,

a napotom plnění práci nemnožil, radši, aby se toliko na jedno místo v zahradě kopř rozšířoval, a když se několik let pro semeno nechá, ostatní mladý kopř aby se pro potřebu i s kořínky vytrhal.

§. 10. Cibule hlávková.

Její rodiny v naší Moravě, kterážby každoročně za potřebnou cibuli hlávkovou peněz nevydávala. Mnozí se domýšlejí, žeby cibule hlávková v studenějších horách Moravy se nedařila, a nežby ve svých zahradkách rozšiřováním cibulného semena zkoušeli udělali, raději že své vlastní sítobě pentze za cibuli vydávají nepotřebně, neboť cibule i v chladnějších krajínách Moravy se daří, když jen patřičná práce se vynaloží. — Cibule ale tolik práce nežadá, a hojně se za ni odměňuje; neboť v pohodlném roce z malého záhonu se tolik cibule sklídí, co jí jedna rodina po celý rok spotřebovati může.

§. 11. Sazé polohy a jaké půdy žádá cibule.

Cibule žádá slunečné, a zvláště v hornatých studenějších krajínách Moravy proti půlnočním mrazivým větrům chráněné polohy; ona sobě nejvíce libuje v půdě úrodné, tučné a něco vlhké, nikoliv ale v močré. Zvolené a pro cibuli přiměřené místo se na podzim (nikoliv ale na jaře) krátkými, dobře uleženými slaměnými hnojem pohnojí, hnoj se zraje, a pak se jaro očekává.

§. 12. Který čas se semeno cibulné rozšívá, a čeho při a po jeho rozšívání třeba jest sčítati?

Pro cibuli určené a na podzim již pohnojené místo se brzy na jaře, jakmile země rozmrzla, opět zraje, železnými hráběmi urovná, dle

řněry na záhony rozdělí, a mezi záhony stěží se vysslapou. Dbáti třeba, aby se záhony přilíši široké nedělaly, něbrž více úzké, aby se s obou stran stěží až do prostřed záhonu rukou dosáhnouti mohlo, a v čas potřeby po záhonu sslapati se nemusilo. Mění se semeno cibulné v nejake nádobě s dobrou suchou zemí smíchá, a spolu po záhoně, nepřilíši husto se rozseje. Rozseté semeno se přetřením na přič přes záhon hladěným do země zadělá.

Cibulné semeno dlouho v zemi leží, nežli sejde, pročž na jake co nejdrív možno, do země zadělati se musí, a záhon v čas suché povětrnosti tropické koutou se polévá.

§. 13. Coť se má cibule hlávková dále pěstovati?

Záhony se při dlouho trvajícím suchu tropické koutou polévají, ode vší trávy čistí, a kde rozestlé cibulné sazenice zhusťa při sobě stojí, tu se zbytečné ze země vzdvihnou, a buď na prázdná místa záhonu se dosadí, anebo na připravený nový záhon se rozsadí.

Dokud hlávký cibulné rostou, nesmějí se zelené trubice odřezávati, proto že by cibule růsti přestala. Takovou zelenou cibulnou nať pro svou potřebu každý sobě lehce zaopatřiti může, jak se v následujícím §. uťáze. Když cibulné hlávký již zrání počínají, přitlači se požloutlé a zelené trubice nohou zvolna k zemi, aby dříve umrtvěly a uschly; pať se úplně dozralé hlávký nějakým dřevem ze země vydobývají; vydobyté se tenouko na suchém místě rozprostrou, napotom docela suché od nati a od kořenů se očistí, a na zimu na místě suchém a mrazu nepřístupném se uschovají.

§. 14. Kterak sobě můžeme pro jivon potřebu zelenou cibuli zaopatřiti?

Dvojím způsobem:

- a) Sned na podzim se malé cibulky vyberou, a přes zimu obzvlášť uschovají. Brzy na jaře se na přípravu (nikoliv ale čerstvě hnojený) záhon, jedna od druhé na 6 palců daleko rozsazejí. Je se v čas potřebný zalévají, záhon od trávy čistí a kypří: samo se rozumí. — Kdykoliv do květu vyháněti počnou, květ se jim hned ve vzniku odřknouti musí.
- b) Na podzim vybrané malé cibulky, které na jaře intencí rozsádku, dají se v zimě do kofie, které se spolu s cibulkami za teplá kamna postaví, ažby cibulky docela vyschly. Vyschlé cibulky mají tu vlastnost, že velmi spěšně rostou, mnoho zelené nati nasazují, do květu a do semena uženou, a velké cibulné hlávky dělají, nechají-li se až do podzimku státi. Sazejí se pak tak jako první.

§. 15. Kterak sobě dobré cibulné semeno můžeme zaopatřiti?

Má-li se hlávková cibule zdatiti, musí se dobré semeno rozšívati. Však ale cibulné semeno, které se obvykle prodává, není vždy jisté a dobré, a kdo při koupě zběhlým znatelem semena cibulného není, častěji ošizen bývá, neboť i nerozřalé, ano i mnoho let staré semeno za dobré od podvodníků prodáváno bývá. — Dstatně jest cibulné semeno velmi drahé. Kdo sobě tedy sám cibulné semeno pěstuje, nepotřebuje peněz vyháněti, nemusí se v nebezpečství uváděti, že podveden bude a že jeho práce marnou ostane.

Zisté cibulné semeno sobě zaopatřiti můžeme takto: Hned na podzim, když se sklizená cibule od řetenů a od nati čistí, největší a největší hlavičky na semeno se odstraní, a buďto hned na podzim, a nebo teprv na jaře se zasadí. Abo tyto semenové cibule hned na podzim sázeti můžeme, ať je vsadí v měsíci říjnu, když z nich napřed vrchní lupený sloupil, na suché a vřchlunné místo; nahrne se na ně na dva palce země, a pak je dobrou lesní hrabankou aneb drtinami přikryjeme.

Kromě tak se semenové cibule sázejí i na jaře, a sice co nejdříve možno (v dubnu), na jeden štěrtec od sebe; ten čas se ani hrabankou ani drtinami nepřikrývají. — Když trubičky do semena již vyražíti počínají, přivážou se k hůlkám, aby v dutě potácelny a polámaný nebyly. Semeno cibulné pozdě vyžívá a sice teprv v měsíci říjnu. Když kloboučky pukají, a semeno černé barvy nabýlo, pak se semenové hlavičky oddělou, do papírového pytlíka se zavážou, aby hlavičky ke dnu pytlíka sněťovaly a semeno z nich do pytlíka padalo. Semeno, které samo od sebe nevyhpadlo, z hlaviček úplně suchých se vytře, přes zimu na suchém místě se uschová, a teprv před rozstíráním se vyčistí.

§. 16. O česneku.

Česnek bývá zhuště jako řetení mnohých porůstek potřebován, ano i v rozličných nemocích k zapuzení nebezpečných tělesných se potřebuje, a pročesá zasluhuje v našich zahradách sázen býti. Česneku jest mnoho druhů, však ale v každé krajině se vysedí česnekové druhů nedáti, pročesá pouze jed-

nati budu o těch dvou druhích česnekových, které se v našich krajinách dají a sice:

a) o velkém čili zimním česneku.

b) o malém čili letním česneku.

§. 17. Jaké půdy žádá česnek velký, a která se má půda připravit?

Jako cibule, tak i česnek žádá půdy úrodné, něco mastné a vlhké; (nikoliv ale mokré, neboť v mokré půdě hnilé), také ve stínu stromův roste, zde ale velké hlávky nenasazuje. Sází se ku konci měsíce října, dočud země nezmrzla, na záhonův dobře zprávné a urovnané, nikoliv ale čerstvým hnojem pohnojené.

§. 18. Co jest při sázení velkého česneku třeba pozorovati?

U sázení vybrané úplně vyžralé hlávky česnekové se na zoubky čili na stroužky rozdělí, neboť jak vůbec známo, jest každá hlávka česneková z takových buď větších, buď menších stroužků sešlapaná.

Mnoho-li hlávek na zoubky se má rozdělit, závisí od toho, jak velké záhony jsme sobě pro česnek připravili. — Po rozdělení hlávek na stroužky udělají se motýčkou na záhonu jamky asi na 8 palců od sebe vzdálené a do každé jamky se jeden stroužek tlustším koncem, z kterého to tlukty ženou, vtlačí, tak aby špička stroužku zhluru stála, která se asi na jeden palec země přikryje, pak se nic nedělá až na jaře. — Z každého sázeného stroužku či zoubku vyroste jedna hlávka.

§. 19. Jak se má rozřazený česnek dále pěstovati?

Na jaře, když česnek již růsti počíná, a na záhonech spolu i tráva se ukazuje, kopají se záhony a to kopání se častěji opakuje.

V měsíci červnu se lupeny dohromady svážíou, aby česnek do květu nešel; kdyby ale přece do květu šel, odstřípnou se za včas žluté květní karabáče, jinak by jenom malé hlávky vyrostly. — Po svatém Jakubě, když již lupeny česnekové slouznouti počínají, jest to znamením, že hlávky dozrály; tož se hlávky (při suchém povětrí) rychle pozorně, aby se neposkvrouily, ze země vyždvihnou a ve snopky svážíou, které se někdy na půdu pověsí, a když docela uschly, hlávky se od kořenů a od nati očistí, nejkrásnější hlávky se pro semeno oddělí a ostatní k potřebě na místě suchém a mrazu nepřístupném uschovají.

§. 20. Malý čili letní česnek.

Tento jest o mnoho menší než přednější; jest na zimu velmi citliv, sází se na jaře, a pročež také letním česnekem se nazývá. Žádá též půdy a též práce jako česnek velký, a poněvadž malý česnek na zimu jest velmi citliv, zimní česnek ale každou zimu lehce snese, a málon práci hojně odměňuje: tedy jest radno, aby v našich hornatých studenějších krajinách okolo Bystřice, Mochovce a t. d. v zahradách se hojně sázel.

§. 21. Špenát.

Tato zelenina se dáti jak v teplých tak i v studených krajinách, dáti se v každé půdě, není-li jenom docela jalová; nežádá mnoho práce, a již brzy na jaře, když ještě žádné jiné zeleniny v zahradě není, slouží za zdravý a příjemný pokrm. Z uvedených pěstic by semeno špenátové v zahradách našeho hornatého okolí více se rozšířiti mělo.

§. 22. Kterého času může se semeno špenátové rozšířiti?

Semeno špenátové se může rozšířiti: a) na jaře, b) v letě a c) na podzim. Za nejlepší vosať mám onen špenát, který se buď na jaře, aneb na podzim rozšířá.

Kdo chce svého špenátu brzy na jaře použíti, musí sobě vymoliti vhodnou položení a musí semeno v prostřed měsíce záti na připravené záhonky rozšířiti, aby špenát ještě před zimou do malých lupínků vyhnal. — Kdo teprve na jaře špenátové semeno rozšířiti míní, tomu radím, aby to na jaře co nejdříve činil, a v zahradě sobě místo zvolil, které není polednímu slunci vystaveno, jinak špenát do květu žene, a málo šťavnatých lupenů nasazuje. Totéž jest třeba zachováti, když se semeno špenátové v letě rozšířá. — Po špenátě, který se na podzim rozšířá, mohou budoucího roku na jaře jiné luchtyňské zeleniny sázeny býti, pročž této setbě přednost dávám.

§. 23. Kterak se má půda pro špenát připravit, jak semeno jeho rozšířiti a špenát kliditi?

Půda, která není docela jalová, nébrž předešlého roku hnojena, hodí se nejlépe pro špenát. — Poněvadž špenát dlouhý, přímo do země ženoucí kořeny má, zruje se hluboko pro špenát určité místo, železnými hráběmi se urovná, a na záhonky rozdělí. — Když se vezme úplně vyžralé semeno, a když se v nějaké nádobě se zemí promíchalo, po záhoncích se jenom třdko rozhodí, a železnými hráběmi do země zadělá. Kde vyžslý špenát se zdá hustým býti, tu se protáhá, neboť

hustý jen malé lupeny nasazuje, a aby spolu rozestlá tráva sspenát neudusila, musejí se záhony od trávy čistiti. — Dosti vyrostlé lupeny se nožem k potřebě odřežou, kořinek ale, z kterého nové lupeny ženou, se v zemi nechá; takovým způsobem největší záhon sspenátu dlouhý čas užitek dává.

§. 24. Kterak je sspenátové semeno pěstuje?

Na záhoně, jehož semeno se na podzim rozšívalo, nechá se na vysluní několik košenů státi, kterým se lupeny nečejou. Ty brzy vyhánějí do květu a do semena, a aby od větru sfáceny a polámaný nebyly, zastří se k nim hůlky, ku kterým se přivážou. Když semeno již hnědé barvy nabýlo, vytáhnou se semenové kře, možno-li i s košený ze země, a svážou se ve snopek, který se k úplnému vyžrání semena někam na půdu pověsí, a když snopek dokonale vyschl, semeno se buď rukama rozdrtí, anebo holk vyklepe.

§. 25. O šalátu hlávkovému.

Zestil mnoho druhů šalátu hlávkového, který ode všech za lahůdku občerstvující a zdravou považován bývá. Není zajisté zapotřebí, hlávky šalátové zdalekých míst do našich studenějších krajů přivážeti, a za utvádlé a pouštěné peníze vyvádati, neboť šalát hlávkový snese velkou zimu, i přes zimu pod sněhem vytrvá; v studenějších krajích mnoho tvrdší hlávky dělá, než v krajích teplých, kdežto častočráte při trvajícímu suchu a velkém parnu do květu vyhání, a docela žáduch hlávek nezasazuje. — Šalát, který se zvlášť v krajích našich dáti, jest:

- a) Žlutý a zelený hlávkový salát vůbec známý;
- b) salát pstruhový, který jako ryba pstruh červené puntíky má;
- c) červený, aneb tak zvaný šunkový salát, který jest velmi křehký, a mnoho milovníků má.

§. 26. O půdě a položení salátu hlávkovému příhodném.

Salát hlávkový žádá více volhké, suché a mastné půdy a slunečné polohy, neboť ve stínu stromův žádných hlávek nenazvuje. Obvykle nesází se na zvláštní záhony, nýbrž aby se půdy zahradní usetřilo, sází se po krajích záhonů okurkových, mezi celer a t. d., neboť dříve než se okurky, celer, zelí květné a t. d. rozloží, bývá salát hlávkový zapotřebován, protože krátký čas k svému zrůstu potřebuje.

§. 27. Který čas se obvykle semeno salátové rozšívá?

- a) Na podzim se v zahradě vyhlídne místo slunečné a chráněné, nejlépe při zdi na polední straně, které se dobře uleženým hnojem pohnojí a hnůj se zarýje. — Brzy na jaře, jakmile povětrnost dovolí, se to místo železnými hráběmi urovná, a pak se semeno s dobrou zemí smísí, a jenom řídko rozseje.

Nesmí se semeno hustě rozstřívati, proto že napotom sazenice ostanou slabé, a krásných hlávek nenazvují. Semeno po záhonku rozseté se buď úrodnou přehnitou zemí přikryje, anebo dřevěnými hráběmi zatopá. Jenom jest hleděti, aby semeno hluboko do země ležeti nepřišlo. Pak se země nějakým překusem stlačí, a zarovná. — V čas panujícího sucha se

záhonek mezi polednem tropict lonvou poléva, a toho dne i večeru, kdy mrazu se obámati musíme, se záhonek buď smrčovními ratolestmi, buď slámou, buď rohožkou přikryje. — Když sazenice jsou dosti zrostlé a silné, přesadí se na určité místo.

b) Jiný způsob salátových sazenic sobě dočkováti jest: Brzy na jaře (ať v měsíci březnu) postaví se již hned na podzim dobrou úrodnou zemí naplněný truhlík na několik dní do chléva, kde dobytek stojí, pak se semeno salátové do truhlíku rozseje, a truhlík se postaví ve světnici za okno, které se při slunečném teplém povětrí otvírá, aby sazenice chladnějším uvoňovanému povětrí zvykaly. Několik sazenice tyto nejsou tak dobré jako prvnější, přece jsou o mnoho lepší než sazenice, které od zahradičků v topených sklenicích obvykle pěstovány bývají, neboť tyto teplem hnané sazenice jsou na zimou příliš citlivé, a napotom v zahradě rozřazené jsouce, větším dílem vyhynou, peníze bývají rozhazeny, práce bývá marná, a naděje zklamána.

c) Slávkového salátu brzy na jaře se dočkáme tím způsobem: Semeno salátové se v měsíci srpnu na nezrhlé ale od trávy čisté záhon rozseje, pak se zrostlé sazenice rozřadí na jiné nezrhlé záhon do pořadí, jedna od druhé na tři palce daleko, a když pozdě na podzim tuhé mrazy počnou, rozřazené sazenice smrčovními ratolestmi se přikryjí. Tyto sazenice se na jaře opět ze země vydvihnou, a na určité místo (které ale raťmům slunci vystaveno není) rozřadí.

§. 28. Kterak se mají sazenice salátové rozsazovati?

Sazenice salátové, které se nerozsadí, buď docela žádnou, aneb jen malou a křdľou hlá=vičku nasazují. — Žádáme-li tedy krásného hlá=vičkového salátu docíliti, musíme povyrostlé salá=tové sazenice nerozhnutelně přesazovati. Což se děje takto: Když sazenice k přesazování jsou dosti silné, očekává se deště. Pakli ale se deště dlouho dočkáti nemůžeme, pak se jednoho dne z rána nejen sazenice, nébrž i místa a záhony, na které rozsázeny býti mají, kropící koutvou silně polejí. Na večer toho samého dne sazenice se nějakým špičatým dřevem ze země vyždvihnou, t. j. dřevo se pod kořínkem zastrčí, a sazenice se ze země vyždvihne, aby se kořínky její nepřetrhly; vy=ždvihne se ze země tolik sazenic, mnoho-li se jich toho samého dne rozsádati může. — Na místě, kdežto sazenice rozsázeti se mají, vtlačí se v po=řadí dle řádů nějakým dřevem jamky do země jedna od druhé na 1 štěrvec daleko, pak se vezme každá sazenice zvlášť do ruky, a přímo se do jamky dřevem udělané vsadí. Přilíší dlouhé kořínky sazenic mohou se zkrátiti. — Ostatně se sazenice v čas dlouho panujícího sucha taktolem zalévají, země se od trávy čistí a motýčkou kypří, a naposled se sazenice, aby krásné hlávičky nasadily, okopají.

§. 29. Kterak se dobrého semena salátového docílí?

Kdo nechce býti kupovaným nejistým salá=to=ým semenem ošizen, a ve své naději sklamán, musí sobě sám semeno pěstovati, což se dělá takto: Z hlávek na jáče vyrostlých nejkrásnějších

a nejtvrdších se nechá několik státi, které se přes kříd protáhnou, a z kterých brzy strboule ženou, ty v malý keč zrostou, jenž se k hůlce, aby od větrů poláman nebyl, přiváže. Po odkvětu, když se semenové hlavičky počnou pekiti, jest to znamením, že semeno jejich dozrálo, a poněvadž semeno salátové nikdy po jednou nerohzá, každodenně se zralé hlavičky odtezují, a k svému úplnému rohrání do nějaké nádoby shromaždují, kdezto častěji obracování bývají. — Semeno prvně zralé jest nejlepši, kterého shromažďovati, dokud nerohadlo, žádný zanedbávati nemá. Když i pozdější semeno dozrálo, celý keč se odřezue, na nějaké plátuo položí, a uschnouti se nechá. Ze suchých hlaviček se semeno rohrtí. — Poněvadž každá hlávka semenová keč dělá, jedna od druhé nejméně na tři střevíce daleko státi musí, ano i toho jest třeba pozorovati, že hlávky na semeno ponechané rozličných druhů salátových (t. p. žlutý a červený salát) daleko od sebe v zahradě státi musejí.

§. 30. Ředkew.

Ředkew se liší:

- a) Svonu podobou; neboť jest buď kulatá, aneb dlouhá;
- b) barvou; neboť nalezáme bílou, červenou a černou ředkew;
- c) jest buď letní, nebo zimní ředkew.

Ředkew jest chutný, chladící, a nejen zdravým, uhybrž i choravým neškodný pokrm, pročej mnoho milovníků nalezá. Ředkew nežádá mnoho práce, a letní ředkew v kratičkém čase od svého

rozšívání již požívána býti může, pročez se měsíční ředkew nazývá.

§. 31. Zále půdy a polohy žádá letní ředkew a který čas se semeno její rozšívá?

Letní čili měsíční ředkew žádá maštné, úrodné a hynré země, a slunečného položení. — Záhon pro ředkew měsíčnou určený se na podzim pohnojí a zaryje. Ku konci měsíce dubna, anebo na začátku měsíce května se záhon znova zryje, a železuými hráběmi urovná, pak se semeno ředkewové jenom ztenka po záhonu rozhodí, dřevěnými hráběmi se zakopá, a překukem přes záhon na přič kladeným se země urovná i stlačí. Dstatně se záhon v čas sucha kropící konvou polévá, od trávy čistí, a kde vzejší ředkew jest hustá, tu se protrhává. Čím teplejší jest povětrnost, a čím častěji ředkew se polévá, tím čerstvěji roste. — Kdo pro svou každodenní potřebu mnoho ředkewi nepotřebuje, a po delší čas mladé nepořážené ředkewy požívatí chce, moudře jedná, když na jaře vždy po čtrnácti dnech něco semen ředkewného rozseje, neboť stará ředkew nechutná. — Ve studených krajinách jest pěstování ředkewného semena s mnohými obtížnostmi spojeno; pročez radím, aby se toto semeno od poctivých semenářů kupovalo.

§. 32. Černá čili zimní ředkew.

Černá čili zimní ředkew, která mnohokrát až 6 liber váží, a po celý rok vytrvá, žádá té samé půdy a též polohy, jako ředkew letní; čerstvého hnojení nemiluje. V měsíci červnu, po předělení deseti, se na připraveném záhoně

v pořadí dle síly nadělají jamky na palec hluboké, a jedna od druhé na 1 stěrac daleko; do každé jamky se několik semen vloží, a jamka vyhrnutou zemí se opět zadělá. — Je-li ale sucho a deště se dočkat nemůžeme, naleje se dříve do každé jamky vody, a když se voda do země vpije, teprve se semeno do jamky vpusť, a jamka se zadělá. — Když lupínky sazenic asi na 3 palce vyrostly, vytrhnou se u každé jamky vyrostlé slabé ředkovní sazenice, a nechají se jen nejsilnější státi. — Ostatně se záhon od trávy čistí, a ředkve se okopávají. Okolo sv. Michala archanjela bývá obvykle ředkvo zimní vyžalá, kdy se ze země vydobývá a buď hned se spotřebuje, aneb v suchém sklepě na delší čas v plsti se uchovává.

§. 33. Hrách zahradní.

Pod tímto názvem rozumívám hrách, jehožto semeno (zrna) v zahradách na připravené záhony rozložováno bývá, a z něhožto každoročně jenom něco pro semeno se vyžáti nechá, ostatní pak jako zelený hrách se používá. Hrách zahradní jest několik druhů; zde odporoučím všem milovníkům zeleného hrachu krátký zahradní hrách, kterýž vysoce neroste, neustále květe, a mnoho lusků (struků) nasazuje.

§. 34. Jaké půdy a jaké polohy žádá krátký (nízký čili zástrkový) zahradní hrách, a která mají zrna jeho rozložování býti?

Hrách tento se v každé půdě daří, která jest kypřá, a není docela jalová. V čerstvém hnoji sice bujně roste, však ale málo lusků nasazuje,

pročež se v zahradě pro hrách krátší čili zá-
krstkový nejlépe hodí místo slunečné, kteréž přede-
šlého roku hnojeno bylo. — Pro hrách zákrstkový
se brzy na jaře půda zryje, železnými hráběmi
urovná, a na záhonů rozdělí. Nyní se dle šířky
motýčkou po záhonu udělají brázdičky, jedna od
druhé asi na 4 palce daleko, a na půl palce
hluboko, do kterých se zrna asi na 1 palec jedno od
druhého kladou. Když hrách něco pomnožil, roz-
střikají se, aby nepoléhali, ratolesti břežové po
záhoně. Ostatně se záhon od trávy čistí a mo-
tyčkou kypří. Ze stromců, které jsme sobě pro
semeno poznamenali, žádné lusky se netrhají; tyto
když docela jsou suché, se odtrhnou, na půdě
k úplnému usušení se rozprostnou, lusky z hra-
choviny docela suché se otrhají, a nemyššněné
v nějakém pytlíčku, který se někam pověsí, k bu-
doucí potřebě se uschovají.

§. 35. Fasoly čili hrách ledvinkový.

Tyto se na poli a v zahradách sázejí, buď
pro své mladé zelené lusky, a nebo pro svá
zrna, kteráž pro pracující lidi jsou zdravou a
obzvláště silnou potravou. Fasol jest druhů
mnoho. Od některých druhů se pouze jen zelené
mladé lusky, od jiných pak úplně vyzrálá zrna
požívají. Všech druhů fasol nejsou stejně dobré;
pročež jest zapotřebí, abychom vždy jenom nej-
lepší druh sázeli.

Tak zvané turecké fasoly, které červení květy
mají, a vůbec v našich horách sázeny bývaly,
jsou nejšpatnější; neboť lusky jejich jsou obvykle
dřevnaté a tvrdé, a zrna se hodí jen pro dobytek.

§. 36. O půdě a poloze řasolám přiměřené.

Řasolny žádají suché, úrodné a více suché než mokré půdy. V čerstvém hnoji a v bujně půdě žnou více do lupení a nasazují jenom málo řasů. — Co se polohy týká, řasolny velmi milují slunečné a proti mrazovým větrům chráněné položení. Kdo ve své zahradě takové položení má, může na též místě řasolny po mnohá leta bez úkody sázeti. — Poněvadž řasolny na zimu náramně citlivy jsou, nesázejí se na jaře dříve, než když žádných mrazů se více strachovati nemusíme; pakliby malé rozšířené řasolny mraz zřaziti hrozil, museli bychom je smrčovními ratolestmi přikryti. — Řasol, jejichž zelené řasny za přejemný rokem slouží, není radno mnoho po jedné rozsázeti, nýbrž čas po čase vždy něco, t. p. na začátku měsíce května jednu část, po čtrnácti dnech druhou část a na začátku měsíce června třetí část; kdo tento rozvrh zachová, po dlouhý čas vždy milé řasolové řasny mítí bude.

Řasolny, které obzvlášť sázeti doporučím, jsou:

1. Velké čili řasolové řasolny;
2. řasolny rosové;
3. řasolny šparglové;
4. řasolny kroupové, a
5. kulaté obvyklé řasolny kopečkové.

§. 37. Velké čili řasolové řasolny.

Z těchto výborných řasol se používají zelené řasny, které řasli podobny jsou, a až na 1 stěně dlouhé bývají. Kdo tyto výborné řasolny zná, zajisté jim přednost před ostatními dá. Čím dříve na jaře sázeny bývají, tím více řasů nasazují. —

Tyto fasoly milují slunečné a proti mrazivým půlnocním větrům chráněné položení, spokojují se s prostředně úrodnou půdou, která předešlého roku polnožena byla. Při sázení těchto fasol jest třeba pozorovati: Místo pro tyto fasoly určité se na podzim zryje, a na jaře se rytí to opakuje; na-
potom se asi na 3 řetevce široké záhonu od-
měří. Mlyní se na každém záhoně ve dvou řadách do země zabělají dlouhé hůlky, jedna od druhé asi na 1 ½ řetevce daleko, pak se hůlky proti sobě stojící k sobě ohnou, svažou a k hůlce na vrch položené se oblouky přisazou. Okolo každé hůlky se do země asi na 1 palec hluboko zabělají 4—5 fasol. Ostatně se záhon od trávy čistí, země se kypčí, a když fasoly na několik palců zvýší poměrně, zvolna se k hůlkám přisazou. — Tyto fasoly dosahují výšky až na 18 řetevců, kvetou od zdola až na vrch, a když na 12 řetevců zvýší dosáhly, mohou se jim vršky odštěpuouti, protože napotom tím více lusků nasazují. — 3 fasolových stroničů, které jsme sobě pro semeno poznamenal, se žádne luský uetrhají, a když tyto na podzim jsou docela suché, shromáždí se a na nějaké suché místo se položí, v zimě se vysušují, a semeno k potřebě se uchová.

§. 38. Wostkové fasoly.

Tyto jsou buď černé aneb požloutlé barvy, žádají též půdy a též polohy i práce jako fasoly řaslové, jediné stranu sázení se od nich liší. — Wostkové fasoly jsou fasoly nízké čili zářstkové, tedy jenom nízkou rostou, na hůlky se

nenatáčeji, nasazují hojně masitých lusků, které třeba již staré, přece výborně chutnají; jejich zelené lusky jsou rannější, než lusky ostatních druhů fasolových. — V teplejších krajích tyto fasoly dvakráte do roka vyžijí, t. j. když jednou po svém rozšíření vyžijí, mohou toho roku vyžalé fasoly opět sázeny býti, a jejich mladé lusky se i podzimní nejen potřebovati mohou, ale také při dlouhém a teplém podzimku ještě jednou vyžijí. — Tyto výborné fasoly, které se pro své zelené masité lusky sázejí, nejlépe se hodí pro uassi hornatou studenější krajinu; neboť s rozšazováním jich na jaře, dočud mrazy pamují, se spěchati nemusí. — Abychom z nich i požívání vždy mladé lusky měli, nikdy se na jednou ne- sázejí nýbrž vždy po čase něco z nich se sází takto:

- a) Buď se sázejí na připraveném záhoně dle řádků do pořadí, tak aby jeden od druhého asi na jeden škerotíc byl vzdálen, a každá fasola na palec hluboko ležela, aneb
- b) se sázejí tak jako zeměská jablka do kopečka, t. j. vyhrabe se motýčkovou jamka a v ní se 5 — 6 fasolových semen do kola do země vtlačí, aby každá fasola zvlášť ležela, a vyhrabanou zemi se opět zadělají.

§. 39. Fasoly chřestné čili sparglowé.

Semeno fasol chřestných jest černomodré, a sází se pro své mladé zelené lusky, které na způsob sparglu připraveny výborně chutnají, a mnoho milovníků nalezají. — Tyto fasoly se vinou po hůlkách tak jako fasoly šamlowé, jediné

s tím rozdílem, že fasoly chřestné tak vyšlo ne-
vyrostou, jako fasoly velké. — Všedno to, co
o půdě, o položení, o přípravě záhonů a o roz-
sazování fasol velkých čili šamlorých praveno
bylo, platí také o fasolách chřestných.

§. 40. Fasoly kroupkové.

Tyto vzácné, a od mnohých milované fasoly
se jmenují kroupkové proto, že semeno jejich jest
tak malé, jako velké kroupy. Sázají se pro své
zelené lusky, něbrž pro své semeno, které na salát
připravené, anebo jako hrách s cibulkou važené,
jsou velmi příjemným, lehkým k zažití a silným
pokrmem. — Sázají se buď na řádky, buď do
kopečků, jako fasoly moskové; pročez všedno to,
co dříve o fasolách moskových praveno bylo, platí
také o fasolách kroupových. — Tyto fasoly jsou
velmi úrodné, žádají ale teplejšího ponobí, a po-
třebují tu svému vyžrání delšího času, než
ostatní druhy fasolové, pročez na jaře co nejdříve
možno rozsázeny býti musejí. — Rduž na podzim
jsou lusky jejich suché, požnou se srpem, a nějaký
čas na hrstkách ležeti se nechají, pak se ve snopky
sváží a vymílají.

§. 41. Bílé obyčejné fasoly nízké.

Z těchto jsou kulaté nejlepší, které jsou vůbec
známý. V teplejších krajínách bývají mnoho
sázeny, kdežto pro pracující lidi uáramně silici
pokrm poskytují. Při této bohužel po mnohá leta
již panující nemoci zemských jablek měly by tyto
úrodné fasoly i v zahradách našeho okolí více
rozsazování býti, aby nám zemáky každoročně na-
tažené aspoň poněkud vynahradily. Sázají se tak,

jako řasoly moskové, a tudíž pozorovati třeba všeho, co již dříve o těchto praveno bylo.

§. 42. O přípravě semenových řasol.

Velmi mnoho na tom záleží, aby semenové řasoly po svém rozřazení dlouho v zemi ležeti nezmůstaly, nebrž co nejrychleji, neboť semenové řasoly, které dlouho v zemi leží, shnijí a neženou. — Řasoly semenové pak brzy sejdou, když se teplejší povětrnost očelává, a když se:

a) před rozřazením několik hodin ve vodě močiti nechají. Než ale mohou se nesejíti řázeni, už brž se s rozřazováním počká, ažby uschly, jinak by hnilý. — Ale když se

b) v nějaké nádobě namočí drtiny, do kterých semenové řasoly se vloží, pak se nádoba na teplé místo postaví, kdežto semenové řasoly již druhého dne se klíčí, a bez odkladu se rozřazují.

§. 43. O řasol. Jaké půdy a polohy žádají řasol?

O řasol žádají úrodné, mastné a dobře hnojené půdy, a proti mrazivým větrům chráněné a obzvláště slunečné polohy. Ve stinných místech domů, jakož i ve stinných rostlých stromů žnou jediné do lupenů, žádných řasol však nenášazují. O řasol bývají úrodné, nežádají mnoho práce, a když se v osadách blíže velkých měst řázejí, bývají náramně hojně. Také v studenějších krajinách se daří, když se brzy na jaře řázejí, a ostatně patřičně se pěstují. — O řasol jest mnoho druhů, než všechny řasolové druhy se ve studenějších krajinách nedají, pročť jednatí budu jen o těch dvou druzích, které se v našich horách daří a fice:

- a) o sprostých okurkách, které jsou vůbec známý, a
 b) o hadových čili tureckých okurkách, jenž se také
 jmenují dlouhými okurkami, které jsou bílé,
 hladké, mnohokrát až přes 1 stěvíc vyrostají,
 malé semeno mají, v křehkosti a chuti prvnější
 přerůstují, a tudíž odporučenu býti zasluhují.

§. 44. Kterak se ranných okurek docílí?

Ranných okurek docílí se takto: Ku konci
 měsíce března (v studenějších krajích později)
 naplní se několik květníků dobrou lehkou zemí,
 které se na nejvyšší čas za zatopená kamna postaví,
 aby se země zahřála. Když země jest zahřátá, po-
 loží se do každého hrnce okurková semena, která
 se něco málo zemí a pak hrstkou mechu přikryjí,
 a pak se květníky v zatopené světnici za okno,
 kam slunce svítí, postaví. — Aby rostat země
 v květnících nemyschla, namořuje se mechem čas
 od času vodou.

Bo nejakém čase se vyrostlým sazeničkám
 okurkovým při teplém a slunečném povětrí otna
 pootvirají (dokud slunce svítí), a když již třetí
 lupínek mají, častěji se na čerstvé povětrí vyua-
 szejí. Ku konci měsíce dubna, anebo na začátku
 měsíce května, když již teplejší povětrnost po-
 čala, zryje se hluboko asi na 5 stěviců široký
 záhon, na kterém se v prostřed na 1½ stěvice hlu-
 boké, a na stěvíc široké jamky, jedna od druhé
 na 3 stěvice vzdálené vyházejí, a do každé jamky
 se silná dlouhá hůl zatluče. Do každé jamky se
 dá asi na 6 palců vysoký čerstvého dobyte ulež-
 ného hnoje (nejlépe konšského anebo ovčích), který
 se nohou stlačí, pak se sazenice okurkové z květ-

někdy pozorně, i se svou zemí vyflopí, na hnůj se postaví, a prázdná místa se kolkolem zemí vyplní. — Radno jest tyto útlé sazenice před mrazem, a přilíš chladnou nocí smrťovými ratolestmi přikrývati a je takto chrániti. — Když sazenice něco porostly, k hůlkám se zvolna přivážou, a s tímto přivazováním se po čase pokračuje, jako při vinném lmenu. — Okurky na hůlkách vedené jsou mnohem ranější, krásnější, netrpí tolik zimou, jsou více úrodnými, uhnijí a neleží se tak, jako okurky na zemi ležící; pročez okurky na hůlkách táhnouti, zvláště v našich studenějších horách doporučím. — Že se kraje záhonů šalátem, nebo něčím jiným posázejí, záhon od trávů čistí, země se k sazenicem okurkovým nahrnuje, a v čas potřeby se mírně zalévají (vždy za poledne), samo sebou se rozumní.

§. 45. Který čas, a která se okurkové semeno v zahradách na záhonech rozsazuje?

Není radno, v studenějších krajinách před měsícem květnem v zahradách na připravené záhony semeno okurkové rozšívati, neboť zima mladým sazeničkám ušlechťeně škodí, a je mnohokrát docela ničtí. — Semeno okurkové se tedy v zahradách rozsazuje u prostřed měsíce května, když žádných mrazů není se obáhati. — Má-li půda pro okurky určitá jmenovaná vlastnosti, připraví se takto: Půda slavným, dobře uleženým hnojem se náležitě posílí, a hnůj se hluboko zahrne, zrytá půda se železnými hráběmi urovná, a asi na 5 stěrců široce záhony rozdělí, a stěry se vyhladí. — Mezi tím, co se záhony pro okurky připravují, vezme se něco drtin, které se vodou namočí, a

s kterými se napotom semeno okurkové snísti. Drtiny s okurkovým semenem snísté vysypou se do nějaké sklenky, která se nějakým navlaženým starým kouskem sukna zacpá, tak aby sukno až na drtiny a na semeno dobře doléhalo, pak se sklenka na vlažné místo postaví. — Za 24 hodin dobré semeno okurkové se klíčí, což sřzce sklenku kol-
 kolem se viděti může, a když se to spatří, s roz-
 sozováním semena se prohlédvati nesmí, jinakě
 hácly tak dohromady srostou, že se vůbec nerozdělí.
 — Když se klíčky na semeně okážou, udělají se
 u prostřed připravených záhonů motýčkou dle
 šířky stružky asi na 2 palce hluboké. — Dřiny
 se sklícené semeno na nějakou nádobu ze sklenky
 vysype, a aby od vonkovního povětří klíčky ne-
 sežloutly a neumadly, suknem se přikryje; pak se
 každé semeno zvlášť do stružky (klíčkem do země)
 jedno od druhého na 4 palce daleko klade, a
 lehkou zemí na půl palce vysoko přikryje. Při
 suchém povětří semeno v zemi ležci se něco málo
 polévá, a sice 3 rána, a nikoliv na večer. Při
 teplém pohodlném povětří semeno okurkové takto
 rozfázené sejde za 4 — 5 dní, kdežto semeno ne-
 připravené mnohokráte 4 — 5 neděl v zemi leží,
 nežli sejde. — Ze sazenic ze semena vyrostlých,
 kde husto při sobě stojí, se po desíti něco ze země
 vyždvihne, a sice tak, aby na záhonu pozůstalé
 jedna od druhé asi na 8 palců vzdálená stála,
 neboť, když sazenice na záhonu blíže sobě stojí a
 se neprotáhají: křžují se vzrostlé, a buď málo,
 buď žádných okurek nenafazují. — Sazenice na
 záhoně nepotřebné, ano i škodlivé ze záhonu se
 vyždvihují takto: Po desíti se pod sazenici za-

razí ošpičatěné děcko, a sazenice se i se zemí po;orně, aby země z kořínků neopršela, vyždvihne, a buď na prázdné místo záhonu se dosadí, aneb na nový připravený záhon se přesadí. — Ostatně se sazenice v čas potřeby, vždy za polebne (však ne mnoho) zalévají, záhony se od trávy čistí, země okolo sazenic se kypí, k sazenicem nahrnuje, a kraje záhonu se buď salátem, buď ředkvi měsičnou a t. d. posazují.

Bůbec se žlutý okurkový květ, který žádných okurek nenasažuje, nazývá květem prázdným, květem hluchým a t. d. a ten bývá od mnohých jako nepotřebný zničen; než ale hluchý květ je květ samčí, kterýž prach svůj na samičí květ pouští, a tím způsobem samičí květ zúrodňuje, pročez hluchý květ nemá se nikdy odtrhávati. — Velké mnoho více okurkám škodí, nežli sucho, pročez se půda mokrá nikdy pro záhony okurkové vyvoliti nemá. Kdožby jiné půdy pro okurky neměl, tomu bych radil, aby okurky po holtě táhl. — Však ale i dlouho trvající sucho okurkám škodí, neboť, když se nezalévají, uschnou. — Okurkám ješ velmi prospěšno, když na večer toho dne, kdy velké parno bylo, kropici kouvon i lupeny se polévají.

§. 46. Kterak se dobrého semena okurkového docílí?

Pro semeno se některé silné okurkové sazenice na záhonech vyhlídnou, na kterých se vždy jenom jedna okurka pro semeno ponechá. Nejkrásnější pro semeno ponechané okurky se buď přikent nebo pleškáním kamenem šikmo podloží, aby voda dešťová od nich odtékati mohla. Semenné okurky nechají se tak dlouho při stromě, až docela sežloutnou,

pať se ovejmon, a na suché slunečné místo se položí, kde se tať dlouho ponechají, ažby zervnitř hníti počaly. — Nyní se na dlouho rozkrájejí a semeno (jádra) i s tuhem se nějastou lžící vybere a do nějasté nádoby vloží. V této nádobě se všecko pohromadě nechá, ažby to křsati počalo, t. j. ažby pučňky vy-
střelovati počaly; pať se to vleje na drátěné síto, semeno se při ustavičném přilévání vody vybere, na povětrí ve stínu zpotvoľna fuffiti nechá, a docela suché a v pytlíčku uschované na suchém chladném místě k potřebě se pověší. — Tať získané semeno může po mnoho let rozřazováno býti.

§. 47. Šteraf se docílí ranuňch zemřřřch jablčř
člř zemřřřř?

Ně jako v městci březnu se veliký, dobrou úrodnou zemí naplněný truhlík postaví do chléva, kde dobytek stojí. Když se země v truhlíku ohřála, zabělají se do ní nejraději zemědělské, tak zvané jámy, jeden vedle druhého, a truhlík se ve chlévě státi nechá. — Vzácné zemědělské brzy ženou, a aby jejich mladické výchovy i čerstvému venkovnímu povětrí uvoľňaly, postaví se truhlík častěji za poledne na slunečné místo. — Když později na jaře tepla již přibýlo, a mrazy poněkud, zruje se v zahradě záhon a urovná se. — Někdy to se na záhoně motýčkou udělají jamky, do každé jamky se jedno aneb 2 zemědělská jablka pozorně, aby se mladická nať nepoškrabala, položí, a dobrou zemí tak se přikryje, aby jejich mladá nať nad zemí ostala. Když po rozložení jest se mrazů báti, mohou se smrčovitými ratolestmi přikryti. — Ostatně se s nimi tak jako s jinými zemědělskými uakládá.

§. 48. Máť.

Máť žádá suché a suché půdy, neboť v močré a těžké půdě sobě docela nelibuje. — Učtoli na jaře útlé matové sazeničky mnoho zimou snesou, ano i suché a tuhé mrazy přetrvají, přece máť teplé, slunečné a proti mrazivému větrům chráněné polohy žádá. — Z těch pěstic se máť v našich hornatých studenějších krajinách na poli zřídka seje, než ale v zahradách před větrem chráněných i v našich horách se daří, když patřičná práce, které máť žádá, se vynaloží. — Máť jest dvojí a sic: a. velký bílý, a b. malý zamo-
drý máť.

§. 49. Kterak se má půda pro máť připravit?

Máť žádá úrodné a vyhnojené půdy, neboť v jalové půdě jenom malé a slabé hlavičky nasazuje. — Jest-li půda pro máť vyhlídnutá předšlého roku byla hojně hnojena, nemusí se před rozstíráním semena znovu hnojiti. Měť-li ale tomu tak, musí se půda, která již dříve před hnojením jednou zryta byla, dobře uleželým hnojem (nejlépe ovčím) pohnojiti, hnůj zaryti, a pak země železnými hráběmi na drobno uhrabati. — Zryté pole se dle směry na záhonů rozdělit, a stezky se vysslapou. Pěstiči široké záhonů dělati docela zra-
zuji, jinak by se po záhonu při plení trávy a při okopávání mátku uohama sslapati muselo.

§. 50. Který čas a kterak se matové semeno rozstírá?

Obvykle se máť rozstírá brzy na jaře, tu konci měsíce března anebo na začátku měsíce dubna. — Pozdě na jaře máť rozstíratí není radno, a

řice z té příčiny, že pozdní máť teprve na podzim dozrává, kdy ptactvo (zvláště sykorh) se svými mladými z lesův do zahrad se přestěhovávají, a obhcejně také pozdní máť sklízeti. — V našich studenějších horách ale zřídla který roků v měsíci březnu v zahradách se pracuje, proto že země obhcejně zmrzlá bývá; radím tedy, aby se na podzim tu konci měsíce října pro máť záhonů, jakož dříve pravěno bylo, připravily, a máť se se ihned rozšíl. — Rozšívá se semeno takto: Semeno se smíchá s dobrou úrodnou, voňavou ale docela suchou zemí, pať se po záhoně řídce rozhodí, a přikrtem na příd přes záhon kladeným do země zabeleá.

§. 51. Kterak se má máť dále pěstovati?

Za několik neděl, když máť povyrostl, se ponejprve zahradnickou motyčkou kopá. Toto kopání s obou stran záhonu (an kopáč stojí na stezce) se děje, a po záhonu se uesslape. Tímto kopáním se nejenom země sthpytí, tráva vzniklá zničí, nýbrž i máť hustě při sobě stojící zřídne. — Když máť 3 — 4 palce výšky podosáhl, okopává se, t. j. země se k sazenicem takovým nahnuje, a kdeby ještě sazenice zhusť při sobě stály, tu se po druhé protřahají, tak aby sazenice od sazenice así na 7 neb 8 palců vzdálena byla. — Dstatně se nic nedělá až do vyžrání takových hlávek. Když takové hlávky jsou již suché, odřiznou se nožem. Při odřezávání zamodralého mátku jest pozornosti zapotřebí, aby se semeno nerozhypalo, a poněvadž máť nikdy po jednou nerozhře, častěji se projíti, a vždy zralé hlavy se odřiznouti museti. — Odřiz-

nuté mačkové hlavy se někdy na půdu na podložené plátuo uloží, častěji se přemracejí, aby docela vyschly; z hlavy úplně suchých se semeno vyklepe. Máť vyklepaný se strže što proseje, a na půdě jenom tence rozprostře, a častěji se přehodí; pak se vysype do mísy (tak aby každá jenom do polovice byl naplněna), mísa se někdy na půdě položí, a bývá od času k času přemracena. — Dobrá máť má více semen, než bílá, bílá naproti tomu dává více oleje. — Z prvních vyraších hlávek se několik krásných dohromady sváže, a na jaro k budoucí potřebě semena někdy na půdě pověsí.

§. 52. Mrkev.

Mrkev jest nejen zdravý pokrm pro lidi, ale také pro dobytek velmi užitečná potrava. Mrkev bývá pro lidi v mnohých nemocích lékem uzdravujícím, a v studených krajinách, kdežto se ovoce nedá, z mrkve rozličné lahůdky se připravují; ona nežádá mnoho práce, a hojně se odměňuje, když se patřičně pěstuje.

Mrkve jest vícero druhů. Nejlepší druhové jsou:

- a) Bílá velká mrkev. Tato v hluboké úrodné půdě bývá jako ručka tlustá, a až na loket dlouhá, a co se sladkosti a příjemné chuti týká, vřecť jiné druhy přemýšuje. —
- b) Červenohlavá mrkev jest vůbec zřídka. —
- c) Bělohlavá mrkev, jejížto semeno více za přičinou pokrmu pro dobytek na pole rozšíváno bývá.

§. 53. Jaké půdy a jaké polohy žádá mrkev.

Mrkev žádá hluboké úrodné, a více vlhké a více kamenné i trávy prosté půdy, a proti

větrům chráněné polohy. V čerstvém hnoji mrkvo
stříplavou a nepřijemnou chuť uabývá, pročez se
obvyčejně semeno mrkvové rozstvá na záhonu, které
především roků hnojeny byly, t. p. po zemdách.
Jest-liže v zahradě takové půdy není, může se
na podzim pohnojiti.

§. 54. Kterak se má půda pro mrkev připraviti, který
čas a která semeno její rozstváti?

Na podzim se půda pro mrkev určitá hluboko
zryje, a rytí to se na jaře, aby země následně
žlupkla, opakuje; pak se země železnými hrábemi
na drobno rozdělá, na záhonu nepřetlíš široké se
odměti, a stezky se vysslapou. Ku konci měsíce
března, aneb na začátku měsíce dubna přikročí se
k rozstávání semena, což se děje takto: Semeno
se dříve mezi rukama protírá, aby od sebe pustilo,
pak se v nějaké nádobě buď se suchou zemí, aneb
se suchým pískem aneb s brtinami smísí, a po
záhoně rozhodí. Na to se semeno buď nohama
do země zvolna zasslape, aneb prčkem přes
záhon na přídí kladenými do země vtlačí. — Dstatně
se záhonu následně od trávy čisti, a když mrkev
něco povyrostla, okopá se; hustá se protrhá, aby
jedna od druhé asi na 5 — 6 palců vzdálena
stála. Mrkev lehce přestojí mráz, pročez na podzim
se sklizením se spěchati nemusí. Při sklizení se
mrkev ze země rýčkem pozorně vydvihne, od
přileplé země se očisti, nať její se pro dobytek
odřízne, a mrkvové kočky se v suchém sklepe
i potřebě uschovají.

§. 55. Kterak se rauné mrkve docílí?

V měsíci září se v zahradě na připravené
a před půlnočním mrazivým větrem chráněné zá-

hony mrkvové semeno rozhodí. Když se již zima blíží, mladé mrkve smrkovými ratolestmi se přikryjí, které se na jaře, když mrazů se strachovati nemůžeme, odklidí. Dstatně se tak hlebdí, jako v především §. zmínka se učinila. Na jaře porostlá na mrkvová může se jako špenát připraviti, a dobře chutná.

§. Kterak se dobrého semena mrkového docílí?

Sned na podzim při sklizení se nejkrásnější a nepoškozené prostředně tlusté mrkvové kořeny vyberou, a v suchém sklepě se přes zimu uschovaly. Brzy na jaře se na teplé slunečné místo vsadí, jedna od druhé až na 1½ stěrice daleko. Vsadí se tak, aby celý kořen do země přišel, a jenom mačinka ze země vyhlédla. Dstatně se země kolem od trávy čistí, motýčkou lypčí, a vyrostlé strboulky semenové se k hůlkám přivážou. — Když semeno hnědé barvy dostává, obřeže se, spolu se swáže, a někdy na půbě k úplnému vyžrání se pověsí, pak se vytkne a uschová. — Pozorovati dlužno, že každý druh mrkve pro semeno vsazený na zvláštní místo rozsazen býti musí. — Při koupě tohoto semena musí se na jeho vůni pozorovati, neboť čím silněji voní, tím lepší jest.

§. 57. Červená řepa.

Červená řepa miluje sypon, úrodnou a mastnou půdu, která především roku hnojena byla, a slunečné položení. Ve stínu stromu roste nerostlá, a čerstvého hnojení nemiluje. Nejlépe jí slouží země černá, neboť čím černější země jest, tím červenější bývá řepa.

§. 58. Kterak se má půda pro červenou řepu připravit, a který čas a která semeno její rozsazovati?

Má-li půda jmenované vlastnosti, zryje se hluboko ku konci měsíce dubna, anebo na začátku měsíce května, železnými hráběmi se urovňá, a pak na záhony rozdělí. — Na záhonech se motýčkou udělají jamky na 1 štěrtec od sebe vzdálené, a do každé jamky se 2 — 3 semena vloží, pak se jamky vyhrabanou zemí vyplní. Ze sazenic z každé jamky vyrostlých nechá se vždy jenom jedna, a sice nejsilnější státi, ostatní sazenice se pozoruje ze země vydvihnou, a buď na prázdná místa záhonu dosadí, aneb na jiný připravený záhon se přesadí. — Může se také semeno červené řepy na zmlásktý záhon na jaře rozseti, a vyrostlé sazenice na připravené záhony přesaditi, než ale první způsob jest lepší, proto že se práce usetří, a řepy krásnější bývají. — Ostatně se záhon od trávy čistí, země se kypí, sazenice se v čas potřeby zalévají, a řepky se okopávají. — Na podzim, když se řepa ze země vydobývá, s opatrností díti se to musí, aby se řepa nepoškodila, neboť poškozená řepa ráda hnilé. Řepa ze země vydobytá se lupenů a země oprostí, a v suchém sklepě pro potřebu uschová.

§. 59. Kterak se semena červené řepy docílí?

Z červené řepy přes zimu ve sklepě uschované se některé prostředků velikosti vyberou, a na jaře na slunečné místo se rozsadí, jedna od druhé asi na 2 štěrty daleko. Ostatně se země kolem od trávy čistí a kypí. Když semeno již hnědé barvy nabylo, odřeže se, svaž se dohromady, a někam až k potřebě se posílí.

Semenové řepy musejí se v zahradě sázeti na místo, které ješt vzdáleno od místa, kdežto semenové řepy jiného druhu (t. p. cukrovky) jsou rozfázeny.

§. 60. Řepa vodňatka čili okrouhlícc.

Semeno této řepy se v teplejších krajínách, kde se obilí ranně sklízí, do strniště seje. V našich studenějších horách radši semeno této řepy aspoň v zahradách na připravené záhony rozfázovati, neboť tato řepa k svému vzrostu mnoho času nepotřebuje, mnoho práce nežádá, a mladá požitkova ješt pro churavé zdravým a od lékařů doporučěným pokrmem. — Menší druh vodňatky hodí se lépe pro zahrady, než velká vodňatka; neboť prvnější ješt měkčí a sladší, kdežto poslední mnoho-kráte jstěplavou bývá, a více za pokrm pro dobytek se hodí.

§. 61. Jaké půdy a jaké polohy žádá vodňatka, a čeho ješt při rozfázání semena dbáti?

Tato řepa žádá lehké úrodné a více vlhké půdy; mokré půdy vsak nemiluje. Těžké a chladné půdy docela nesnese. Tato půda není vyžita, nýbrž předešlého roku hnojena bíti. V čerstvém hnoji sobě nelibuje, a obyčejně svou dobrou chuť trati. — Ve stínu stromův ostává vodňatka malou, pročez slunečné položení k dobrému zbarvu vodňatky nerovinně potřebné ješt. — Mladá-li půda jmenované vlastnosti, na podzim se hluboko zryje, a toto rýti brzy na jaře se opakuje. Půda zrytá železnými hráběmi se urovná, na záhony rozdělí, semeno se suchou zemí se smíchá, a po záhonech řídce se rozhodí, dřevěnými hráběmi

se zakopá, a záhonu se prkénkem na přič kladeným stlačit a urovnají. — Semeno vodňatky se má na jaře co nejdříve možno rozstivati, poněvadž rauná vodňatka tolik od musset netrpí, a nejspíše k požívání dorostá. — Kde mladé řepky hustě při sobě stojí, tu se protrhají, země se kypí, a záhonu se od trávy čistí. — Když lupeny žloutnouti počínají, jest to znamením, že již řepu té požívati se může. Vyhobývá se jich tolik, mnoho-li se jich potřebuje; ostatní řepa ostane k budoucí potřebě v zemi.

§. 62. Kterak lze semena vodňatky docíliti?

Nejkrásnější a docela zdravé řepy se přes zimu v suchém sklepě uschovají, na jaře se na vchluuném místě jedna od druhé asi na 1 stěnic daleko rozsadí, půda se od trávy čistí, motykou kypí, a vyrostlé semenové strbouny se k hůlkám přivážou. — Když semeno v lusťách počíná hučbě barvy dostávat, odřeže a sváže se, a někam k úplnému vyzrání a suseut se pověsí, a na-
potom se vyklepe.

§. 63. Řten.

Řten bývá v mnohých pokrmech jako koření potřebován, ale také v mnohých nemocích jako lék uzdravující slouží. Řten roste v každé půdě, roste i ve stínu stromů, a kde se jednou zakořenil, tam není tak lehce k vypuzení; než ale v každé zemi nedělá řten stejně dlouhé a tlusté kořeny, a chut mnohého kořena řtenového bývá nepřijemná, štiplavá a hořká. Chceme-li tedy krásných kořenů řtenových se dočati, chuti libezné

a sladké, musíme ho do takové půdy rozsájeti, kterou miluje, a rozšázeného patřičně hleděti.

§. 64. Jakou půdu a jaké položení miluje řčen?

Řčen miluje hyprou, hluboko úrodnou a vlce volnou půdu (v nížinách se nejlépe dají), a proti větrům chráněné slunečné položení. V těžké slinovitě a mokré půdě jenom zdoluhavě roste, a jeho slabouňké kořeny mívají štíplavou a hořkou chuť. Čerstvého hnojení docela nesnese, pročej se pro řčen v zahradě vykáže místo, které předešlého roku hnojeno bylo, t. p. po okurkách, po želt květném, a t. d.

§. 65. Kterak se řčen rozmnožuje?

Řčen se rozmnožuje:

- a) semenem, což ale příliš dlouho trvá, a
- b) kořinkovými sazenicemi, a tento způsob zasluhuje doporučení býti, proto že v jednom roce již tlustých kořenů se dočkáme.

Kořinkové sazenice se získají takto: Na podzim se dlouhé a jako brk tlusté kořinky, které se na hlavním řčenovém kořenu zhuště vynacházejí, ostrým nožem odděluou, a tak očistí, aby docela hladké byly; pak se pro jaro v suchém sklepě v písku uschovají.

§. 66. Kterak se má půda pro řčen připravovati, a jak se mají kořinkové sazenice rozsazovati?

Na podzim se půda pro řčen určená hluboko zryje, a ryti se na jaře opakuje; pak se zrytá půda železnými hráběmi urovná. Nyní se sazenice ve sklepě uschované na dlouhé řady rozdají, jeden řad od druhého asi na jeden štěrlec daleko, a po

těch řádek se vždy cesta vyšlape. Tyto sazenice se rozjazzují takto: Vezme se dlouhé na konci ospičatěné, a na palec tlusté dřevko, kterým se v připravené půdě děrý, jedna od druhé až na 2 stěnovce daleko, v řádek vytlačí. Do každé děry se jedna kořínková sazenice přímo vsadí, a země se přitlačí. Mohou se také kořínkové sazenice špičmo do země klásti. — Ostatně se tráva čistí, a země se kypří, jiné práce kten nežádá. — Aby vyšel kořen hlavní seslíš, může se v městci červenci země odhrnouti, a poboční řitičky mohou se odříznouti; onen kořinek ale, který přímo do země žene, se neodřízne. — Rozsázené sazenice dělají na podzim toho samého roku již na prst tlusté řočky, z kterých některé na jaře budoucího roku upotřebovány býti mohou. Řočky ale, které na jaře budoucího roku jsou slabé, ostanou v zemi až do podzimu, kdežto se napotom vslechn ze země vydobývají, a ve sklepě v písku k potřebě se uschovávají, napotom se půda pro jiné rostliny připraví, a hned se i místo pro budoucí kten vyhlídne.

§. 67. Zeli hlavaté čili hlávkové zeli.

Toto se buď čerstvé vaří a požívá, aneb se krouží, a do soli naložené a stlačené na zimu dobrý pokrm poskytuje. Zeli hlávkové se každoročně nezdaří, pročez jest zapotřebí, aby se pro zeli hlávkové přede vším jiným přiměřená půda a potřebné položení zvolilo, a patřičná práce se vykonávala, nechceme-li se ve své naději sklamati. — Hlávkového zeli jest druhů mnoho; pro nassi studenější krajinnu se nejlépe hodí:

1. Dřpičatěné bílé zelí, které v létě potřebováno býti může, a

2. Velké hlávkové zelí pro zimu.

§. 68. Kterak sobě dobrých a laciných sazenic zelí hlávkového zaopatřiti můžeme?

Sazenice zelí hlávkového, které od zahradníků v topených sklenicích pěstovány bývají, nehodí se docela pro naši studenější krajinu, neboť řdyž uapoton rozřázeny bývají, chřadnou, a buď docela vyhynou, buď od zimy zmoudrají, a ve svém zrostu velmi pozadu ořtávají. — Řdo zahradu má, může sobě pro svou potřebu velmi lehce dobrých a laciných zeluhých sazenic dochovati, a řice takto: Na podzim ře v zahradě na poleďní řtraně vyhlídne řlunečné, a proti mrazivým větrům chráněné místo, ueljce při řdi. Toto vyhlídnuté místo ře hned na podzim dobře ulčeným křavřským hnojem hojně pohnoji, a hůj ře hluboko řaryje. — Pro řelné sazenice tepru na jaře hnořiti, řest řřkodlivé, proto ře sazenice uapoton řkolňkowi, a řádne hlávky uenafazují. — Na jaře co nejřřiv mořno ře vyhlídnuté místo opěť řryje, řeleznými hráběmi uhrabe, pať ře řemeno ře řuchou řemí proníchané po řáhouě řídko řozřodí, dřevěnými hráběmi ře řakopá, a přřekem řatlačí. Řby řáhou tento od řaruh větrů tak řzy uervyšřl, může ře uējah řas řmrkovými ratolestmi přřřryti. Řde sazenice řhusta u řebe řtoji, protřhají ře, tráva ře řiřtí a řemě ře řypř; v řas potřebu ře sazenice řropic řomvon polévají. Řest-li ře muřřky uklážou, a sazenice řřaziti hřořl, poslouři ře dobře řazenicem řastějšřm poléváním, ano i přřřřřř řlaunou, anebo řdyž ře prošřm popelcem pošypou.

§. 69. Zále půdy a polohy žádá hlávkové zelí?

Hlávkové zelí žádá úrodné, kypré, bobře hnojené a wtce volhké půdy i slunečného položení. Ve stínu vysokých domů a vzrostlých stromů sazenice žádné hlavy nenafazují. Poněvadž zelí hlávkové velmi půdu vyžívá, musí se půda takto připravit: Na podzim se půda bobře uleželým hnojem, nejlépe ovčím, pohnojit, a hnůj se zaryje. Na jaře před rozfazováním sazenic se půda opět pohnojit, hnůj se zaryje, zrytá půda se železnými hráběmi urovná, na záhony nepřilíš široké se rozdělit, a stezky se vysslapou, pak se děssť očekává, aby se sazenice přesaditi mohly.

§. 70. Kterak se sazenice hlávkového zelí rozfazují?

Na večer po předěssléni děssťi sazenice k přesazení dosti grostlé a silné nějakým osspicatěným dřevem ze země se vzdvihnou, tak aby něco země na kotínkách wšeti ostalo. Přilíš dlouhé kotínky sazenic mohou se zkrátiti. Sazenice se ihned na připravené záhony, jedna od druhé asi na 2 střevíce rozsadí, a sice takto: Wezme se nějaký dřevěný koleč, ptáhne se na místě, kde sazenice má stát, do země, do důlka se sazenice přímo postaví, drobounké země se k ní přihrne, která se rukou k sazenici přitlačí. Aby se wšak při rozfazování sazenic po záhonu sslapati nemuselo, jest radno, aby se záhony nikdy přilíš široké nedělaly, neboť záhony mají jenom tak široké býti, aby se s obou stran stezky až do prostřed záhona rukou dosáhnouti mohlo. — Uprostřed mezi dvě sazenice zelí hlávkového, může vždy jedna sazenice šalátová, brukwová a t. d. wřazena býti, neboť

břítve, než se zell hlávkové rozroste, bývají mezi tím hlávky šalátové vyklizeny. — Jest-li se deště dlouho dočkat nemůžeme, pokračuje se při rozsazování sazenic takto: Den před rozsazováním sazenice v zemi stojící se několikrát vodou poleje. Druhého dne se na připravených záhonech motýčkou nadělají jamky, jedna od druhé na 2 stěnce daleko; do těchto jamek se něco vody vleje, do kterých se na večer toho samého dne sazenice tak, jak břítve pravěno bylo, vsadí.

§. 71. Kterak se rozsázené sazenice zeli hlávkového dále opatrují?

V čas potřeby se kropící konvou zalévají, a které chřaduou aneb docela vyhynuly, novými se dosadí. Uši 3 neděle po rozsazení sazenic se záhonu hluboko kopají, a když vzrostlé sazenice hlavičky nasazovati počínají, rovně tak jako země se okopají.

Když později tepla již ubývá, a chladné noci již nastaly, hlávkové zell velmi úspěšně roste, a proč se sklizením zeli hlávkového se spěchati nemá; ono se klidí, když již tužší zima se blíží. — Při vši bedlivosti a opatrnosti vyrostají mnohokrát jenom chraști s velkými anebo docela se žádnými hlávkami. Příčinou toho obvykle bývá buď nepohodlné povětrí, buď pro zell hlávkové nepřiměřená půda, aneb že sazenice zkolínovatěly, t. j. že na kossálku sazenic narostly baňky. — Tyto baňky vznikají, když se semeno rozstvá na záhonu čerstvým hnojem pohnojené, a napotom, když sazenice růsti počínají, a pozdě mrazy přicházejí. Vleboť v čerstvém hnoji sazenice bujně rostou, a když mrazy uhodí, šťáva, kterou

sazenice kořinkami ze země táhnou, místo což se měla po sazenici rozdělití, ostává státi, z čehož ty baňulky pocházejí. Na ty baňulky již hmyz svá vajíčka klade, z kterých vyšlhnou mladé dovnitř baňulky se vedrou, a následkem toho sazenice chřadnou, a žádné hlávky nenášazují. Proti housenkám jest nejjištější prostředek — tyto začas sbíratí. Z tím způsobem se mnoho housenek zničí, když se lupeny zelené častěji prohlédávají, a místa na lupenách, kde bílý motýl vajíčka nasadil, se vyříznou a odstraní. — Někdy se odženou, když se sazenice nechaštěm, na prach utlučeným vápnem, anebo sadrou častěji posypou.

§. 72. Kterak se má hlávkové zelí na zimu uschovati?

Zelní hlávkové zelí se obvykle ze zahrady spotřebuje, a na zimu se neschovává. — Hlávky zimního zelí se však uschovávají takto: Pozdě na podzim se hlávky spolu s kořálky a s jejich kořenem ze země vydobývají, jejichžto kořen se napotom v suchém sklepě do vlhkého písku zadělávají. — Někdy se na suchém místě vykopá jáma na 2 — 3 stěnce hluboká, do které se vytezané hlavy složí, pak se jáma prkny přikryje, na které se země nahází, přes nižto se napotom sláma rozprostře. — Nejtvrdší a největší hlavy se ihned na podzim vyberou, a i s kořálky a s kořenem tak jak dříve praveno bylo, pro semenou přes zimu se uschovají. V zimě při prohlídce se nahnilé lupeny odslupují.

§. 73. Kterak se semenou zelí hlávkového zříká?

Na jaře, když mrazů se strachovati nemusíme, zelné hlavy pro semenou vybrané a přes zimu

uschované na slunečné a proti působitím mrazivým větrům chráněné místo se rozřazuje jedna od druhé asi na 3 stěnce daleko. Vyrostlé semenové větvky se k hůlkám, aby od větrů polámané nebyly, přiváží. — Semeno obvykle vyžrá ku konci měsíce srpna, aneb na začátku měsíce září, a poněvadž nikdy stejně nevyžrává, úplně vyžralé čas od času se vyčeže, a na půdě na rozprostřeném plátně fuffiti se nechá. — Suché semeno se napotom vydrti, vyčistí a čisté v nějakém misku na suché místo pověsí. — Je ostatně kolkolem rozřazených semenových hlavek tráva se čistí a země se kypří, bez toho se rozumí. — Ano i to přehlédnouti se nesmí, že místo, kdežto želné semenové hlavy se rozřazují, vzdáleno býti musí od místa, kde semenové hlavy jiného druhu, t. p. kapusty a t. d. se rozřazují.

§. 74. Kapušta.

Suchyňských rostlin, které se kapustou nazývají, jest druhů mnoho; druhové ale, ježto zvlášť v našich krajinách se řázejí a dobře daří, jsou:

- a) Krátká letní kapušta, která přes leto za po-
krmí slouží;
- b) zimní kapušta;
- c) zelí kadeřavé, které i přes zimu v půdě za-
hradní vytrvá.

Semeno těchto rozličných druhů kapusty se na jaře na připravené, nikoliv ale čerstvým hnojem pohnojené záhony rozřívá, tak jako dříve o zelí hlavatém praveno. — Jedna část semena krátké letní kapusty se rozřívá na jaře co nejdříve možno, pak po měsíci na to opět jedna část a t. d.,

abychom přes léto vždy čerstvou kapustu měli, tak abychom, když jsme z jednoho záhonu kapustu vypotřebovali, k druhému záhonu přikročiti mohli. — Semeno zimní kapusty a zelí kadeřavého se rozstvá v městci černém. — Vyrostlé sazenice kapusty se na připravené záhony do pořadí, jedna od druhé asi na 1 ½ stěnce daleko, rozsadí. Dstatuě vsedě to, což dříve o půdě a přípravě záhonů, a opatrování rozřazených sazenic, o uschování na zimu, o získání semena, ohledem na zelí hlavaté pravěno bylo, platí také o kapustě.

§. 75. Brukew.

Brukew, která se v zahradách hojně sází, a jejížto baňatá řepa lahodná a zdravý pokrm poskytuje, jest vůbec známa.

Brukew jest dvojitého hlavního druhu a fice:

- a) Bílá čili sřleněná, a
- b) modrá čili holandská brukew.

Bílá brukew jest rannější, než modrá; její maso jest i měkčí a sřlávnatější, a pročez zasluhuje zvlášť doporučena býti.

Modrá čili holandská brukew později své bání nasazuje, roste až pozdě do zimy, a bývá velmi velká. Dokud jest mladá, bývá i její maso měkké a sřlávnaté, později ale bývá dřevnatá a tu se jediné hodí za pokrm pro dobytek.

§. 76. Kterak sobě můžeme brukewních sazenic dochovati?

Na podzim se v zahradě vyhlídne místo slunečné a proti větrům chráněné, které se i hned pohnojí, a hnůj se zaryje. Brzy na jaře se tento záhonek opět zryje (a vsáť nechnojí), železnými hráběmi urovná, pak se semeno se suchou

zemí promíchané jenom třídlo po záhoně rozhodí, dřevěnými hráběmi do země se zadělá, a prkénkem zatlačí. Ostatně se tyto sazenice tak opatrují, jako sazenice zeli hlavatého. — Kdo chce vždy mladou brukew mlti, nesmí semeno pojednou, nýbrž vždy po čase něco semena rozšířiti.

§. 77. Jakou půdu a jaké položení brukew miluje?

Brukew miluje dobrou, hýprou a maštnou půdu, ačkoliv i ve stínu stromů své bání nasazuje, přece jí slunečné položení, zvlášť na jaře, výborně slouží.

Půda tato se na podzim pohnojí, a hůj se zahrje. Do čerstvého hnoje sazenice rozsaditi není radno, protože napotom bání bývají dřevnaté. — Před rozsazováním sazenic se na jaře půda znovu zahrje, uhrabe, na záhonů rozdělit, a pak se děstí očekává.

§. 78. Kterak se sazenice brukewové rozsazují?

Po předešlém dešti se došti vzrostlé sazenice brukewové ze země vydvíhnou, a na připravené záhonů, jedna od druhé asi na 1 štervic daleko rozsadí; blůžno při tom štetkiti všeho, co dřívě o rozsazování sazenic zeli hlavatého pravěno bylo. — Mnohou se také sazenice brukewové po krajích záhonů okrskových a mezi sazenice zeli hlavatého rozsázeti, neboť bílá brukew k svému vzrostu jenom krátkého času potřebuje, a mezi tím, nežli se okurky po záhonu roztáhnou, bývá již brukew oddělena. — Jedně brukwe, které buď pro semeno, buď k potřebě na zimu uschováti máme, se i s kořeny ze země vydobývají, a jako zeli hlavaté v suchém sklepě se zaopatří;

než ale ty brukve s kořenem ze země se newyhod-
bňmají, které se hned spotřebují, něbrž bání jejich
se od kořálů odříznou, tak aby spodní kůže od-
říznuté koule s troškou masa na kořálku ostala,
na které při pohodlném povětrí malé brukve
kolikem vyrostají, které spotřebovati se mohou.
— Semena brukvového se docílí, jako semena
zelí hlavatého; na jaře se kořál brukve seme-
nové celý do země vsadí, aby jenom bání nad
zemí ostalo.

§. 79. Zelí květné čili tarjioł.

Kůžce zelí květného jest mnohým přilepuný, a
churavým či neduživým lehký i zdravý pokrm.
Učkoliv tato suchyňská rostlina z teplých krajín
pochází, přece velkého horka nemiluje; pročež se
pro naši studenější krajinu velmi dobře hodí.

§. 80. Uterat se sazenic zelí květného docílí?

Na podzim se v zahradě vyhlídne slučné,
a proti mrazivým větrům chráněné místo, a sice
tam, kde kypřá a velmi úrodná země se wna-
chází. Půda tato se hojně pohnojí, a hnuj se
zarhje. — Na jaře se ryti obnovuje, a země
se na drobounko uhrabe. Ke konci měsíce dubna,
anebo v první polowici měsíce května, kdž již
země se zahřála, jedna část semen zelí květného
se na připravený záhonek jenom řídko rozhodí,
dřevěnými hráběmi do země se zadělá, a prčkem
se zatlačí. — Aby země jarními mrazy tak brzo
newyšla, na učkoliv dní suřkovými ratoletami
se přikryje. — Záhonek tento se tak řídí každo-
denně kropící koutnou polévati musí, a sice až
k rozsazování sazenic, ostatně se od trávy čistí,

a země se mothyčkou krytí. — Druhá část semena zelí květného se rozstává v městci černou, z kterého semena ráže zelí květného na podzim za potru slouží.

§. 81. Jaké půdy a polohy žádá zelí květné, a která je jeho řazenice rozřazují?

Zelí květné miluje kyprou, maštnou a vlce vlhkou půdu, a slunečnou polohu. Půda tato se na podzim krátkým, dobře uleželým hnojem pohnojí, a hnuj se zahýje. — Na jaře, když řazenice k přesazování jsou dosti silné, hnojí se půda po druhé, hnuj se zahýje, země železnými hráběmi se urovná, a na záhonů rozdělí. Po předešlém dešti se řazenice ze země vydvihnou, a na připravené záhonů jedna od druhé asi na 1 1/2 stěnce daleko se rozřadí. — Pakli je ale dlouho deště dočkatí nemůžeme, totéž se dělá, což dříve při rozřazování řazenic zelí hlávkového v čas sucha pravěno bylo. — Mězi rozřazené řazenice zelí květného, může se šalát, brukw a t. d. rozřaditi, neboť dříve, než zelí květné zraje a se rozlehne, ješt šalát a brukw odklízena.

§. 82. Kterak se rozřazované řazenice zelí květného dále opatřují?

Zelí květné žádá k svému vzrostu a k založení krásných růží ustavičně vlhké půdy, pročez rozřazené řazenice, když toho potřeba žádá, nepřimutelně zalévány býti musejí. — Dstatné je záhonů od trávy čistí, země se kypřít, a když řazenice povyrostly, okopávají se. — Když zelí květné růžičky nasazovati počne, vrchní lupeny se ualoutí, a růžičky se jimi přikryjí, jináče ráže v čas velkého horka rozrostají.

§. 83. Kterak se růže zeli květného na zimu uschovávají?

Pozdě na podzim vyrostlé růže zeli květného mohou se na zimu takto uschovati: Růže se se svým kosskalem aš na 4 palce dlouhým vytkne, roštěch svých lupenů se zbaví, pak se na místo suché a mrazu nepřístupné pověší.

§. 84. Kterak se semena zeli květného docílí?

Na podzim se nejkrásnější a největší růže pro semeno vyberou, a i s kořeny ze země se vydvíhnuou, a v suchém sklepe zadržány jsou, s kořeny ve vlhkém písku se přezimují. — To se na jaře na slunečním a proti mrazivým půlnočním větrům chráněném místě rozsadí. Místo ouo musí vzdáleno býti od místa, kde semeno jiných zelných druhů se pěstuje. Častěji zalévání scházeti nesmí. — Když lusky dostávají bílé, a semeno hnědé barvy, semenová rostlina ze země se vydobývá, a někde na půdě k úplnému vyžrání semena se pověší; semeno se napotom z lusků vydrtí, a v sítku na suchém místě pověšeném k budoucí potřebě se uschová.

§. 85. Kukuřice čili turkyň.

To z Ameriky pocházející obilí dává mouku a krupici pro lidi; a dobyteč i drůbež turkyň krmení velmi na sebe bere, a maso jejich bývá zvlášť sstávnaté i chutné. Lupeny a klasy mají mnoho cukru, po kterémto krásy, když se jim za potravu předkládá, mnoho mléka dávají. — Nerovně zeleň válečky bývají v octě, tak jako okurky nakládány a žvýhány jsou od mnohých co lahůdky se používají. — Ze zelených stebel se cukr a syrup tlačí, ano dle nejnovějšího vynálezu

to lhtých se suchá turkyněová stébla na ssrot pro dobytek melou, který ssrot prý pro dobytek užitečnější jest nad ssrot jiného obilí. — Turkyně není jenom nejvyšš užitečná, ale i také velmi rohuosná, neboť začásté tistcerů užitek dává. Vohužel toto úrodné a užitečné obilí v krajinách chladnějšího ponebí se nedáti. V ssrém poli okolo Vyštkice, Nového Města a t. d., turkyni sázeti neradím, než ale v zahradách, které položeni proti polodni mají, a proti nrazivým půlnočním větrům jsou chráněny, zkouška se dělati může, neboť bykby wálce newyzraly, přece lupeny a stébla na drobno pořezané mohou krmám za pořm předloženy, a mladé newyzralé wálčky mohou do octa jako okurky naloženy býti. — Turkyně jest druhů mnoho, než ale jen ti druhové se pro studenější krajinu hodi, které nejkratší čas k svému wyzrání potřebují, a tito jsou:

- a) Malá welská perluska;
- b) walská malá turkyně (kapounková);
- c) welskozrná červená a žlutá turkyně siciliánská.

§. 86. Jakou půdu a jaké položeni turkyně miluje?

Turkyně v každé půdě zahradní se dáti, která není vyžita a mokrá; ona žádá slunečné, teplé a proti větrům chráněné polohy, neboť prudký wtr jest hlavním nepřitelem turkyně, který již wzrostlou častokráté poláme a ze země wytváti, zvlášťe když země předesslým deštěm hojně nawlažena byla. — Proto jest turkyně blouhým lupením ob pttroby opatřena, aby v čas prudkého wtru tímto lupením jedna o druhou se opírala, a takovým způsobem před polámaním a wytvácením chráněna byla.

§. 87. Kterak se má půda pro turkyni připravovati a semeno turkyněové rozsazovati?

Na podzim se půda pro turkyni určená hluboko zrhje, a ponechavž turkyně pole velmi vyžítvá, pohnojí se hojně na jaře půda tato dobře uleželým hnojem, a hnůj ten se zrhje, a půda zrhká se železnými hráběmi urovná. — V nassich hornatých studenějších krajinách není radno dřívě než u prostřed měsíce května zrna turkyněová rozsazovati, protože na jaře pozdní mrazy turkyni náramně škodí. — Semeno turkyně se rozsazuje takto: Na připraveném a pohnojeném záhoně se motýčkov nadělají jamky, na způsob křmíkové pětky : : jedna od druhé asi na 1 1/2 — 2 střevíce daleko, do každé jamky se vtlačí dvě turkyněová semena tak, aby v zemi na 1 palec hluboko ležela; pak se jamka typrou a velmi úrodnou dřívě již připravenou zemí vyplní. V nedostatek hnoje hnojí se jediné jamky, t. j. nadělají se na záhoně široké a hluboké jamky, do každé se vloží něco dobře uleželého hnoje, na hnůj přijde něco úrodné země, pak semenová zrna a posledně se jamka dobrou zemí vyplní.

§. 88. Kterak se má turkyně dále opatřovati?

Tak rozsázené semeno schází asi za 12 až 18 dní. — Když turkyně na 3 — 4 palce vyšíky povyrostla, ponejprv se kopá, a toto kopání se později opakuje. — Velmi dobře se mladé turkyni poslouží, když se člověčí lejno ve vodě rozbílá, a mladá turkyně se polévá. — Při druhém kopání se zbytečné turkyněové rostliny odřežou, tak, aby z rostlin z každé jamky vyrostlých vždy jenom

jedna, a sic nejširnější ostala státi, odříznuté se křovám za plci dávají.

Když turkyně vyšší na 1 ½ stěnce dosáhla, do kopečku, jako země se okopá čili kopčí. Při mokré povětrnosti a z rána dohub rosa trvá, ano i v čas květu se při turkyni ničehož nedělá. V bujně půdě vyhánějí na stébla turkyněvém pobočné vyhonky, které odříznuty býti musejí. — Na konci stébla se vynachází klas (samčí květ), který když květe, zároveň pouští pod ním na stéble přirostlý turkyněvův válec vlákná (samčí květ); prach květu samčího padá na vlákná květu samičího, a tím se turkyně zúrodní, pročť ani samčí, ani samčí květ se posklivniti nesmí. Když po odkvětu samčí klas schvouti počíná, odřezuc se několi palců nad nejvrchnějším válcem, spolu také se odejmou menší nedokonalé válce, tak aby na každém stéblu nejvýš tři válce ostaly. — Když lupeny na válcech již bílou barvu mají, jest to znamením, že turkyně dozrála, a poněvadž válce nikdy pojednou nedozrají, čas od času se pole turkyněvové projíti musí, a zralé válce se vždy oblanují. — Na každém válci se z jeho lupenů, v kterých zrna jsou zaobalena, ponechají 4, kterými se vždy dva válce spolu sváží, a v suchém místě na nějaké ráhno se pověsí, a když válce úplně vyschly, zrna se vyloučují, a na půdě na nějakém suchém místě, nejvýš na 1 ½ stěnce vyšší se rozprostou, a první čas se lopatou častěji přehazují. — Ostatní lupeny válců se shromáždí, dokonale na půdě vyschnout se nechají, pak se jimi místo slámy ložní uicích (slamníky) naplní, na kterých se vyborně

leží. V novější době připravuje se z nich také papír; i tu je tedy lze zpeněžit. — Vyšchlá turkyňová stébla se odřezou, a spálí. — Nejkrásnější válece se nechají přes zimou nevysuštěné viset na jaro pro semeno. Zrna z prostředků válců jsou pro semeno nejlepší.

§. 89. Chřest čili špargl.

Chřest miluje suchou, lehkou a písčitou půdu, pať proti půlnočním mrazivým větrům chráněné obzvlášť slunečné položení. V teplých krajinách se chřest mnoho sází, a přece se ho i tam ještě nedostává, neboť v městech se až posud drazé kupuje a prodává.

V našich hornatých studenějších krajinách jest chřest zřídka kde v zahradách nalézt, a sice z následujících příčin:

- a) Buď se majetníci zahrad domýšlejí, že se chřest v studenějších krajinách nebať, anebo
- b) že zakládání záhonů pro špargl mnohých a velkých výloh žádá, anebo
- c) že chřest mnoho práce a velkého opatrování potřebuje;
- d) hlavní příčinu ale nalézám v nevědomosti mnohých, která by sobě záhony šparglové čili chřestné založit a zřídit měli.

Velice se mylí, kdo se domýšlí, žeby se chřest v studenějších krajinách nebať; neboť špargl své šťavnaté píšťaly dříve na jaře nežene, dožud teplejší povětrnosti nezačala, a třeba i některé z nejprvnějších píšťal pozdější zimou zmačeny byly, což na tom? Namrzlé píšťaly se odřeznou, a nové píšťaly se neukážou dříve, dožud se opět

neoteplí. — Špargl roste v každé půdě; roste i ve zdi, když se tam semeno jeho náhodou dostalo; roste však tím bujněji, rozšazuje-li se do připravené země jeho sazenice. Když záhonů chřestu jsou jedenkrát založeny, řezou se pěstaly jeho až přes 15 let každoročně, a po vřesky tato leta působují jenom malou práci, a žádných věloh, o čemž se každý dostatečně přesvědčí.

Nejllepší druhové sazenic jsou, z kterých ženou:

1. pěstaly bílé;
2. pěstaly zelené.

Špargl rákosový jest druh nejšpatnější; bývá od pravých znatelů nemilován; pročť při bílém a zeleném ostanme.

Rozmnožuje se buď sazenicemi (hlavatick šparglomon) aneb semenem.

§. 90. Jaké půdy a polohy špargl čili chřest žádá, a která se má půda připravit?

Špargl miluje lehkou, suchou a písčitou půdu, a zvláště proti mrazivým půlnočním větrům chráněné a slunečné položení. Půda mokrá, těžká a hlinovitá, jakož i položení proti půlnoci nehodí se pro chřest. Nemá-li půda těchto vlastností, musí se dříve připravit, t. p. těžká hlinovitá půda se zlepšit, když se rum ze starých stavení, bláto říčné, bláto z rybníků, drobounkých písek a t. d. naveze, a se starou zemí náležitě se promíchá. — Půda připravená na podzim dobře uleželým slameným krovským hnojem hojně se pohnojí, a hnoj se asi na 1 1/2 stěnce hloubky zryje. Na jaře se půda opět hluboko zryje, urovňá, pak se do ní ranní zemska jablka roz-

sázejí, aby země častějišším kopáním uležitě zřypěla. — Ku podzimku, když se zemská jablka ze země vydobyla, zruje se půda opět hluboko, země železnými hráběmi se urovná, záhonů asi na 4 $\frac{1}{2}$ stěrice šířky se odměří, a stěžky mezi záhonů, asi na 1 $\frac{1}{2}$ stěrice široké se vysslapou. Nyní se po záhonu asi na 6 palců od kraje roztáhne šířka, a dle šířky se po záhonu rozstřkají kolky, jeden od druhého asi na 2 stěrice daleko; totéž dělá se i s druhé strany záhonu, tak aby kolky v řadách proti sobě stály. : : : Zestli jsou záhony o něco širší, rozsazují se sazenice chřestné ve způsobu římské pětky. : : : Všudy, kde na záhoně kolky stojí, vyházi se rýčem asi na stěrice široká, a na 1 $\frac{1}{2}$ stěrice hluboká jamka, pak se tyto jamky na zimu prkénkami přikryjí, a jaro se očekává.

§. 91. Kterak se sazenice chřestné čili šparglowé rozsazují?

Brzy na jaře, jakmile země rozmrzla, prkénka se z jamek odstraní, země do jamky nahnutá se vybere, pak se do každé jamky něco dobré uleželého hnoje vloží, který se nohou přitlačí; nejlepší hnoj ješť koňský mchavý s krasným; na to ostanou jamky otevřeny až sobě sazenice šparglowé, nejlépe dvouleté, zaopatčine.

Tyto pak se rozsazují takto: Na hnoj v jamce se dá asi na 3 palce vysoko velmi úrodné již dříve připravené země, z které se v prostředku jamky udělá pahrbek. Nyní se vezme každá sazenice do ruky, všecko na ní nahnilé a poškozené se odřízne, pak se sazenice na chocholík pahrbku posadí, kolem se kolíkem rozprostře, aby se

neřikžomaly, pať se sazenice welmi úrodnou zemí ať na tři palce zwýšší přikryjí. Samky se hned na to docela nezaplní, nýbrž se očekává, až sazenice wyháneti počínají, pať se zemí z jamek wyházenou doplní, záhonu se urownají, a kraje jejich se salátem posázejí.

§. 92. Kterak se záhonu nově založeného chřestu čili sparglu dále opatrují?

Toho samého roku se twice nedělá, než že se záhonu bedlivě od trávou čistí. Pozdě na podzim se stroměcky semenové ze sazenic wyrostlé několiť palců nad zemí odříznou, a kolkolem při každé sazenici se něco dobře uleželého hnoje zaťopá, wšak ale pozorně, aby se kořením neublížilo, pať se na zimu celé záhonu slamnатыm hnojem přikryjí. — Na jaře druhého roku se ze záhonů dlouhý slamnаты hnůj shrabe, dobrý hnůj ale se pozorně motyčkou na záhonu zaťopá, pať se záhonu urownají, kraje záhonů se salátem posázejí, wyhnílé sazenice se novými dosadí, a záhonu se od trávou čistí. Na podzim se sazenice tať jako roku předešlého hnojí, a záhonu na zimu slamnатыm hnojem se přikryjí. — W roku třetím se děje wšedco to, co se stalo roku druhého. První tři leta po rozřázení sazenic se docela žádné pišsalu neřezou, a kdo nechce stým rozřázeným sazenicem udrámně uškoditi, musí w sobě po celý ten čas čuť na spargl krotiti, první pišsalu se teprw roku čtvrtého řezou, a pať každý rok po 15 let, w kterém čase obyčejně chřest seřábne a wyhynie.

Wo těchto 15 let žádné jiné práce není, než každoročně pozdě na podzim wyrostlé semenové

strboule odřezati a obřiditi, kolkolem odřiznutých strboulů dobře uleželým hnojem pohnojiti, a hnůj pozorně zakopati, pak na zimu celé záhony přikryti, na jaře hnůj obřiditi, zemi ztupčiti, záhony urovnati, od trávou čistiti a konečně, co nejprůjemnějšího jest, vyrostlé píšťaly řezati. Tyto se řezou na jaře až k sv. Janu Křtiteli, dále nikoliv; napotom vyrostlé píšťaly se nechají státi, aby z nich semenové strboule vyrůstaly, které se pozdě na podzim (po rosfed Svatoých) několik palců nad zemí odřezou.

Zať z tohoto pojednání vyplývá, zakládání záhonů šparglowých není s přilíš mnohými rohlami a s přilíš mnohou prací spojeno; toho mínění jsou až posud toliko staří zahradníci, kteří od svého odstoupiti nechťejí, a své chřestné záhony s mnohou nepotřebnou prací, a s mnohými rohlami zakládají.

§. 93. Mají-li se rostoucí píšťaly chřestné přikrývati anebo nepřikrývati?

Mnozí přikrývají píšťaly hromového kotelu čili šparglu neb chřestu od toho času, když hlavičku ze země vystrčí, až k tomu okamžení, když odřiznuty bývají. K takovému přikrývání se potřebují dřevé hrnce, aneb zvláštní hliněné neb dřevěné duté trouby. Ale mého uznání by se píšťaly šparglové neměly přikrývati, a sice proto, že napotom takové přikryté píšťaly zvodnati, a mnoho ze své líbezné chuti a vůně ztratí.

Takové přikrývání by se s dobrým prospěchem mohlo díti brzy na jaře, když po předešlých teplých

dnedý mráz hrozí, aneb v čas velkého horka na několik hodin mezi polednem.

§. 94. Kterak se mají píšťaly chystné odřezávati?

Když píšťala žádostně vyššky dosáhla, odhrne se od ní něco země prstem, a nožem na špici ohnutým a velmi ostrým šikmo jedním řezem se oddělí, pak se jamka učiněná i hned zahrne. — Řezání píšťal se děje buď brzy z rána, aneb na večer, nikdy za poledne v čas velkého horka. Píšťaly dvačrát na jaře ženou, předně v druhé polovici měsíce dubna, až k svatému Janu Křestiteli, pak od svatého Jana Křestitele ještě 4 neděle. Z prvního se na každém kořenu ponechá jedna píšťala, aby do semena vyhnala, ostatní se k potřebě oddělí, než ale po svatém Janu Křestiteli se docela žádné píšťaly neřežou, nébrž semenové stroučky z nich vyrostlé se teprve oddělí pozdě na podzim, po vesech Svatoých.

Oddělné píšťaly, které se hned nespotřebují, mohou se v suchém sklepě s uříznutým koncem do volného písku zastrkané k budoucí potřebě uschováti. Tak uschované vytrvají čerstvé přes 8 dní.

§. 95. Zbali jest lépe chysti rozmnožovati semenem anebo sazenicemi?

Špargl čili chysti rozmnožovati rozřazováním semena jest o mnoho lépe, nežli rozmnožovati ho sazenicemi, a sice z následujících příčin:

a) Kdo semeno rozřazuje, nepotřebuje sazenice kupovati, a tak peníze ušetří, neboť kopa dvouletých sazenic stojí až na 1 zl. štíbra. Mimo to lze dobrých sazenic v našem hornatém okolí

jen zřídka dostati, musilyby tedy z daleka do našich hor přinášeny býti, cožby vždy jistě rozmnožilo.

- b) Kdo semeno dobrého druhu rozsazuje, docílí jistě také dobrý druh šparglu, což se vždy o kupovaných sazenicích tvrditi nemůže.
- c) Ve studených krajínách zřídka který roč v měsíci březnu aneb na začátku měsíce dubna v zahradách se již pracuje; pročž koupené a z teplejších krajín přinesené sazenice na několik neděl ve sklepě se uschovati musejí, nežli se rozsázeti mohou. Než ale ony mezi tím ve sklepě ženou, a tedy pak se v zahradě rozsadí, buď vyhytnou, buď náramně zeslábnu.
- d) Přisťaly ze semena řezou se v pátém roce, tedy o roč později, nežli ze sazenic, naproti tomu ale jest špargl ze semena o mnoho trvalejší než ze sazenic, neboť tento i přes 20 let vytrvá, a tak lehce nemohyne.
- e) Zastlábání záhonů méně práce žádá.

Pročž všem přátelům šparglu odporučím obzvláště ve studenějších krajínách, aby semeno šparglowé rozsazovali.

§. 96. Kterak se dobrého semena chřestného či šparglowého docílí?

Přede vším se musí semeno šparglowé z dobrého druhu vzíti. Z nejprvnějšího zrostu se nechají některé silné přisťaly zhrůu hnáti na semeno. Když pozdě na podzim na semenových stromcích kulichy krásnou červenou barvou mají, obtízne se celý stromek, nechá se po několik dní

na slunci, pať se čertvené kuličky odtrhají, to ně-
jaké nádobě roztlačit a černá semínka to nějakém
drátěnem sítě při ustavičném přilévání vody se
sperou, pať se na nějakém papíru rozprostrou,
ve stínu uschnouti se nechají, a suché to nějakém
mříšku uschované k budoucí potřebě na suchém
místě se pověsí.

§. 97. Kterak se semeno sparglowé či chřestné
rozsazuje?

Když se půda, jako dřívě to §. 88 pravěno
bylo, uspořádala, rozsazuje se na podzim, anebo
brzy na jaře semeno sparglowé takto: Přes
záhon se dle zdělky natáhne šňůra, vedle šňůry
se to pořadí, vždy na dva šterowce od sebe, roz-
sřkají kolíky. Totéž se dělá s druhého kraje zá-
honu, tak aby kolíky na záhoně ve dvou řadách
proti sobě stály. :

Okolo každého kolíku se do země na palec
hluboko vtlačí 4 semenová zrnka. Na jaře, když
útlé sazeničky při kolíkách vyrostly, nechá se při
každém kolíku jenom jediná sazenička a sice nej-
silnější státi, ostatní se pozorně ze země vytrh-
nou, prázdná místa záhonu se salátem vysázejí,
a záhon se bedlivě od tráv vyčistí. — Na pod-
zim se kolikem každé sazenice trochu dobře ule-
želého hnoje motýčkou zakopá, na celý záhon se
ať na dva palce zvrší dobré úrodné země při-
dá, pať se záhon na zimu slamnatým hnojem
přikryje, což se po 4 leta opakuje, a na jaře
pátého roku se teprve první píšťalky řežou.

Může také semeno chřestné na připravený
záhon řídko rozsíváno a dřevěnými, hráběmi za-

kopáno bíti. Záhon se pať od trávy čistí, a na zimu slámnatým hnojem se přikryje. — Na jaře druhého aneb třetího roku se vyrostlé sazenice protrhávají, t. j. nejsilnější ostanou na záhoně státi, jedna od druhé asi na dva stěnce daleko; ostatní všať pozorně ze země se vydvihnou, a na jiné připravené záhony se přesadí.

O. A. M. D. G.

Obsah.

Úvod a předmluva

Str.
1

I. Hlavní část.

O polním hospodářství.

W čem záleží polní hospodářství nejvíc? 9

I. Oddělení.

O půdě.

Stolikerá jejt půda rolní? Kterou půdu jmenujeme
přsečnou a kterou kamenitou? 9

Jaké vlastnosti má půda písčítá? Kterou půdu
jmenujeme hlinowitou? Co wíš o vlastnostech
půdy hlinowité? Kterou půdu jmenuješ wápe-
nitou? 10

Jakou porahu má půda wápenitá? Která půda
sluje slinowitou? Jaké vlastnosti má půda tato?
Jak se jmenuje půda jvrchní? 11

Woudře-li Bohem zřízcuo, že orní půda jejt mls-
chauá? Potřeba-li wědět, jaký spodek orní půda
má? Která orní půda jejt mělká a která hlu-
bohá? Pro které rostliny hodi se půda mělká? 12

Co z toho máme, zuáme-li půdu na polích nassich? 13

O půdě mokré.

Kterak se může mokrá půda proměnit w půdu
užitečnou a úrodnou? Jak se může mokrá půda
wysuffiti? Kdy se dělají otewřené příkopy? 13

**

	Str.
Zať se zakládají otevřené přístopy? Zaťou cenu mají otevřené přístopy? Při zakládání kanálů nať máme pozornost obrátit?	14
Zať se dělají průlivy?	15
W nedostatku kamení potřebného kterať sobě při dělání průlivů spomůžeme? Co nazýváš trativody?	16
Zaťou cenu mají průlivy a trativody? Kdy pať se dělá ssachta (jáma)?	17
Zať účinkují ssachty na mokrou půdu? O čem se máme přesvědčiti, dříve než ssachty dělati počneme? Kdy užíváme zaházení? W který čas se má tato práce vykonávati? Když pole, ktere při smíslé hoře leží, je mokré a bařinaté, kde máme přičinu toho hledati?	18

II. Oddělení.

O hnoji neb mrwě.

Co wssěcko jest hnůj nebo mrwa? Čeho wssěcho lze za hnůj užiti?	19
---	----

A. O hnoji z řísse ueroštůw.

Kterých wěcí lze z této řísse co hnoje potřebowati? Zať wzduch může hnojiti? Kterať wzduch mimo to jestě prospěšně na pole účinkuje? Zať hnojí woda, obzwláštně dešťní?	20
Zať účinkuje slůh? Zať hnojí sádra (gyps)? Zbali sádra na každé půdě stejně účinkuje? Ze-li i pálené wápno hnojem?	21
Kterať rolní půda může páleným wápnem hnojena býti? Kterať se má wápno připraviti, aby se ho co hnoje potřebowati mohlo? Zať hnojí wápená země?	22
Zať účinkuje slín na polích? Zať účinek má na poli drobná křemela?	23
Zať účinek má síra? Zať účinek má hlína? Zbaliž i odpadků solních co hnoje potřebowati lze?	24
Kterať se užívá odpadků solních co mrwy?	25

B. O mrvech z říše živočichů.

Který hnůj se do této třídy počítá? Jakou cenu má hnůj zvířecí? Stává-li pak rozdíl mezi zvířecím hnojem? Co víš o hnoji hovězí?	25
Jak účinkuje hnůj koňský?	26
Jaký jest hnůj ovčí?	27
Jakou cenu má hnůj sviní? Dá-li se též s ptáčí trusem hnojit?	28
Co smýšlíš o trusu slepičí? Jaký pak hnůj jest „guano“? Kterak účinkuje guano?	29
Jak se guano ke hnojení užívá? Jaký jest hnůj člověčí neb záchodní? Kterak účinkuje hnůj člověčí?	30
Kterak se má hnůj záchodní ku potřebě připraviti?	31
U kterých národů lejno člověčí co hnojné práské slouží? Jak účinkuje moč? Mnoho-li dá státní dobytek do rohu moče?	32
Zdaliž pak zvířata jenom své výrobky co hnůj dávají? Jak se dá krve co mrvy použiti?	33
Jaký to hnůj ten krvavý? Ze-li pak i zvířecí maso dobrý hnůj?	34
Co víš o výtřezkách z rohů a kopyt zvířecích? Jak lze kopyt ke hnojení užiti? Jak hadrů vlněných, chlupů, štětin a odpadků z perí použiti možno? Zdali i kosti půdu hnojí?	35

C. O stelivě, o hnojivě a o hnoji z říše rostlin.

O stelivě.

Co všecko sluje stelivo?	36
Co všecko za stelivo sloužit může? Které stelivo jest nejlepší? Jaké stelivo jest hrabavina lesní?	37
Kde se podeštlá bahněm, štětinami a pilinami? Jestli pak se kapradí a rákos za stelivo	

	Str.
hodi? Může-li se těž zemí nebo pískem dobytku podestýlati?	38
Zať mnoho steliva má se dobytku podestýlati? .	39
Kterak se má zacházeti s hnojem, dokud we stáji ješt?	40

O hnojistí.

Zať má hnojistě býti zřízeno?	40
Co wiš wšeccko o hnojnicí?	42

O hnoji z řísse rostlin.

Co wšeccko z rostlin hnojí půdu rolní? Zať hnojí ta rozličná tráwa (žuna) na úhoře? Zať může jstřísko hnojit? Zať je to s wšplewkou?	43
Zdaliž i druu co hnoje užiti lze? Zdali se dá upotřebiti co hnoje i těch odpadků z rozličných rostlin? Co ješt zelené hnojení?	44
Zdali i dřewo hnojí? Zať je dá rasseliný co hnoje použiti?	45
Zať účinkuje popel?	46
Zdaliž i saze hnojí? Zať působí pokrutiny (wšprešky) na rostliny? Zestli pat i mláto za hnůj sloužiti může?	47
Zať lze třířla co hnoje použiti? Zať si mohou i chudobní lidé, kteří žádného dobytka nemajš, potřebného hnoje k bramborům nashromážditi?	48
Kolikerý hnůj se nalazá na hnojistí? Při jaké powětrnosti má se hnůj na pole wywážeti? .	49
Zať je má s tím wywezeným hnojem na poli dále nakládati? Co smyšlíš o powrchním hnojení? Kdo nějaké pole koupiti miní, co wšeccko ji má náležitě rozwážiti, aby nebyl offizen?	50

III. Oddělení.

O nástrojích ku wzděláni půdy rolní.

Kterak se má půda rolní wzděláwati, aby se ho-
bila pro rostliny? Které jsou ty nástroje,
jimiž se toho docílí? Čím pat lidé před plu-

	Str.
hcm vzdělávali půdu? Žak lidé vynalezli pluh?	51
Je-li více druhů pluhu? O pluhu bez koleček. O pluhu na kolečkách. Co vřesko působí pluh na poli?	52
Kterou přípověd máte jobě o pluhu pamatovati? Který národ vynalezl ten názew: pluh? Šdo ten pluh táhne?	53
Kolikere jest orání? O mělkém a hlubokém orání?	54
Žak šširoké se mají brázdy při orání dělat? Žak se má orati, řdhž má půda rolní šwah? Orání hladké a orání na záhouy, které je lepšší? Čas k orání. Š čemu brána dobrá?	55
Které brány jsou nejlepšší? Čeho třeba pozorovati při wálčení branou? Š čemu je wálec dobrý?	57
Šdy je wálčení nejprošpěšnějšší?	58

IV. Oddělení.

O setí žrna obilního.

Žaté obilní semeno má se k setí zvoliti? Který čas je rozličné obilní semeno seje?	58
Mě-li se obilní semeno řídko neb husto šiti? Čeho při rozšiwání žrna třeba pozorovati?	59
O setí strojem rozšiwacím, které setí lepšší, rukou lidštou či strojem?	60
O wadách štrojů rozšiwacích. — O semeně obilném, které newzejde, ždali žtraceno? Co lépe, rukou rozšiwané obilné žrno branou zawláčeti, anebo žaorati? Kterak se má žimního osení hleděti brzy na jaře, řdhž šuš rostaje? Šdyž první mrazy rostlin žimního osení wřtáhly, co má hošpodář dělati?	61
Žak se na jaře slabému žimnímu osení dobře pošlouží? Šdyž je žimní obilí příliš husté, jak se mu pomůže? Škopávají-li se také na jaře rostliny ozimé pšsenice a žita, a řdc se	

	Str.
to děje? Co účinkuje takové ošopávání?	
Mohou-li se oziminy přejazovati? . . .	62
Když se na jaře na ošetř zrna ukládá, co se má děliti?	64

V. Oddělení.

Rostlinách hospodářských.

Které rostliny počítáme k rostlinám hospodářským?	64
---	----

1. Rostlinách obilných.

Které rostliny počítají se k rostlinám obilným?	64
O pšenicí . . .	65
O žitě . . .	68
O ječmenu . . .	72
O ovse . . .	76
O kukuřici . . .	78
O prose . . .	82
O pohance . . .	83

2. Rostlinách luštěninách.

O hrachu . . .	85
O čoce . . .	87
O fazulách . . .	89
O vici . . .	90
O bobu . . .	92

3. Rostlinách bambulovitých a kořenatých.

Zatě jsou to rostliny ty bambulové a kořenaté?	94
O bramborách . . .	94
O mrkvi . . .	101
O řepě a jejích druhách. Rozděl mezi burákem a buřinou . . .	105
O tuříně . . .	105
O řepě modřatce . . .	109
O zelí hlávkovém . . .	110

4. Rostlinách obchodních.

O lnu . . .	113
O konopí . . .	119

	Str.
O řepce	121
O máku .	124
O chmeli	126

VI. Oddělení.

O nemocích rostlin hospodářských a některých hlavních nepřátelích rostlin.

Obilí sněživé	128
Manna čili medovka na obilí	130
Rez .	131
Houječky .	131

VII. Oddělení.

O sklizení, mlácení a uschování obilí.

Čeho po žetí obilí sšetřiti dlužno	133
O mlácení .	136
O čištění obilí . .	140
O uschování obilí	141
O úhoru .	143

VIII. Oddělení.

O jeteli, mýsanině a o lukách.

Jetel . .	144
Mýsanina	152
O lukách .	153

II. Hlavní část.

O zvířatech domácích.

O zvířatech domácích vešměch.

Která zvířata počítáme ke zvířatům domácím?	160
---	-----

I. Oddělení.

O hovězím dobytku.

Skotina	160
Chlév pro hovězí dobytek	161

	Str.
Tele .	163
Salowice .	167
Mléko	167
Másto	171
Škr	173
O vykrmení dobytka na maso	174
Nemoci hovězího dobytka	176

II. Oddělení.

O koních.

Kůň a jeho prospěšnost, jeho potrava, jeho přednosti a vady	179
Kobyla hřebná	182
Štíbatko	182
O bázlivosti, splasnosti a kopání konů	184
Krmení konů	185
Čištění konů	186
Stáři konů	187
Nemoci koňské	189

III. Oddělení.

O ovcích a kozách.

Ovce .	197
Žehňátka . .	200
Pastva ovce	200
Krmení ovce	201
Wlna	202
Dojení a vykrmení ovce	204
Koza	204
Nemoci ovce	205

IV. Oddělení.

O prasatech.

Prase a chov jeho	209
Nemoci prasete	213

III. Hlavní část.

O ovocnictví, čili: zahradnictví moravský.

I. Oddělení.

O rozmnožování a pěstování ovocných stromů vůbec.

Užitek ovocného stromu	216
Stromy nejúrodnější a nejtrvalejší	218
Skolka stromovní čili plantáže	220
Semenišť ve školce čili plantáži	222
O volení ovocného semena	223
O uchování semena ovocného	227
O jeho rozřazování	228
Jak se plání v semeništi hleděti má?	231
O řezání	233
O volení roubů	238
O kopulování, spojování čili nasazování	240
O očkování	246
O roubování čili sřezování	252
O přesřezování velkých stromů	258
Docikování sřezaných hrubších a jabloňových stromů bez sřezování	259
O zlepšení půdy školky	261
Slovo přitele k učitelům řezářství	261
O půdě, kteréž rozličné ovocné druhy ke svému zdatu žádají	263
U jakém pořádku a jak daleko od sebe mají býti ovocné stromy rozřazovány	265
U kterém čas, a kterať ovocné stromy ze země se vydobývati a přesazovati mají?	268
Kterať se mají ovocné stromy po svém rozřazování řezati?	272
Kterať se mohou již docela silné a učené stromy bez školky přejaditi?	275
Uladým stromům velmi prospívá, mazati je jistým mazem	276

	Str.
Kterak starých stromů se hleděti má?	277
Misto, kde staré neužitečné stromy stály, kterak se má k rozsázení mladých stromků připraviti? .	277
Kdo nucen jest k vysázení potřebné stromky koupiti, nač má hlavně dbáti?	278
Zdaliž se má prostrannost mezi stromy vzdělávati, anebo trávníkem ponechati?	279
O hnojení ovocných stromů	280
Wyboruň prássek na bujný a spěšný růst stromků a zelenin působící	282
Kterak se neurodní stromové donuti, aby ovoce nesi	283
Wino ovocné	285
Chrop hrusskowský	290

II. Oddělení.

O nemocech ovocných stromů.

Které jsou ty nejhlavnější nemoci ovocných stromů — a kterak se mají churavé stromky léčiti? .	291
--	-----

III. Oddělení.

O nepřátelích ovocných stromů.

O housenkách	295
O mravencích	300
O zajících	301
O chroustcích čili babkách	302
O mšicích	303
O mravících	303
O voskách, o mravcích, o rozličném domácím dobytku, jak stromům ovocným škodí	304
O sněhu a jiní	305

IV. Oddělení.

Popis ovoce a stromů ovocných.

Zabřka	306
Hrušky	319

	Str.
Švestky	332
Slivky .	333
Mirabelky	337
Řešně	338
Wissně	342
Wissně	344

V. Oddělení.

O zákrscích.

O zákrscích mibec	345
O podobě zákrsků, o jejich řezání a uvažování	349

VI. Oddělení.

O wclezwlášttních stromech owocných.

O broskwích	354
O meruňkách čili marhulách .	363
O jstomu moruřowém	369

VII. Oddělení.

O stromkách keřowitých.

Winný smen	376
Zahradní lístkové ořechy	384
Řybec čili meruzalka . . .	388
Agreř čili meruzalka řejtka	393
Maliny	396
Zahodny	397

IV. Hlavní část.

O rostlinách zahradních.

O rostlinách kuchyňských zvláště.

O wzdělávání půdy zahradní	401
Zelená petružel .	402
Celer	405
Kopr	407

	Str.
Gibule	408
Česnek	411
Špenát	413
Salát hlávkový	415
Ředkev .	419
Šrách zahradní .	421
Časolý	422
Okurky . . .	427
Ranné zemáky	432
Mát .	433
Mrkev . .	435
Červená řepa	437
Řepa vodňatka čili okrouhlíce	439
Řízen	440
Želí hlávkové čili hlávkové zelí	442
Kapusta	447
Brusky	448
Želí květné čili karfiol	450
Kukuřice čili turkyňe	452
Chřest čili špargl	456

